

M. CARME JUNYENT

EL ROL DE LES LLENGÜES
DELS ALUMNES A L'ESCOLA

H RSORI

Primera edició: setembre 2012

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser efectuada amb l'autorització dels titulars, amb excepció prevista per la llei. Dirigeixis a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Disseny de coberta: lestevesidees

Horsori Editorial, S.L.
Rbla. Fabra i Puig, 10-12, 1º 1ª
(08030) Barcelona
<http://www.horsori.net>

© M. Carme Junyent
© Horsori Editorial, S.L.

Dipòsit Legal: B-18436-2012
I.S.B.N.: 978-84-96108-70-7
Imprès a ***

Dedico aquest llibre a tots
els professionals de l'ensenyament
que han fet tasques d'acollida.

Aquest llibre forma part del projecte *El rol de las lenguas de la inmigración en la escuela* FFI2009-09955 finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

ÍNDIX

PRÒLEG	7
INTRODUCCIÓ	9
1. ELS CONCEPTES DE LLENGUA I DE DIVERSITAT LINGÜÍSTICA	13
2. DE COM PODEN SER LES LLENGÜES	19
3. ELS VINCLES HISTÒRICS DE LES LLENGÜES	25
4. LES LLENGÜES COM A VINCLE	33
5. LES LLENGÜES COM A REPRESENTACIÓ	39
6. PETIT DICCIONARI DE LES LLENGÜES DEL MÓN	47
7. APUNTS DE LITERATURA UNIVERSAL	59
8. LES LLENGÜES I LES ALTRES MATÈRIES	79
9. ALTRES ACTIVITATS	87
10. APÈNDIX	99
Apèndix 1.Llengües citades	99
Apèndix 2.Classificació genètica de les llengües parlades a Catalunya	107
Apèndix 3. Paraules de les llengües del món (alfabètic)	115
Apèndix 4. Paraules de les llengües del món (temàtic)	131
Apèndix 5. Paraules de les llengües del món (lingüístic)	143
Apèndix 6. Topònims i etnònims (per llengües)	163
Apèndix 7. Topònims i etnònims (alfabètic)	167
Apèndix 8. Paraules clau	179
Apèndix 9. Activitats i Solucions de les activitats	191

PRÒLEG

La preparació d'aquest llibre té una llarga història que ens porta uns quants anys enrere. Per bé que el projecte era clar i que el resultat final s'acosta bastant a la idea inicial, el fet és que, a mesura que s'anaven acumulant dades, més difícil es feia sistematitzar-les i, sobretot, crear un corpus teòric que les aplegués totes. Val a dir que el punt final ha estat més obra de la voluntat que de la tasca acomplerta, però l'havia promès tantes vegades que algun dia l'havia d'acabar.

El llibre em deixa en deute amb moltes persones que han aportat dades, lectures, correccions i tot el suport que he necessitat. Els meus companys del GELA, sense els quals moltes coses no serien possibles i que a vegades em fan pensar que ni jo mateixa seria possible: la Mònica Barrieras, quasi tan antiga com jo al GELA i sempre fent de científic de guàrdia; el Pere Comellas, que no es queixa mai de tots els favors que li demano i em fa de crític implacable; la Montserrat Cortès, una màquina de treballar i plena de seny; la Mònica Fidalgo, la nostra pàtina d'eficàcia i gran controladora del caos; l'Àlicia Fuentes-Calle, que des de Linguapax ens transmet tota l'energia i no ens deixa adormir, i l'Eva Monrós que ve a ser el compendi de totes les virtuts esmentades i té una paciència infinita amb mi. La Cristina Muncunill, que fa anys que col·labora amb nosaltres, m'ha ajudat a organitzar els apèndixs. Els meus companys de Departament, Joan Castellví, Pau Freixa, i Agnieszka Mejnartowicz, que m'han ajudat amb les llengües esclaves, i Liliana Tolchinsky, la millor companya de despatx que et puguis imaginar. L'Ismael Calvet, que n'ha fet la lectura i correcció final. L'editora Núria Casals, que ha tingut tanta, tanta paciència. Vull donar les gràcies a tots els que m'han demanat el llibre, que hi han insistit, fins i tot als decebutos: si no fos per ells potser no l'hauria acabat. Ara espero que els sigui útil.

Finalment, vull donar les gràcies a tots els professionals de l'ensenyament que s'han compromès amb la diversitat lingüística i molt especialment amb l'acollida d'alumnes nouvinguts. Ens hem anat trobant en jornades, cursos, seminaris, xerrades. També els he vist treballar als centres i segueixo aprenent molt de tots ells, n'admiro tant profundament la feina com la creativitat, l'energia i la passió que hi posen.

INTRODUCCIÓ

La diversitat lingüística ha estat i, en bona mesura encara és, un dels àmbits del coneixement més ignorats en la nostra societat i, en conseqüència, a l'escola. També podem anar més enllà i acceptar que, realment, és un fet ignorat en la nostra cultura. Per això no ha de sorprendre ningú que un universitari –un professional de l'ensenyament– pugui saber quina és la capital del Pakistan però no quines llengües s'hi parlen, o que rebí amb la mateixa indiferència si l'informen que al món s'hi parlen 300 llengües o 30.000.

Quan es tracta d'informar sobre les llengües del món, les enciclopèdies estan farcides d'errors que indignarien els usuaris si es tractés d'una altra matèria; però com que els mateixos lingüistes tampoc s'han preocupat gaire de les llengües no calia provocar cap daltabaix.

Tot i aquest panorama, hi ha un fet inqüestionable: la diversitat lingüística és un món apassionant, molt més proper del que ens pensem, i amb moltes possibilitats de ser incorporat al currículum, no tan sols a l'àrea de llengua sinó a pràcticament a totes les branques del coneixement. Perquè és la llengua la que vehicula el coneixement i és en la llengua que el coneixement es formula, en cadascuna de les llengües. A més a més, cal tenir present un altre fet: quan totes les proves desapareixen, la llengua és l'arxiu més fiable, el que ens permet rastrejar orígens, saber com s'han associat els conceptes, qui ha posat nom a les coses i ha creat tantes i tantes maneres de connectar experiències i coneixement. D'altra banda, i encara que aquest sigui un fet circumstancial, en els darrers anys la diversitat lingüística ha aparegut en la vida de l'escola per mitjà de les llengües d'arreu del món. I si bé és cert que no sabem ben bé què fer per no malbaratar aquest patrimoni, també és cert que només el podrem preservar si el coneixem, si sabem que existeix.

Aquest llibre vol ajudar a donar a conèixer la diversitat lingüística a l'escola, i contribuir a proporcionar estratègies per aconseguir-ho. Ha estat concebut com un manual pràctic que permeti la creació d'activitats i exercicis relacionats amb la diversitat lingüística. Durant anys, hem estat recollint dades, informacions, curiositats que hem utilitzat per a altres activitats del Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (la Carpeta de la Diversitat Lingüística, la Gimcana de les Llengües, el joc *Els països dels catalans*, les exposicions, etc.) i que ara presentem de manera ordenada i sistemàtica, especialment en els apèndixs.

El llibre consta de 9 capítols en què es tracten alguns aspectes teòrics que poden ajudar a la comprensió de la diversitat lingüística, i de 9 apèndixs que aporten un gran nombre de dades. El primer capítol, “Els conceptes de llengua i de diversitat lingüística”, proposa una reflexió sobre la noció de llengua. Una reflexió necessària en la mesura que el concepte de llengua no és precisament universal ni tampoc “científic”, i ens cal ser conscients que, per bé que la utilitzem tal com la concep la nostra cultura, no deixa de ser un artefacte cultural com ho pot ser la noció *ànima*, *karma* i tantes altres.

El segon capítol, “De com poden ser les llengües”, vol proporcionar alguns arguments que sustentin la idea que totes les llengües són iguals. A vegades aquesta idea s’associa a una mena de bona voluntat o paternalisme, o fins i tot a la potencialitat. Però si les llengües són la realització d’una capacitat humana universal –el llenguatge– no poden no ser iguals. D’altra banda, els universals lingüístics també ens informen d’allò que és possible i no és possible en una llengua i ens mostren que tots tenim les mateixes possibilitats i les mateixes restriccions. Els prejudicis lingüístics, per tant, només són una mostra del desconeixement de la naturalesa del llenguatge i de les llengües.

El tercer capítol, “Els vincles històrics de les llengües”, parteix de la noció de parentiu per explicar com es relacionen les llengües. Sovint, més que saber de quina manera es relacionen les llengües, és important saber com no es relacionen, perquè podem posar en el mateix sac l’urdú i l’àrab pel fet que empenen el mateix sistema d’escriptura, però resulta que l’urdú en realitat està emparentat amb el català i no amb l’àrab. O podem pensar que l’hongarès és una llengua eslava com les seves veïnes, o que el finès està emparentat amb el suec, i resulta que són l’hongarès i el finès els que pertanyen a la mateixa família lingüística –la uràlica– diferent de la indoeuropea que inclou les llengües eslaves i les germàniques (suec), entre d’altres. A més s’hi inclouen alguns procediments senzills per aprendre a detectar parentius propers, com els que es donen entre les llengües romàniques i les germàniques, o entre el català i el romanès.

El quart capítol, “Les llengües com a vincle”, és, en certa manera, complementari de l’anterior, atès que si abans hem intentat relacionar les llengües segons el seu origen, en aquest es tracta de relacionar-les pels seus contactes mitjançant els elements que s’han anat transferint de les unes a les altres. En primer lloc s’analitza com es poden incorporar els elements lèxics i després els noms propis, especialment els antropònims i els topònims. L’objectiu fonamental d’aquest capítol és mostrar que la diversitat no és un fenomen nou i que en totes les llengües podem trobar testimonis de contactes anteriors amb els pobles més diversos. Un altre objectiu és mostrar que les aportacions sovint vénen de llocs insospitats com ara de l’àrab (raqeta), el malai (llanxa), el gujarati (bungalou), el taino (barbacoa), el turc (quiosc), etc.

El cinquè capítol, “Les llengües com a representació”, vol mostrar com es genera la diversitat a partir de la categorització. La mateixa realitat objectiva (el parentiu, les parts del cos humà, els sistemes numerals, etc.) és representada de manera diferent per les diferents cultures. Una manera

d'apropar-se a aquest fenomen és per mitjà de les relacions de sentit (polisèmia, sinonímia, antonímia) per comprovar que els significats que s'associen a una paraula poden ser molt diferents en llengües diferents, o que paraules amb el mateix significat o amb significats oposats poden no tenir equivalents en altres llengües. Si més no, aquest capítol pretén mostrar que, sovint, els problemes de comprensió no són deguts a la llengua sinó a les diferents maneres de categoritzar.

El sisè capítol, "Petit diccionari de les llengües del món", té el seu origen en l'almanac lingüístic que el GELA va publicar al seu web durant l'any 2008, Any Internacional de les Llengües, i que després ha estat parcialment emprat en *El Libro de las Lenguas*. En aquest cas s'hi han inclòs les llengües de les quals hi ha parlants a Catalunya, per bé que la mostra no és exhaustiva i no s'hi han tingut en compte les llengües més conegudes en el nostre sistema educatiu (català, castellà, anglès, francès, alemany, etc.).

El setè capítol, "Apunts de literatura universal", té la mateixa font que l'anterior per bé que no coincideixen totes les llengües. L'objectiu és contrarestar la idea que tenim i transmetem de literatura "universal", tan associada a la literatura occidental –i no tota–, a banda d'algunes concessions a l'àrab o al sànscrit. Linguapax té el projecte de crear una base de dades on es faci lloc a escriptors en les llengües més diverses i contribuir així a crear un corpus de literatura universal. Mentrestant, aquesta petita aportació servirà per mostrar que hi ha creació escrita en moltes llengües molt diverses.

Hem dit al principi que el coneixement de la diversitat lingüística no té perquè limitar-se a les matèries de llengua. En el vuitè capítol, "Les llengües i les altres matèries", aportem alguns suggeriments d'activitats relacionades amb la diversitat lingüística que es poden dur a terme, a més de a les assignatures de Llengua Castellana i Llengua Anglesa, a les de Matemàtiques, Coneixement del Medi Natural i Social, Tecnologia i Música, entre d'altres.

Finalment, en el novè capítol, "Altres activitats", es fan algunes propostes d'activitats que es poden fer més enllà de l'aula, com ara les biografies lingüístiques, les audicions de músiques del món i la gimcana de les llengües.

El llibre es complementa amb nou apèndixs, l'objectiu dels quals és, en general, posar a l'abast prou informació per poder crear activitats noves fàcilment. L'apèndix 1 és un índex de llengües citades a partir del qual es remet a les aparicions en el text. En l'apèndix 2 apareixen les llengües que ha inventariat el GELA a Catalunya i es classifiquen segons el parentiu. L'apèndix 3 és un recull de paraules manllevades ordenades alfabèticament. Part d'aquest termes s'han agrupat per temes (embarcacions, música, natura, etc.) en l'apèndix 4, i tots ells apareixen ordenats segons la llengua d'origen en l'apèndix 5. En l'apèndix 6 hi ha un recull de topònims i etnònims agrupats segons la llengua d'origen, i en l'apèndix 7 apareixen els mateixos termes ordenats alfabèticament. L'apèndix 8 és un glossari amb les paraules clau que puguin contribuir a entendre millor algun tema. Finalment, en l'apèndix 9 s'ofereixen activitats i les solucions d'aquestes activitats.

1

ELS CONCEPTES DE LLENGUA I DE DIVERSITAT LINGÜÍSTICA

Ben segur que, quan parlem de “llengua” i “llengües” tots ens entenem. Tots sabem de què estem parlant. Però si es tracta de dir, de definir, d’explicar què és una llengua, aleshores, les coses no són tan clares. El Grau de Lingüística té una assignatura introductòria amb el nom “Llengües del món”. La primera vegada que es va fer aquesta assignatura, vaig proposar als alumnes que busquessin tres definicions de “llengua”, amb la condició que com a molt una podia ser de diccionari i no se’n podia repetir cap. L’objectiu d’aquest exercici era fer-los adonar que, encara que tots suposem que sabem què és una llengua, en realitat no ho sabem, i no ho sabem perquè el concepte de llengua és un constructe cultural, reforçat per l’escriptura en algun cas, però al qual és difícil trobar-li un fonament en la realitat. Perquè si fos evident, seria impensable que una cosa real es pogués descriure de tantes maneres i algunes de certament inversemblants. Si anem a la definició del DIEC, hi ha una primera accepció que diu: «Sistema de signes orals, reflectit sovint en un codi escrit, que serveix bàsicament per a la comunicació». Ara ja en sabem prou com per dir que les llengües de signes també són llengües, encara que no siguin orals, però al marge d’aquest fet, no sé si això ens diu gaire de què és una llengua. També hi ha una segona accepció que diu: «Conjunt de regles subjacents a tot acte de parla, que afecta els diversos components d’un sistema lingüístic». I aquí si que t’agafen ganes de preguntar: què vol dir això? Perquè podem entendre això del «conjunt de regles subjacents a tot acte de parla» com la gramàtica, d’acord, però si la llengua «afecta els diversos components d’un sistema lingüístic», això què vol dir?

I no cal que disparem al lexicògraf. Una mostra de les definicions aportades pels alumnes ens farà veure que, quan es tracta de definir la llengua, la cosa no és gens fàcil. Si busquem una altra definició, la gran enciclopèdia en català, d’Edicions 62 fa una primera proposta semblant a la del DIEC, però després matisa: «Una llengua és un sistema de signes orals, que sovint tenen un reflex en l’escriptura, que una comunitat fa servir per tal de comunicar-se. Per a Saussure i els estructuralistes, cal diferenciar entre llengua i parla; la primera és un sistema d’unitats que es basa en relacions

d'oposició o d'associació i que està sotmès a unes regles, la parla és la realització espontània i individual d'aquesta llengua». Ja es veu que això del sistema de regles dóna molt rendiment, però ens respondria la pregunta de si el català i el valencià són la mateixa llengua, o si l'asturià és una llengua, o si l'espanyol és una única llengua? Perquè al capdavall, quan comptem llengües, què comptem? En principi, podríem esperar que els lingüistes tinguessin la resposta, al cap i a la fi, són els que s'hi dediquen, veiem què ens diuen.

Tenim la definició de Chomsky (1957): «La llengua és un conjunt infinit d'oracions, cadascuna de les quals té una extensió finita i construïda a partir d'un conjunt finit d'elements». Em sembla que tampoc Chomsky té una resposta a si el napolità és italià o no... Potser Coseriu s'hi acosta més: «*La lengua es el conjunto de actos lingüísticos prácticamente idénticos de una comunidad de individuos, [...] que abarca lo común de las expresiones de una comunidad, o también de un solo individuo en distintas épocas. Además de existir como actos lingüísticos comunes concretamente expresados, la lengua existe también como conjunto de actos lingüísticos comunes virtuales: en la conciencia de cada uno de nosotros existe la lengua como sistema, como modelo, y el mismo modelo existe también, aunque no en forma totalmente idéntica, en las demás personas que pertenecen a nuestra comunidad*».

I aquí ja hi apareix la noció de comunitat, que trobem en altres definicions com ara la de Stephen A. Marlett «*Se llama la lengua al sistema complicado de asociaciones entre las ideas y los sonidos o gestos (para incluir los lenguajes de señas) que cada sociedad humana posee sin excepción*», la de J.M. Castellà: «La llengua és una abstracció, de caràcter social i arbitrari, que es constitueix històricament per acord tàcit entre els individus que componen una societat», o la de Jesús Tuson «Sistema de recursos verbals (fonològics, morfològics, sintàctics i lèxics) substancialment homogenis que, interioritzats per tots els membres d'una comunitat, permeten un grau raonable d'intercomunicació lingüística». Naturalment, aquí podríem seguir embolicant la troca amb el concepte de comunitat o societat. L'anglès, el portuguès, l'espanyol... són llengües d'una comunitat? Però no hi entrarem. Val a dir que, en la mesura que tots som fills del nostre temps, els lingüistes també reflecteixen en les seves propostes. August von Schleicher, que va introduir el darwinisme en la lingüística proposa aquesta definició: «Les llengües són organismes naturals, que van néixer sense l'expressa voluntat de l'home, van créixer en funció a determinades lleis, es van desenvolupar i una altra vegada envelliren i moriren; els és pròpia també aquella sèrie de fenòmens que acostumen a engabiar el mot "vida"». O el sinòleg Georg von der Gabelentz, a cavall entre el darwinisme i l'estructuralisme: «*La lengua está tan lejos de ser una colección de palabras y formas, como el organismo una colección de miembros y órganos. Ambos son en cada fase de su vida (relativamente) sistemas perfectos, tan solo dependientes de sí mismos; todas sus partes se influyen mutuamente y cada una de sus manifestacio-*

nes vitales brota de esta mutua influencia». O també, Otto Jespersen, que va ser un dels que es van oposar a algunes de les propostes de Saussure: «La llengua és la suma de les imatges verbals emmagatzemades en les ments de tots els individus amb els mateixos valors». Ben segur que aquesta darrera definició seria impensable en temps d'interculturalitat, una prova més que el concepte de llengua és ben volàtil.

Quan intentem acotar la llengua, doncs, l'associem a una comunitat, a una societat, i això ens porta a les definicions dels sociolingüistes, encapçalats per Joshua Fishman «*La lengua no es simplemente un medio de comunicación y de influencia interpersonal. No es simplemente un vehículo de contenidos, ya latentes, ya patentes. La misma lengua es contenido, un referente de lealtades y de animosidades, un indicador del rango social y de las relaciones personales, un marco de situaciones y de temas, así como un gran escenario impregnado de valores de interacción que tipifican toda comunidad lingüística*». I Peter Trudgill esmola una mica més l'eina: «Terme no només lingüístic sinó també inevitablement polític, cultural, social i històric. Un tipus de llengua ausbau és una col·lecció de varietats lingüístiques que consta d'una varietat autònoma, juntament amb totes aquelles que li són heterònimes (depenents). El fet que un grup i varietats constitueixi un tipus ausbau de llengua, on cap d'elles sigui autònoma, és certament dubtós o fins i tot pràcticament impossible de precisar. També és difícil de determinar en aquelles situacions que la naturalesa o direcció de l'heteronímia es motiu de disputa política o cultural. No hi ha acord, doncs, sobre si el serbo-croat és una o dues llengües [...]; o si el macedoni és una llengua o un dialecte del búlgar; o si el sami és una llengua o sis, etc. Les llengües de tipus abstand poden considerar-se llengües per raons estrictament lingüístiques». Atesos aquests fets, E. Boix i F.X. Vila ho diuen clarament: «Siguin quins siguin els criteris adoptats, cal tenir sempre present que la noció de llengua apareix com el resultat d'una construcció ideal: bé entesa com a institució social, bé entesa com a gramàtica, una llengua no pot ser res més que una abstracció».

Però les abstraccions no sempre donen respostes i per això hi ha qui es mulla, com G. Bibiloni: «Una llengua és, doncs, un concepte complex que no es correspon amb una realitat definible del tot amb uns paràmetres lingüístics o estructurals. Una llengua és abans que res una noció cultural producte de la història; el resultat d'una història que ha anat d'una manera i bé hauria pogut anar d'una altra, tot partint d'una mateixa realitat lingüística inicial». I hi ha qui va directament al gra com F. Moreno Fernández: «*Sistema lingüístico del que se vale una comunidad hablante y que se caracteriza por estar fuertemente diferenciado por poseer un alto grado de nivelación, por ser vehículo de una importante tradición literaria y, en ocasiones, por haberse impuesto a sistemas lingüísticos de su mismo origen*». Arribats en aquest punt, Jonathan Kaye ho diu ben clar: «En lingüística –l'estudi científic de sistemes lingüístics– el terme llengua no s'utilitza. I no s'utilitza perquè no és un concepte ben definit. Repeteixo doncs, llengua no és un terme científic».

fic. Els lingüistes no tenen (o no haurien de tenir) res a dir sobre aquest tema». Val a dir que aquesta afirmació és en un article el títol del qual remet a la famosa afirmació de Max Weinreich: «Una llengua és un dialecte amb un exèrcit» i, pel que fa a aquesta opció, Joan Solà no té dubtes: «Allò que diuen els sociolingüistes, que una llengua és una parla amb un exèrcit. Desenganyem-nos: això és així. No hi ha cap altra definició científica de llengua. És això».

Podríem anar afegint definicions i sempre arribaríem al mateix lloc, el que importa, però, és que la nostra concepció de llengua està tan arrelada que afirmacions com la que segueix ens semblen del tot normals:

Gairebé totes les llengües de l'Europa contemporània s'han desenvolupat en els darrers sis mil anys a partir d'una única llengua, el protoindogermànic. Algunes llengües han aparegut relativament fa poc temps, per exemple les romàniques, les quals es van desenvolupar a partir del llatí durant el primer segle després de Crist. D'altres, com l'albanès i el grec, tenen una història pròpia molt més llarga.

Si ens prenem aquest text al peu de la lletra, entenem que d'unes llengües en surten unes altres en un moment donat que és el que ens permet posar data al naixement de cadascuna. És evident que la concepció de la llengua com un organisme viu va fer forat, perquè això implicaria que la llengua és un organisme autònom i tots sabem que no. Però aquesta és la força d'aquest constructe que, fins i tot quan la nostra evidència ens prova que això és fals, ens ho creiem. Si ens atenim al sentit comú més estricte, pel que sabem fins ara de la història de la llengua, quan els humans comencen a emigrar des de l'Àfrica, ja parlen. I si són humans no ens podem imaginar que parlin una llengua (o més d'una) diferent de les nostres. Totes les llengües tendeixen a la diversificació –això és el que les fa útils per adaptar-se a nous entorns– i aquesta diversificació és continua en l'espai i en el temps. Què vol dir que l'albanès i el grec tenen una història més llarga que les romàniques? Què vol dir que «totes les llengües de l'Europa contemporània s'han desenvolupat en els darrers sis mil anys a partir d'una única llengua?». Algú es pot imaginar que fa sis mil anys es deixa de parlar indoeuropeu i es comencen a parlar altres llengües? El canvi lingüístic és continu i no hi ha cap parlant que hagi nascut parlant indoeuropeu i hagi mort parlant albanès. Nosaltres posem la frontera i la posem a posteriori i si ho podem fer és perquè les llengües no són una entitat objectiva. Tret dels casos de substitució lingüística, on es crea una frontera reflex d'un trencament violent i que, de retruc, alimenta i perpetua la percepció de la llengua com d'un element diferenciat de la resta, la llengua forma un continu en l'espai i en el temps, al qual només hi podem posar fronteres des de la distància.

Dit això, és evident que nosaltres trebalem amb el concepte de llengua sense problemes, però hem de ser conscients que no és un concepte uni-

versal perquè ens podem topar amb persones per a les quals la nostra idea de llengua és totalment aliena. En moltes cultures, el continu lingüístic és emprat per ampliar les xarxes de comunicació, tothom parla la seva llengua i entén la dels altres. De fet, el sistema EuroCom, desenvolupat en els darrers anys per promoure la intercomprensió entre llengües del mateix grup lingüístic, té aquest fonament. En altres cultures, la variació interna per raons de sexe, estatus o altres pot ser més gran que la que hi pugui haver entre dues llengües que nosaltres considerem diferents, i els parlants d'aquestes varietats no pensen que siguin bilingües. En qualsevol cas, el que és important és tenir present que el concepte de llengua és cultural, no un fet universal. Les llengües no deixen de ser realitzacions d'una capacitat humana universal, o com diu Daniel Nettle, un «Conjunt de trets seleccionats a partir d'un dipòsit lingüístic universal en el qual hi ha tots els trets que es poden trobar a qualsevol de les llengües humanes possibles». Una petita part, doncs, de totes les possibilitats que ofereix la capacitat del llenguatge.

La noció de diversitat lingüística és una altra de les que semblen evidents però també pot tenir significats diferents. Quan diem, per exemple, «Papua-Nova Guinea és l'estat amb més diversitat lingüística del món», o «Vanuatu és l'estat amb més diversitat lingüística del món», no necessàriament estem fent afirmacions contradictòries o excloents, senzillament, l'ambigüitat del terme ens permet que ambdues siguin certes. En el cas de Papua-Nova Guinea és l'estat on s'han inventariat més llengües, en el cas de Vanuatu és on hi ha un índex de diversitat (llengua/habitant) més alt, és a dir és l'estat del món on es concentra el nombre més gran de llengües en relació al nombre d'habitants. Per tant, en un cas hem emprat el concepte de diversitat lingüística com el resultat del procés de diversificació de la llengua i les llengües i en l'altre cas ens referíem a l'índex de diversitat lingüística. Però encara hi ha una altra interpretació possible. Quan parlem de la pèrdua de diversitat lingüística del món, no parlem tan sols de la mort de les llengües quan desapareix l'últim parlant. Parlem també de les múltiples formes que desenvolupa la "vida" d'una llengua, des de la variació geogràfica, a la variació social, a les formes que es desenvolupen per a circumstàncies o persones determinades (la llengua de les sogres a Austràlia, les llengües secretes, etc.). Tot això també és la diversitat lingüística i també ha de ser tingut en compte a l'aula, sobretot perquè a vegades aquesta variació és font d'escarni per uns i com a formes no correctes o no estàndards per altres i ja sabem que, el que és considerat fora de la norma, és molt fàcil d'estigmatitzar. Els estigmes de la llengua, però, els prejudicis lingüístics, són objecte del proper capítol.

2

DE COM PODEN SER LES LLENGÜES

Podem trobar tantes definicions de “llenguatge” i “llengua” com autors les hagin proposades, per això ens limitarem a buscar un denominador comú de cadascuna i entendre com a llenguatge una capacitat humana universal i com a llengua la realització o actualització d’aquesta capacitat. D’això se’n segueix que tots els trets inherents al llenguatge es troben per força en totes les llengües, i així, si un tret de disseny del llenguatge humà és la dualitat d’estructuració, de manera que les unitats d’un nivell es combinen entre elles per formar unitats d’un altre nivell, això passa indefectiblement en totes les llengües. I el mateix podríem dir del desplaçament: en totes les llengües –orals i signades– ens podem referir a esdeveniments que no tenen lloc ni aquí ni ara i que no estan relacionats amb els interlocutors; de fet, poden crear mons –novel·les, contes, històries...– només amb el so. O la productivitat: tots podem construir i entendre oracions que no hem sentit prèviament. O la transmissió: totes les llengües poden ser apreses per tot-hom (i aprendre’n una no significa desaprendre’n una altra). O l’arbitrarietat del signe lingüístic, petita meravella que ens dóna tant la llibertat per crear com la fiabilitat per arxivar. I tants d’altres que, perquè són humans són universals. I si són universals, com es pot imaginar algú alguna cosa com una llengua “primitiva”?

I en canvi, són molts els que se les imaginem. Jerry Cerny, per exemple, afirma:

Lo cierto es que en las lenguas primitivas son muy importantes los gestos y la mímica; en algunas se pueden considerar como parte integrante, ya que son capaces de distinguir el sentido de las palabras formalmente iguales. Se supone, por ejemplo, que los indígenas de la tribu norteamericana de los Arapahos difícilmente pueden entenderse en la oscuridad, porque su vocabulario por sí solo es demasiado pobre. Había lingüistas que aseguraban, como veremos, que los gestos junto con la mímica representaban el estadio primario de la lengua en general, derivando de ellos tanto la forma hablada como la escrita de la lengua.

(p.23)

L'autor segueix amb unes quantes bestieses més. Per exemple, referint-se a la llengua dels san, altrament coneguts com boiximans o bosquimans

Alguien ha dicho que toda su gramática podría escribirse sobre un sello postal (por otra parte, lástima que nadie lo haya probado).

Ja veiem que la fiabilitat de les fonts és contundent: «se supone», «alguien ha dicho», perquè hi ha una qüestió evident, si les característiques del llenguatge humà són universals, s'han de donar en totes les llengües i, si alguna llengua no les compleix, aleshores no és una llengua. Això no se li escapa a aquest autor, el qual afirma:

El estudio de las lenguas primitivas ha aportado algunos datos interesantes que pueden aclarar sobre todo la evolución de la lengua. Sin embargo, ha fallado el esfuerzo de aclarar el origen de la lengua con semejantes estudios. Es que, por más primitiva que fuera una lengua, siempre tiene todas las características de una lengua humana; la diferencia entre ella y las lenguas más avanzadas es cuantitativa, limitándose a la cantidad del vocabulario, de las reglas gramaticales, etc. Pero por más pobre que sea, no tiene comparación con el “lenguaje” de los animales, ya que está basada en el principio de la doble articulación y estrechamente ligada al pensamiento. La hipótesis de que podría descubrirse una tribu que no tuviera ninguna lengua o estuviera en el estadio llamado prelingüístico ha fallado por completo. Es cierto que p. ej. los pigmeos africanos hablan una lengua deformada de las tribus vecinas, pero es evidente también que con ella habían sustituido su propia lengua original. La conclusión: no hay hombres sin lengua, ya que justamente la lengua constituye una de sus características indispensables.

(Pág. 22-27)

però quina casualitat que hagi anat a buscar una llengua primitiva justament en els pigmeus i no a Manhattan o a Viena.

Les afirmacions de Cerny són cridaneres perquè remeten a la lingüística del segle XIX i, en tot cas, ratllen el políticament incorrecte (o el polvoritzen directament). Però des de la perspectiva del llenguatge humà no són gaire diferents de les que nosaltres mateixos fem sovint sobre, per exemple, la llengua dels joves. Fixem-nos-hi bé: suposem que el llenguatge dels mòbils o dels sms empobreix la llengua quan, de fet, no és més que una adaptació a un canal diferent –també simplifiquem els senyals de trànsit i ningú suposa que això ens empobreix sinó que més aviat ens garanteix la seguretat–; però, sobretot, oblidem que el codi escrit no afegeix res a la llengua, que hi ha moltes llengües que no s'han escrit mai i això no afecta la seva suposada qualitat. Pot ser que no estem d'acord en l'ús que els joves –i no tan joves– fan dels registres, de la mateixa manera que ens pot desagradar

la manera de vestir d'algunes persones. Pot ser que les interferències ens facin mal al cor. Pot ser fins i tot que considerem que la llengua emprada pels joves, o en els mitjans de comunicació, o pel tutor de la nostra filla, o pel metge de família sigui de baixíssima qualitat, però del que no hi ha cap dubte, és que tots ells parlen una llengua, que tothom parla una llengua. I que si la podem avaluar serà en termes d'adequació, de més o menys proximitat a l'estàndard o d'acord amb les variables que vulguem, però mai no ens trobarem davant d'una subllengua o alguna cosa semblant excepte en els casos de segones llengües (i no sempre), naturalment. Molts lingüistes han intentat combatre els prejudicis lingüístics, J.C. Moreno Cabrera, per exemple, afirma: «L'estudi de les llengües dels pobles anomenats primitius o salvatges no ha revelat cap tret d'endarreriment pel que fa a l'estructura lingüística; ben al contrari, les característiques d'aquestes llengües són tan complexes i riques com ho puguin ser les del rus, l'anglès o l'alemany. L'endarreriment lingüístic no existeix, i encara menys les llengües primitives o salvatges. Per això, i perquè la infinita diversitat lingüística reflecteix la increïble diversitat i flexibilitat del pensament i la cultura humanes, ens ha de preocupar enormement el fet que, segons alguns lingüistes, durant les properes dècades desapareixeran al voltant de 1.000 llengües. Actualment, que parlem tant de les espècies animals en perill d'extinció, que són un motiu lògic de preocupació per als amants de la natura, sembla imprescindible defensar el gran nombre de llengües i cultures que són a punt de desaparèixer davant l'empenta dels imperialismes».

L'any 1998, Laurie Bauer i Peter Trudgill van editar un llibre amb el títol *Language Myths* on diversos autors comentaven diferents prejudicis lingüístics i, per bé que molts es refereixen a l'anglès, són pràcticament universals. Veiem-ne alguns títols: «El significat de les paraules no hauria de canviar», «Algunes llengües no són prou bones», «Els mitjans estan destrossant l'anglès», «El francès és una llengua lògica», «L'ortografia anglesa és un desastre», «Algunes llengües són més difícils que d'altres», «El jovent ja no és capaç de parlar ni d'escriure correctament», «Als Apalatxes parlen com Shakespeare», «Algunes llengües no tenen gramàtica», «L'italià és bonic, l'alemany és lleig», «La mala gramàtica és descurada», «Els nens negres tenen limitacions verbals», «La doble negació és il·lògica», «La TV fa que tothom parli igual», «No hauries de dir "It's Me" perquè "Me" és acusatiu», «A Nova York es parla molt mal anglès», «Els aborígens parlen una llengua primitiva», «Tothom té accent excepte jo», «Amèrica està destrossant l'anglès». Si reflexionem una mica sobre aquestes afirmacions o canviem els subjectes, ens adonarem que sovint les hem pronunciat nosaltres. I és que fugir dels prejudicis lingüístics és molt difícil. Quan Rigoberta Menchú i Leopold Sedar Senghor coincideixen a dir que en les seves llengües respectives no es pot parlar d'abstraccions, després que la lingüística hagi demostrat a bastament que això no és cert, el que estan demostrant és que els prejudicis de l'antropologia europea del segle XIX van fer un forat que encara no hem tapat. Quan el subcomandante Marcos parla de les llengües de

Chiapas (tzeltzal, tzotzil, tojolabal, etc.) com de dialectes, vol dir que les infravalora. Quan Wole Soyinka diu que escriu en anglès perquè vol arribar a tots els africans, en un moment en que al seu país, l'anglès és conegut pel 5% de la població, vol dir que el missatge colonial l'ha amarat profundament. I així podríem seguir amb els exemples, perquè n'hi ha molts.

Per què, ens podem preguntar, s'han generat tants prejudicis a l'entorn d'un fet tan senzill –i tan universal– com la parla? Per què s'escarneix contínuament el que parla d'una altra manera, per què se'l marca? Coneixem el significat de bàrbar, que és el mateix que el de berber, que el de cheyenne, i de tants altres que ens han arribat a través dels veïns com ara popoluca “que quequeja” que ens ha arribat a través del nahua, el qual significa, aquest sí, “que parla clar”. Ben segur que una part important de la resposta la podem trobar en aquella reflexió de Frederic Mistral: «Quan un poble és esclavitzat, si conserva la llengua, és com si tingués les claus de la presó». Perquè al capdavall, la llengua és el que ningú no et pot prendre si tu no ho vols. I és aquest espai de llibertat el que és percebut com una amenaça i per això és estigmatitzat, per aconseguir que siguin els mateixos parlants els que l'abandonin.

La lingüística del segle xx ha avançat força en la recerca dels universals lingüístics, prou com per entendre, almenys, que si les llengües són iguals també és perquè no poden no ser-ho, perquè en bona part estan regides per lleis que els parlants no controlen i que descarten per tant la qüestió del desenvolupament de les llengües. Quan parlem de l'abstracció, un dels tòpics més recurrents quan es tracta de demostrar que hi ha llengües poc desenvolupades, es passa per alt el fet que en totes les llengües es dona un procés de metaforització que ens fa anar del concret a l'abstracte. Si prenem com a exemple el verb “pujar”, que en principi és anar de baix a dalt, veiem que se'ns converteix en abstracte quan parlem de «fer pujar els fills» en el sentit de criar-los, o «baixar el llistó cultural» o «tenir màniga ampla», i tants d'altres. L'ús metafòric de les parts del cos humà és també universal: locucions del tipus braç de mar, peu de la muntanya, cor de la ciutat, pulmó del planeta, coll d'ampolla es troben arreu, o l'ús dels termes del cos per referir-se a l'espai i el temps: «cap a la muntanya», «cap a les vuit», i també a abstractes: «tenir un bon cap», «tenir mà esquerra», etc.

A banda dels usos metafòrics, altres aspectes de les llengües són universals, per exemple que en totes les llengües es pot comptar, que en totes hi ha una divisió fonamental entre aquí/allà i ara/aleshores pel que fa a la categorització de l'espai i el temps, o que en totes el costat dret és el positiu i l'esquerre el negatiu, etc. Però, a més, hi ha un altre tipus d'universals que ens mostren fins a quin punt les llengües segueixen les seves pròpies lleis. Són els universals implicatius.

Els universals implicatius tenen aquesta formulació: «Si una llengua té una característica X, també té una característica Y, però no a l'inrevés». Aquests universals es donen en tots els nivells de la llengua i el més interessant és que posen en relació característiques independents, per exem-

ple, «si un sistema numeral té multiplicació també té addició, però no a l'inrevés» o «si una llengua té un terme per peu (diferent del de cama) també en té un per mà, però no a l'inrevés» o «si una llengua té un terme per marró, també en té un per blau», etc. El coneixement dels universals ens mostra que, al marge de quin sigui el desenvolupament tecnològic de les comunitats o el nivell cultural dels parlants, la llengua segueix el seu curs i per això no té gaire sentit suposar que hi ha llengües millors que d'altres.

Ja hem vist que la idea que totes les llengües són iguals és lluny de ser universal, i que els prejudicis els poden tenir fins i tot les persones més compromeses. Cal tenir present que moltes de les persones parlants de llengües subordinades han interioritzat els prejudicis contra la seva pròpia llengua i per això és molt important mostrar el respecte cap a totes. Al cap i a la fi, renunciar a la pròpia llengua implica trencar els vincles amb el passat i això massa sovint t'acaba deixant sense lloc al món. Com diu Colin Baker: «La seguretat interior bàsica és essencial per a la salut psicològica. La gent que té actituds que porten a la inseguretat, la torbació i l'ansietat és probable que canviïn les seves actituds per aconseguir més seguretat i menys ansietat. Ser un membre perifèric d'un grup, no compartir els trets identitaris comuns d'un grup, no tenir alguns dels atributs d'estatus del grup de referència, pot portar a un canvi de comportament i d'actitud. Els membres de grups majoritaris a vegades defensen els seus egos denigrant una llengua minoritària. La por que es donin privilegis o més valor als grups lingüístics minoritaris fa que els grups majoritaris puguin tenir actituds negatives cap a aquestes minories per realçar el seu propi valor i distinció».

I és que, com diu Maarten Mous: «La mort de les llengües és una pèrdua social més sovint del que es creu. És un senyal de la manca de confiança en un mateix del grup ètnic, la qual és en si mateixa un prerrequisit per a un desenvolupament sostenible. A més a més, la mort de les llengües implica pèrdua de diversitat cultural. La pèrdua de diversitat és lamentable no tan sols des d'un punt de vista estètic o filosòfic, també ens pot furtar dades crucials per comprendre la capacitat humana del llenguatge. Limita les nostres possibilitats de recuperar la història i amb la llengua també desapareix el coneixement indígena».

No hi ha dubte que el coneixement del llenguatge i les llengües és imprescindible per eradicar els prejudicis lingüístics i pal·liar la marginació que comporten, però també és cert que combatre'ls és molt difícil en tant que els alumnes viuen immersos en un món on són força habituals. Per això les activitats més adequades per apropar-se al desconeixement que tenim de les llengües passen per la confrontació amb els fets. Podem demanar als alumnes que ens diguin quines llengües primitives coneixen i que argumentin per què. És rar que coneguin les llengües que titllen de "primitives" i això a vegades es detecta a partir del propi glotònim: "africà", "pakistanès", "nigèria", "gambià", etc., són termes emprats per designar llengües però no corresponen a cap glotònim. Es pot donar el cas que alguns alumnes parlants o fills de parlants de llengües subordinades considerin que les seves llengües

són primitives. Cal tenir present que les actituds lingüístiques negatives cap a la pròpia llengua són una de les causes més freqüents de substitució lingüística, per això és important desmentir aquesta opinió sense fonament. Es pot proposar una cerca a la xarxa de manera que l'alumne pugui comprovar que la seva llengua també hi és. També és útil trobar materials en les llengües en qüestió. La Wikipèdia, per exemple, es publica en més de 200 llengües, entre les quals el romanès, el cebuano, l'amazic, el panjabi, el bambara, el quítxua, el mongol, el wòlof i moltes altres parlades per alumnes de les escoles catalanes. Més endavant farem propostes de cerca de creadors (escriptors, cantants) en diferents llengües que també poden mostrar que en totes les llengües es pot crear.

3

ELS VINCLES HISTÒRICS DE LES LLENGÜES

Durant el segle XIX, l'antropologia va viure un debat prou intens sobre els orígens dels humans. Els monogenistes, que acostumaven a ser seguidors dels escrits bíblics, defensaven l'origen únic de la humanitat i els poligenistes afirmaven que la humanitat havia nascut més o menys simultàniament en llocs diferents del planeta. Paradoxalment —o potser només és el pas dels anys el que hi fa veure una paradoxa— als anys 60 del segle XX, el sector “progressista” de l'antropologia encara defensava el poligenisme. El cert és que la genètica va donar una resposta prou convincent a aquest debat i, ara com ara, no es discuteix l'origen únic dels humans. I, pel que fa a lloc d'origen, ateses les restes arqueològiques, el situem a l'Àfrica. Si partim del fet que el llenguatge ens fa humans, aleshores convindrem que aquests primers humans, parlessin el que parlessin, parlaven una llengua, i una llengua com les nostres en tot allò que fa que una llengua sigui una llengua. A partir d'aquest nucli inicial, que no tenia per què ser homogeni lingüísticament, els humans van anar ocupant el planeta. Aquests desplaçaments en l'espai, la seva durada en el temps i altres factors van portar a la diversificació del codi lingüístic fins a les llengües contemporànies.

Sabem que el canvi lingüístic és universal, continu i regular fins a cert punt, el que no sabem són les causes d'aquest canvi. Si ens fixem en quan ens parlen de les causes del canvi lingüístic el que es menciona en realitat són factors coadjuvants: la transmissió intergeneracional, la dispersió en l'espai, el pas del temps, etc. però cap d'aquests respon a l'autèntica pregunta. Com és que els humans, després d'haver aconseguit un codi de comunicació tan espectacular com la llengua, li resten eficàcia diversificant-la? Probablement la resposta a aquesta pregunta està lligada a la necessitat de la diversitat, però ara no és aquesta la qüestió. Ara la qüestió és que, justament, el canvi lingüístic ens permet fer el camí invers en el procés de la diversificació i anar tan enllà com puguem fins a l'origen.

Val a dir que el debat entre monogenistes i poligenistes del segle XIX té el seu reflex en el debat entre els lingüistes fusionistes i els fisionistes del segle XX, és a dir, entre aquells que creuen que es pot demostrar el parentiu entre totes les llengües i els que creuen que no, si més no amb els mètodes

dels fusionistes. En qualsevol cas, farem bé de tenir present aquell axioma de la lingüística històrica que diu que podem demostrar que dues llengües estan emparentades, però no podem demostrar que no ho estan. Sigui com sigui, el que és rellevant és que la noció de parentiu és una noció clarament històrica. Quan diem que dues llengües estan emparentades, pressuposem que en un moment del seu passat han estat la mateixa llengua que s'ha acabat diversificant. Cal tenir present que el fet que estem tractant amb un continu és el que fa tant difícil des de la identificació de "llengües" fins a la classificació dels subgrups. Al primer capítol hem comentat que els criteris per identificar llengües són sovint extralingüístics i que si això és possible és perquè, tret dels casos no hi ha hagut substitució, el canvi és gradual i té com a resultat un continu. La identificació de "llengües" i la de subgrups lingüístics és equivalent en tant que pressuposa la delimitació en un continu. Si en el cas de la llengua el criteri acostuma a ser la "comunitat", en el cas dels subgrups s'intenta trobar les innovacions compartides, és a dir, trets que s'han desenvolupat quan la llengua (els seus parlants) ja s'havia separat de la proto-llengua, però sovint el criteri per establir subgrups és el territori i/o la història.

El procediment per identificar parentius –a vegades n'hi ha prou amb la nostra experiència com a parlants– consisteix a establir correspondències sistemàtiques entre elements de les diferents llengües, ja siguin lèxics o gramaticals. Quan trobem un nombre suficient de correspondències podem determinar que les llengües en qüestió estan emparentades, si hem exclòs, és clar, les casualitats, el llenguatge motivat (onomatopeies, ideòfons, etc.) i els manlleus. Les casualitats són rares, però es poden trobar, la paraula per "gos" és la mateixa en anglès i en mbambaram –una llengua australiana–dog. Pel que fa al llenguatge motivat, en pràcticament totes les llengües trobem paraules com mama, papa, baba, dada, etc. per designar els pares, els germans i altres parents propers. Se suposa que, en ser els sons més fàcils de pronunciar pels nadons, els adults els hi atribueixen el significat. Pel que fa als manlleus, són una autèntica font de confusió en molts casos. La hipòtesi de parentiu entre el xinès i el tailandès, per exemple, es fonamentava en paraules manllevades. Un cop hem establert els parentius, cal determinar els subgrups, tasca força més complexa que l'establiment del parentiu atesa la naturalesa de continu del canvi lingüístic.

Per a què és útil el coneixement de les relacions de parentiu entre llengües diferents? Doncs per tenir consciència tant de les proximitats com de les llunyanies. I, també, per trencar esquemes i qüestionar idees preconcebudes. En el cas més habitual a Catalunya, –l'àrab i l'amazic–, podem creure que la distància entre elles és semblant a la que hi ha entre el català i el castellà. El fet és, però, que, mentre que català i castellà són llengües romàniques i, per tant, pertanyen al mateix grup lingüístic, àrab i amazic són llengües afroasiàtiques, però pertanyen a grups diferents, l'amazic no és una llengua semítica. Això planteja una distància lingüística com la que hi pugui haver entre el rus i el català, que són totes dues indoeuropees, però

pertanyen a grups diferents. Sovint, en les activitats amb professionals de l'ensenyament proposem un test sobre qüestions de diversitat lingüística per fer evidents les idees preconcebudes. Si demanem, per exemple, amb quina de les llengües –àrab, hongarès, panjabi o turc– està emparentat el català, les respostes es decanten o bé per l'àrab (per raons de contacte) o bé per l'hongarès (per raons geogràfiques o culturals), la tria entre panjabi i turc ja és atzarosa, i la resposta correcta és el panjabi, perquè és una llengua indoeuropea com el català, mentre que cap de les altres ho és. L'objectiu és mostrar que si entre un marroquí i un paquistanès, tot ens fa creure que el marroquí és més proper a nosaltres, doncs resulta que no és així i, pel que fa a la llengua, el panjabi ens és molt més proper. La qüestió es pot plantejar d'una altra manera: si preguntem quina de les llengües –coreà, indonès, japonès o tibetà– està emparentada amb el xinès, l'objectiu no és tant saber que el xinès està emparentat amb el tibetà, sinó que no ho està amb el japonès ni el coreà, ni, pel que fa al cas, amb l'indonès, però aquesta és la resposta que no es dona habitualment.

El parentiu també ens pot servir per apropar-nos a llengües aparentment distants. Si ens trobem amb la seqüència “efa, dvi, tri, catur, pañca, sas, sapta, asta, nava, dasa” segur que no dubtem a identificar els números 1-10, i qui ens havia de dir que sí, que ho són... en bengalí. I no és que siquin manllevats, és que el bengalí també està emparentat amb el català.

Les propostes de classificació genètica de les llengües són molt diverses. Mentre que els fusionistes aposten per grans grups, molts autors –especialment els americanistes– tenen propostes molt més prudentes. Sense entrar, doncs, en qüestions teòriques, farem un repàs dels grups i famílies de llengües del món que ens permetrà orientar-nos.

“Indoeuropeu” és el nom que es dona al grup de llengües parlades a l'Àsia i Europa per a les quals s'ha postulat una relació de parentiu. Aquest nom, proposat per Franz Bopp, és l'emprat més freqüentment, per bé que alguns autors encara l'anomenen “Indogermànic”. Des del segle XVI ja s'havien observat les semblances entre el sànscrit i diverses llengües europees i, a finals del segle XVIII, William Jones mostra les semblances entre els diferents subgrups de l'indoeuropeu i les atribueix a una llengua ancestral comuna. Aquesta afirmació, coneguda com la “Declaració de Jones”, inaugura l'etapa comparatista en la història de la lingüística:

La llengua sànscrita, sigui quina sigui la seva antiguitat, té una estructura meravellosa, més perfecta que la del grec, més abundant que la del llatí, i més exquisidament refinada que ambdues, tot i que mostra una forta afinitat amb elles, tant en les arrels verbals com en les formes de la gramàtica, que no pot ser deguda a la casualitat, tan forta realment, que cap filòleg les podria examinar totes tres sense creure que han sorgit d'una font comuna, la qual, potser, ja no existeix: hi ha una raó, tot i que no tan forta, per suposar que tant el gòtic com el celta, tot i que

barrejades amb un idioma molt diferent, tenen el mateix origen que el sànscrit, i el persa antic es podria afegir a la mateixa família.

Sir William Jones

A banda del tocari i el grup anatoli, ja extingits, l'indoeuropeu se subdivideix en les branques següents:

- L'albanès parlat a Albània, Sèrbia, Grècia i Itàlia. L'albanès és molt diferent de les llengües indoeuropees que l'envolten i ha manllevat molts termes del turc.
- L'armeni és oficial a Armènia i, com a resultat de les fronteres polítiques i de la diàspora, es parla en molts estats del món.
- El grup baltoeslau inclou el letó i lituà.
- Les llengües celtes que encara sobreviuen són l'irlandès, el gal·lès, l'escocès i el bretó. Entre les extingides hi ha el manx i el còrnica.
- Les llengües eslaves se subdivideixen en tres grups: l'eslau oriental, que inclou el rus, l'ucraïnès i el bielorús; l'eslau occidental que inclou el txec, l'eslovac, el sòrab, el polonès, el caixubi i el silesi; finalment, el grup eslau meridional inclou l'eslovè, el bosni, el croata, el serbi, el búlgar i el macedoni.
- Les llengües germàniques s'acostumen a dividir en dues branques, l'occidental i la septentrional. La branca occidental inclou l'anglès, el frisó, l'alemany, el neerlandès, l'afrikaans, el jiddish i el luxemburguès. La branca septentrional inclou el danès, el suec, el noruec, el feroès i l'islandès.
- El grec és una llengua indoeuropea que, a causa de la seva influència en el món occidental, ha deixat empremtes en moltíssimes llengües. Molts antropònims són d'origen grec: Jordi, Helena, Mònica, Caterina, Andreu, Alexandre; també en provenen molts topònims de la zona mediterrània: Nàpols, Trípoli, Grenoble, Empúries, Alexandria...
- Les llengües indoitàliques constitueixen la branca asiàtica de la família indoeuropea i se subdivideixen en tres grups: l'índic, l'iraniana i el nuristani. El grup índic inclou el hindi, l'urdú, el panjabi, el nepalès, el bengalí, el marathi, el gujarati, i el konkani, entre d'altres. El grup iraniana inclou el persa, el kurd, el balutxi i el tadjik entre d'altres. Les llengües del grup nuristani es parlen totes a l'Afganistan i totes estan amenaçades.
- Les llengües romàniques són la branca indoeuropea formada per llengües descendents del llatí entre les quals hi ha el romanès, el moldau, l'italià, el friulà, el sard, el cors, el lligur, l'occità, el francès, el galó, el català, l'aragonès, l'asturià, el gallec, el castellà i el portuguès, entre d'altres.

A la zona del Caucas es parlen un gran nombre de llengües sobre el parentiu de les quals hi ha nombroses hipòtesis, per bé que, en general,

s'agrupen en tres famílies: la nakh-daguestanesa (o daguestanesa o caucàsica nord-oriental) que inclou el txetxè, el bats, l'ingush, l'avar, l'andi, el tsez, el lak, el lezguià, l'archi, i l'udi entre d'altres. La família kartveliana o nord-caucàsica, que inclou el georgià, el mingrelià, el swan i el laz, entre d'altres. Finalment, l'abkhaz-adyghe o circassià que inclou el kabardià i l'abkhaz, entre d'altres.

També a Europa i Àsia es parlen les llengües de la família uràlica o uralo-iukaghira, la branca uraliana de les quals se subdivideix en dos grups, l'ugro-finès i el samoiede, que inclou diverses llengües de Sibèria. El grup ugro-finès inclou l'hongarès, el finès, el saami i l'estonià, entre d'altres.

La família altaica ocupa bona part del continent asiàtic, alguns autors afegeixen el japonès i el coreà a les seves tres branques, túrquica, mongol i tungús. La branca túrquica inclou el turc, l'uzbek, el tàrtar, el kazakh, el kirguís, el tuva, el tofa i l'àzeri; la branca mongol inclou el kalmuk, el khalkha, el mogul i el buriat, entre d'altres; finalment la branca tungús inclou el manxú –que està pràcticament extingit– i l'evenki, entre d'altres.

A Sibèria es parlen llengües de la família uralo-iukaghira i de la família altaica, la resta sovint es presenten com a llengües paleosiberianes, per bé que aquestes no estan relacionades genèticament. El guiliak s'ha considerat tradicionalment com a una llengua aïllada –també el iukaghir–. El ket és l'únic supervivent del grup ienissei i el grup txuktxi-kamxatka o luorawetlà inclou el txuktxi, el kerek, el koryak, l'alyutor i el kamtxadal.

A la resta del continent asiàtic hi ha, almenys, llengües de cinc famílies lingüístiques més: la dravídica, la sino-tibetana, la daica, la miao-yao i l'austroasiàtica. La família dravídica inclou les llengües que es parlaven a la península de l'Hindustan abans de l'arribada dels indoiranís i que van ser foragitades cap al sud; inclou llengües com el malaialam, el telugu, el kannada i el tàmil. La família sinotibetana inclou el xinès, el tibetà i el birmà. La família daica inclou el tai i el laosià i la família miao-yao inclou moltes de les llengües parlades al sud de la Xina. Finalment, la família austroasiàtica se subdivideix en tres branques: la nicobaresa, la munda –que inclou el santali i el mundari– i la mon-khmer que inclou el cambodjà i el vietnamita.

Alguns autors inclouen les llengües daiques, miao-yao i austroasiàtiques en una família àustrica que inclou, a més, les llengües austronèsiques. La família austronèsica inclou llengües que es parlen des de Madagascar (malgaix) fins a l'illa de Pasqua (rapa nui) i des de Hawaii (hawaià) fins a Nova Zelanda (maorí). Inclou, a més, el malai, totes les llengües de les Filipines, les d'Indonèsia i moltes del Pacífic, com ara el samoà, el tahitià, el fijià, el guam i d'altres. Malgrat l'enorme extensió que ocupen i malgrat tenir estructures força divergents, el parentiu entre les llengües austronèsiques es va fer evident molt aviat, i l'any 1873, William Marsden ja afirmava que totes elles estaven emparentades: «La llengua general que sembla prevaldre i ser indígena a totes les illes del mar de l'est, des de Madagascar fins el més remot dels descobriments, comprèn una extensió més ampla que les romàniques, o qualsevol altra llengua més preuada».

Les llengües d'Oceania que no són austronèsiques s'acostumen a dividir en dos grups: les australianes i les llengües de l'illa de Papua. Bona part de les llengües australianes estan agrupades en la família pama-nyunga i la resta es creu que també hi estan emparentades. Pel que fa a les llengües de Papua Nova Guinea i de la regió indonèsia d'Irian Jaya, són un miler de llengües molt poc conegudes i sense proves concloents de parentiu.

Les llengües del continent africà s'agrupen en quatre famílies. La família khoisan inclou les llengües amb clicks del sud de l'Àfrica (Namíbia, Angola, Botswana, República de Sudàfrica) a més del sandawe i el hatsa de Tanzania. La família nilo-sahariana inclou les llengües no nígero-congoleses i no afroasiàtiques que es troben entre aquestes dues famílies. Algunes de les llengües que inclou aquesta família són acholi, dinka, kalenjin, kanuri, luo, massai, nuer, songhai i xil·luk. La família afroasiàtica és l'única que surt del continent i ocupa una part d'Àsia. Se subdivideix en cinc grups lingüístics: el semític (amb àrab, hebreu i amhàric, entre d'altres); el grup que inclou totes les varietats de l'amazic (tuareg, rifyeny, etc.); l'egipci; el cuixític (amb el somali i l'oromo, entre altres), i el txàdic (amb el haussa –una de les llengües africanes de més parlants– entre altres).

La família més extensa i nombrosa d'Àfrica és la nígero-congolesa, dividida en tres branques –kordofanesa, mande i atlàntic-congo–, la primera correspon a un grup de llengües amb pocs parlants parlades al Sudan. La branca mande inclou llengües com el mandinga, el soninké, el diula, el bambara, el kpelle, el mende wu o el vai, entre d'altres. La branca atlàntic-congo compren diversos grups lingüístics com l'atlàntic (wòlof, serer, ful), el grup gur (gurenne, kabiyé, moore, senufo), el grup kwa (ioruba, igbo, idoma, igala, ewe, ga), el grup adamawa-ubangui (zande, dong) i, finalment, el grup benue-congo, el qual té, com a un dels seus subgrups, les llengües bantu que ocupen una extensió superior a la d'Europa. Entre les llengües bantu més conegudes hi ha el fang, l'ewondo, el luganda, el kikuiu, el suahili, el lingala, el kikongo, el kimbundu, el ciluba, el bemba, el txixona, el tswana, el herero, el zulu, el xhosa, el ndebele, el kirundi i el kinyarwanda.

Si fins aquí, i tot i algunes discrepàncies de detall, hi ha força unanimitat pel que fa a l'establiment de parentiu lingüístic, un cop arribem al continent americà, la unanimitat desapareix, no tan sols en les propostes de famílies lingüístiques –que van de tres a unes 150– sinó també en la mateixa caracterització del continent. S'afirma que a Amèrica la diversitat lingüística és més gran que a la resta del món, però ningú aporta cap explicació per a un fenomen en principi incompreensible. Perquè, si el canvi lingüístic és universal, es comporta de manera tan diferent només en un continent? Entre tanta discrepància hi ha almenys dues famílies en les quals sí que tothom està d'acord, l'esquimo-aleutiana (inuit i iupik) i la na-dene. La família na-dene inclou el haida, el tlingit, l'eyak, l'apatxe i el navajo, entre d'altres.

Pel que fa a la resta, hi ha el grup algonquí, que forma part de la família àlgica. Edward Sapir va proposar l'àlgic, que inclou l'algonquí i el ritwà. Geogràficament les llengües àlgiques s'estenen des de la costa de Califòrnia

fins a l'Atlàntic i inclou llengües com el wiyot, el yurok i també les quatre que van servir de base a la reconstrucció del protoalgonqui que va fer Blomfield: micmac, fox, cree i menomini. Altres llengües algonquines prou conegudes són l'ojibwa, el cheyenne, el blackfoot, i l'arapaho. Un altre grup més conegut a través dels topònims com ara Kentucky, Canadà o Niàgara és l'iroquès. L'iroquès és un grup de llengües que inclou, entre d'altres, l'huron i el laurentià –ja extingides–, el cherokee, el sèneca, el tuscarora, el mohicà, l'oneida i el cayuga. Un altre grup és el sioux que inclou llengües com el lakota, el kansa, el hidatsa o el crow. Altres llengües com el koasati –coneguda en la lingüística per les diferències entre la llengua emprada pels homes i per les dones– el creek i l'alabama pertanyen al grup muskoge; el wichita i el pawnee pertanyen al grup cadoà i d'altres són considerades llengües aïllades. Més al sud, el grup uto-azteca inclou el hopi –conegut per la hipòtesi Whorf– i el nahua, la llengua dels asteques de la qual ens han arribat paraules com ara tomàquet, xocolata o xiclet. El grup de llengües maies es reparteix bàsicament entre Mèxic (maia iucatec, chol, tzeltzal, tzotzil) i Guatemala (kiché, kacchiquel, mam, jacaltec). A l'Amèrica del Sud es parlen les llengües carib (taino, arauac, garifuna, warao, hyxkariana), les varietats de les llengües andines com el quítxua, l'aimara i el mapudungun i les llengües del grup tupí. Amb el nom de tupí designem un grup de llengües i les seves varietats que es parlaven a la costa del Brasil quan hi van arribar els portuguesos. El tupí, conegut també com a Lingua Geral, es va anar difonent cap a l'interior, en part per l'ús que en feien els missioners. El prestigi del portuguès va determinar, però, que aquest anés substituint el tupí i actualment només en queden uns 3000 parlants a la frontera entre Veneçuela, Colòmbia i Brasil. Del tupí ens han arribat paraules com cobai, tauró, jaguar, petúnia, tapioca o mandioca. La llengua més coneguda d'aquest grup és el guaraní que és oficial al Paraguai.

Entre les llengües dels catalans d'aquest inici de segle, no n'hem identificat cap d'australiana, ni khoisan ni txuktxi-kamxatka. Les famílies més representades són la indoeuropea, l'afroasiàtica, la nígero-congolesa i la sinotibetana. A una certa distància d'aquestes, hi ha parlants de llengües uràliques, altaïques, caucàsiques, austronèsiques, nilo-saharianes, del grup tupí-guaraní, del grup andí, del grup uto-azteca i del grup maia. A l'Apèndix 2 hi trobareu les llengües parlades a Catalunya agrupades segons el parentiu lingüístic, i a l'Apèndix 9 hi trobareu activitats i solucions per a treballar aquest tema.

4

LES LLENGÜES COM A VINCLE

Fins aquí hem vist com el procés de canvi lingüístic porta a la diversificació i com en cada comunitat es desenvolupen formes més homogènies que són el que denominem “llengües”. Però les llengües es troben amb altres llengües en el decurs de la seva història que és una manera de dir que els pobles es troben amb altres pobles i d'això en trobem testimoni en les llengües.

Una de les maneres de fer entendre per a què és necessària la diversitat és fer aflorar el llegat d'altres llengües que es troba en totes les llengües. És ben cert que aquesta empremta també pot ser la prova de l'imperialisme lingüístic, la gran quantitat de termes de l'anglès que es van difondre en l'àmbit de l'esport, la ciència, la tecnologia, el cinema, etc., mostren clarament que la difusió de l'anglès no es dona només com a lingua franca, sinó que penetra totes les llengües amb les seves interferències. Però el coneixement de l'origen dels mots ens pot mostrar que, moltes de les que pensem que venen de l'anglès, tenen en realitat altres orígens, és a dir, hi ha altres cultures que han fet les seves aportacions a l'anglès. Prenem tres exemples, un manlleu, un antropònim i un topònim que acostumem a associar a l'anglès: skate, Sheila i Manhattan. Si en busquem els orígens ens adonem que:

- Skate és un nom d'origen neerlandès incorporat a l'anglès cap al segle XVII
- Cecília és un nom d'origen etrusc el significat del qual es desconeix. En llatí significa “cegueta” per similitud amb coeculus. Del llatí Caecilia passa a l'anglonormand i d'aquí a l'anglès com a Cecily i a l'irlandès com a Síla. De l'irlandès passa a l'anglès Sheila.
- Manhattan ve del nom dels indis manhattan i significa “muntanya de l'illa” en la seva llengua.

Tots tres casos ens donen testimoni de contactes entre pobles diferents. La història de les paraules, doncs, ens aporta coneixements que la lingüística genètica, el coneixement del parentiu lingüístic, no ens pot aportar, perquè el parentiu ens parla dels orígens però els manlleus ens parlen

dels contactes. Les paraules manllevades són instruments utilíssims tan per donar a conèixer la diversitat com el seu valor. Aquí farem algunes propostes relacionades amb manlleus, antropònims i topònims. Aquestes propostes es poden ampliar, modificar amb els diccionaris de manlleus i topònims que hi ha als Apèndix.

ELS MANLLEUS

Un manlleu és un element d'un sistema lingüístic que s'incorpora en un altre sistema lingüístic. Els més freqüents són els elements lèxics, però també es poden incorporar elements estructurals, paraules gramaticals i fins i tot sistemes conceptuals. Els procediments més habituals d'incorporació dels elements lèxics són l'adopció, l'adaptació i el calc. L'adopció és el procediment que requereix més familiaritat amb l'altre sistema perquè incorpora l'element sense adaptar-lo al sistema fonològic de la llengua de destí: quan en català diem ojalà, zamorano i tants altres amb sons que no són propis del sistema fonològic català, estem incorporant els manlleus adoptant-los. L'adaptació es dona quan l'element incorporat s'adapta al sistema fonològic de la llengua de destí; el lèxic del futbol, que s'incorpora al català en un moment en què la població no està familiaritzada amb la llengua d'origen és un camp semàntic ple d'adaptacions: el mateix "futbol", "gol", "orsai", "refri/refli" i tants d'altres. Un altre dels procediments de manlleu és el calc; en aquest cas no es tracta d'incorporar un element lèxic sinó que s'empren els recursos de la llengua i el que és manlleu és l'estructura de la composició d'un altre sistema. Aquest és un recurs emprat sovint en els processos de modernització de les llengües. L'exemple clàssic de calc és el del gratacels (skyscraper, rascacielos), però n'hi ha d'altres com el del ferrocarril:

alemany: Eisenbahn
anglès: railway
espanyol: ferrocarril
finès: rautatie (rauta "ferro" + tie "cami")
francès: chemin de fer
suec: järnväg (järn "ferro" + väg "cami")

diverses llengües de l'Índia han calcat la construcció de "diner negre":

(negre)(diner) = diner negre
Telugu nalla dhanam
Tàmil karuppu paaNam
Kannada Kappu haaNa
Oriya KaaLa dhana
Bengali Kaalo Taka
marathi kaalaa paisaa

I en maorí s'han pres les construccions del grec per crear els termes per “diploma” i “leucèmia”:

pokairua 'diploma' <diploun 'doblegar' "paper doblat en dos' (pokai 'plegar', rua 'dos")

totoma 'leucemia' < leukos 'blanc' i 'haima 'sang' (toto 'sang', ma 'blanc')

Un altre aspecte interessant és la via d'incorporació dels manlleus, és a dir, la ruta que han seguit des de l'origen fins a les llengües de destí. Sovint, ens trobem amb la mateixa paraula en llengües diferents que, fins i tot, poden no haver tingut cap contacte directe. Quan ens trobem el mateix element en llengües diferents i no el podem atribuir a l'origen comú de les llengües en qüestió, parlem de manlleu múltiple. Bàsicament, hi ha tres vies de difusió dels manlleus múltiples, les quals, al seu torn, poden combinar-se. Aquestes vies són el manlleu de la proto-llengua, la cadena de manlleus i els manlleus independents.

“Sabó” és un element lèxic que podem trobar en moltes llengües del món: soap en anglès, Seife en alemany, savon en francès, sapone en italià, saippua en finès, sabun en àrab, sabuni en suahili, thabuni en kikuiu, xabong en vietnamita, sabón en tagalog, sop en tàmil, etc. Naturalment, quan es tracta de llengües no emparentades, és obvi que no es tracta d'una correspondència deguda a l'origen comú, però en el cas de les llengües indoeuropees, es podria tractar d'un terme patrimonial. El fet és, però, que saipon és un terme germànic que s'incorpora al llatí, i des d'aquí passa a les llengües romàniques. A partir d'aquí, l'anglès el difon a moltes llengües, el francès a d'altres i el castellà també, entre les quals l'àrab a través del qual arriba a llengües com el hindi, el suahili, el persa, etc. En el cas de les llengües romàniques, doncs, ens trobem aquest terme perquè és la proto-llengua, el llatí, la que el va manllevar. D'altra banda, el llatí també té la forma corresponent indoeuropea de la qual prové la paraula “sebo”, per exemple.

“Arròs” és una paraula d'origen dravídic (ari/ari-ci) que s'incorpora al sànscrit (vrihis) des d'on passa al grec (oryza) probablement a través del persa (brizi). Des del grec passa al llatí (oriza) i a altres llengües europees i a l'àrab.

Aquest és un exemple de cadena de manlleus que es dona també en altres casos, com el del sucre: del sànscrit (sharkara), al persa (shakar), a l'àrab (sukkar) al llatí (sugarum). Les cadenes de manlleus a vegades porten aparellat un canvi de significat: “guitarra” i “cítara” són el mateix element lèxic d'origen grec que ens ha arribat a través de l'àrab en el primer cas i a través de llatí en el segon. I a vegades l'element manllevat pot tornar a la llengua d'origen amb un nou significat i coexistir amb l'element original: la paraula sketch ve de l'italià schizzo que passa a l'alemany Skizze i al neerlandès schets, i, finalment, a l'anglès sketch des d'on passa a les llengües romàniques, l'italià inclòs. Un altre exemple seria el de “clan”, paraula que ens ha arribat del gèl·lic al qual havia arribat des de l'antic irlandès que

l'havia manllevat del llatí "planta" i, en no tenir p-inicial, havia transformat el so inicial en k-.

Sovint, quan l'element que designa un terme es difon a través d'una cultura dominant ens trobem els casos de manlleus independents: el sabó ha arribat a moltes llengües del món que l'han manllevat o bé de l'anglès o bé de l'espanyol, o bé de l'àrab, o bé del francès, o bé del portuguès. O el lèxic dels esports que moltes llengües han manllevat a l'anglès o termes com xocolata o tomàquet provinents del nahua que manlleua el castellà i passa a moltes altres llengües.

En el tractament de la diversitat lingüística a l'escola, els manlleus són molt útils, doncs, per mostrar les connexions entre llengües i per familiaritzar-se amb llengües molt llunyanes a través de les paraules. L'agrupament en camps semàntics també permet adonar-se de la quantitat de llengües que ens proporcionen alguna cosa en la nostra vida quotidiana.

A l'Apèndix 9 trobareu activitats i les solucions per treballar els manlleus.

ELS ANTROPÒNIMS

Els antropònims són una bona manera d'apropar-se a la diversitat lingüística a partir d'allò que ens és més proper, el nostre nom. En totes les cultures hi ha pautes més o menys explícites a l'hora de posar nom als nounats. Fins i tot en la nostra, on aparentment es tracta d'un acte lliure i independent, es detecten pautes de comportament com ara la més gran variació en els noms de noia que en els de noi, la circularitat de determinats noms que s'empren a les classes dominants i en un període d'uns 10 anys passen a ser els noms freqüents en les classes populars, la influència de la televisió, etc. El que sí que ha canviat en els darrers anys són els models i per això ha augmentat molt la variació. Actualment, a l'escola en grups de 25 alumnes, s'acostumen a trobar noms procedents de 12-15 llengües diferents. Si analitzem les llengües d'origen dels noms més posats als nadons nascuts a Catalunya en els darrers anys, en trobem de procedents de 15 llengües:

Llatí: Marc, Laura, Cristina, Alba, Sergi...

Hebreu: David, Marta, Daniel, Anna, Sara, Joan...

Grec: Jordi, Andrea, Àlex, Ariadna, Irene...

Germànic: Albert, Carla/Carles, Robert, Òscar, Raül, Ferran...

Egipci: Maria

Català: Laia, Oriol, Arnau, Meritxell...

Occità: Mireia

Basc: Núria, Xavier, Aitor

Castellà: Marina

Rus: Ivan, Sònia, Tània

Italià: Sandra, Francesc

Francès: Lorena, Noèlia
Irlandès: Kevin
Anglès: Edgar
Escocès: Jessica
Còrnica: Jènnifer

Naturalment, a aquests en podem afegir d'altres, com ara:

Noruec: Eric, Ingrid
Àrab: Amira, Fàtima, Karima, Mohamed, Munir, Said
Hongarès: Danilo, Dénes, Zsolt
Sànscrit: Amita, Aixa, Dev, Indira, Lalita, Rajani, Uma, Vikram
Persa: Nasrin, Parvin
Quítxua: Inti
Japonès: Kenzi
Romanès: Pavel, Ion, Iorghu.
Guantxe: Naira, Yeray
Polonès: Danuta, Jerzy

A partir de les dades obtingudes en el grup-classe podem desenvolupar diverses activitats que trobarem a l'Apèndix 9.

ELS TOPÒNIMS

De la mateixa manera que els antropònims, els topònims ofereixen moltes possibilitats d'apropament a la diversitat lingüística i, en aquest cas, no tan sols des d'allò que ens és més proper sinó també a la dels llocs més remots. Conèixer la llengua d'origen i el significat d'un topònim ens apropa també a la història i al coneixement del territori i potser per això la toponímia és un dels àmbits més vulnerables en cas d'invasió, colonització, ocupació o qualsevol mena d'usurpació d'un territori, perquè la seva destrucció equival a la negació de la història. D'altra banda, és evident que el respecte per l'entorn implica el respecte per la toponímia. Les activitats amb topònims (veure Apèndix 9) són fàcilment adaptables a qualsevol grup d'edat en tant que es poden emprar topònims de llocs coneguts o de llocs dels quals només s'ha sentit a parlar.

5

LES LLENGÜES COM A REPRESENTACIÓ

Quan diem que cada llengua és una “visió del món” el que estem dient és que cada llengua representa la realitat a la seva manera. Aquest fet pot ser analitzat des d’una perspectiva etnocèntrica (“L’anglès no té una paraula per ‘vostè’”) o entès com una possibilitat de comprensió dels fenòmens més flexible. Les paraules no sempre volen dir el mateix, i les relacions que establim entre els significats poden ser molt diferents. Una manera d’acostar-se a la comprensió d’aquest fenomen és la comparació de les relacions de sentit en llengües diferents, una manera ben eficaç de comprovar que les paraules no són unitats equivalents en llengües diferents.

La **polisèmia** és la relació de sentit que es dona quan a un element lèxic li corresponen diversos significats. Sovint, les relacions que s’estableixen entre aquests significats es poden atribuir a la metàfora, a la metonímia o a altres associacions i aquests processos per bé que són universals com a tals, no són idèntics en els resultats. Si prenem un element tant senzill com “taula” convindrem que el seu equivalent en castellà és “mesa”, i aquesta equivalència es manté en formes lexicalitzades com “joc de taula” / “juego de mesa”, però si parlem de la “taula de continguts o de preus” ja ho traduirem com a “tabla, tablón” i si parlem de la taula de comandament la correspondència pot ser un tablero (o cuadro) de mandos. Aquest exemple tan senzill permet veure que, molt sovint, les dificultats tant d’aprenentatge com de comprensió poden venir per associacions diferents en llengües diferents. I tots ens hi trobem en el procés d’adquisició d’altres llengües, de traducció, etc. “Cercar” té el seu equivalent en l’italià “cercare” però quan es tracta de “anar a cercar algú” aleshores la forma adient és “prendere”. O la paraula “estació” que tant es pot referir a una estació de tren o a una estació de l’any, entre d’altres, en italià ha desenvolupat dues formes diferents: stazione/stagione respectivament. Els exemples que segueixen són del fang, una llengua bantu parlada al Camerun, la Guinea Equatorial i el Gabon, i mostren que, si ve algunes associacions ens poden ser més o menys familiars (lluna/mes), d’altres ens són ben alienes o fins i tot trastoquen la nostra

“visió del món”: occident i orient per a nosaltres són a l’esquerra i a la dreta, o el nostre període de 24 hores és el dia, per exemple.

moyom	dreta, esperma
nkè´	occident (avall)
okwí	orient (amunt)
alú	nit, període de 24 hores
dzóp	cel, dia
ngón	lluna, mes, noia
abâñ	bufetada, família de la dona (parents polítics)
mbeng:	bondad, bellesa, germà

La **sinonímia** és la relació de sentit que es dona quan dos lexemes diferents tenen un significat semblant. La sinonímia completa es molt rara en les llengües del món on són més habituals els quasi-sinònims que poden respondre a qüestions d’estil, de registre o similars (beure, llibar, prendre, mamar, xumar, xarrupar, trincar...). La prova de la substitució en diferents contextos permet comprovar que els termes considerats sinònims rarament ho són totalment. Per exemple “eina”, “estri”, “utensili” i “instrument” són considerats sinònims, però és obvi que una “caixa d’eines” no és ben bé una “caixa d’utensilis”, i que els “instruments musicals” no són exactament “estris musicals”.

Hi ha qui considera les formes dialectals (safanòria, pastanaga, carrota...) com a sinònims, però atesa la imprecisió dels límits entre llengües, també podríem considerar que termes com “llibre, Buch, kitabu” són sinònims. En la mesura que considerem que determinats lexemes amb el mateix significat però emprats en zones geogràfiques diferents pertanyen al mateix sistema, els anomenem heterònims, és a dir, noms diferents per referents idèntics. Una noció més laxa encara de la sinonímia inclou les relacions d’inclusió o hiperonímia/hiponímia. Aquestes relacions, però, acostumen a ser molt rellevants culturalment, i, per tant, s’han de diferenciar clarament.

La **hiponímia** és una relació de sentit que implica la subordinació d’un terme a un altre, el seu hiperònim, i és la relació que forma la base de les taxonomies (p. ex. “una cadira és un seient”). En una taxonomia l’hiperònim inclou tots els trets dels termes que s’hi subordinen i els termes que pertanyen al mateix nivell s’oposen en algun tret de significat. Les relacions que s’estableixen entre hipònims i heterònims són transitives (z és un tipus de y, y és un tipus de x) i això diferencia les taxonomies de las partonomies (c és una part de b, b és un part de a). Els termes que inclouen els hiperònims poden variar molt de cultura a cultura i això es reflecteix en el lèxic. Quins animals són considerats domèstics, què és comestible, què és ornamental, etc. molt sovint depèn de les formes de categorització.

L’**antonímia** és la relació de sentit que es basa en l’oposició de significat. Segons diversos autors l’única antonímia real és la graduable, és a dir aquella en la que els termes que s’oposen són els extrems d’un continu.

Quan dos termes que s'oposen són hipònims d'un hiperònim, aleshores parlem de relacions de contrast i per això les relacions d'antonímia també poden anar molt relacionades amb la cultura (domèstic/salvatge, solter/casat). En general, les relacions d'antonímia es classifiquen en graduables, complementàries i interdependents.

Antònims graduables són aquells que representen els dos extrems d'un continu: fred/calent, llarg/curt, alt/baix, etc.

Antònims complementaris són aquells que s'exclouen mútuament: obert/tancat, plè/buit, sostenible/insostenible, lligar/deslligar

Antònims interdependents són aquells en què cadascun dels termes de l'oposició pressuposa l'altre: mare/filla, comprar/vendre, nord/sud

Més enllà de les relacions de sentit entre els elements lèxics d'una llengua hi ha la categorització. La categorització és el procediment pel qual assignem diferents elements en categories determinades, i amb el mateix terme podem designar les maneres diferents d'organitzar la realitat. La flexibilitat del codi lingüístic permet categoritzar de maneres diferents elements que, en principi, són iguals per a tothom. També és cert que a vegades, aspectes manifestament diferents són categoritzats de la mateixa manera per algunes llengües: del contrast amb les diferents maneres de categoritzar podem concloure maneres alternatives de veure el món o de representar la realitat. Dos dels camps semàntics que són especialment útils per comprovar fins a quin punt la mateixa realitat objectiva pot ser categoritzada de manera diferent són els sistemes de parentiu i els sistemes numerals.

Els sistemes de parentiu són el conjunt de termes que designen els membres de la família. Això no vol dir, per exemple, que tots els parents consanguinis hagin de formar part del sistema familiar, o que la mateixa relació en uns casos sigui considerada de parentiu i en d'altres, no. Per exemple, hi ha sistemes on els fills dels germans del pare formen part del sistema de parentiu però els fills de la germana del pare, no; o d'altres en què els fills de la germana gran es designen igual que els germans, però no la resta de cosins. Tenir en compte aquesta variació és molt important a l'hora de tractar el tema de la família a l'aula perquè sovint no ens trobarem termes equivalents. D'altra banda en moltes llengües està resolta la situació –per a la qual aquí encara no hem trobat resposta o, si més no, termes adients– de designar les diferents dones del pare i els seus fills. Cal tenir present que cada llengua té el seu sistema i el millor és explorar conjuntament com s'organitza cada sistema. Aquesta pràctica és, a més, una bona manera de mostrar com la llengua també configura la realitat. Els exemples que segueixen són una mostra de fins a quin punt les mateixes relacions es poden organitzar de manera diferent.

Termes de parentiu en fang

abãñ bufetada, família de la dona (parents polítics)

mvám	avi
tsira	(el meu) pare
tará	el meu pare
és(y)áá	el seu pare
nan(á)	la meva mare
ñwaá	la teva mare
ñ(y)áá	la seva mare
mbeng:	bondad, bellesa, germà
mon-dzan	el meu germà (d'home)
mon ñò`ng	el teu germà(d'home)
mon-ñà`ng	el seu germà(d'home)
ndôm	germà (de dona)
káa	la seva germana (d'home)
mon:	fill, petit, origen
ntóó	primogènit
-ndeñ	nét
sóng	tia paterna
ngwée	oncle matern
ésáná	tia materna
ngáá:	la seva esposa
nnôm	el seu marit
nki´	sogre

El fet que no hi hagi un terme genèric per algunes relacions bàsiques com ara “pare”, “mare”, “germà”, etc. és força freqüent en les llengües del món i sovint està relacionat amb la forma de possessió. Les parts del cos humà i els termes de parentiu són els camps semàntics més freqüents de la possessió inalienable en llengües que diferencien la possessió inherent de la que pot canviar de mans. En català tenim un fenomen semblant: podem dir “mon germà” o “ta mare” però no podem dir “mon cotxe” o “ta bicicleta”, mentre que, malgrat ser “possessions” de tipus molt diferent, sí que podem dir “el meu germà” i “el meu cotxe”, i també “la meva mare” i “la meva bicicleta”. En bamba, una llengua de Zàmbia, hi ha termes de parentiu que tenen formes diferents segons la persona, per exemple:

persona	primera	segona	tercera
pare	tata	wiso	wishi
mare	mayo	noko	nyina
tia paterna	mayosenge	nokosenge	nasenge
oncle matern	yama	nokolume	nalume
àvia	mama	nokokulu	nakulu
avi	shikulu	sokulu	shikulu

Al marge dels possessius, hi ha maneres diferents d'organitzar els termes de parentiu. En el sistema del sami hi ha quatre termes diferents equivalents al nostre "oncle" i quatre equivalents al nostre "tia": si el parentiu és per consanguinitat, la identitat de sexe implica un tret d'edat relativa; si el sexe és diferent, l'edat relativa no és pertinent; quan es tracta de parentiu per afinitat, l'únic tret rellevant és el sexe del parent. Així doncs, germà gran del pare es refereix amb *eahki*; germana gran de la mare, amb *goaski*; per referir el germà petit del pare es fa servir *ceahci*; per referir la germana petita de la mare, *muottá*; el germà de la mare es refereix amb *eanu*; la germana del pare amb *siessá*; el marit de la germana del pare o de la mare amb *máhka*; la muller del germà del pare o de la mare, *ipmi*.

En el sistema de parentiu del tahitià és rellevant l'edat relativa dins de la generació i, a més del sexe del parent, si aquests són idèntics o no. Així, taea'e "germà/germana del mateix sexe", tua'ana "germà/germana gran del mateix sexe", teina "germà/germana petit/petita del mateix sexe", tu'ane "germà (d'una dona)", tuahine "germana (d'un home)". Aquests mateixos termes es fan servir per designar els cosins. En malai, els termes de parentiu s'empren amb tothom: bapak ("pare") es pot fer servir per adreçar-se a qualsevol home amb edat per poder ser el pare de l'interlocutor; igual com passa amb ibu ("mare"), abang ("germà gran") o kakak ("germana gran"), etc.

Els sistemes numerals són el conjunt de termes d'una llengua que designen quantitats específiques i, per tant, serveixen per comptar. Si parlem de "sistema" és perquè els números estan organitzats de maneres determinades i per això ens trobem que la mateixa quantitat pot ser categoritzada de manera diferent. Tots els sistemes numerals tenen elements amb representació lèxica simple. Aquests elements són formes inanalitzables i s'anomenen àtoms. En català els dígit, i altres termes com deu, cent, mil són àtoms, però en altres llengües els mateixos termes poden ser analitzables, és a dir, indicar alguna operació. Rarament som conscients que, quan ajuntem "dos" i "mil" estem multiplicant aquestes dues quantitats, o que quan diem vint-i-vuit estem sumant. Doncs bé, hi ha llengües en les quals "dos mil" és un àtom, i d'altres en les quals 28 és $20 + (4 \times 2)$ o 56 és $(3 \times 20) - 4$. El que és important tenir present a l'aula és que alumnes que en la seva llengua fan aquest tipus d'operacions en són tan poc conscients com nosaltres quan multipliquem 6×100 per fer sis-cents i, en canvi, sí que perceben les nostres operacions com a tals, igual que nosaltres les percebem en soixante quinze (75) o quatre vint-dix-huit (98) quan comptem en francès. Les xifres a partir de les quals comencem a fer operacions són les bases. En les llengües del món podem trobar sistemes numerals amb base 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10 i 12, per bé que les més freqüents són 5 i 10 per una raó ben comprensible: la calculadora natural que tenim més a l'abast són els nostres dits i, en principi, tots tenim cinc dits a la mà. En moltes llengües del món, el terme per 20 és una paraula polisèmica que també significa "persona", ates que entre mans i peus, tots tenim 20 dits.

Més enllà de sistemes tancats com els de parentiu o els numerals –i també els pronoms personals i d’altres–, hi ha els sistemes oberts que trobem en diferents camps semàntics i que reflecteixen les maneres de categoritzar el món. L’exemple més conegut és el de la neu en el cas dels inuit, els quals disposen de diferents formes inanalitzables per designar el que per nosaltres és “neu”. Sense ser tan vistosos, casos com aquests n’hi ha en totes les llengües, des de la diferència entre pez i pescado en castellà que en català la cobreix un únic terme “peix”, fins a casos més espectaculars com ara els múltiples termes pel salmó en la llengua de Vancouver o pels rens en el tofa de Sibèria. Cal tenir present que aquest no és un cas de poder o no poder expressar determinades coses en una llengua sinó que, senzillament, unes llengües –unes cultures– es fixen més en unes coses que en unes altres i les categoritzen de manera diferent. El que cal tenir present és que, quan parlem d’aquests casos, parlem de formes inanalitzables o unitats lèxiques que no contenen arrels comunes que permetin associar-les a un genèric. L’exemple que segueix és de diferents verbs en wòlof que es refereixen a l’acció de caminar:

dokh	caminar
djitou	caminar al davant
djité, djitlanté	caminar en fila davant d’un altre
dâgou	caminar sense destí, vagarejar
djioubal	caminar en línia recta
lírou	caminar, marxar a peu (els soldats)
nietnietti	caminar com un vell que vol córrer
soukôto	caminar amb bastó o crosses
tefassou	caminar a la vora del mar
tertéri	caminar tentinejant, marejat
tope, topanté	caminar un darrera l’altre
wagagne	caminar a batzegades

Finalment, hi ha un altre fenomen en la llengua que, tot i ser degut a la casualitat, val la pena de tenir en compte perquè sovintaja més amb el contacte de llengües. Ens referim a l’homonímia. L’homonímia es dona quan dos termes són homòfons i/o homògrafs, és a dir, quan dos termes idèntics corresponen a lexemes diferents. Aquells que segueixin les propostes de Màrius Serra s’hauran adonat que molt sovint emprà aquest recurs en els seus enigmes (Quin és el metall dels banyolins? L’estany), és doncs un bon model per aprofundir la reflexió sobre aquest fenomen. El fet que la lingüística del segle xx hagi estat tan marcada per la negació de la història ha fet que aquest fenomen s’hagi confós sovint amb la polisèmia quan, en realitat no tenen res a veure. Tal com hem vist, la polisèmia és un fenomen del tot habitual, que una paraula tingui diferents significats és un dels recursos més importants de les llengües, però que dues paraules que no tenen res a veure siguin idèntiques, només és casualitat. La connexió entre ambdós fenò-

mens es dóna quan els canvis de significat –i/o de categoria– ens porten a considerar com a homònimes formes polisèmiques, per exemple, per bé que “sobre” substantiu i “sobre” preposició tenen el mateix origen, acostumem a considerar-los un cas d’homonímia. Tret d’aquests casos, l’homonímia és un fenomen ben identificable si coneixem la història. Els exemples que segueixen són tots homònims perquè les formes corresponents tenen orígens diferents:

- Caqui (el nom de la fruita ve del japonès, el nom del color ve de l’urdú).
- Gravar (gravar en el sentit de fer una inscripció és una paraula d’origen llatí mentre que gravar amb el sentit de posar un impost és una paraula d’origen germànic).
- Estany (tant el metall com el llac venen del llatí, els resultats diferents en castellà ens mostren que és un cas d’homonímia: estaño/estanque).
- Parca (el nom del personatge mitològic ve del llatí, el nom de la peça de roba de l’aleuta).
- Golf (el nom de l’accident geogràfic ve del grec, el nom de l’esport del neerlandès).

Les activitats proposades en aquest capítol (veure Apèndix 9) estan adreçades a fer una reflexió sobre el funcionament de les llengües –i de la pròpia llengua– per tal de poder comprendre millor la naturalesa de la diversitat lingüística. Si més no han de servir per entendre que quan es diu «en aquesta llengua no hi ha cap terme per designar X» no vol dir que X no s’hi pugui designar, senzillament, es fan servir recursos diferents.

6

PETIT DICCIONARI DE LES LLENGÜES DEL MÓN

El “petit diccionari” que segueix no vol ser en cap cas ni exhaustiu ni representatiu. Només una mostra, tan atzarosa com es vulgui, de llengües amb informacions també atzaroses sobre aquestes llengües. Quin és l’objectiu d’unes informacions tan disperses? Doncs, senzillament, mostrar possibilitats. Perquè si d’una llengua parlem dels sistemes d’escriptura, de l’altra dels sistemes fonològics, de l’altra dels sistemes de parentiu, de l’altra dels numerals, de l’altra dels dies de la setmana, de l’altra dels antropònims, etc. és evident que de totes es pot dir el mateix o, si es vol, buscar la mateixa informació. Una vegada més, doncs, mostrar la diversitat per suggerir activitats possibles que trobareu a l’Apèndix 9.

L’**abkhaz** és una llengua caucàsica parlada a Geòrgia i a altres estats. Segurament, les característiques del seu sistema fonològic, a més dels avatars històrics dels seus parlants, han determinat que l’abkhaz s’hagi escrit en diferents alfabetes: ciríl·lic, llatí, georgià, ciríl·lic adaptat i, actualment, georgià adaptat. Atès el gran nombre de fonemes consonàntics que té, per escriure-la en alfabet ciríl·lic va caldre afegir-hi 14 lletres. L’abkhaz té dos sistemes numerals, un per comptar humans i l’altre per comptar no humans.

L’**aimara** és una llengua ameríndia parlada als Andes per un milió i mig de persones. Com moltes llengües del món, l’aimara no classifica els substantius en masculí i femení. Els deu primers numerals en aimara són aquests: maya, paya, kimsa, pusi, phisqa, suxta, paqallqu, kimsaqlqu, llaturka, tunka.

L’**aixanti** és una de les varietats de l’akan (que també inclou el fante, el brong i l’akuapem) parlada a Ghana. També és coneguda amb el nom de twi.

L’**akan** és una llengua del grup kwa parlada a Ghana per uns 7 milions de persones. En akan és molt popular posar el nom als nadons segons el dia del seu naixement. Així, els noms de nois de dilluns a diumenge són: Kuasi, Kuadyo, Konan, Kuaku, Yao, Kofi i Kwame o Kuain.

L'**albanès** és una llengua indoeuropea parlada a Albània, Sèrbia, Grècia i Itàlia. L'albanès té dues varietats –el geg i el tosk– que són molt diferents entre elles. Per bé que és molt diferent de les llengües indoeuropees que l'envolten i que ha manllevat molts termes del turc, el seu sistema numeral és inequívocament indoeuropeu: nje, dy, tre/tri, kater, pese, gjashte, shtate, tete, nende, dhjete. En formes com 40, dyzet, es pot percebre que era un sistema vigesimal, però actualment el sistema és decimal.

L'**amazic** és una llengua de la família afroasiàtica parlada al nord d'Àfrica. Amazic és el terme genèric que s'ha adoptat per substituir el de berber –terme equivalent al de bàrbar– i que inclou les varietats d'aquesta llengua: rifyen, cabilenc, tamazic, tuareg, zenaga, etc.

El **bambara**, bamana o bamanankan és considerat una varietat del mandinga. El parlen més de 3 milions de persones sobretot a Mali, però també a Senegal, Gàmbia, Burkina Faso i la Costa d'Ivori. Amb el bambara compartim algunes paraules que els han arribat a través del francès: awoka “alvocat”, finetri “finestra”, mèlòn “meló”, simisi “camisa”, tamati “tomàquet”. D'altres paraules que han manllevat al francès porten l'article o el partitiu incorporat: diwèn “vi”, dutè “tè”, lakòli “escola”, lankri “pissarra” (l'encra), layi “all”. També han conservat el significat original de manlleus de l'àrab: kafiri “infidel”, cafre; misikine “pobre”, mesquí.

El **basc** o **èuscar** és una de les poques llengües europees que no tenen origen indoeuropeu. De fet, no se li coneix cap relació de parentiu, i per tant es considera una llengua aïllada. Hi ha hagut nombrosos intents dels especialistes per trobar-li una filiació (l'amazic o les llengües del Caucas han estat algunes de les hipòtesis), sense èxit de moment. Actualment la parlen unes 700.000 persones. En basc, quan es parla de tu a tu existeix la possibilitat de condicionar les formes del verb auxiliar segons si l'interlocutor és home o dona:

Vaig veure flors a casa

Forma neutra: etxean loreak ikusi **nituen**

Forma de proximitat: etxean loreak ikusi **nitian** (interlocutor masculí) / etxean loreak ikusi **nitinan** (interlocutora femenina)

El **bengalí** és una llengua indoairànica que, juntament amb el xinès, l'anglès, l'espanyol i el hindi forma el grup de llengües amb més parlants del món. És la llengua oficial de Bangladesh i de Bengala occidental, i té parlants en altres estats de l'Índia. El bengalí s'ha diferenciat molt de les llengües indoairàniques en la morfologia: el gènere, nombre i cas han desaparegut pràcticament dels adjectius i s'han reduït molt en el cas dels substantius. En canvi, el verb presenta una gran variació basada en l'addició de sufixos. Per crear causatius, per exemple, s'afegeix una vocal a l'arrel: jan “saber” / jana “informar”; oth “pujar” / otha “elevant”; daekh “veure” / daekha “mostrar”. També han contribuït a aquesta diferenciació dos aspectes que ha manllevat d'altres llengües no indoairàniques: la creació de formes duplicades amb

finalitats expressives: kickic, “arenós, sorrenc”; mitmit, “espetegant”; tolmol, “fluïdesa, sobreeiximent”, i l'addició de classificadors numerals.

El **bubi** és una llengua bantu parlada a l'illa de Bioko per unes 20.000 persones. El sistema numeral bubi té una gran variació entre els dialectes. Per comptar del sis al nou en el dialecte del sud hi ha una addició seriada: $5 + 1$, $5 + 2$, $5 + 3$, $5 + 4$. En el dialecte del nord-oest hi ha addició seriada però a partir de 6 i subtracció: 6 , $6 + 1$, $6 + 2$, $10 - 1$. Finalment, en el dialecte del nord hi ha un sistema més complex: 6 , $6 + 1$, 4×2 , $(4 \times 2) + 1$. Pel que fa a les desenes, el bubi és una de les poques llengües del grup bantu amb sistema vigesimal on 20 té forma lèxica simple (ityula) i on les desenes se'nars es formen afegint 10 a l'anterior i les parells multiplicant 20 pel nombre que correspongui: $20 = 20$, $30 = 20 + 10$, $40 = 20 \times 2$, $50 = (20 \times 2) + 10$, $60 = 20 \times 3$, $70 = (20 \times 3) + 10$, $80 = 20 \times 4$, $90 = (20 \times 4) + 10$, $100 = 20 \times 5$.

El **cebuano** és una llengua austronèsica parlada a les Filipines, a Cebu, Negros, Leyte i Mindanao. És la primera llengua d'un terç de la població de Filipines. Aquesta llengua té molts manlleus de l'espanyol; en el cas dels colors, només puti “blanc”, itóm “negre”, i pulá “vermell” son termes cebuano, després ja trobem berde, amarílyo, asul, rosa... També el sistema numeral conserva els termes autòctons fins al deu; a partir d'aquí s'empren els espanyols i, en quantitats molt altes, l'anglès: 15.000 kinsé mil, 150.000 one hundred fifty thousand.

El **danès** és una llengua germànica, oficial a Dinamarca, Groenlàndia i les Illes Fèroe, també té parlants a Alemanya i Noruega. Les desenes del sistema numeral danès s'organitzen de manera diferent del sistema decimal: 10 ti, 20 tyve, 30 tredive, 40 fyrretyve/fyrre, 50 halvtredsindstyve/halvtreds, 60 tresindstyve/tres, 70 halvfjerdsindstyve/halvfjerds, 80 firsindstyve/firs, 90 halvfemsindstyve, halvfems, 100 hundrede. És a dir, 50, 70 i 90 són la meitat (halv) del tercer, quart i cinquè vint respectivament i 60 i 80 són 3 i 4 vints. Actualment aquest sistema s'ha simplificat i les desenes són les següents: ti, toti, treti, firti, femti, seksti, syvti, otti, niti, hundrede.

El **dani** és una llengua de Papua Nova Guinea. Com altres llengües d'aquesta zona, en dani els substantius no es modifiquen. El dani té un sistema de demostratius molt complex que, a més de les distàncies, indica els nivells (per sobre/sota de l'emissor, etc.). El dani es va fer conegut entre els lingüistes per ser emprat com a exemple de llengua amb dos termes de color per Brent Berlin i Paul Kay en el seu estudi sobre els termes de colors en les llengües del món. Aquests colors són modla “blanc, clar” i mili “fosc, negre”. La resta es designen amb atributs, tal com fem nosaltres: taronja, violeta, bordeus, butà...

El **diola** és una llengua del grup atlàntic de la família nigercongolea parlada al Senegal, Gàmbia i Guinea Bissau. Aquesta llengua també és coneguda com a jola, dyola o yola, i a vegades es confon amb el diula de Mali, que és una llengua del grup manding de la família nigercongolea i que

també es coneix com jula, dyula, dioula o djula. El sistema numeral del diola és de base cinc, els termes de l'u al deu són: -akon, -gaba, fëgir, -bàkir, futok, futok di -akon, futok di -gaba, futok di fëgir, futok di -bàkir, unyen.

L'**eslovac** és una llengua eslava oficial a Eslovàquia. Els substantius, en eslovac, es diferencien entre animats i inanimats i en plural hi ha una categoria específica per als homes i una altra per a la resta (dones, animats, inanimats). En el cas dels pronoms, la tercera persona del plural per als homes és oni i per a la resta ony. L'eslovac es va estandarditzar a la primera meitat del segle XIX, Lúdivit Stúr va publicar la seva obra basada en la varietat central de l'eslovac *Nárečja slovenskuo alebo potreba pisanja v tomto nareci, La parla eslovaca, o la necessitat d'escriure en aquest dialecte*.

L'**eslovè** és la llengua oficial d'Eslovènia i és parlada també en zones d'Itàlia, Àustria i Hongria. L'eslovè té tres gèneres (masculí, femení i neutre) i tres nombres (singular, dual i plural), i aquests es combinen en sis casos (nominatiu, genitiu, datiu, acusatiu, locatiu i instrumental). Els dies de la setmana són: ponedeljek, torek, sreda, cetrtek, petek, sobota, nedelja.

L'**evenki** és una llengua del grup tungús parlada a Rússia, Xina i Mongòlia. Tots els seus parlants són bilingües en rus, iakut o buriat, i el saben menys de la meitat dels evenkis. El lèxic referit als rens és un altre dels casos emprats per exemplificar el fet que allò que és rellevant en una cultura té un gran nombre de termes que, en altres llengües, corresponen a un únic terme o a sintagmes. L'evenki té més de quaranta termes per designar diferents tipus de ren i molts més per designar-ne les parts, la pell, etc. Els termes següents es refereixen a rens segons l'edat i el sexe: avlakan, "ren d'un any"; achari, "ren femella d'un any"; ektana, "ren de dos anys"; g'evd'ani, "ren femella de dos anys"; gerbichen, "ren de dos a tres anys"; ilivd'ani, "ren femella de tres anys"; no'ogarkan, "ren de quatre anys"; amarkan, "ren de cinc anys"; aminan, "ren de sis anys"; gilge, "ren de sis a set anys".

L'**ewe** és una llengua del grup kwa parlada a Togo i Ghana per uns 3 milions de persones, inclouent els parlants que la tenen com a segona llengua.

El **fang** és una llengua bantu parlada al Camerun, Guinea Equatorial i Gabon. El fang, com totes les llengües bantu, classifica els substantius en classes nominals que es marquen amb prefixos, tant per al singular com per al plural. Per exemple: m-ot (persona), b-ot (persones); n-kóbo (llengua), mi-kóbo (llengües); a-lén (palmera), me-lén (palmeres); e-kon (plàtan), bi-kon (plàtans). Aquests prefixos són els que marquen totes les concordances. Si volguéssim preguntar quin/quina (persona, llengua, etc.) o quines (persones, llengües, etc.), els interrogatius corresponents serien els següents: m-be/be-be, m-be/mi-ve, a-ve/me-ve i e-ve/bi-ve respectivament. Segons Julián Bibang Oyee, el fang té 11 classes nominals. El nombre de classes nominals varia segons la llengua (oscil·la entre 9 i 23 classes diferents).

El **fante** és una de les varietats de l'akan parlada a Ghana. En aquesta llengua, com en d'altres tant de l'Àfrica com d'arreu del món, la duplicació de mots o síl·labes té valor semàntic, però a vegades també morfosintàctic. Quan es tracta d'adjectius, n'hi ha alguns que mai no es dupliquen (mbiréw “dèbil”), d'altres que només es troben duplicats (tùntúm “negre”), i alguns que poden aparèixer duplicats i triplicats: dìn / díndin / dínndin (“difícil”) o tìn / títín / tintíntín (“llarg”). Pel que fa a les diferències de significat, si per exemple el substantiu modificat és “dia”, el valor de dìn amb les reduplicacions seria: senzill: dia difícil; duplicat: (aquest) dia és difícil; triplicat: dia difícilíssim.

El **feroès** és una de les llengües que, juntament amb l'islandès, el danès i el noruec té el seu origen en el noruec antic. El feroès té actualment uns 50.000 parlants, molts més, doncs, que els menys de 10.000 que tenia cap a la meitat del segle XIX, quan el lingüista i escriptor V. U. Hammershamb en va establir una forma estandarditzada. El primer diari en feroès va aparèixer el 1890 i la primera novel·la el 1909. Actualment s'empra a l'escola, on el danès és ensenyat com a segona llengua.

El **ful** és una llengua del grup atlàntic de la família nigerocongolesa. Atès que els fuls són nòmades, el nom de la llengua té formes molt diverses: fulani, fulfulde, peul, fula, pulaar, etc. Els fuls es distribueixen per una extensió enorme des del Senegal fins al Sudan i Etiòpia, passant per Guinea, Guinea Bissau, Nigèria i Camerun, on n'hi ha concentracions notables. Malgrat aquesta dispersió, la intel·ligibilitat de la llengua és molt alta. Es creu que el seu lloc d'origen es Fouta Toro, al nord del Senegal. El ful té un sistema numeral de base primària cinc: gogo, dídi, tati, nay, joy, jee-gom, jee-didi, jee-tati, jee-nay sappo. I en els dies de la setmana es reflecteix clarament la influència de l'islam: altine, talaata, alarba, alkamiisa, aljumaa, aset, alet.

El **ga** és una llengua del grup kwa de la família nigerocongolesa que va ser portada per grups migrants al sud de l'actual Ghana durant els segles XVI i XVII. Tot i que els seus parlants no arriben al 10% de la població de Ghana, el fet que sigui la llengua de la capital de l'estat, Accra, ha determinat que sigui una de les llengües emprades en l'ensenyament. L'any 1764, Christian Jakob Proppen Africanus (1715-1769), un missioner d'origen danès, però nascut i mort a l'Àfrica, va publicar una gramàtica del ga –que ell anomena Acraisk– en danès.

El **gallec** és una llengua romànica parlada a Galícia i en alguns territoris de la banda occidental d'Astúries i de Castella-Lleó. Entesa com a variant galaicoportuguesa, formaria part del continu lingüístic que s'estén fins a l'Algarve i a través de la colonització es va escampar pel Brasil i per altres territoris d'arreu del món. Tanmateix, actualment té un estàndard diferenciat del portuguès i oficialment es tracta de dues llengües. També hi ha comunitats parlants de gallec a diferents zones, especialment a l'Amèrica del Sud, gràcies a l'emigració.

El **georgià** o **kartuli** és la llengua amb més parlants (uns 4 milions) i amb una tradició cultural i escrita més antiga de la família lingüística kartveliana o sud-caucàsica, de la qual també formen part el mingrelià, el swan i el laz. Tradicionalment, alguns lingüistes –com Greenberg– han intentat definir un grau de parentiu amb altres famílies o llengües, especialment l'euskara, amb el qual s'han trobat unes 300 paraules similars. El georgià té un alfabet propi que només s'utilitza per escriure aquesta llengua i que és l'oficial de Geòrgia. Aquest alfabet fou creat al segle IV (versió antiga o eclesiàstica) i reformat el segle XI (versió moderna o civil). En georgià, la paraula “mama” significa “pare”.

El **grec** és una llengua indoeuropea que, a causa de la seva influència en el món occidental, ha deixat empremtes en moltíssimes llengües. Moltes de les seves arrels ens serveixen encara per a la creació de mots: -teca (biblioteca, hemeroteca, discoteca...), -latra (egòlatra, idòlatra), filo- (filocomunista, filantrop), gloto- (glotòfag, glotònim, glotocronologia), a més de macro-, micro-, nano- pseudo-, etc. Cultismes a part, molts mots de la nostra llengua són d'origen grec: noms d'animals com ara balena, camaleó, camell, estruç, medusa, pop, rinoceront; o de parts del cos com, per exemple, artèria, braç, bronqui, espatlla, estómac; també d'altres com ara catàleg, ceràmica, corda, paper, pedaç, prestatge, sandàlia... Molts antropònims són d'origen grec: Jordi, Helena, Mònica, Caterina, Andreu, Alexandre; també en provenen molts topònims de la zona mediterrània: Nàpols, Trípoli, Grenoble, Empúries, Alexandria...

El **haussa** és una llengua del grup txadià de la família afroasiàtica parlada per uns 60 milions de persones a Nigèria, Níger i el Txad. Com moltes llengües afroasiàtiques, en haussa hi ha una forma masculina “ka” i una de femenina “kin” per al pronom personal “tu”. Per bé que molts dels antropònims hausses són d'origen àrab o hebreu (Alima, Amina, Ibrahim, Smailu, Màiramú, Màmudú, Saidú, Usman, Yakub, Yusufù), també hi ha noms que fan referència a circumstàncies del naixement, com ara Bàko, “estranger”, per a un noi nascut després de moltes noies; Bàla per a un noi nascut en dimecres; Gado per a la primera criatura nascuda després de bessons; Ha-sàn per a un bessó si ha nascut el primer; Kànde per a una nena nascuda després de dos o més nois.

El **hawaià** és una llengua austronèsica greument amenaçada. El seu sistema fonològic, amb 8 fonemes consonàntics i 5 de vocàlics, és un dels més reduïts del món. Té 45 partícules monosil·làbiques que tenen un paper molt important en la sintaxi. Aquesta llengua té dual i també l'oposició inclúsiu/exclúsiu en els pronoms no singulars de la primera persona; també marca la possessió alienable i la inalienable de manera diferent. Tot i que ara ja el parla molt poca gent, el hawaià té una tradició literària remarcable, amb el seu mite creacional *Kumulipo* com una de les obres més importants.

El **hindi** és una llengua indoirànica oficial a l'Índia. Forma part del grup de deu llengües més parlades del món. El hindi s'escriu en devanagari, el mateix sistema que empen el nepalès i el marathi. El vocabulari bàsic del hindi

mostra clarament el parentiu d'aquest amb les llengües indoeuropees: “braç”, baazu; “cos”, badan (body); “peu”, paao; “cama”, tag (leg); “boca”, muh (mouth); “ull”, akh (eye); i també els numerals: ek, do, tiin, caar, pac, che, saat, aath, nau, das. Els noms dels dies de la setmana en hindi són els següents: ravi-vaar, somvaar, mangalvaar, budhvaar, viirvaar, sukravaar i sanivaar.

L'**hongarès** és una llengua uràlica parlada a Hongria i a altres països europeus. L'hongarès té nombre i cas, però no té gènere. Quan cal indicar el sexe s'afegeix un morfema lèxic que indica si es tracta d'un mascle o una femella, o un home o una dona. En no pertànyer a la família indoeuropea, l'hongarès és molt diferent de les llengües veïnes, els seus parents més propers a Europa són el finès, el sami i l'estonià. Els dies de la setmana en hongarès són hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat, vasárnap.

L'**igala** és una llengua del grup kwa de la família nigerocongolesa parlada per unes 800.000 persones a Nigèria. Aquesta llengua, com gran part de les llengües africanes, és tonal, és a dir, el to té valor distintiu i el mateix segment amb tons diferents pot canviar radicalment el significat. Raymond O. Silverstein va identificar sis combinacions de parells mínims en igala: áwó “gallina de Guinea”, áwo “un creixement”, áwò “forat en un arbre”, áwò “bufetada”, áwo “pinta”, àwò “estrella”.

El **ioruba** és una llengua del grup kwa de la família nigerocongolesa parlada a Nigèria per més de 20 milions de persones. El ioruba va ser descrit per primera vegada pel bisbe Samuel Crowther, un ioruba que va ser venut com a esclau i retornat a Freetown, on va fer estudis eclesiàstics i també es va dedicar a l'estudi de les llengües africanes, la seva inclosa. A part dels noms familiars, els iorubes tenen noms que posen els familiars més grans que els pares quan el nadó surt per primera vegada de casa. Aquests noms poden fer referència a esdeveniments, per exemple quan un avi ha mort recentment el nen es dirà Babátúndé, “el pare ha tornat”, o si és l'àvia la nena rebrà el nom de Yétúndé o Ìyábò, “la mare ha arribat”. Altres noms depenen del culte; quan una família perd infants repetidament acostuma a posar noms per conjurar la mort com ara Málòmó, “no te'n tornis a anar”; Kòsókò, “no hi ha aixada (per cavar la tomba)”; Dúrójaiyé, “para't a gaudir del món”; Bánjókò, “Queda't amb mi”, etc.

El **kaboberdianu** és una llengua criolla de base portuguesa parlada a l'arxipèlag de Cap Verd. Sovint també s'anomena crioll de Cap Verd o CCV, i els parlants l'anomenen senzillament crioulo. Compta amb una rica tradició literària. Cal destacar-ne la poesia feta per ser cantada, àmbit en què la cultura capverdiana ha estat especialment prolífica. El kaboberdianu ens ofereix curiosos fenòmens gramaticals. Un exemple en seria una de les possibilitats d'expressió de la reflexivitat mitjançant la gramaticalització d'un substantiu d'origen portuguès, cabeça (cap): N ta mata kabesa (jo em mataré).

El **kiché** o **maia kiché** és una de les llengües del grup maia parlada a Guatemala. El seu sistema numèric és vigesimal i, com acostuma a passar en

aquests sistemes, la base primària és cinc, fàcilment identificable en els deu primers: hun, cab, oxib, cahib, oob, vacuc, vacub, vahxac, beleheb, lahu.

El **laosià** és una llengua del grup tai parlada a Laos i a Tailàndia. L'estatus d'aquesta llengua és molt diferent en cadascun d'aquests estats: a Laos és oficial i, de les més de cinquanta llengües que s'hi parlen, és la que té més parlants; a Tailàndia, on és anomenat tai oriental, no és oficial i els seus parlants tenen el tai com a llengua oficial.

El **lituà** és una llengua del grup baltoeslau de la família indoeuropea. El lituà classifica els substantius en quatre classes segons el to i/o l'accent; a més té cinc declinacions i sis casos. Els numerals concorden en gènere i cas. Així, per exemple, keturi "quatre" pren aquestes formes segons el gènere masculí/femení i segons el cas: nominatiu keturi/keturios, genitiu keturiü/keturiü, datiu keturiems/keturióms, acusatiu keturis/keturias, instrumental keturiais/keturiomis, locatiu keturiuosè/keturiosè. Els dies de la setmana es formen amb els ordinals de l'u al set: pirmadienis, antradienis, terciadienis, ketvirtadienis, penktadienis, sestadienis, sekmädienis.

El **maia-yucatec** és una llengua ameríndia parlada a Mèxic. El terme "maia" s'empra generalment o bé per referir-se al maia clàssic o bé al conjunt de llengües maies que es parlen en l'actualitat i que són, entre d'altres, les llengües cakchiquel, chol, chontal, huastec, kekchí, mam, tzotzil, tzeltal i el kiché, segurament la llengua maia amb més parlants.

El **malai** és una llengua austronèsica que, amb noms diferents, és oficial a quatre estats asiàtics: a Indonèsia, on s'anomena bahasa indonèsia, a Malàisia, on s'anomena bahasa malaysia, i a Singapur i a Brunei on s'anomena bahasa melayu o bahasa kebangsaan ("llengua nacional"). En malai, els termes de parentiu s'empren amb tothom: bapak ("pare") es pot fer servir per adreçar-se a qualsevol home amb edat per poder ser el pare de l'interlocutor; igual com passa amb ibu ("mare"), abang ("germà gran") o kakak ("germana gran"), etc. "Tuan" és la forma que s'utilitza per a homes molt respectats, "saudari" per a dones no casades i "puan" per a dones casades.

El **malaialam** és una llengua dravídica parlada per més de vint milions de persones a l'estat de Kerala, a l'Índia, on és oficial. El nom d'aquesta llengua ens va arribar a través del portuguès malabar, i aquest és l'origen de la paraula de la qual es deriven malabarisme, malabarista, etc. El sistema numeral del malaialam és decimal (per bé que 9 és una forma analitzable 10-1): oru/onnu, rantu, munnu, nalu, anju, aru, éru, ettu, onpatu, pattu. A partir de 10: patinonnu, pantrantu, patimunnu, patinalu, etc. i les desenes irupatu (20), múppatu (30), nalpatu (40)..., nuru (100).

El **nahua** és una llengua ameríndia de Mèxic. Els asteques la van difondre a Mèxic abans de l'arribada dels espanyols i la seva influència es detecta en nombrosos manlleus nahua que es troben en les llengües ameríndies de Mèxic. El sistema numeral és vigesimal amb base primària cinc,

fàcilment identificable en els termes 6-9: 1 ce, 2 ome, 3 yei, 4 nahui, 5 maucilli, 6 chicuace, 7 chicome, 8 chicuei, 9 chicuanahi, 10 matlaactli. En nahua, els numerals poden funcionar com a verbs.

El **neerlandès** és la llengua oficial d'Holanda i també, en la seva varietat flamenca, en el territori belga corresponent; a més, és oficial a les Antilles Holandeses. El neerlandès va ser llengua colonial a Indonèsia, Sri Lanka, Sud-àfrica, el Surinam i algunes illes del Carib. Això es pot detectar en alguns topònims com ara Nova Amsterdam (nom anterior a l'actual Nova York), Nova Zelanda ("Nova terra marítima") o Nassau, capital de les Bahames. En català tenim un bon nombre de paraules manllevades del neerlandès: relacionades amb la navegació (dic, iot, llast), amb l'esport (dopar, estoc, golf) i sovint ens han arribat a través del francès (bloc, cabaret, maniquí, vagó).

El **nubi** o nobiin és una llengua nilosahariana parlada a Egipte i al Sudan per unes 800.000 persones. És la llengua nilosahariana de la qual es tenen testimonis més antics: n'hi ha dades des que el cristianisme va arribar a l'antic regne meroític –anomenat Cuix pels egipcis–, al segle VI. Els deu primers numerals en el nubi del Sudan són wer, oww, tosk, kemis, digh, gorigh, kolod, idiw, iskod, dimin; i en la varietat d'Egipte: wêr, úwo, tusko, kemso, dija, gorjo, koloda, iduwo, oskoda, dimer.

L'**osset** és una llengua indoitàlica parlada a Rússia i Geòrgia per mig milió de persones. L'osset té nou casos. Si prenem la paraula riu, tenim: nominatiu don, genitiu donl, datiu donän, al·latiu donmä, ablatiu donäi, inessiu donl, adhessiu donil, essiu donaw i comitatiu donimä. Els deu primers numerals de l'osset són yu, duwá, ärtá, cippar, fondz, äxsäs, awd, ast, farast, däs. A partir del vint, s'empren dos sistemes: el decimal en el registre alt o literari i el vigesimal en la parla quotidiana.

El **paixtu** és una llengua indoitàlica parlada a l'Afganistan, on és oficial. Molt propera al persa, sembla que el nom d'aquestes dues llengües té el mateix origen. Per bé que tant el paixtu com el persa han adoptat el sistema alfabètic àrab (van ser les dues primeres llengües iranianes a tenir un sistema d'escriptura) són inequívocament indoeuropees i, per tant, emparentades amb les llengües romàniques, com es pot veure clarament en el seu sistema numeral: jau/un, dwa/dos, dre/tres, calor/quatre, pindza/cinc, spas/sis, owe/set, ate/vuit, nah/nou, las/deu.

El **pangasinan** és una llengua austronèsica parlada a la regió de Pangasinan, al nord de Luzon, a les Filipines. Per bé que el pangasinan conserva el sistema numeral d'origen clarament austronèsic (isa, dua, talo, apat, lima, anem, pito, walo, siam, samplo), per dir l'hora, i també sovint en el comerç, s'empren els numerals de l'espanyol (uno, dos, tres, kuarto, singko, sais, siete, ocho, nueve, dies). El pangasinan, juntament amb el tagal, ilocano, kapampangan, bikol, cebuano, hiligaynon i waray-waray, forma el grup de les vuit llengües més parlades a les Filipines.

El **panjabi** és una llengua indoirànica parlada per uns 60 milions de persones a l'Índia i al Pakistan. És una llengua molt propera al hindi i s'acostuma a dividir en tres varietats: la central parlada a la zona de Lahore, el grup Dogri parlat al nord del Panjab i les varietats occidentals anomenades per Grierson *Lahnda*, que vol dir occident en panjabi. El panjabi és una de les llengües més parlades a Catalunya.

El **polonès** és una llengua eslava parlada a Polònia, on és oficial, i en zones d'Ucraïna, Bielorússia, Letònia, Kazakhstan, Lituània, Txèquia, Eslovàquia i altres llocs del món. Té uns 45 milions de parlants. El polonès s'escriu en alfabet llatí.

El **quítxua** era la llengua de l'imperi Inca que es va difondre abans de l'arribada dels espanyols i que ara es parla a Perú, Bolívia, Equador, Argentina i Colòmbia. El nombre de parlants varia molt segons les fonts i oscil·la entre els 8 i els 18 milions. Alguns autors consideren que allò que anomenem quítxua és en realitat una família lingüística que inclou diverses llengües dividides en dues branques, una anomenada quítxua central, quítxua I, quítxua B o huaihuash, inclou llengües com el huaylas, el conchcos, el huánuco i el yaru, entre d'altres. L'altre grup s'anomena quítxua perifèric, quítxua II, quítxua A o huampuy i inclou les varietats del quítxua de Cuzco, Ayacucho, Equador i Argentina, entre d'altres. La primera gramàtica del quítxua la va publicar Domingo de Santo Tomás l'any 1560.

El **romanès** és una llengua romànica que pertany a l'àrea lingüística balcànica. Per això, malgrat que el lèxic és inequívocament romànic, l'estructura té trets que només es poden explicar per contacte amb altres llengües de la zona. Igual que el macedoni, posposa l'article definit però l'indefinit l'anteposa. Té gènere masculí i femení i una tercera classe de noms que en singular tenen forma masculina i en plural femenina.

El **romaní** o **caló** és la llengua que els gitanos han anat perpetuant i que s'ha diversificat en nombroses varietats segons les llengües amb què ha entrat en contacte. És la llengua que es parla en més països d'Europa. Genèticament és molt propera al panjabi i al hindi. Classifica els substantius en animats i inanimats i els animats en masculins i femenins.

El **ruandès** o **kinyaruanda** és una llengua del grup bantu parlada a Ruanda. Com gairebé totes les llengües bantus, el ruandès és una llengua predominantment aglutinant. Això vol dir que quan creem lèxic nou afegint afixos a l'arrel, aquests afixos es poden segmentar amb força claredat. Per exemple, si agafem l'arrel -gab- podem crear les paraules: u-mu-gab-o "home, mascle", u-ru-gab-o "home gros", u-mu-gab-á comandant", i-n-gab-o "escut", i-n-gab-é "tambor real", i-n-gab-ir-e "dò", ku-gab-ur-a "servir el menjar", i-ki-gab-ir-o "lloc pla". Els prefixos, al seu torn, determinen les concordançes; així, si volguéssim afegir "dolent" als substantius que hem creat, hauria de concordar així: mubí, rubí, yibí, kubí, kibí, etc. En ruandès, com en

moltes altres llengües, es fan servir paraules diferents per designar la mare segons qui siguin els interlocutors: maamá, “la meua mare”; nyoko, “la teua mare”; nyirá, “la seva mare”.

El **rus** té uns 140 milions de parlants com a primera llengua i uns 110 milions com a segona llengua. Un 92% de la població russa la té com a llengua materna, on conviu amb més de 100 altres llengües. Fora de la Federació Russa, el rus és llengua cooficial a Bielorússia, Kazakhstan, Kirguistan, Moldàvia i Ucraïna, i té importants comunitats de parlants d'altres països com Estònia (aprox. el 30% de la població) i Letònia (aprox. el 35%). Des del punt de vista fonètic, el rus es caracteritza per tenir un sistema consonàntic molt complex, amb 36 consonants amb valor distintiu. Les consonants es poden combinar formant grups molt complexos, com a (sverxvztrevozhit') ‘sobrealarmat’, on trobem un grup de 6 consonants [rxvztr]. El rus presenta en la seva formació de paraules una derivació molt productiva, on una part molt important del significat es pot vehicular a través dels afixos, fins al punt que trobem una paraula sense arrel (vynut') ‘extreure’, formada per vy- (prefix) ‘cap enfora’, -nu- (sufix) ‘una vegada’, -t’ (desinència d’infinitiu).

El **samoà** és una llengua austronèsica parlada a Samoa. En aquesta llengua els usos lingüístics són molt complexos segons l'estatus dels interlocutors. Bàsicament, la diferència resideix en el tipus de lèxic emprat. Per exemple, per adreçar-se a algú d'igual estatus, es fan servir els primers termes de la sèrie que ve a continuació, però si l'interlocutor és un superior, es fan servir els segons, totalment diferents: ‘ai/taumafa (menjar); afafine/alo, alo tamaitai (filla); atali'i/alo (fill); ioe/o lea lava (sí); gutu/fofoga (boca); lima/a'ao (mà); ma'i/gasegase (malalt).

El **serbi** és la varietat del **serbocroat** o **croatoserbi** oficial a Sèrbia. El serbi i el croat han estat durant molts decennis l'exemple clàssic per mostrar com codis intel·ligibles poden ser considerats llengües diferents per raons extralingüístiques, en aquest cas reforçades per sistemes alfabètics diferents, ciríl·lic en el cas del serbi i llatí en el cas del croat. El serbi és una llengua tonal, per bé que els tons no es marquen gràficament. El to té funció distintiva i pot canviar la seva posició dins de la paraula. Els monosíl·labs només poden tenir to descendent, les paraules amb més d'una síl·laba només poden tenir to descendent en la primera síl·laba i mai no poden tenir un to ascendent en l'última.

El **songhai** és una llengua del grup nilosaharià que té més de tres milions de parlants repartits entre Níger, Mali, Nigèria, Burkina Faso i Benín. Aquesta extensió és deguda al fet que durant molt de temps va ser la llengua del comerç i encara ara és emprada com a segona llengua per molts habitants sobretot de la zona central del riu Níger. Els tres grups ètnics que parlen songhai són els mateixos songhais, els zarmes i els dendis. Els nu-

merals en songhai són afo, ahinka, ahinza, ataty, agu, iddu, iye, ahaku, yagga, away.

El **tagal** és una llengua austronèsica que actualment, i amb el nom de pilipino/filipino, és llengua oficial a les Filipines. Tot i que no és la llengua amb més parlants de les Filipines, el fet que es parlés a la zona de la capital, Manila, i que fos la llengua dels textos contra la colonització espanyola i americana van determinar que es triés com a llengua nacional.

El **tai** és la llengua oficial de Tailàndia. Pertany al grup de llengües daiques. En aquesta llengua, els noms poden ser monosil·làbics, com ara “rot” (cotxe), “sih” (color), “dek” (nen), “nam” (aigua), “hin” (pedra); combinant-los es poden crear paraules noves, com ara “nam.ta” (llàgrimes), “puu-chahi” (home), “puu-ying” (dona), “maa-nam” (riu), “puu kai” (muntanya), etc. També es poden crear mots nous mitjançant classificadors, com ara khua, per crear noms abstractes: “khua:mpak” (amor), “khua:mru” (saviesa), “khua:mdi” (bondat), “khua:jep bpuat” (dolor), “khua:sa’ngóp” (pau), etc.

El **tàmil** és una llengua dravídica parlada al sud de l’Índia i a Sri Lanka per més de 50 milions de persones. Com les altres llengües dravídiques, gairebé tots els afixos del tàmil són sufixos. Les formes verbals tenen marca de persona i nombre i, en la tercera persona, afegeixen marques de gènere humà/no humà. L’humà se subdivideix al seu torn en mascle i femella. Les primeres inscripcions en tàmil estan datades el segle III aC.

El **txetxè** és una llengua de la família nakh-daguestanesa (o daguestanesa o caucàsica nord-oriental) parlada a Txetxènia. Aquest grup de llengües inclou el bats, l’ingush, l’avar, l’andi, el tsez, el lak, el lezguià, l’archi, i l’udi entre d’altres i les seves llengües es caracteritzen per tenir inventaris consonàntics molt complexos. El txetxè, en canvi, té un inventari consonàntic comparativament senzill, amb 34 fonemes, però, en canvi, el seu sistema vocàlic és força més complex: alguns autors han arribat a inventariar-ne 36 sons vocàlics. Els deu primers numerals en txetxè són tsa’, shii, qwoa, vii, p’khii, yalkh, vworh, barh, is, it’.

El **wòlof** és una llengua del grup atlàntic de la família nigerocongolesa parlada al Senegal i a Gàmbia. Com pràcticament totes les llengües, el wòlof crea noves paraules mitjançant la derivació i la composició. Entre els derivats trobem: dem “anar” > demaat “anar una altra vegada”; toog “seure” > toogu “cadira”; fatt “parar” > fattarni “no parar”; wax “parlar” > waxante “discutir”; dagg “tallar” > dagge “tallar amb”; bind “escriure” > bindkat > escriptor. I, pel que fa als compostos, es poden obtenir per reduplicació: xam “saber” > xamxam “ciència”, o per combinació de formes diferents: ñuul “negre”; biir “ventre” > ñuul biir “malvat, malintencionat”.

7

APUNTS DE LITERATURA UNIVERSAL

És difícil saber de què es parla, quan es parla de “literatura universal”, de la mateixa manera que és difícil saber de què es parla quan es parla de “literatura ètnica”. Potser una manera d’acotar-la ja és precisament que, sigui el que sigui la literatura ètnica, rarament és inclosa dins de la literatura universal. D’altra banda, aquesta “literatura universal” poques vegades inclou totes les tradicions de les llengües dominants i, en cas que ho faci, les exclou de les tradicions locals: l’obra de Salman Rushdie pertany a la literatura anglesa? És concebuda com a tal i analitzada en aquests termes? I l’obra de Coetzee? O l’obra de García Márquez respecte de la literatura castellana? O l’obra d’Aimé Césaire respecte de la francesa? Els exemples són in comptables i el debat sobre la llengua de la literatura, inacabable. Potser el pitjor de tot és que l’opció per la llengua dominant de molts autors amaga la feina de molts escriptors que no han escoltat els cants de sirena de les grans llengües, aquells que han aportat la seva creativitat en el vehicle que els era més natural. Els que segueixen en són només alguns escriptors representatius en llengües que rarament apareixen en històries o manuals de literatura universal, perquè totes les cultures han emprat la llengua per crear i les que disposen de codi escrit, també han fet servir la llengua escrita per a la literatura escrita.

Inevitablement, la mostra que oferim no és ni exhaustiva ni representativa, ni ho podria ser. És només això, una mostra. I un recordatori. Un testimoni que hi ha altres literatures, que molts escriptors han pensat abans en l’art que en el mercat, i molts segurament han pagat el preu de ser ignorats. Però ben segur que la majoria han tingut el reconeixement de les seves comunitats i, en qualsevol cas, els han prestat un gran servei. Els seus noms, les seves obres, doncs, representen les de molts altres que han fet la mateixa opció. I, en qualsevol cas, són la nostra primera pedra per a la comprensió de la literatura com a un fenomen realment universal. Una vegada més, doncs, mostrar la diversitat per suggerir activitats possibles que trobareu a l’Apèndix 9.

Dmitry Gulia és considerat el pare de la literatura **abkhaz**. Autor de poemes i narracions, la seva obra ha estat traduïda al rus i al georgià. També va contribuir a l'adaptació de l'alfabet ciríl·lic a l'abkhaz.

Okot p'Bitek (1931-1982) va ser un poeta d'origen **acholi** que va escriure la seva primera obra, *Lak Tar Miyo Kinyero Wi Lobo* (1953), en luò. L'any 1966 va publicar *Wer pa Lawino* (Cançó de Lawino) en acholi, un llarg poema satíric segons la crítica, però, en realitat, un plany, com l'autor anuncia en la traducció que ell mateix en va fer a l'anglès (*Song of Lawino: a lament*), i que és la queixa d'una dona ignorada pel marit alienat per la cultura occidental. Com a antropòleg es va interessar també pel folklore, la religió i la cultura tradicional dels luos i els acholis, i va traduir poesia tradicional a l'anglès.

André Brink és un escriptor sud-africà que escriu en **afrikaans**. Autor d'obres com *Lobola vir die Lewe* (1962), *Miskien nooit* (1967) o *Latynse reise* (1991), també ha publicat nombrosos articles contra la censura que han estat recopilats a *Literatur in die stridperk* (1985) i a *Mapmaker* (1983), obra on trobem aquesta afirmació: «En la veritat arrelada en la paraula de l'escriptor hi ha aquest poder inefable que els tirans, les tiranies i altres agents de la mort temen tant que serien capaços de jugar-se tot el que tenen en contra seu. Això és així perquè saben de sobres que mai cap estratègia ni cap sistema pot, finalment, resistir a la paraula de la veritat».

J. H. Kwabena Nketia és considerat el fundador de la literatura **aixanti**. Entre les seves obres hi ha *Semode* (1936), el seu primer conte, *Akanfoo anansesem nghoma* (1949), un recull de narrativa oral dels aixanti, *Ananwoma* (1951), una obra de teatre, *Kwabena Amoa* (1952), una altra narració curta i, finalment, *Anwonsem* (1952), un recull de poemes. Per bé que J. H. Kwabena Nketia va començar escrivint en la seva varietat, més endavant va optar per l'akan, i en aquesta varietat ha desenvolupat la seva tasca com a musicòleg i estudiós de la literatura oral.

Joseph Boakye Danquah (1895-1965) va ser un escriptor en **akwapem-twi** que va publicar la seva primera obra en aquesta llengua –*Nyakonsem*– l'any 1941. Danquah s'havia doctorat a la Universitat de Londres l'any 1927 i era considerat un intèrpret de la cultura local i de la cultura de la metròpoli. També es va dedicar a la política fins a l'arribada de Kwame Nkrumah, de qui va ser opositor després de la independència i, com a conseqüència, empresonat fins que va morir.

Ismail Kadaré és segurament l'escriptor **albanès** més conegut internacionalment. Les seves obres han estat traduïdes a més de 40 llengües, entre les quals el català. *Gjenerali i ushtrisë së vdekur* (*El general de l'exèrcit mort*, 1963) va ser l'obra que el va donar a conèixer dins i fora d'Albània. Posteriorment ha publicat, entre d'altres: *Kesh tjella* (*La fortalesa*, 1970), *Koncert ne fund te dimrit* (*Concert d'hivern*, 1989), *Nata me hënë* (*Clar de lluna*, 1992), *Kohë*

Barbare (Nga Shqipëria në Kosovë) (Temps bàrbars, d'Albània a Kosovo, 1996)
i *Identiteti europian i shqiptarëve, (Identitat europea dels albanesos, 2006).*

Sebhat Gebre Egziabher és un escriptor etiop en **amhàric** molt influenciat per la literatura francesa, especialment Camus i Zola. La seva obra és qualificada de naturalista i molt crua.

Taha Hussein (1889-1973) va ser un escriptor en **àrab** i intel·lectual egipci, segurament una de les personalitats més brillants del segle xx. Malgrat ser cec i pobre va accedir a la universitat i també en va ser professor. Els seus estudis sobre poesia preislàmica ja li van portar problemes amb els fonamentalistes i també la reivindicació de la cultura egípcia enfront de la influència asiàtica posterior. Va ser ministre de Cultura i com a tal va introduir l'ensenyament primari per a tota la població; també va destacar en la lluita a favor de la igualtat de les persones independentment del sexe. La seva obra autobiogràfica en tres parts, *Els dies*, ha estat traduïda a diverses llengües.

Xuan Bello és un escriptor **asturià** que ha conreat diversos gèneres. Ha publicat diversos llibres de poemes, una antologia dels quals amb el títol *La vida perduda* (1999) es va publicar en edició bilingüe asturià-castellà. El treball que li ha donat més reconeixement, però, ha estat la seva obra en prosa, una barreja captivadora de ficció, assaig, autobiografia, gènere oniricoperiòdic i gènere historicodocumental que no podeu deixar de llegir. Es destaquen *La memoria del mundu* (1998), *Hestoria Universal de Paniceiros* (2002) i *Los cuarteles de la memoria* (2003). Com molts escriptors en llengües subordinades, ha traduït obres de diverses llengües a l'asturià i ha proposat la seva antologia de poesia del segle xx en el llibre *Sieglu XX cambalache*, on hi ha versions de Kipling, Ezra Pound, Ungaretti, Auden, Gabriel Ferrater, Elitis, Pavese i d'altres.

Pramoedya Ananta Toer és considerat per molts el millor escriptor en **bahasa indonèsia**. Va passar molts anys a la presó on se li va prohibir tenir material per escriure i, per això, explicava les seves històries als altres presos. L'editorial Txalaparta ha traduït una de les seves obres a l'èuscar: *Iheskaria (El fugitiu)*, i cinc més al castellà: la tetralogia del *Buru (Tierra humana, Hijo de todos los pueblos, Hacia el mañana i La casa de cristal)* i *Canción Triste de un mudo*. En la seva obra apareixen sovint reflexions sobre la llengua i la creació.

Stephen A. Mpashi és considerat per la crítica el primer autor de la literatura **bemba** contemporània. L'any 1960 va publicar *Cekesoni aingila ubusoja* i el 1962 *Amalango*, un llibre de poemes publicat conjuntament amb Joseph Musapu. La seva obra, escrita en el període en què Zàmbia era encara Rhodèsia del Nord, reflecteix l'ambient previ a la separació de les dues Rhodèsies en les actuals Zàmbia i Zimbabwe.

Rabindranath Tagore va ser un escriptor **bengalí** que va rebre el premi Nobel de literatura l'any 1913. Els seus aforismes són molt coneguts. Com diu

Joan Tudela, l'aforisme més famós del món és obra seva: «Si plores perquè s'ha post el sol, les llàgrimes no et deixaran veure les estrelles». També va dir «És fàcil parlar clar quan no s'ha de dir tota la veritat» o «La veritable amistat és com la fosforescència, resplendeix millor quan tot s'ha enfosquit».

Vincent Dunin-Marcinkevich és considerat el fundador de la literatura **bielorussa** moderna. Entre els seus poemes, publicats durant la primera meitat del segle XIX, hi ha Vechernitsy i Gapon. I entre les seves obres de teatre *Idyllia* i *Pinskaya shlakhta*.

Aung Than i **Zeya Aung** són un polític i un estudiant que van escriure conjuntament un llibre de poemes en **birmà** amb el títol *Dawn Mann*. El govern de Myanmar va considerar que aquest llibre era antigovernamental i els va detenir juntament amb Maung Maung Do, que n'havia fet la impressió, i Sein Hlaing que el va distribuir. Aung Than i Zeya Aung van ser condemnats a 19 anys de presó, Maung Maung Do a 14 i Sein Hlaing a 7. El Pen Club i Amnistia Internacional han engegat una campanya de suport a aquests detinguts.

Justo Bolekia és un lingüista i poeta **bubi**, que ha proposat un sistema d'escriptura per a la seva llengua, n'ha descrit diversos aspectes, i, a més de la seva obra poètica, ha publicat un diccionari bubi-castellà castellà-bubi i diversos assaigs sobre sociolingüística, política lingüística i llengües africanes.

Jordan Jovkov (1880-1937) va ser un escriptor **búlgar** que, per desenvolupar la seva obra, es va inspirar sobretot en la vida rural. Entre les seves novel·les hi ha *Zemljaci* (1918) i entre les seves obres de teatre *Albena* (1930) i *Milionerat* (1930).

Jean L. Medu Njemba és l'autor de *Nganga kôn* (1939), la primera obra de ficció escrita en **bulu**. En aquesta obra (*L'esperit blanc*) es descriu la vida dels bulus abans de l'arribada dels europeus. Segons Albert Gérard, és tan popular que alguns dels seus personatges han estat incorporats al folklore local i es representen sovint en pintures a les cases.

Lalleshwari és una poeta **caixmir** del segle XIV i els seus poemes són les primeres obres literàries escrites en caixmir que es coneixen, per bé que durant el segle XIII el poeta Sitikantha va escriure en caixmir el seu manual d'adoració tântrica, atès que aquesta llengua era «la llengua del poble, la que tots entenen».

Tomas Fopzke va néixer el 1973 a Gdynia. Animador cultural, poeta, compositor, periodista, va estudiar al Conservatori de Gdansk on va fer l'especialització vocal-teatral. Va organitzar i coordinar nombroses activitats musicals relacionades amb el **caixubi**. Des del 2000 és director del cor de Luzin "Lutnia", que s'especialitza en la interpretació de música caixubi. Col·labora amb la televisió regional de Gdansk. Escriptor guardonat amb nombrosos premis literaris. Autor del llibre de poesia eròtica *Szlachama kùsków* (*Les empremtes dels petons*, 2002), i *Szlachama kùsków - Szlachama wzdich* (2007). És autor de textos de cançons d'un dels millors grups

rock caixubi, "Chëcz". Les seves cançons i la poesia estan recollides a l'antologia *Piesnie Rodny Zemi* (*Cançons de la Terra Natal*, 2003). Va compondre la música per la *Piersza Kaszëbscza Pasja* (2003), la passió segons l'Evangelí de Sant Marc, traduïda del grec al caixubi.

Kim Myeong-Sun va ser poeta i novel·lista **coreana** de principis del segle xx. La crítica en destaca els retrats psicològics que feia dels seus personatges.

Sérgio Frusoni (1901-1975) va ser un poeta i dramaturg que va escriure fonamentalment en **crioll de Cap Verd**. També va exercir com a periodista i va dirigir i presentar el programa Mosaico Mindelense a Rádío Barlavento, sempre en crioll. Durant uns anys va portar el famós Café Sport de Mindelo, que va convertir en un espai d'animació cultural. També va dirigir el grup Teatro do Castilho. La seva obra poètica és molt estimada a Cap Verd.

Eugen Kumicic (1850-1904) va ser un escriptor **croat**. Va fer una estada a França on va conèixer Émile Zola, el qual va tenir molta influència en la seva obra fins al punt de ser considerat com l'introduïdor del naturalisme en la literatura croata. Entre les seves novel·les hi ha: *Iga i Lina* (1881), *Primorci* (1882), *Sirota* (1885), *Teodora* (1889), *Urota Zrinsko-Frankopanska* (1893) i *Kraljica Lepa ili propast kraljeva hrvatske krvi* (1902). I entre els seus assajos: *O romanu* (1883), *Ivan Turgenjev* (1883) i *Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan i njihovi klevetnici* (1899).

Hans Christian Andersen (1805-1875) és un escriptor **danès** autor de poesies, novel·les i obres de teatre, però allò pel que és més conegut són els contes infantils, traduïts a més de 80 llengües. Entre els més coneguts hi ha *L'aneguet lleig*, *El vestit nou de l'emperador*, *El soldat de plom*, *El rossinyol*, *El sastre valent* i *La sireneta*.

Martin Itondo va ser un escriptor **duala** molt prolífic. L'any 1933 va publicar *Neketi na mingo*, i l'any 1938 *Kyango ma Mandesi Bell*, la biografia d'un cap duala abans de l'arribada dels europeus. L'any 1954 va publicar un llibre d'himnes, *Myende na Yesaya*. En col·laboració amb Paul Helmlinger va publicar un llibre sobre costums i proverbis duals, *Minia na bedemo basu* (1934) i *Nimele Bolo* (1954).

Elizabeth E. Asibong és una poeta **efik** molt popular sobretot en els anys 50, quan la ràdio emetia diàriament poemes seus. L'any 1957 va publicar el llibre de poemes *Hogan Kid Bassey-Eren owo akan eren owo*.

Martin Solotruk és un poeta **eslovac** professor a la Universitat Comenius de Bratislava. El seu primer llibre de poesia, *Tiché vojny*, va aparèixer el 1997, i el 2001 va publicar *Mletie*. També ha traduït diversos poetes en llengua anglesa a l'eslovac, entre els quals Ted Hughes, John Ashbery, Seamus Heaney i Charles Simic.

Ivan Cankar és un dels escriptors **eslovens** més importants. Entre les seves obres hi ha *Tujci* (1901), *Ob zori* (1903), *Kri_ na gori* (1904) *Hi_a Marije Pomo_nice* (1904), *V mese_ini* (1905), *Nina* (1906), *Novo_ivljenje* (1908),

Kurent (1909), *Milan in Milena* (1913) i l'autobiografia *Moje _ivljenje* (1914). Tot i que no és un autor molt conegut fora d'Eslovènia, sembla que Thomas Mann va aconseguir que es traduís la seva obra *Hi_a Marije Pomo_nice* a l'alemany. Altres obres seves s'han traduït a l'anglès, francès, italià, hongarès, polonès, romanès, turc, albanès, búlgar, eslovac i macedoni.

Jaan Kross és un dels escriptors **estonians** més coneguts, nominat al Premi Nobel diverses vegades, va morir a finals de 2007. Entre les seves obres hi ha *Kolme katku vahel* (1970), *Keisri hull* (1978), *Professor Martensi ärasõit* (1984), *Wikmani poisid* (1988), *Väljakaevamised* (1990), *Mesmeri ring* (1995), *Paigallend* (2002), *Kallid kaasteelised* (2003) i *Omaeluloolisus ja alltekst* (2003).

Evgeniya Alexandrovna Kureiskaya és una poeta, narradora i folklorista **evenki**. És una de les fundadores de la companyia de dansa i cançó popular Osiktakan.

Ferdinand Kwasi Fiawoo és un dramaturg **ewe** considerat l'iniciador de la literatura de ficció escrita en ewe. Les seves obres es refereixen a la cultura tradicional ewe, al conflicte entre el bé i el mal i entre tradició i modernitat. Van ser molt populars i van crear el fonament per al desenvolupament de la literatura escrita en ewe. La primera, *Toko atolia* (1932), va guanyar un premi de l'International African Institute; la segona, *Tuinese*, va ser escrita l'any 1945, però es va cremar en un incendi i *Fiawoo* la va reescriure i finalment la va publicar l'any 1954. La darrera i última va ser *Fia ya dziehe* (1959).

Gaddiel Robert Acquah (1884-1954) va ser el primer escriptor en **fante**. Les seves primeres obres van ser reculls de refranys, poesia i llegendes fantes i també va col·laborar en la traducció de la Bíblia a la seva llengua. Va publicar la seva poesia en el llibre *Akyekyewere*.

Hedin Brú és el pseudònim de Hans Jacob Jacobsen, un escriptor **feroès** que també va traduir nombroses obres a la seva llengua. Va treballar com a pescador, va estudiar agricultura i aquestes experiències es fan paleses en la seva obra. El seu llibre més famós és *Fedgar a ferd*, publicat l'any 1940 i traduït al danès amb el nom de *Fattigmandsære* (*El casament de l'home pobre*), i a l'alemany i a l'anglès amb el títol de *The old man and his sons*. Va ser triat pels feroesos com el llibre del segle xx.

Aleksis Kivi (1834-1872), considerat el creador del llenguatge literari **finès**, va ser dramaturg, novel·lista i poeta. La seva primera obra teatral, *Kullervo*, es basà en les llegendes del *Kalevala*, poema èpic que havia compilat el seu professor Elias Lönnrot. S'atribueix a la influència d'aquest professor que Kivi escrivís en finès malgrat haver après el suec, que en aquell moment era la llengua de l'elit a Finlàndia. Va escriure també l'obra *Lea* (1869), basada en la Bíblia, i *Seitsemän veljestä* (*Els set germans*, 1870), obra en què descriu la vida de set germans als boscos de Finlàndia fins que cadascun va abandonant la vida aventurera i acaba fent una vida conven-

cional. Malgrat que aquesta és la seva obra més coneguda, va ser blasmada per la crítica a causa del realisme en la descripció de la vida rural.

Gysbert Japicx (1603-1666) va ser un escriptor **frisó** considerat el pare de la literatura en frisó. Els seus poemes estan publicats dins de *Fryske rijmlerye* (1688) i *Friessche tjerne* (1640).

Novella Cataruti és una escriptora friülana. Professora universitària, membre de la Academiuta da Lengua Furlana, va ser amiga de Pier Paolo Pasolini i de Josef Marchet, fundador de l'Academiuta. Entre les seves obres hi ha *In polvara e rosa* (1989), *Oh, ce gran biela vintura!...* (1986), *Polvere di gente-Polvara di gent* (1989), *Bel che la di 'a discrosa li' ali'* (1995), *Sfueis di chel âtri jeir-Fogli di un altro ieri* (1997). **Pier Paolo Pasolini** va escriure els seus primers llibres en **friülà**.

Amadou Hampaté Bâ (1899-1991) va ser un gran coneixedor de les llengües i cultures de l'Àfrica occidental. Va recopilar la tradició oral del **ful**, del mandinga i altres pobles veïns i va publicar nombrosos treballs. La primera part de la seva autobiografia, *Amkul-lel, el nen ful*, que va escriure en francès, ha estat traduïda al català per Goretti López i Helena Reig.

Nicholas Akrong Odoi és un dels escriptors en **ga** més populars. La seva obra *Gbomo ke wala (Home i vida)*, 1953 es va reeditar cinc vegades en deu anys. Durant els anys seixanta es van publicar altres obres en ga, com ara *Ganyobi*, d'E. A. W. Engmann, *Gbotsui mli gbome*, d'E. Lamte-Lawson i *Otswate otswa ohienaa*, d'A. A. Amartey.

Meg Bateman va néixer a Edimburgh i es va criar parlant anglès. Va començar a estudiar **gaèlic escocès** i és en aquesta llengua que escriu la seva poesia publicada en algunes antologies com ara *Other Tongues* (1990) i *Twenty of the Best* (1991). També ha traduït poesia de l'escocès a l'anglès i l'ha publicat en la seva *Anthology of Scottish Women Poets* (1991).

Bobi Jones (Robert Maynard Jones) és catedràtic emèrit de la Universitat de Cardiff, autor d'una extensa obra en **gal·lès**. Alguns dels seus poemes (*La llengua gal·lesa, A l'infant abans del seu primer aniversari*) han estat traduïts al català per Carme Manuel i Josep V. Garcia.

Edward A.N. Kawere és un escriptor **ganda** que va publicar la seva primera novel·la *-Zinunula onunaku-* l'any 1954. Posteriorment va publicar una novel·la de detectius, *Nketta mu bizinga* (1960), i un llibre de poemes per a infants, *Ebitontome eby'amakulu* (1963). Un contemporani seu, Y.B. Lubambula, havia publicat abans un llibre de poemes, *Ennyimba ezimu*, i després es va dedicar a la narrativa.

Shota Rustaveli està considerat el poeta **georgià** més gran i la seva obra mestra, anomenada *L'home de la pell de tigre*, és l'epopeia nacional georgiana. Rustaveli va viure i crear al segle XII, durant la regència de la reina Tamara, considerada l'època de més esplendor de la cultura medieval

georgiana. La seva obra ha estat traduïda a nombroses llengües i equiparada a les millors obres de la literatura medieval universal.

Frederik Nielsen és un escriptor **groenlandès** l'obra mestra del qual, *Ilissi tassa nunassarsi, Aquesta terra serà vostra* (1970), és una trilogia que narra l'arribada de l'Inuit a Groenlàndia.

Kavi Kalapi (1874-1900) va ser un poeta **gujarati** que, malgrat morir als 26 anys, va tenir temps d'escriure uns 250 poemes, i traduir quatre novel·les de l'anglès al gujarati. També va escriure en prosa i va deixar més de 900 cartes adreçades als seus amics i a les seves mullers.

Agnés Agboton és una escriptora nascuda a Benín i resident a Barcelona. Ha publicat un llibre de poemes, *Canciones del poblado y del exilio* (2006), en edició bilingüe **gun-castellà**.

Aminu Kano és un escriptor **haussa** autor de *Motsi Ya Fi Zama* (1965), una narració del seu viatge a Europa. Va escriure moltes obres de teatre i poesia compromesa que ell prenia com la continuïtat de la seva tasca de mestre.

David Grossman va néixer a Jerusalem l'any 1954 i és considerat l'escriptor israelià contemporani més important. Les seves obres han estat traduïdes a 26 llengües. Ana María Bejarano ha traduït algunes de les seves obres de l'**hebreu** al castellà, llengua en la qual podem trobar *Tu serás mi cuchillo* (1998), *Llévame contigo* (2000), *La memoria de la piel* (2002) i *La muerte como forma de vida* (2003).

Hazariprasad Dwivedi (1907-79) va ser un dels escriptors en **hindi** més importants. Va estudiar a la Universitat Hindú de Benarés i va ser professor de sànscrit i de hindi. Entre les seves obres hi ha assaig (*Vichar Pravah, Kutuj, Ashok Ke Phool, Kalpalta*), novel·la (*Charuchandralekh, Punar-nava, Anamdas ka Potha*) i llibres d'història (*Kabir, Sahitya-Sahchar, Kalidas ki Lalitya Yojna, Hindi Sahitya: Udbhav aur Vikas, Hindi Sahitya ka Adikaal*).

Angélica Ortiz López és una escriptora **huichol**, a més de professora i investigadora del Departamento de Estudios en Lenguas Indígenas de la Universidad de Guadalajara. Ha participat en diverses trobades d'escriptors en llengües ameríndies com ara *Creadoras de sueños y realidades: mujeres indígenas en el arte popular* 2002, i en el *Encuentro Continental de Escritores en Lenguas Indígenas* 2002. Ha publicat, entre d'altres, els llibres següents: *Ne Werika Xika Nehikitinike* (1992), *Iki mi'akwie* (1995), *Tatei Haramara* (1995), 1995; i el poemari *Wixarika Niawarieya* (Poesía huichol).

Platon Oyunsky és considerat un dels fundadors de la literatura **iakut** contemporània. Repressaliat per Joseph Stalin, va morir a la presó l'any 1939. Algunes de les seves obres són *lirbit Nyukuus* (1923), *Kyhyl oyuun* (1925) i *Jeberetten takhsyy* (1936).

Samson O.O. Amali és un escriptor **idoma** que va col·laborar amb Robert Armstrong en la descripció de la seva llengua. Aquesta col·laboració va fer que Armstrong digués d'ell que era el primer poeta nigerià que escribia en la seva llengua a partir del coneixement acadèmic d'aquesta llengua. Entre les seves obres de teatre destaca *Onugbo MeOko*, la història de dos germans enfrontats que recrea un dels mites idoma, i *Aootilei*, una obra que recrea l'oratória idoma i la crisi política de Nigèria als anys 60.

Pita Nwana va ser un escriptor en **igbo** que l'any 1935 va publicar *Omenuko*, una novel·la curta que va tenir molt èxit entre els igbos i que es considera com a precursora de les obres de Chinua Achebe, que escriu en anglès.

Leona Florentino (1849-1884) va ser una poetessa considerada com la mare de la literatura filipina escrita per dones i, tot i que té algun escrit en espanyol, va escriure la major part de la seva obra en **ilocano**. Pel fet de ser una dona no va poder anar a la universitat i la família la va rebutjar a causa de les seves idees feministes. Malgrat tot va ser la primera escriptora filipina que va tenir reconeixement internacional. Riitta Vartti afirma que se sospita que el seu fill va censurar la seva obra i per tant no es pot saber què va escriure realment. Només se n'han conservat 22 poemes. Si Leona Florentino en va ser la mare, Pedro Bucaneg (1592-1630), autor de l'obra èpica *Biag ni Lam-ang*, és considerat el pare de la literatura escrita en ilocano.

Davidialuk Alasuaq és un artista **inuit** que el 1981 va publicar les seves memòries, *Unikkaatuat Ujaranngututait*.

Daniel Olorunfemi Fagunwa (1903-1963) va ser un escriptor en **ioruba** molt popular en vida i encara ara és un dels escriptors africans més llegits. L'any 1938 va publicar *Ogboju Ode ninu Igbo Irunmale*, obra que Wole Soyinka va traduir a l'anglès amb el títol *The Forest of a Thousand Demons*. Posteriorment va publicar *Igbo Olodumare* (1949), *Ireke Onibudo* (1949), *Irinkerindo ninu Igbo Elegbeje* (1954) i *Adiitu Olodumare* (1961).

Snorri Sturluson (1179-1241) és autor de *Heimskringla*, una de les sagues medievals que constitueixen les grans obres de la literatura **islandesa**. La saga és un text en prosa escrit per a ser recitat i conservar la memòria de les generacions passades. Snorri Sturluson va recollir les històries dels reis noruecs i en el seu text s'inclouen nombroses cites de poesia noruega antiga.

Anna Jacobson és l'autora de la primera novel·la escrita en **iupik**. *EInguq*, títol de l'obra, és també el nom del personatge central del llibre, una noia de la qual s'explica la vida quotidiana.

Haruki Mirakami és un escriptor contemporani **japonès**. Alguns dels seus llibres han estat traduïts a diverses llengües, entre les quals el català, per exemple: *Tòquio Blues* (1987), *L'amant perillosa* (1992), *El salze sec i la dona adormida* (1996), *El meu amor Sputnik* (1999), *Kafka a la platja* (2002).

Rangga Warsita (1802-1873) és segurament l'escriptor en **javanès** més conegut. Va viure en el moment considerat àlgid de la literatura javane-

sa, la primera inscripció de la qual –un poema en javanès amb mètrica hindú– és de l'any 856.

Thomas M. Ngotho va ser el primer escriptor en **kamba** després de la independència. Va publicar tres llibres de narracions, el darrer dels quals es va reeditar tres vegades: *Kutheea kuma yayayami* (1962), *Mithimukyo na ngewa ingi* (1962) i *Kimena kya nzuru na Mbui* (1969).

Abay Kunanbayev és l'escriptor **kazakh** més conegut, creador de la literatura kazakh moderna. Entre les seves frases cèlebres trobem: «Si una persona coneix la llengua i la cultura d'una altra nació, se sent igual als altres i lliure».

Pal Vannariraks és una escriptora de Cambotja que va començar a escriure novel·les en secret els anys 80. És una escriptora en **khmer** molt prolífica que, a més dels llibres, escriu guions per a vídeos i lletres de cançons.

Humberto Akabal és un poeta **kiché** nascut a Guatemala l'any 1952. Per bé que escriu la poesia en kiché, gairebé tot el que ha publicat són auto-traduccions a l'espanyol. Dels seus llibres destaquen *Ajkem Tzij* (*Teixidor de paraules*) i *Saq'irisanik* (*Cel groc*)

Aniceti Kitereza era un escriptor que, animat per un missioner canadenc, va escriure dues novel·les en **kikerewe**. Concebudes com a saga familiar, ambdues obres reflecteixen tant la vida de l'autor com la vida de la seva comunitat. Wilhelm Möhlig, que va traduir la seva obra del kikerewe a l'alemany, comenta: «Encara que les novel·les d'Aniceti només descriguin fets quotidians en la societat rural de l'Àfrica oriental en el període precolonial, la manera com s'expliquen és tan fascinant que un lector sensible no es podrà resistir a comprometre-s'hi emocionalment». El lector europeu mitjà queda impressionat per la dignitat, la força moral i la humanitat representades pels protagonistes kikerewe. En escriure aquestes novel·les Aniceti va actuar com a un excel·lent ambaixador de la pròpia cultura i també de les cultures de l'Àfrica oriental.

Jacques N. Bahele va publicar la seva obra en **kikongo** va recollir la tradició oral dels bakongo i va publicar un recull de contes tradicionals, *Bingana bia nsi a Kongo* (1953). També va escriure una novel·la, *Kinzonzi ye ntekelo andi Makundu* (1949), on remarca la importància de la cultura tradicional.

Ngugi wa Thiong'o és un escriptor **kikuiu** que va començar escrivint en anglès amb el nom de James Ngugi. Quan ja havia escrit diverses obres en anglès i era un escriptor reconegut internacionalment, va escriure una obra en kikuiu. El fet que el va portar a canviar de llengua no va ser una decisió conscient, sinó que va ser la mateixa lògica dels fets: volia escriure una obra de teatre per ser representada a Limuru, el seu poble. El canvi de llengua, però, va tenir conseqüències molt greus tant per al mateix Ngugi com per a la comunitat; Ngugi va ser empresonat i el Centre Educatiu Kamii-rithu va acabar sent arrasat. El que paga la pena remarcar, però, és que

Ngugi era un escriptor considerat “radical” i la seva darrera novel·la escrita en anglès, *Petals of blood*, era encara més demolidora que les anteriors. Amb tot, Ngugi mai no havia tingut cap problema amb la censura. Ngaahika Ndeenda és una obra força més innòcua que tota la seva obra anterior, però va ser un èxit, un èxit que, en paraules del seu autor, «immediatament va transformar-se en conflicte polític». És aquí on es fa evident què significa per a molts autors africans escriure en la seva llengua: mentre que escriure en la llengua del colonitzador no acostuma a portar problemes perquè, al capdavant, arriba a molt poca gent, l'escriptor en llengües africanes sap que s'exposa a la censura i, com en el cas de Ngugi, a l'empresonament.

Kiba Mwenyu és un poeta d'Angola que escriu poemes en **kimbundu**. L'any 2005 va publicar el llibre de poemes *Maxinganeke*.

Dolphy Cascia és un escriptor **konkani** molt popular, autor de més de 40 novel·les, 35 obres de teatre i més de 300 contes curts, la seva especialitat. La seva obra *Dee Mhaka Bhogsannem* ha estat representada més de 150 vegades.

Thomas Decker és un locutor de Sierra Leone que ha tingut molta influència en la promoció del **krio** com a llengua literària, i en el seu ús en obres de teatre escrites, entre d'altres per **Dele Charley**, **Raymond De Souza George**, **Esther Taylor-Pearce** i **Lawrence Kweku-Woode**. Ell mateix va traduir obres de Shakespeare al krio i és autor d'una obra poètica notable.

Najiba Ahmad és una escriptora **kurda**, nascuda a Kirkuk. Es va dedicar a l'ensenyament fins que es va unir al Moviment d'Alliberament Kurd. Ha publicat dos volums de contes curts i dues novel·les.

Murquli i **Yusuf Qad** són escriptors en **lak** del segle XIX. Durant el període soviètic, **Harun Saidov**, **Said Gaviev**, **Abulatib Gafurov**, **Abdurahman Omatov** van fer diverses publicacions en lak; posteriorment, molts escriptors han substituït el lak pel rus.

Douangdeuane Bounyavong és una escriptora **laosiana**, autora de llibres de poemes i novel·les. S'ha especialitzat en les tècniques de teixit tradicionals i té una gran activitat com a dinamitzadora cultural. Dirigeix l'editorial Dok Ked –aquest és el seu pseudònim– i ha contribuït a la creació de biblioteques en zones rurals. A Vientiane va fundar la biblioteca Maha Sila Viravongs, el nom del seu pare.

Vizma Bel_evica és una de les poetesses de Letònia més reconegudes. La seva obra inclou llibres de poesia, narracions curtes, llibres autobiogràfics, llibres per a infants i diverses traduccions al **letó** d'obres escrites en anglès, ucraïnès, rus, alemany i italià. La seva obra ha estat traduïda a unes quaranta llengües. També ha escrit alguns guions de pel·lícules i molts dels seus poemes han estat musicats.

Saulius Tomas Kondrotas és un escriptor **lituà** nascut a Kaunas l'any 1953. Un dels seus llibres, *Els ulls de la serp*, ha estat traduït al català per

Júlia Ferrer i Miquel Muntaner. Kondrotas va ser represaliat al seu país per haver anat a occident quan no era permès i els seus llibres van desaparèixer de totes les llibreries i biblioteques de la Unió Soviètica.

Kopanu Mushashu és autor de *Muloi wa Mbeta* (1957), una narració on desenvolupa un mite sobre una illa del riu Zambeze. Aquesta obra és considerada una de les millors de la literatura **lozi**. Altres escriptors en lozi són **M. M. Sakubita**, que va inaugurar la literatura escrita en lozi amb l'obra *Liswanelo za luna kwa lifolofolo* (*Com no tractar els animals*); **E. N. Kamitondo**, autor del llibre de poemes *Lifasi la luna fasi la Bulozu* (*Bulozu, el nostre país*), i **Kwalombota Mulonda**, autor de la primera obra de teatre en lozi, *Milelo ya lifolofolo* (*Plantes animals*).

Taban lo Liyong és un escriptor **luo** nascut al Sudan, criat a Uganda, i retornat a Kenya després dels seus estudis als EUA. Tot i que ha escrit principalment en anglès, Taban lo Liyong és autor, juntament amb Ngugi wa Thiong'o i Henry Owuor-Anyumba, d'un manifest per l'abolició del Departament d'Anglès a les Universitats africanes (ells treballaven a la de Nairobi). Demanen que Àfrica esdevingui el centre del treball intel·lectual dels africans i que aquest centre substitueixi la cultura occidental com a punt de referència d'Àfrica, atès que, tal com diuen, «tenim ulls, però no hi veiem. Tenim orelles, però no hi sentim. Sabem llegir, però no entenem el que llegim».

Kole Nedelkovski va ser un poeta **macedoni** nascut el 1912 i mort el 1941 a Sofia. Poeta revolucionari, és autor del poema *Glas od Makedonija* on manifesta el seu antifeixisme i parla de les dificultats de la vida dels macedonis. Aquest poema és un dels més coneguts de la literatura macedònia. Nedelkovski va morir en caure des d'un àtic quan era perseguit per la policia búlgara.

Feliciano Sánchez Chan és un escriptor **maia** nascut al Yucatán l'any 1960. Entre les seves obres destaquen *Yum Kuutz yetel pu'ujuy* i *Ukp'éel wayak'*. La crítica destaca que aquest autor mostra en la seva obra que la cultura maia no és una cosa del passat sinó que forma part de la vida quotidiana de molts mexicans.

Faisal Tehrani és un escriptor **malai** molt conegut a Malàisia, on ha rebut nombrosos premis. Entre les seves obres més conegudes hi ha *1515*, *1511H Kombat*, *Advencer Si Peniup Ney*, *Perempuan Politikus Melayu*, *Cinta Hari-Hari Rusuhan*, *Nama Beta Sultan Alauddin* i *Manikam Kalbu*.

Anand és un escriptor **malaialam** considerat com a inclassificable si ens atenim al gènere de la seva obra, a cavall de la ficció i l'assaig, i també una reflexió moral sobre el poder i el fonamentalisme religiós. Entre les seves obres més conegudes hi ha: *Vibhajanangal*, *MarubhumikalUndakunnathu*, *GovardhananteYathrakal*, *Jaivamanushian*, *Veedum Thadavum*, *Samharathinte Pusthakam*, *Apaharikkapetta Daivangal* i *Samharathinte Pusthakam*.

Ninu Cremona o Is-Sur Nin va escriure nombrosos llibres de poemes en llengua **maltesa**. El primer, *Tag_rif fuq il-Kitba Maltija*, el va publicar l'any 1924, i l'últim, *Mis-Si_ra ta'_ajti*, el 1970. Juntament amb _anni Vassallo, va establir l'ortografia del maltès. També va ser un dels fundadors de la G_aqda tal-Kittieba tal-Malti, Associació d'Escriptors Maltesos, que més endavant va esdevenir l'Akkademja tal-Malti, l'Acadèmia Maltesa.

Shanta Shelke (1922-2002) va ser una escriptora, poetessa i compositora en **marathi**. Entre els seus poemaris hi trobem *Varscha*, *Godan*, *Rupasi*, *Janmajanhavi* o *Ityartha*, entre d'altres. Pel que fa a les novel·les, va publicar *Punarjanma*, *Narakshas*, *Bhishanchaya* i *Vijhti Jyot*, entre d'altres. Algunes de les seves cançons van formar part de la banda sonora de diverses pel·lícules. La primera cançó que va escriure va ser per a la pel·lícula *Ram Ram Pavna*, estrenada l'any 1950. Algunes de les seves cançons van ser interpretades per alguns dels cantants més populars de l'Índia.

Sergei Chavain (1888-1942) va ser un poeta i dramaturg que va escriure diverses obres per al teatre ambulant **mari**. La revolució de 1905 és un tema freqüent en la seva obra, però també els diferents conflictes a la Rússia tsarista, la guerra civil, la participació dels mari en els conflictes armats, etc. Víctima de les purgues estalinistes, va ser rehabilitat després de mort.

Natalio Hernández és un escriptor **nahua**, crític literari i assagista. Algunes de les seves obres són *Xochikoskatl* (1985), *Sempoalxochitl* (1987), *In ikon ontlajtoj aueuetl* (1989) i *Papalocuitcatl* (1996). **Alfredo Ramírez Celestino** i **Enrique Villamil** també són autors nahuas.

Lassie Nondo, amb la novel·la en **ndebele** *Qaphela ingane* (1962), va ser la primera dona negra de l'aleshores Rhodèsia que va publicar un llibre. La seva obra s'inscriu en la tradició novel·lística que tant s'ha desenvolupat a Zimbabwe, tant en txixona com en ndebele.

Renate Dorrestein és una escriptora **neerlandesa**. Va publicar el primer llibre, *Buitenstaanders*, el 1983, i d'aleshores ençà ha publicat nombrosos textos com ara *Vreemde streken*, *Een nacht om te vliegeren*, *Ontaarde moeders*, *Een sterke man*, *Zolang er leven is*. *Verborgen gebreken* va ser portada al cinema, i *Een hart van steen* i *Het duister dat ons scheidt* han estat traduïdes al castellà com *Álbum de familia* i *La oscuridad que nos separa*.

Sadashiva Sarma va ser el primer escriptor **nepalès** que pot ser considerat un novel·lista. Va publicar la primera novel·la, *Mahendraprabha*, l'any 1902 i també va traduir diverses obres del hindi. Va ser l'editor d'una revista, *Upanyasatarangini*, dedicada a la publicació de narrativa seriada.

Erik Fosnes Hansen és un escriptor **noruec** conegut sobretot per la seva segona novel·la, *Salme ved reisens slutt* (1990), traduïda al català com *Psalm al final del viatge*, que narra les vides dels músics del Titànic.

Laobansalong és un escriptor **nuosu** que, a part de la seva obra de ficció, ha recuperat i transcrit les tradicions nuosu.

Lester L. Nkomba és un escriptor **nyanja** que l'any 1953 va publicar la novel·la *Ukawamba (Resentiment)*. Abans d'aquesta novel·la, Ned B. Linje ja havia publicat el seu llibre *Nthano ya Tione* (1947). Posteriorment, durant els anys 60, va augmentar molt la producció d'obres en nyanja, sobretot les adreçades a escolars i també alguna obra de teatre.

Arthur Kolora Mensah és un escriptor **nzema** que als anys 50 va publicar dues obres: *Bedie me nwora ko o! (Escolta la meva història)* (1953) i *Egya Awienze (El senyor Awienze)* (1954). Francis Couloo Ainooson és un altre autor en nzema que l'any 1967 va publicar el llibre de poemes *Nyanza aloma (L'ocell Nyanza)*.

Pepita Caubet és una escriptora aranesa contemporània (va morir el setembre de 2007), autora de diverses obres en **llengua occitana** i sobre Aran, l'última de les quals, *Jacinta, casa e país* –un estudi etnogràfic d'una família aranesa a partir de converses que van acabar perfilant “una petita història del meu país”, com ella mateixa afirmava–, està publicada per Pagès Editors de Lleida.

Maude Kegg (1904-1996) va ser una escriptora **ojibwa** que amb la seva obra va intentar perpetuar la cultura del seu poble. Entre les seves obres hi ha el llibre de memòries *Gabekanaansing* (1878) i *Nookomis Gaa-Inaajimotawid* (1990), on transcriu les narracions que li explicava la seva àvia.

Sarojini Sahoo és una escriptora en **oriya** que ha rebut nombrosos premis. Ha publicat diverses antologies de contes (algunes traduïdes a l'anglès) i algunes novel·les, entre les quals: *Upanibesh* (1998), *Pratibandi* (1999), *Swapna Khojali Mane* (2000), *Mahajatra* (2001) i *Gambhiri Ghara* (2005), que ha estat un *best seller* de la literatura oriya.

Onesimos Nsib va ser l'autor del primer llibre escrit en **oromo**. Nascut cap al 1855, va viure com a esclau fins que al 1870 el van comprar i alliberar. Els missioners suecs el van enviar a Suècia a estudiar. Es tracta d'un llibre de formació religiosa; també va traduir parts de la Bíblia a l'oromo i va confegir un vocabulari oromo-suec.

Arsen Kotsoyev (1872-1944) va ser un escriptor **osset**, considerat el fundador de la prosa osseta contemporània. Les seves obres tracten sovint de la vida al camp i les seves dures tradicions (revenges, dots) i supersticions. També va tractar la relació de les persones de les zones rurals amb un món occidentalitzat i les conseqüències de les migracions a zones urbanes. Kotsoyev va traduir diverses obres de Puixkin a l'osset.

Amrita Pritam, anomenada per alguns la “reina de la literatura **panjabi**”, va néixer l'any 1919 al Panjab, on va viure fins que el 1947, any de la divisió entre l'Índia i el Pakistan, es va traslladar a l'Índia. El patiment de les persones a banda i banda de la frontera és un dels temes de les seves primeres obres, entre les quals *Pinjar*, en la qual es basa la pel·lícula del ma-

teix títol. La seva obra és molt popular gràcies al cinema i ha estat traduïda a l'anglès, al francès i al japonès.

Oliver K. Matsepe (1932-1974) va ser un dels escriptors en **pedi** més importants del segle xx. És autor de vuit novel·les (tres d'elles pòstumes) que tracten de conflictes de poder en les comunitats africanes. La crítica destaca la seva novel·la *Megokgo ya bjoko* (1969) per haver introduït les tècniques modernes de narració en la narrativa pedi. També va escriure sis volums de poesia amb els quals desenvolupa l'èpica, que és un gènere molt conreat en la literatura pedi, i també la lírica i el que alguns autors qualifiquen de "sonets shakespeareans".

Omar Khayyam va ser un poeta, filòsof i matemàtic **persa** nascut al segle XI. Es va fer molt conegut a occident a partir de la traducció de les seves quartetes (rubaiyat), sovint de to humorístic i dionisiac. Ramon Vives en va fer una versió catalana a començament del segle xx –prologada per Joan Maragall– a partir de les versions francesa i anglesa. L'escriptor libanès Amin Maalouf va utilitzar Omar Khayyam i les rubaiyat com a pretext literari en la novel·la Samarcanda.

Annette Totty és una escriptora **pokot** autora de *Kikorom cho pu Pokot* (*Deu històries pokot*, 1963).

Kilku Warak'a és un poeta **quítxua** que va publicar el seu primer llibre, *Taki parwa*, l'any 1952. Alguns el consideren el poeta quítxua més gran del segle xx. Altres poetes quítxues són **José María Arguedas**, **César Augusto Guardia Mayorga**, **Inocencio Mamani**, **Faustino Espinoza Navarro**, **Edmundo Delgado Vivanco**, **William Hurtado de Mendoza**, **Macedonio Villafán** o **Odi Gonzales**.

Mihai Eminescu és un dels poetes romanesos més coneguts, la seva obra ha estat traduïda a unes 60 llengües. Va néixer el 1850 va morir el 1989. Entre les seves obres més conegudes hi ha *Mai am un singur dor* i *5 Scrisori*.

Victoire Nsanzubuhoro va ser la primera dona a publicar una obra literària en **ruandès**, *Nta byera* (1972). Havia estat precedida per Alexis Kagame que, malgrat haver publicat obres filosòfiques en francès, va publicar obres literàries i reculls de tradicions orals en ruandès.

Per bé que molts escriptors **sards** han escrit les seves obres en italià, hi ha autors que no han abandonat la seva llengua a l'hora de la creació. Entre els darrers hi ha **Luisiu Matta**, autor de *Sano coia de sano pitanu*, **Efísio Melis**, autor de *Ziu paddori*, **Antonio Garau**, autor de *Las campanas de Santu Sadorru*, *Peppattiongu s'arricu* i *Sano professoressa Basciura*.

Isidora Sekulis (1877-1958) va ser una escriptora **sèrbia** nascuda a la regió de Voivodina. La seva obra més coneguda és la *Crònica del cementiri d'una petita ciutat*, en la qual tots els capítols s'inicien al cementiri i segueixen el fil cronològic invers retornant a la vida els seus personatges. A part d'escriure ficció, Isidora Sekulis va exercir la crítica literària, era poliglota i

una bona coneixedora de la literatura europea. S'havia doctorat a Alemanya i havia fet estades llargues a França, Anglaterra i Noruega.

Hasan Mansoor és un periodista i escriptor en **sindi** nascut a Karachi el 1968. La seva obra literària es divideix fins ara en dos períodes: el primer des de principi dels vuitanta fins al 1994 i el segon que comença el 2005. La temàtica de la seva obra és fonamentalment política i ha estat el primer autor que, en una llengua del Pakistan, ha tractat el tema dels suïcides mitjançant bombes. La seva narració *Aaon ain Hoo (Jo i ell)* ha estat traduïda a l'urdú.

Gunadasa Amarasekara és considerat un dels fundadors de la literatura contemporània en **singalès**. Tant en la poesia com en la narrativa ha intentat desenvolupar formes pròpies singaleses més que adaptar formes d'altres literatures. La seva primera novel·la, *Karumakkaarayo*, va ser portada al cinema per Tissa Abeysekera.

Maxamed Xaashi Dhamac 'Gaariye' és un dels poetes somalis més reconeguts, considerat com el primer a haver descrit els patrons de la poesia **somali** contemporània; entre els seus poemes hi ha *Fad galbeed*, *Madax doodir*, *Nelson Mandela* i *Watergate*.

Paul Middellijn és un escriptor surinamès que escriu la seva obra en **sranan tongo** (llengua de Surinam).

Euphrase Kezilahabi és un poeta nascut a Tanzània que ha publicat diverses obres en **suahili**, com ara *Rosa Mistika* (1988), *Karibu Ndani* (1988), *Nagona* (1990) o *Mzingile* (1991). La seva poesia s'aparta molt de la poesia tradicional suahili tant en la forma com en els temes. En l'obra de Kezilahabi es noten influències d'autors molt diversos, entre els quals Federico García Lorca.

Chart Korbjitti és un escriptor **tailandès** que ha rebut nombrosos premis. Algunes de les seves obres han estat traduïdes a l'anglès: *Chon Trok (No way out)*, *Khamphiphaksa (The Judgment)*, *Phan Ma Ba (Mad Dogs & Co.)* o *Wela (Time)*. La novel·la *Khamphiphaksa* va ser elegida llibre de l'any a Tailàndia el 1981 i se'n va fer una pel·lícula anomenada *Ai-Fak*, l'any 2004. Korbjitti va crear l'editorial Samnakphim Hon.

Sivasankari és una escriptora **tàmil** autora de 30 novel·les i més de 150 contes curts. Participa en un projecte de creació de vincles a través de la literatura a l'Índia, l'objectiu del qual és aprendre més sobre la cultura, la història i la literatura de la gent de cada estat i donar-los a conèixer als altres habitants de l'Índia a través dels treballs d'alguns escriptors seleccionats en diferents llengües.

Näqi Isänbät o **Naki Isanbet** (1899.1992) va ser un escriptor **tàrtar** que va recollir la tradició oral dels tàrtars i la va fer la base de la seva pròpia obra, la qual té una part de literatura infantil i una altra part de cançons populars, a més de les obres de teatre i de la seva feina com a enciclopedista i

compilador de proverbis tàrtars. Entre les seves obres de teatre més conegudes hi ha Musa Cälil o Zifa.

Vasireddy Seethadevi (1933-2007) va ser una escriptora en **telugu**, autora d'unes 40 novel·les, una de les quals *Mareechika* (*Miratge*) va ser prohibida pel govern i finalment publicada l'any 1982. La seva millor novel·la segons la crítica és *Matti Manishi*, que ha estat traduïda a 14 llengües.

La reina **Salote** de Tonga (1900-1965) es va fer molt coneguda a occident l'any 1953 quan va assistir a la coronació de la reina Isabel a Londres. La seva simpatia (vegeu les cròniques de l'època) potser va eclipsar el fet que, a més de reina, era una bona escriptora que va cultivar la poesia lírica i tradicional en **tongà**.

Natala Sumbane va ser la primera escriptora en **tsonga** amb la publicació del recull de contes tradicionals *Swa rivala a swi heli* (1967). La mateixa autora havia publicat prèviament un recull de contes en alemany.

Joseph M. Ntsime és un dramaturg **tswana** que va treballar com a mestre. En la seva obra *Kobo ntsho* (*La sotana negra*, 1968) escenifica la relació amb el seu pare, el qual havia volgut que fos sacerdot. *Pelo e ntscho* (*Cor negre*, 1972) és una denúncia de la bruixeria, un dels temes recurrents de la literatura africana.

A. D. Mbeba és l'autor de Ku Harare, el primer llibre escrit en **tumbuka**. Després d'aquest, l'autor més prolífic en tumbuka va ser Desmond Dudwa Phiri, que va publicar la seva primera obra *Mankhwala pa nchito* l'any 1959. Un altre autor en tumbuka és el zambian L. K. H. Goma, que va publicar *Ngoza na Kasiwa*, l'any 1962.

Aydilge Sarp és una escriptora, poetessa i cantant **turca** nascuda l'any 1979. Autora de la narració curta *Kalemimin Ucundaki Düsler* (1998), ha publicat dues novel·les: *Bulimia Sokas?* (2002) i *Alt?n Ask Vurusu*. L'any 2006 va publicar el disc *Kücük Sarki Evreni*.

Otakar Brezina (1868-1929), nascut a Bohèmia, és un poeta i assagista molt influent en el desenvolupament de la poesia **txeca**. Entre les seves obres de poesia hi ha *Tajemne dälky* (1895), *Svitäne na zàpade* (1896), *Vetry od poli* (1897), *Staviteli chràmu* (1899), i el poema Ruce (1901).

Solomon M. Mutswairo és un escriptor que amb la seva primera novel·la, *Feso* (1956), inspirada en *U-Shaka* de R. R. R. Dhlomo, volia recrear un passat mític per al seu país. L'al·legoria, però, va resultar massa propera a la Rhodèsia del moment i la novel·la va ser prohibida. Tot i això, l'obra de Mutswairo és entre les obres fundacionals de la literatura en **txixona**, que ha experimentat un gran desenvolupament durant la segona meitat del segle xx.

Iuri S. Ritkheu és un escriptor **txuktxi** que escriu poesia en la seva llengua i narrativa en rus. Helena Vidal ha traduït la seva obra *El darrer xaman txuktxi* al català.

Iuri Andrukhovitz, escriptor i assagista **ucraïnès** contemporani, és un dels representants de la nova prosa ucraïnesa de més projecció internacional. Nascut a la ciutat d'Ivano-Frankivsk, amb un ric passat multicultural, la seva obra rep tota l'herència cultural centreeuropea de l'Ucraïna Occidental. Ha escrit diversos assaigs sobre els canvis socials i polítics de la fi del segle xx a l'Europa central i de l'est, entre els quals *Últim territori* i *La meva Europa*, aquesta darrera traduïda al castellà per l'editorial Acanalado.

Nurmuhemmet Yasin és un escriptor **uigur** que té un gran reconeixement de la crítica i els lectors. El seu conte *Yawa Kepter (El colom silvestre)* va ser considerat una crítica a la presència del govern xinès a la regió de Xingjiang-Uigur i va ser detingut, jutjat a porta tancada i sense advocat defensor, i condemnat a 10 anys de presó per incitar al separatisme uigur. Des de la seva detenció el 29 de novembre de 2004 no ha pogut rebre visites. *El colom silvestre* és una narració en primera persona del fill del rei colom, que és capturat i engabiat pels humans mentre buscava una nova llar per al seu esbart. Al final, opta per suïcidar-se menjant-se una maduixa verinosa abans que no renunciar a la llibertat, tal com havia fet el seu pare anteriorment.

Ismat Chughtai (1915-1991) va ser una escriptora **urdú** que va tenir una gran influència en la literatura urdú contemporània. Considerada una rebel, feminista independent va ser jutjada per la seva primera novel·la a causa de les relacions lèsbiques de la protagonista. A més de novel·lista, també va treballar en el món del cinema com a guionista i directora.

Hamza Hakimzade Niyazi (1889-1929) és considerat un dels pares de la poesia **uzbeka** moderna. Va donar suport a la revolució de 1917 i a conseqüència d'això va ser assassinat per activistes religiosos.

Titus N. Maumela és un escriptor en **venda** que va publicar nombroses novel·les i obres de teatre. La seva obra *Elelwani* (1954) és considerada la primera novel·la en venda i tracta un dels temes habituals en la literatura africana contemporània: el conflicte entre els sentiments i els costums locals en els matrimonis; si en aquesta novel·la qui guanya és l'amor, quan reprèn el tema en l'obra de teatre *Tshililo* (1957) el vencedor són els costums de la comunitat. En la resta de les seves obres és habitual el conflicte entre tradició i modernitat o entre la cultura local i la colonial.

Bao Ninh és un escriptor **vietnamita** nascut el 1952 i conegut sobretot per la seva novel·la que explica la seva experiència a la guerra del Vietnam: ell va ser un dels 10 supervivents d'un batalló de 500. La novel·la va ser prohibida perquè tampoc no és complaent amb el bàndol dels guanyadors i converteix l'experiència bèl·lica en una experiència íntima. Segons Bao Ninh el dolor de la guerra per a un soldat és similar al dolor de l'amor, una imensa tristesa.

Ashalchi Oki va ser la primera poetessa en **votiàc** o **udmurt**. Els seus poemes reflecteixen el passat dels udmurts, un poble que, com molts folkloris-

tes han remarcat, ha desenvolupat una gran capacitat d'improvisació de cançons per la gran quantitat de situacions que demanen la composició d'una cançó.

Jennie Hargraves Nampijinpa és una escriptora **warlpiri** que ha narrat les seves experiències com a aborigen. **Rhonda Samuel Napurrurla**, també escriptora warlpiri, ha recollit les llegendes i mites del seu poble i els ha emprat com a base per fer llibres per a infants. **Pansy Rose Napaljarri** ha traduït llibres escolars al warlpiri.

Ousmane Sembène (1923-2007) va ser un escriptor senegalès que va començar la seva obra escrivint en francès. Entre els seus llibres destaquen *Le docker noir* (1956), on descriu l'explotació de treballadors senegalesos, algerians i espanyols a Marsella, *Les bouts de bois de Dieu* (1960), sobre la vaga de constructors de la via del ferrocarril a Senegal, *Le mandat, précédé de Vehi-Ciosane* (1966) que marca un canvi en els seus temes de la colonització a la corrupció de les classes dirigents africanes, *Xala* (1973), etc. Però arriba un moment en què Sembène s'adona que el francès li impedeix d'arribar al seu públic més proper i comença a dirigir pel·lícules en les llengües locals, entre les quals destaquen: *La Noire de...* (1966), *Xala* (1974), *Ceddo* (1977) –que va ser censurada al Senegal–, *Faat Kiné* (2000) i *Mooladé* (2004), guardonada al festival de Cannes. També va editar una revista en **wòlof** que es va mantenir durant molt temps amb més de mil subscriptors.

Natalia Toledo Paz és una poeta **zapoteca**, entre els seus llibres hi ha *Ca guna gu bidxa, ca guna guiiiba' risaca* (2002), *Guie' yaase'* (2004), *Xtaga be'ñe'* (2004), i *Guendaguti ñee sisi* (2005).

Mazisi Kunene va ser segurament el més gran poeta **zulu** del segle XX. Tot i passar més de la meitat de la vida a l'exili, va escriure sempre en zulu i la seva obra es va traduir a més d'una dotzena de llengües. La seva obra poètica té dos vessants fonamentals, un d'èpic on reelabora la història i els mites zulu, i un de líric on, a partir dels recursos de la llengua, crea unes imatges espectaculars.

8

LES LLENGÜES I LES ALTRES MATÈRIES

Per algun motiu no necessàriament clar, és un fet que, qui s'ha ocupat en gran part de l'acollida dels alumnes nouvinguts han estat els professors de llengua catalana. Això no vol dir que tots ho facin ni que siguin els únics, però sí que és un col·lectiu que s'ha implicat de manera visible en l'acollida i que ha incorporat el coneixement de la diversitat en la seva matèria. Malgrat tot, de la mateixa manera que, tal com van dir Joan Badia i Carme López, tots els professors són professors de llengua, el coneixement de la diversitat lingüística hauria de formar part de totes les matèries. Les llengües són instruments molt útils per esbrinar l'origen dels coneixements i en un món globalitzat on l'escola aplega alumnes de les procedències més diverses, les llengües ens permeten fer visibles les aportacions que hem rebut de les seves cultures. Així, doncs, de la mateixa manera que un professor de matemàtiques sap quina és la capital del Japó, o quin any va tenir lloc la revolució russa, també hauria de saber quantes i quines llengües es parlen al Pakistan o al Senegal per la senzilla raó que ignorar-ho equival a ignorar les llengües dels seus alumnes. Les propostes que segueixen tenen com a objectiu incorporar el coneixement –i la valoració– de la diversitat lingüística a diverses matèries. A l'Apèndix 9 trobareu activitats de totes elles.

LLENGUA CASTELLANA

El castellà és la primera llengua d'aproximadament la tercera part dels alumnes nouvinguts. Cal tenir present que sovint prenem el castellà com a primera llengua de les persones que venen de països americans on l'espanyol és la llengua oficial i en molts casos la primera llengua és una altra. A Catalunya s'han identificat parlants de més de vint llengües ameríndies. En qualsevol cas, i pel que fa als que tenen l'espanyol com a primera llengua, molt sovint es topen amb els prejudicis amb què és avaluada la seva varietat. Que alumnes dominicans, equatorians, bolivians, argentins, etc. es trobin que la seva llengua és considerada com a “no correcta” a l'escola, és una forma de veure rebutjada la seva aportació. D'altra banda, l'escola està referendat amb aquesta negació, tots els escarnis que reben

els parlants d'aquestes varietats. El coneixement de la diversitat de la llengua espanyola ha de formar part del coneixement de la llengua, i no com una cosa afegida sinó com una part integrant de la llengua.

LLENGUA ANGLESA

Atès que l'expansió de l'anglès va envoltada d'una sèrie de mites que pretenen que és la llengua i no els parlants la causa de la difusió, val la pena mostrar que l'anglès és una llengua com totes i que, de la mateixa manera que no li pertany tot el que li atribuïm, també és cert que la seva influència en altres llengües és producte de l'imperialisme lingüístic i no pas de la seva capacitat, o la incapacitat de les altres. Un dels mites que s'empra sovint per justificar la difusió de l'anglès és que és una llengua que manlleua termes de totes les llengües. El fet és que totes les llengües manlleuen i si comparem quin percentatge de manlleus hi ha entre els neologismes de l'anglès i de l'italià (o del croat, o del portuguès o de qualsevol llengua), veurem que és molt més alt en les altres llengües que en anglès. Aquest fet no fa més que reflectir qui imposa la cultura en el món contemporani, de la mateixa manera que el propi anglès va manlleuar molt del llatí i del francès quan aquestes eren les llengües dominants.

MATEMÀTIQUES

Per bé que les matemàtiques poden semblar molt allunyades del coneixement de la diversitat lingüística, el cert és que aquesta matèria ofereix moltes possibilitats per al seu coneixement. Des dels sistemes numerals de les llengües fins a càlculs estadístics, origen dels termes de la matemàtica, etc. Una anàlisi dels sistemes numerals de les llengües dels nostres alumnes ens permetrà comprovar que n'hi ha un bon nombre que no són decimals i també ens permetrà adonar-nos de les operacions que fem en comptar, per exemple, sumar vint-i-quatre, o multiplicar dos-cents.

CIÈNCIES NATURALS

El coneixement del medi natural ofereix diverses possibilitats de vinculació amb el coneixement de la diversitat lingüística. Hem vist que els zoònims, per exemple, ens remeten a llengües d'arreu del món. I qui diu els zoònims, diu els fitònims i els noms de tants elements vinculats a la natura, des dels planetes associats als dies de la setmana, els noms dels vents ("Ilebeig" és el vent procedent de Líbia, "garbí" té el mateix origen que Magrib i Algarve, etc.). Un altre dels àmbits d'estudi és la relació entre la pèrdua de biodiversitat i la pèrdua de diversitat lingüística. Diversos autors han analitzat aquesta qüestió i han aportat reflexions, de les quals n'incloem algunes.

Text

PREMI A LA INNOVACIÓ TECNOLÒGICA AGRÀRIA 2002

(28 de gener de 2003)

Palau de la Generalitat de Catalunya

Generalitat de Catalunya

Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca

Malgrat el seu valor vital per a la supervivència humana, aquesta biodiversitat agrícola està desapareixent a un ritme cada cop més gran. S'estima que, al llarg de la història de la humanitat, s'han utilitzat unes deu mil espècies per a l'alimentació humana i l'agricultura. Actualment, no més de 120 espècies cultivades de plantes ens proporcionen un 90% dels aliments, i només 12 espècies vegetals i 5 espècies animals ens proporcionen més d'un 70% dels aliments. Tan sols 4 espècies vegetals (patates, arròs, blat de moro i blat) i 3 espècies animals (vaques, porcs i pollastres) ens en proporcionen més de la meitat. Al llarg dels darrers cent anys, ha tingut lloc una enorme pèrdua de diversitat genètica dins de les anomenades "principals espècies alimentàries".

En un món sotmès a un ràpid procés de globalització i integració econòmica, l'exemple de la patata palesa diversos tipus d'interdependència que ens han de fer reflexionar i que sens dubte tenen dimensions ètiques importants:

Interdependència geogràfica entre països i regions: el problema d'Europa es resol amb material genètic resistent trobat a l'Amèrica Llatina, centre d'origen i diversitat d'aquest cultiu.

Interdependència generacional: la diversitat genètica desenvolupada i seleccionada per nombroses generacions d'agricultors durant 10.000 anys d'agricultura va permetre trobar, quan es va necessitar, la resistència al *Phytophthora infestans*.

Interdependència entre recursos genètics i tecnologia: per a resoldre el problema d'aquesta malaltia en la patata, va caldre fer servir, a més dels gens de resistència trobats a l'Amèrica Llatina, la biotecnologia adequada per a incorporar-los en les varietats comercials europees.

En general, podem dir que cap país del món és avui autosuficient pel que fa a la biodiversitat agrícola i que la dependència mitjana entre països per als conreus més importants és del 70%. Paradoxalment, molts països que són pobres des del punt de vista econòmic, són rics en gens i en diversitat genètica necessaris per a la supervivència de la humanitat.

A l'igual que altres recursos naturals, la biodiversitat agrícola és un recurs limitat que hem heretat com un tresor dels nostres pares i hem de transmetre íntegrament als nostres fills perquè puguin enfrontar-se a canvis ambientals imprevedibles, inclosos els climàtics i a les necessitats humanes canviants. Hom diu que la diversitat biològica, com el medi ambient, no ens pertany, sinó que la tenim en préstec dels nostres fills. La seva pèrdua seria, per tant, un robatori a les generacions futures.

Text

Tove Skuttnabb-Kangas

El procés de desaparició de la diversitat lingüística és relativament més ràpid que el de desaparició de la biodiversitat. Vegem-ne una comparació senzilla, basada en xifres i índexs d'extinció (per a més detalls, cf. Harmon, en premsa, i Skuttnabb-Kangas 2000):

Segons estimacions optimistes/realistes, d'aquí a cent anys hauran desaparegut –o gairebé– el 2% de les espècies biològiques i el 50% de les llengües.

Segons estimacions pessimistes/realistes, d'aquí a cent anys hauran desaparegut –o gairebé– el 20% de les espècies biològiques i el 90% de les llengües. (pàg. 87-88)

Si en els propers cent anys assassinem entre el 50 i el 90% de la diversitat lingüística i, en conseqüència, de la diversitat cultural, que són el nostre tresor més ric de coneixements adquirits al llarg de la història i que inclouen coneixements sobre la manera de conservar i aprofitar de forma sostenible els hàbitats biològicament més diversos i vulnerables del planeta, estarem amenaçant greument la nostra supervivència a la terra. Tal com passa amb la diversitat biològica, eliminar la diversitat lingüística comporta un reduccionisme perillós. El monocultiu és sempre vulnerable, en l'agricultura, l'horticultura i la ramaderia: cada vegada s'escampen més i més ràpidament nous animals, bacteris, cultius i gens resistents als antibiòtics, per exemple, i això només és la punta de l'iceberg. La manipulació genètica fa augmentar ràpidament aquest tipus de problemes. Vivim en una societat de la informació cada cop més destructiva, on els "productes" principals són les idees i els coneixements, a més dels serveis, i on els productes concrets (com els xips) són molt lleugers, a diferència dels que produïa la societat industrial, molt més feixucs. En la societat de la informació, la creativitat precedeix la innovació i la inversió. La innovació del capital cultural s'obté gràcies a la diversitat, la creativitat i la multiplicitat del pensament, factors que augmenten en nivells alts de multilingüisme. En termes de les noves maneres que haurem de trobar per enfrontar-nos a la realitat, doncs, el nostre potencial de pensament lateral, que ens podrà salvar de nosaltres mateixos, reposa en la quantitat i la diversitat de llengües i cultures, de pensaments i idees. No sap ningú en quines hi ha la medicina adequada. Per això és necessari el multilingüisme. Els grups multilingües, per necessitat o voluntat, són les poblacions indígenes i les minories. Amb el genocidi lingüístic dut a terme a les escoles, no només estem matant llengües, sinó que podem estar negant als nostres rebesnéts els requisits necessaris per existir. Tenim els coneixements per evitar-ho, però no els aprofitem. És probablement el dilema ètic més gran al qual ens enfrontem. (pàg. 90-91)

CIÈNCIES SOCIALS

El coneixement del medi social és una de les matèries que, com la llengua, no pot estalviar el coneixement de la diversitat lingüística sense falsejar el coneixement de la realitat. Si pensem, per exemple, en la informació que ens arriba –i que donem– sobre les llengües reals dels països, ens adonarem que, massa sovint, la que ens arriba és la de la llengua oficial. Podríem dir, per exemple, quins són els estats del món on es parlen més llengües? I fins i tot sabent que el concepte de llengua no diu gran cosa sobre la realitat, com a mínim hauríem de saber que l'estat amb més llengües inventariades és Papua Nova Guinea, seguit d'Indonèsia. L'Índia i Rússia són els estats amb més llengües del continent euroasiàtic. A l'Àfrica Nigèria, Camerun i la República Democràtica del Congo; i a Amèrica Mèxic i Brasil són els estats on s'han inventariat més llengües. Però més enllà d'aquest coneixement enciclopèdic hi ha un altre aspecte que no es pot estalviar: les proporcions sense precedents que han adquirit els processos de substitució lingüística, tant en nombre (les previsions indiquen que, en el transcurs del segle XXI poden desaparèixer entre el 50 i el 90% de les llengües que encara es parlen) com en velocitat (actualment hi ha llengües que desapareixen en el transcurs de tres generacions). Els textos que segueixen proporcionen elements de reflexió sobre aquest fenomen.

Text

Llengües amenaçades i preservació lingüística. Per què és important el treball sobre llengües amenaçades?

David i Maya Bradley

Hi ha motius almenys de quatre tipus: lingüístics, ètics, científics i simbòlics.

1. *Raons lingüístiques.* Des del punt de vista lingüístic, cal que descriuem les llengües amenaçades. Si les llengües desapareixen sense que les haguem descrites, no sabrem mai si contien estructures absents o rares en altres llengües. D'altra banda, està comprovat que les llengües amenaçades canvien de manera diferent que la resta de llengües, un fet que té implicacions importants per a la teoria de la lingüística històrica.

2. *Raons ètiques.* Si les llengües desapareixen sense que les haguem descrites, les generacions futures no podran aprendre la llengua dels seus avantpassats ni tindran accés a molts aspectes del coneixement i la cultura tradicionals. Des del punt de vista ètic, no tenim dret a privar-les de la possibilitat de mantenir o recuperar la llengua i la cultura pròpies.

3. *Raons científiques.* Cada societat té els seus propis coneixements, que codifica mitjançant patrons lingüístics particulars. Per això, cada llengua categoritza el món d'una manera única que en reflecteix una determinada

visió. A més, cada grup humà viu en un ecosistema diferent i té coneixements únics sobre el seu hàbitat, les plantes i els animals, que es perden quan la llengua desapareix. Aquests coneixements tenen un gran valor científic, ja que poden servir per elaborar nous medicaments, aliments i materials que, a més, poden tenir valor pràctic i econòmic.

4. *Raons simbòliques*. Per a un grup humà, la identitat i l'autoestima tenen una importància cabdal. I la llengua és un element crucial de la identitat de grup, fins i tot quan els parlants no senten la necessitat de parlar-la amb fluïdesa.

Podríem dir que la primera raó s'adreça només als lingüistes. Tanmateix, juntament amb la tercera motivació, és un tipus d'argument paral·lel als que, aplicats a la biodiversitat, han fet guanyar tants adeptes a l'activisme ecologista. Quan una llengua mor, com podem arribar a saber si el grup que la parlava coneixia una planta medicinal capaç de guarir el càncer o un cultiu capaç de resistir les plagues sense necessitat de pesticides? En l'era de la mundialització, però, la raó de més pes per a determinats grups i comunitats és la quarta, la necessitat d'una identitat i d'una autoestima alta. La mundialització de l'anglès i l'expansió de les llengües nacionals no són gaire diferents de l'expansió de varietats vegetals genèticament modificades a mans de companyies multinacionals. D'una banda, l'anglès s'està promovent fins i tot en països on no és la primera llengua i, de l'altra, gairebé tots els països promouen la llengua nacional en detriment de les llengües de les minories o dels immigrants. Així, l'experimentació lingüística duta a terme actualment portarà a un grau d'homogeneïtzació més alt encara que el provocat per l'experimentació alimentària. I a una centralització i un control del coneixement més grans encara que els monopolis comercials dels productes vegetals genèticament modificats. (pàg. 11-12)

Text

Nettle i Romaine

Creiem que hi ha moltes raons per les quals tots plegats –no només els lingüistes o els parlants de llengües amenaçades– ens hauríem de posar les mans al cap pel que està passant i hauríem d'intentar fer alguna cosa per aturar-ho. En tant que invenció exclusivament humana, és el llenguatge el que ens ha permès fer tot allò que ens singularitza com a espècie: la cultura, la tecnologia, la música, les arts, i encara moltes altres coses. La saviesa acumulada de la nostra espècie té una font riquíssima en les llengües. Així com la tecnologia més nova substitueix la més antiga, no passa el mateix amb les llengües. Cada llengua és una finestra única al món. Cada llengua és un museu vivent, un monument per a les cultures que s'hi han vehiculat. La desaparició d'una fracció d'aquesta diversitat és una pèrdua per a tots i cadascun de nosaltres, i més encara quan hi ha coses a fer per evitar-ho.

D'altra banda, tothom té dret a la seva pròpia llengua, a preservar-la com a recurs cultural i a transmetre-la als seus fills.

Text

Dalby

En primer lloc, necessitem els coneixements que conserven i transmeten. Els éssers humans hem estat capaços de desenvolupar cultures que aprofiten els recursos naturals de gairebé qualsevol centímetre quadrat del nostre planeta. Ho hem aconseguit gràcies a l'exploració i l'avaluació de cadascun dels recursos, i a la transmissió que cada cultura, mitjançant la llengua, fa dels coneixements adquirits generació rere generació. (pàg. 283)

En segon lloc, més enllà de la transmissió dels coneixements adquirits i contrastats, necessitem les altres llengües per tal com ens ofereixen visions diferents de com són les coses; necessitem aquestes altres maneres de veure el món. Ara estem completament segurs que la llengua anglosaxona no és «la més simple, el sistema simbòlic més perfecte i senzill que hagi existit mai», ni caracteritzarem les altres llengües barroerament com a «mecanismes feixucs de transmissió del pensament». Ara estem preparats per acceptar el que Whorf formulava amb tanta precisió, a la dècada dels 30, sobre l'equivocació que seria un món monolingüe. Els que imaginem un futur monolingüe, ja sigui en anglès, alemany, rus o en qualsevol altra llengua, van molt desencaminats i farien un trist favor a l'evolució del pensament humà. A través de les seves llengües, la cultura occidental ha fet una anàlisi provisional de la realitat i està convençuda que la visió que n'ha extret és definitiva. Els únics criteris de correcció es troben en totes les altres llengües que, després de seguir evolucions independents, han formulat una anàlisi provisional diferent però equiparable en termes lògics. (pàg. 284)

Finalment, el tercer punt. Més enllà de la transmissió de coneixements i de visions diferents sobre l'estructuració del món, necessitem el màxim nombre possible de llengües perquè és justament la interacció amb les altres llengües el que fa flexible i creativa la nostra. (pàg. 285)

Text

Arguments a favor de la diversitat lingüística

Per Tove Skutnabb-Kangas

a. Evidència pràctica

a1. És possible la comunicació entre llengües diferents.

a2. És possible la traducció, encara que sigui imperfecta.

a3. No hi ha motiu per tenir por de confusions babèliques.

b. Arguments ètics

b1. La condició que fa possible la comunicació interlingüística i intercultural és ser capaç de valorar l'altre, la diferència.

- b2. Les comparacions són odioses.
- b3. No hi ha llengües primitives.
- b4. Cap ésser humà no és inferior.
- b5. Cap cultura o forma de vida té menys valor que les altres.
- b6. No ens hem de mostrar indiferents al sofriment humà.
- c. Arguments ontològics
 - c1. La realitat de cada individu recolza en les relacions socials.
 - c2. No pot existir un "jo" sense un "tu".
 - c3. No pot existir un "nosaltres" sense un "vosaltres".
 - c4. La construcció de l'alteritat és també la construcció de la pròpia identitat.
- d. Arguments epistemològics
 - d1. Per a la ciència del llenguatge. Per saber com és el llenguatge, hem de tenir dades del màxim nombre possible de llengües.
 - d2. Per a la ciència en general. El coneixement necessita teories alternatives per poder-se desenvolupar. També necessita crítiques i controvèrsies.
- e. Arguments cognitius
 - e1. La creativitat i la innovació exigeixen canvis de perspectiva.
 - e2. El bilingüisme fa la ment més àgil per als canvis de perspectiva.
 - e3. Mirar les coses des de la perspectiva de l'altre ens enriqueix cognitivament.

TECNOLOGIA

Des de la perspectiva lingüística, la tecnologia és un camp més que privilegiat per adonar-se dels vincles entre la llengua i la cultura i, per tant, de les aportacions que hem rebut d'altres pobles. Els artefactes acostumen a circular amb el nom i, en general, el nom ens porta als orígens. Una altra via de coneixement de la diversitat lingüística des de la tecnologia és esbrinar com es denominen els elements comuns. En moltes llengües del món, i de manera independent, la bicicleta es designa "cavall de ferro" i l'avió "ocell de ferro". Moltes llengües han calcat el mouse per designar el ratolí de l'ordinador, però moltes altres han manllevat el telèfon o el televisor. Explorar les solucions per designar els estris de creació recent en les llengües dels alumnes és també una manera de mostrar que en totes les llengües es pot parlar de tot.

MÚSICA

La música és una de les activitats més agraïdes a l'hora d'incorporar la diversitat a l'escola perquè, en la mesura que és la més universal de les arts, és la que es pot introduir més fàcilment. Però la música és també un àmbit on es pot plantejar la qüestió de la comunicació, la reflexió sobre si una llengua amb més parlants garanteix més audiència, la funció del mercat en les nostres preferències musicals i molts altres aspectes. Per això, a part d'alguna activitat relacionada amb l'origen dels termes, en proposem d'altres relacionades amb la comunicació.

9

ALTRES ACTIVITATS

En la mesura que la diversitat lingüística és present en tots els àmbits de la vida, encara que no en siguem conscients, hi ha altres propostes que poden ser útils més enllà de l'aula i que poden ajudar a conèixer i gaudir la diversitat. Les propostes que fem aquí són les biografies lingüístiques, les audicions de músiques del món i la gimcana de les llengües.

LES BIOGRAFIES LINGÜÍSTIQUES

Tant la biografia com l'autobiografia lingüística són recursos molt útils per reflexionar sobre els propis comportaments lingüístics, el llegat cultural, els vincles tan socials com familiars i també la història dels pobles. És fàcil creure que nosaltres decidim els nostres comportaments lingüístics o que són un acte lliure, per això és útil conèixer altres històries que ens permetin tenir un instrument de comparació o un focus qui il·lumini les causes de les nostres tries. La història dels selkup de Sibèria, tal com la narren Olga Kazakevich i Aleksandr Kibrik, mostra fins a quin punt els comportaments lingüístics poden estar sotmesos a pressions incontrolables.

Quan es té coneixement de la vida de les comunitats indígenes de Sibèria i l'extrem oriental d'Àsia durant el segle xx, sorprèn que algunes d'aquestes comunitats encara tinguin el coratge de mantenir les seves tradicions i les seves llengües. Només per posar un exemple: la història de la petita comunitat Selkup del poble de Pur Tolka, situat al districte Pur de l'àrea autònoma Yamalo-Nenets. El districte és famós pels seus rics camps petrolífers i de gas descoberts els anys 60 i desenvolupats intensament des dels anys 70. Actualment, la població indígena del districte –Nenets del bosc i la tundra, Xanti i Selkup– només constitueixen el 5% de la població total, la major part de la qual són emigrants de la Rússia central i de l'antiga URSS que treballen per les companyies petrolieres.

La comunitat de Pur Tolka és l'única comunitat selkup del districte. Actualment són unes 100 persones, només quatre de les quals són novinguts i la resta nadius de l'ètnia. Durant el segle xx, la comunitat va ser forçada dues vegades a sortir del seu territori original, i dues vegades van tornar.

La primera “captivitat Babilònica” va tenir lloc a l’inici dels anys 40. Va seguir la “liquidació definitiva dels xamans” al districte quan una dotzena de membres de la comunitat van ser acusats de practicar rituals xamànics, i van ser detinguts i executats. Els altres habitants de la riba alta del riu Tolka van ser desplaçats 500 km cap al sud, més a prop del centre del districte, de manera que les autoritats poguessin controlar els parents dels xamans. Van ser recol·locats a la conca del riu Sabun i organitzats en una granja col·lectiva. En el seu lloc original tenien rens i els havien portat al nou lloc. Però ni les persones ni els rens s’hi van poder acostumar: les zones de caça, pesca i pastura eren molt lluny. Els infants van ser internats en escoles on aviat van començar a patir escorbut i a morir a causa d’una alimentació inadequada (bàsicament pa, pasta i farinetes en lloc de la carn i el peix a què estaven habituats). Els seus pares no podien ni caçar ni pescar en condicions i van començar a morir de fam. Els rens no podien habitar-se a un entorn desconegut i no podien obtenir prou menjar; molts es van escapar i van morir. Durant la Segona Guerra Mundial els homes van ser reclutats per l’exèrcit. Molts van morir, d’altres van tornar malferits. Després de la guerra, els supervivents de la comunitat van poder tornar a la conca del riu Tolka. L’any 1947 van començar a construir un poble amb una escola i un ateneu a la riba dreta del riu Tolka. El riu estava ple de peixos i el bosc ple de peces de caça. Encara tenien rens. A poc a poc, la vida anava tornant a la normalitat. L’any 1957 el poble va canviar el seu estatus administratiu: el territori va passar de l’àrea autònoma de Xanti-Mansi a l’àrea autònoma de Yamalo-Nenets i va passar a ser una part del districte de Pur. Els primers 80, el poble era al centre de la zona de prospecció de gas i petroli i les autoritats del districte van decidir apostar pel progrés i desplaçar els habitants del poble. Aquesta vegada, als membres de la comunitat se’ls va oferir la possibilitat de triar: en una reunió se’ls va dir que els esperava una nova vida a Bystrinka, un poble amb poca pesca, o a la vila de Khaliasovaya o al centre del districte Tarko-Sale. Tot i això, tres famílies van decidir quedar-se en el poble desert amb l’argument que havien de tenir cura dels rens. A principis dels 90 va ser un moment de grans esperances al país, i per a les minories ètniques va ser un moment de revitalització i reforçament de la seva consciència i identitat ètnica i cultural. Els selkup de Pur Tolka es van escampar decidits a revitalitzar el seu poble natiu. Les autoritats del districte van donar suport a la idea i la gent va començar a tornar a la riba de l’Alt Tolka. «Va ser com si ens portés un imant» ens va dir un membre de la comunitat. Estan contents de viure en el seu poble natiu, tot i que la vida és dura i lluny de ser pròspera. Actualment, la llengua selkup és preservada i usada en la comunitat. La parlen tots els membres de la comunitat més grans de 35 anys i la meitat de la població jove (16-30). Els infants de preescolar no parlen selkup. (244-246)

Olga Kazakevich i Aleksandr Kibrik,
Language Endangerment in the CIS

Entre els avatars dels selkup hi ha l' internament forçat dels infants en escoles. Aquesta pràctica va ser força habitual a Sibèria i també a Austràlia, Canadà i els EUA on es va dur a terme fins l'any 1974. Dona Meehan, una dels milers de criatures australianes segrestades per l'estat amb l'objectiu de desarrelar-les definitivament, descriu així el moment de la separació de la mare:

El tren va trontollar en una sotragada brusca; els frens grinyolaven, i la locomotora va deixar anar un sorollós sospir de vapor. El terror em corprenia. La sorpresa i la confusió es llegien en les faccions de Barry i de Widdy. Em miraven breument, es miraven entre ells. Jo fitava la finestra mentre anàvem deixant l'estació lentament. No entenia per què les dones de l'estació ploraven en mirar-nos marxar. I va ser aleshores quan la vaig veure. La meva mare. Amb el seu únic vestit blau presentable. Era allà, amb les meves ties i la nostra àvia. Allà, dreta, immòbil, i amb grans llàgrimes que queien massa de pressa perquè se les pogués eixugar. Després la mama va brandar un mocador blanc. Jo premia el nas contra el vidre amb totes les meves forces per veure-la millor, i la vaig mirar fins que el vestit blau només va ser una taca de color minúscula. Vaig mirar l'estació tot el temps que vaig poder, fins que va desaparèixer.

La major part dels infants segrestats a Austràlia no van tornar mai a casa seva. D'altres hi tornaven quan ja tenien 17 o 18 anys i havien oblidat completament la llengua. Tal com diuen Cahn & Hearne: «Pels infants, ser enviat a un internat era un "camí de llàgrimes", una forma d'expatriació obligada i permanent [...] A Alaska els infants indis eren enviats tan lluny com a Oklahoma, a 9000 kilòmetres dels seus pares [...] Un cop a l'internat, els infants eren separats de les seves famílies. El permís per veure els pares no era un "dret". Sovint es permetia com a premi per bon comportament o es negava com una forma de càstig».

Però fins i tot en els casos en què no hi ha hagut internament, l'escola ha jugat un paper molt important en la destrucció de la diversitat lingüística. Tove Skuttnabb-Kangas recull aquest testimoni d'un kurd de Turquia:

Quan vaig començar el setè grau, jo tenia 7 anys. La meva germana, que tenia un any més, va començar l'escola al mateix temps. No sabíem ni una paraula de turc quan vam començar, així que els primers anys ens sentíem com mudes. Tampoc no podíem parlar en kurd durant l'hora del pati, i havíem de jugar jocs silenciosos com ara llençar pedres o coses així. Els mestres ens vigilaven tot el temps al pati. Si algú parlava kurd el castigaven. Ens pegaven amb un regle a les puntes del dit o al cap. Feia molt mal. Per això ens espantava l'escola i no hi volíem anar.

Les conseqüències d'aquestes pràctiques a l'escola han estat molt sovint la pèrdua de la llengua familiar, la mateixa autora explica aquest cas:

Li vaig demanar a Erik Swiatek, tercera generació de daneso-polonès, si parlava polonès. Gairebé gens, em va dir, i em va explicar què li havia passat al seu pare a l'escola. Els avis de l'Erik eren pagesos i van arribar a Dinamarca per treballar en una granja, just abans de la Primera Guerra Mundial. El pare de l'Erik va anar a l'escola, l'any 1922, sense saber gairebé danès. Quan el mestre li va demanar que comencés a comptar, ell ho va fer en polonès: «jeden, dwa, trzy...». El mestre el va pegar i li va demanar que comptés bé. Va tornar a casa plorant. L'àvia de l'Erik, una dona molt forta, va dir: «Cap mestre danès tornarà a pegar el meu fill perquè no sap danès. A partir d'ara, només parlarem danès a casa», i això és el que va passar.

I casos semblants, no passaven tan sols a la primèria del segle xx, Skuttnabb-Kangas aporta un exemple més recent, en aquest cas a Anglaterra:

Una col·lega que és monolingüe no permet que les nens de sis anys pakistaneses que no són anglòfons parlin panjabí o urdú a l'aula. La raó declarada és que «No els puc entendre, així que han de parlar en anglès. Si no parlen anglès, com puc comprovar que el que estan fent és el que se suposa que han de fer?». Quan se li va dir que els nens no parlaven anglès, va arronsar les espatlles

A les escoles de França durant anys es va emprar un procediment molt eficaç per reprimir l'ús de les llengües de cadascú: le symbole. Aquest procediment consistia a lliurar una penyora a qui parlava en la seva llengua si aquesta no era el francès i qui el rebia havia de trobar algun company parlant en la seva llengua i així poder passar-li la penyora. L'ús d'aquest procediment va aconseguir eradicar gairebé del tot les llengües de França. I al procediment també es va exportar a les colònies. Bernard Dadié, un escriptor de la Costa d'Ivori menciona aquest procediment en la seva novel·la *Climbié* (1956).

Climbié camina, el cap ple d'idees, buscant la manera de treure's de sobre tant aviat com sigui possible aquest petit cub, tan pesant perquè és el símbol de l'ensenyament que s'imparteix.

El símbol! No sabeu pas què és! Teniu sort. És un malson. T'impedeix de riure, de viure a l'escola, perquè sempre s'hi pensa. No es busca, no s'està a l'aguait de res més que no sigui el portador del símbol. On és? No el té pas aquell? O l'altre? Sembla que el símbol sigui sota la roba, a la butxaca de cada alumne. Es mira amb ulls sospitosos. El símbol ha enverinat l'entorn, ha viciat l'aire, ha gelat els cors! No sabeu què és ni quina és la seva causa? Escolteu: els inspectors, en el transcurs de les seves múltiples visites a les escoles, sovint han

trobat "rucs" que no porten orelles i han constatat les actituds una mica massa altives respecte de la llengua de Vaugelas [...]

Aquesta situació lamentable no podia seguir. No portava més que rancúnies d'una banda i d'una altra. Calia posar-hi remei. Per això es va decidir prohibir l'ús dels dialectes a les escoles primàries. D'aquesta manera es volia formar ràpidament homes veritables, homes que, en totes les circumstàncies, no perdessin mai el nord. Homes ben orientats, i no pas banderoles girant al més mínim oreig.

La decisió, doncs, va ser presa i van sortir circulars cap a tots els racons de la selva, fins a les escoles més petites de cada poble: «Prohibit parlar dialecte dins del recinte escolar». Era exacte. Les zones ben delimitades. I aquell dia va néixer el símbol, un tros de fusta, una capsa de llumins, no importa què, remès al primer de la classe, amb l'encàrrec de donar-lo immediatament a l'alumne sorprès parlant el seu dialecte. D'aquesta manera, des del dia que va aparèixer el símbol, una mena de fred regnava a l'escola. Es cantava tant al començar com a l'acabar les classes, però no amb el mateix relaxament, amb el mateix ànim, amb la mateixa fogositat. I els esbarjos, alegres, sorollosos, aquells esbarjos esperats impacientment després d'una lliçó mal sabuda, o quan l'esperit vagarejava cap a una partida de bales inacabada, aquells esbarjos que feien pensar en un gabial obert de cop i volta, també els esbarjos se'n van ressentir. En lloc d'aquella barreja despreocupada, d'aquells divertiments tumultuosos, d'aquells empaitaments desenfrenats, d'aquelles lluites en el transcurs de les quals es parlaven fàcilment els dialectes com per donar-se coratge, ara no es veia més que grups petits d'alumnes xiuxiuejant frases tímides, desconfiant de qualsevol que passés a costat d'ells, o que s'assegués a la vora, com per atzar. En un cas així, sempre era prudent anar-se'n. Aquest individu es permet de parlar-vos en dialecte agni. Els interlocutors, sospitosos li contesten en francès.

Però a un amic, sense malfiança, li parles el teu dialecte, aleshores ell, content, et remet de seguida el símbol.

Aquest migdia, Climbié ha estat el primer d'arribar a l'escola. Estirat a la sorra, fa veure que dorm. Els altres venen, d'un en un, grup per grup, xerrotejant. Climbié està a l'aguait d'un delinqüent.

Què diu aquest? Ja el té! Akroman, un nyicris que ara mateix estava saltant al seu voltant, acaba de respondre en n'zima a un dels seus germans que ha vingut fins a la tanca. Climbié sense dir res s'aixeca i li dóna el petit cub. L'altre se sobressalta, en Climbié somriu i se'n va a jugar. Per fi respira.

La prohibició de l'ús de llengües que no fossin el francès a les escoles de França és prou conegut. La cantant occitana Josiana també parla d'aquesta prohibició en una de les seves cançons.

Es defendut parlar patoès

Contra la paret de la classa
i a un imatge d'aucel
una carta de geografia
e un papel estampat

Es defendut parlar patoès...

Aquela mirondeleta lusish
coma lo solelh de la vergonha
davant la cara ninòia

Es defendut parlar patoès...

La lengua nòstra sonada patoès
com un riu que non pòt riudejar
gaudre fèr dins l'arma vièlha
ància de la libertat

Es defendut parlar patoès...

E lo mot desbrumbat
mèstre de la vida
rebombish enmascat
com dins lo gorg un cascalh.

Se cal parlar occitan
Nos cal parlar occitan

Versió de Marta Pessarrodona

Prohibit parlar patuès

A la paret de la classe
hi ha la imatge d'un ocell
una carta geogràfica
i un paper imprès

Prohibit parlar patuès

Aquell cartell brilla
com el sol de la vergonya
davant la cara menuda

Prohibit parlar patuès

La nostra llengua l'han batejada "patuès"
com un rierol que no pot córrer
torrent agrest dins l'ànima vella
desitja llibertat

Prohibit parlar patuès

I el mot oblidar
senyor de la vida
ressona embuixat
com un còdol en el gorg

Cal que parlem occità

Kenneth Wee, un poeta dels EUA d'origen xinès, ha escrit força sobre la pèrdua de la llengua i la cultura d'origen. Aquest és un dels seus poemes:

Sonnet for the Poor and the Young

Little child, what sort of future have you?/
Living in clothes given from foreign lands
Dependent on food from a stranger's hands/
Will all your life be spent in a food queue?
The languages which you speak and learn/
Are those of another people's country
You will never know your family/
Why is your culture like so much wood burned?
The sins of those long dead and gone;/
Why must you suffer, because of them?
O colonial men who exploited them,/
You help them as the dead are by Charon.
The rebels say rise up and take back your pride/
How can you, when the disease is inside?

Reflexionar sobre la pròpia trajectòria lingüística, o sobre la dels avantpassats, és doncs, una manera d'apropar-se a la diversitat lingüística que permet comprendre, per exemple, que la mort de les llengües no és un fenomen natural i que la pèrdua d'una llengua no és innòcua sinó que, sovint, deixa un buit que cal omplir. L'antropologia mostra que, en qüestió d'identitats, és més fàcil sumar-ne que no suprimir-ne alguna, i que les identitats suprimides acaben per aflorar i crear conflictes.

MÚSIQUES DEL MÓN

La música ens ofereix moltes possibilitats d'aproximació a la diversitat lingüística a través de les cançons. La pressió del mercat fa que l'accés si el coneixement d'altres tradicions musicals fora de l'anglosaxona siguin difícils, i també s'ha de comptar amb que els hàbits i l'educació hi fan molt a l'hora de preferir un determinat estil musical. Per això val la pena crear espais on hi hagi lloc per a les altres músiques. Aquí aportem alguns exemples de

cantants que han optat per la seva llengua a l'hora de crear i que poden ser útils per iniciar el camí cap a la diversitat musical.

Els **Wayna Rap** són un grup que fusiona el hip hop amb la música tradicional **aimara**. Tal com diuen ells: «*(mostramos) la realidad de lo que está sucediendo en nuestro país. A través de las letras criticamos los malos políticos que se aprovechan de nosotros. Con este estilo de hip hop, somos un instrumento para la lucha, un instrumento del pueblo. Queremos preservar nuestra cultura a través de nuestra música. Con el hip hop, miramos siempre hacia el pasado, hacia nuestros ancestros indígenas, los aymaras, quechuas, guaraníes*». Wayna significa “jove” en guaraní.

Oki Kano és un músic japonès. És un intèrpret de tonkori, un instrument tradicional **ainu**. Kano fusiona la música del seu poble amb el reggae, la música celta i altres estils. Ha compost algunes bandes sonores per al cinema manga.

Idir és el nom artístic que va triar el cabilenc Hamid Cheriet, un dels cantants algerians més coneguts arreu del món. Idir significa “viurà” i és el nom que s'acostuma a posar a la Cabília als infants que neixen en temps d'epidèmies. Ell el va triar pensant en la seva llengua –**amazic**– i la seva cultura. Tal com diu ell mateix, cantar en la seva llengua és una manera de dir que existeix. Després d'haver fet els estudis en àrab i francès, sap que amb aquestes llengües podria ser comprès per més gent, però també diu que no sabia com fer-ho ni què dir. Entre la seva discografia hi ha *A vava Inouva* (1976), *Ay arrac Nagh* (1979) o *Identités* (1993), un disc amb col·laboracions de diversos artistes.

Daonet és un grup de rock **bretó** format per Gwendal (guitarra, flautes), Gilles (baix) i Seb (bateria). Amb composicions pròpies i adaptacions de cançons tradicionals, diuen d'ells mateixos que «sobre la base d'un rock rítmic portat pel duo baix-bateria, una guitarra a vegades melòdica, a vegades agressiva, un cant en llengua bretona, el nostre trio de rock dinàmic cantat en bretó té l'ambició de fer-vos moure i cantar».

Els **Letterstick Band** són un grup d'origen australià que interpreten un bon nombre de cançons en **burarra**. El nom del grup fa referència a un dels elements culturals de molts grups australians: un tros de fusta on es graven missatges i que es pot transmetre de generació en generació o a llocs diferents. És a dir, una forma de fixar el codi i evitar la transitorietat de l'oralitat. Entre les seves cançons hi ha *Diyama*, *Bo Bo Rrawa*, *Junawunya*, *Barra*, *Gunpanga* i *Bungla Gun-Gora*.

Altan és un grup de música **celta** que va ser creat per Frankie Kennedy i Mairead Ni Mhaonaigh, al qual s'han anat afegint altres músics irlandesos. Per bé que Kennedy va morir el 1994, és reconegut encara com l'inspirador del grup i li van dedicar l'àlbum *An Ghaoth Aduaidh* (*El vent del*

nord). Entre els seus àlbums destaquem: *Eirigh 's Cuir Ort Do Chuid Eadaigh*, *Bo Mhin Na Toitean*, *Amhran Pheadair Bhreathnaigh* i *Dun Do Shuil*.

I Muvrini és un grup de música polifònica **corsa** creat pels germans Jean-François i Alain Bernardini. Quan van actuar a Mediterrània, la fira d'espectacles d'arrel tradicional, els van presentar així: «Ambaixadors de la cultura corsa, I Muvrini defensen, des de fa més de 20 anys, les tradicions de la seva illa a través d'un repertori musical integrat per riques polifonies tradicionals de Còrsega amb sons més actuals. Amb 14 àlbums damunt les espatlles, els quatre músics que integren el grup s'han guanyat el respecte i l'admiració a tot el món i han comptat amb la col·laboració d'artistes de fama mundial com Sting, Luz Casal i Stephan Eicher, entre altres».

Tristan Eastman és un cantant que va interpretar el primer rap en **dakota**. Després d'escriure la lletra en anglès, aquesta va ser traduïda al dakota per Orsen Bernard, Edwina Bernard, Wayne Eastman, Olivia Eastman, V. June Renville i Delbert Pumpkinseed. Tim Laughter hi va posar la música.

La **Piva dal carner** es un grup de música tradicional que empra l'**emilianès** en les seves creacions. També és un dels pocs grups d'Itàlia que compta amb gaiters. En són membres Claudio Pesky Caroli, Marco Mainini, Walter Rizzo i Paulo Simonazzi.

Sally Nyolo és una cantant que, malgrat haver-se desplaçat a París als tretze anys, continua cantant en la seva llengua, l'**eton**. Després d'haver col·laborat en la banda sonora de *Brooklyn Boogie*, pel·lícula dirigida per Paul Auster i Wayne Wang, i d'haver estat membre de Zap Mama, va iniciar la seva carrera en solitari i ha editat diversos discos, entre els quals *Beti*, *Tribu*, *Multiculti* i *Zaione*.

Alexis Abessolo és un cantant **fang** del Gabon. Els títols dels seus discos *Mvett 2000 in Transcendance* i *Mvett 2000, phase II* fan referència als relats èpics dels fang.

Patience Dabany és una cantant gabonesa que es va donar a conèixer amb el seu àlbum *Levekisha*. Tal com ella diu, la riquesa de la música gabonesa i el coneixement que té de les seves llengües li han permès incorporar la tradició cultural a la seva música. Canta en **fang**, teke, punu i myéné, entre d'altres.

Janawang és un cantant **gooniyandi** que ha col·laborat amb el cantant laburu Jowandi i altres artistes australians.

Jowandi és un cantant i compositor **iawuru** que, amb les seves peces, segueix perpetuant el llegat cultural de la seva comunitat. En la peça *Bugarrigarra* recorda que, d'acord amb el mite fundacional, els dos primers ancestres van separar la llum de la foscor i van crear el primer dia; en fondre's amb el paisatge, van esdevenir eterns i van crear vincles entre ells i les generacions futures. El somni és, en aquesta tradició, un no temps que inclou el passat, el present i el futur.

Joanne Shenandoah és una cantant ameríndia que empra l'iroquès en les seves creacions.

Marlui Miranda és una cantant que ha investigat durant molts anys la música de les poblacions autòctones de Brasil. A més de cantar en **kamayura**, ha interpretat cançons en tukano, sorul, pakaa, novas, nhambikwara, yanomami, jaboti, kaiapo i tupari, entre d'altres.

Salamat Sadikova és una cantant **kirguís** amb una veu prodigiosa. A vegades recorda Edith Piaf, a vegades Amália Rodrigues, però és diferent de totes dues.

Khadja Nin és una cantant nascuda a Burundi que canta en **kirundi** i també en suahili i francès. El seu àlbum més conegut és Sambolera.

Franco va ser un cantant que va emprar el **lingala** en les seves composicions, entre les quals *Tokoma ba Camarede*, *Likambo*, *Kinsiona*, *Bimansha*, etc.

Senge és el nom d'un grup **malgaix** del sud de Madagascar que ha volgut emprar el llegat cultural del seu lloc d'origen, una de les regions més pobres de Madagascar, per dignificar la seva gent. El nom del grup és l'abreviatura de Sengemana, el nom del seu líder mort l'any 2000.

Sarantuya és una cantant **mongol** considerada la reina de la música pop a Mongòlia. Entre les seves cançons hi ha *Torson odriin bayar*, *Bi jargaltai*, *Argagui amrag*, *Ter Namaig duarsdag bolov uu?* o *Shine jil manaid irlee*.

François N'gwa és un cantant d'origen gabonès que empra el **myéné** i altres llengües del Gabon en les seves creacions. N'gwa es considera deutor d'Akendengue i altres cantants gabonesos com ara Hilarion Nguéma, Mackjoss, Pierre Claver Nzeng i Aziz'Inanga.

Spaccanapoli és un grup de música que, a més de continuar la tradició de la música **napolitana** i del sud d'Itàlia, ha fusionat músiques d'arreu del món. Convençuts que Nàpols té una tradició cultural prou forta per incorporar totes les influències culturals sense perdre la tradició, han volgut unir el propi llegat amb les influències més actuals. Les seves cançons tenen un alt contingut polític que volen que faci reflexionar més que no excitar. Pel que fa a la globalització i a les pressions per renunciar a la pròpia identitat, els Spaccanapoli diuen que: «Tots els éssers humans són importants. Cadascú es mereix ésser respectat. Tots tenim les nostres arrels amb les seves diferències. Si valorem aquestes diferències i no ignorem els nostres somnis, potser podrem crear un món més humà».

Blackhorse Mitchell és un escriptor i músic **navajo** que treballa en la difusió dels coneixements de la cultura navajo. A més de la música, els rituals, etc., també treballa en l'artesanía tradicional navajo, la ceràmica i la fabricació de mocassins.

Rasha és una cantant **nubiana** del Sudan que ha fusionat la música tradicional dels nubians amb la lírica sufi i altres tradicions musicals. Membre d'una família de músics –un dels seus germans és membre del grup Radio Tarifa–, la seva veu portentosa i els seus coneixements li han permès vehicular la seva tradició en una creació de gran qualitat.

Naghma és una cantant afganesa que canta en diverses llengües però, sobretot, en **paixto**. Molt popular a l'Afganistan durant els anys vuitanta i primers noranta, va sortir del seu país a causa de la guerra, primer cap al Pakistan i després als EUA. Entre les seves cançons més conegudes hi ha *Malek Janah*, *Mazdigar di Kana dai* i *Mohabbat*.

Marie Boine és una cantant **sami** que, a més d'una gran artista, és una lluitadora pels drets del seu poble. Alguns la consideren una xaman, per bé que ella afirma que té massa respecte pels xamans per poder-se'n considerar una. La seva dignitat i el seu afany per no folkloritzar la cultura del seu poble la van portar a refusar la invitació a actuar en els jocs olímpics d'hivern de Lillehammer. Entre la seva obra discogràfica hi ha els àlbums *Gula Gula* (1989), *Goaskinviellja* (1993) o *Eallin* (1996). En el seu àlbum de 2006, *Idjagiedas*, inclou textos de les poetes Karen Anne Buljo i Rauni Magga Lukkari.

Ali Farka Touré era un cantant malià que va descobrir molt aviat la connexió entre el blues i la música africana i això el va portar a col·laborar amb diferents músics de blues. La seva obra ha format part de la banda sonora d'algunes pel·lícules. Cantava en diferents llengües africanes, entre les quals el **songhai**.

Soninkara és un grup de músics soninkés format per Diabi Doua Camara, Harouna Sidibé, Boubou Samba i Goudja Kouyaté. Aquest grup va emprar tant instruments tradicionals soninkés com ara el djambé i el dondonghé, com instruments tradicionals europeus com ara la guitarra i el piano. A més de la qualitat de la seva música, els Soninkara tenen el mèrit d'haver estès la música al conjunt de la societat **soninké**, atès que, fins als anys 80 del segle passat la música era patrimoni d'una de les castes soninké, els ñiakhamala. Això va servir per recuperar el patrimoni musical propi, que tothom tingués accés a la música i també la professionalització. Molts grups soninkés contemporanis que ara tenen reconeixement internacional van ser possibles, doncs, gràcies al treball pioner dels Soninkara.

Detty Kurnia és una cantant **sundanesa**, filla d'un músic, que ha fusionat la tradició musical sundanesa amb el pop i ha aconseguit així una gran projecció internacional.

Sac Tzevul és un grup de rock **tzotzil** que ha incorporat diverses tradicions musicals a la seva música tradicional amb l'objectiu de mostrar que els indígenes poden entomar els canvis que imposa la modernitat sense renunciar a la seva identitat. «Sac tzevul» és una expressió que es refereix al llamp i el tro junts.

Myriam Makeba és, probablement, la cantant africana més coneguda del segle XX paradoxalment a conseqüència de la seva cançó *Pata pata*, la qual li ha fet dir: «Mai no he entès l'èxit de *Pata pata*, una cançó que no transmet cap missatge». Durant els molts anys d'exili no va parar de denunciar l'apartheid i de reivindicar la independència dels estats africans. La seva primera llengua era el **xhosa**, una llengua amb clicks en la qual va interpretar *The Click Song*.

LA GIMCANA DE LES LLENGÜES

La Gimcana de les Llengües és una activitat creada pel GELA els anys 90 i pensada en un principi per a escoles. L'any 2001, amb motiu de L'Any Europeu de les Llengües, l'Ajuntament de Masquefa va organitzar aquesta activitat a nivell local. La participació va ser altíssima i, arran de l'experiència, vam escriure un llibre on, a més d'explicar el procés, surten totes les proves i diferents models de gimcana. El llibre es pot descarregar gratuïtament a l'adreça <http://octaedro.cat/octart.asp?ambit=oct&id=ca&libro=80108>. A partir d'aquesta experiència, la gimcana s'ha organitzat en llocs diversos i amb models diferents però sempre amb una gran participació. Destaquen l'organitzada pel Pla Educatiu d'Entorn i l'Ajuntament de Tortosa, la del Consorci per a la Normalització Lingüística de l'Hospitalet en col·laboració amb les biblioteques de la ciutat, adreçada a adults; la dels Serveis Educatius del Gironès amb proves adaptades a la varietat lingüística local, l'organitzada pel Servei de Català d'Olot-La Garrotxa en col·laboració amb el Pla Educatiu d'Entorn, l'Institut Municipal d'Educació, i l'Àrea de Ciutadania i Immigració i també la d'Osona organitzada pel Consorci per a la Normalització Lingüística en col·laboració amb diversos ajuntaments i que és la que ha tingut més participació. També han organitzat la Gimcana moltes escoles, empreses i algunes comarques, com ara la de la Safor que va ser una de les pioneres. La gran participació, el suport de nombroses empreses i el fet que tots els que l'organitzen repeteixen l'experiència mostra que la diversitat lingüística és un tema prou atractiu com per despertar la curiositat i el desig d'aprofundir en el coneixement.

A banda d'aquestes activitats, el GELA ha creat altres concursos (La volta al món en 80 (o més) llengües), jocs (El joc de la diversitat lingüística, Els països dels catalans) i ha col·laborat en diverses exposicions (Les Llengües, un gran tresor; Les llengües dels catalans) que permeten l'aproximació al coneixement de la diversitat lingüística. No cal dir que totes aquestes activitats destinades a donar a conèixer les llengües per tal que ens adonem del seu valor, hi ha la voluntat de fer possible que totes les escoles del nostre país puguin enriquir-se amb els coneixements que aporten els alumnes. Valorar aquesta aportació és la millor manera de combatre els prejudicis lingüístics i contribuir, per tant, a fer una societat més lliure i més oberta a l'intercanvi. S'ha dit de moltes maneres: les llengües sumen, les llengües compten, les llengües ens donen noves perspectives. Doncs és veritat.

APÈNDIX 1

Llengües citades

- Abkhaz: 29,47,60,99,169,212
Abo'o: 99,110,112
Abron/Brong: 99
Accadi: 99,124,128,137,140,143, 163,172
Acholi: 30,60,99
Adagbe: 99,112
Àfar: 99,163,167,170
Afrikaans: 28,60,99,109,115,135, 142,191,214
Agni: 91,99
Aimara: 31,47,94,99,107,115,118, 130,143,154,157,163
Ainu: 94,99,167,176
Aixanti/Asante/Ashanti: 47,60,99,112
Aixanti/Twi: 99,47,104,112
Akan: 7,50,51,60,63,64,99,112, 201,210
Akuapem-twi: 99,47,60
Alabama: 31,99,167
Albanès: 16,28,48,60,61,64,99,109, 191,194,212
Alemany: 21,28,34,35,49,64,68,69, 74,75,85,99,109,115-117,119,121, 122,125,127,129,133,137,138,141- 143,153,158,170,181,190,191,197- 199,201,206,212, 214-217
Aleuta: 45,99,125,138,143,167,195, 204
Algonquí: 30,99,118,120,124,129, 133,134,140,143,163,169,170, 172- 176,196,205
Alsacià: 99,130,144
Alyutor: 29,99
Amazic: 24,26,30,48,94,99,107, 116,120,121,128,134,135,140, 144,163,171,173,175,192,207
Amhàric: 30,61,99,107,116,132, 144,163,167,192
Andi: 58,68,99,129,134,157,167
Anglès: 11,14,21,22,26,28,33-39, 48,49,60,64-74,80,84,85, 90,95, 99,103,108,109,116,119-129,132- 136,139,140, 142,144,145,152, 153,157,161,170,175,181,193, 195,197,198, 200,205,206, 209, 210,212-216
Anglonormand: 33,99
Annobonès / Fa d'ambu: 99,108
Apatxe: 30,99,165,168
Àrab: 35-37,48,52,55,61,94,99,107, 115-121,123,124,126-142,144-146, 148,156,158,160,163,167-178,192, 194,196,198,202-204,212-216
Aragonès: 28,99,128,146,191
Arameu: 99,107,120,124,127,140, 141,146
Arapaho: 31,99
Arauc: 31,99,118,121-123,132, 133, 139,141,146,163,172,196, 205,217

Araucà: 100,117,138,163,167,178, 205
 Archi: 29,58,100
 Armeni: 28,100,109,124,128,135, 140,145,146,191
 Assiri: 100,130,146
 Asteca: 100,108,205
 Asturià: 14,28,61,100,110
 Atie: 100,112
 Avar: 29,58,100
 Avestànic: 100,163
 Ayta: 100,108
 Àzeri: 29,100,107
 Bafang/Fe'fe: 100,111
 Bafia: 100,111
 Bafut/Babute: 100,111
 Baham: 100,110,112
 Bahasa indonèsia: 54,61
 Bainouk: 111
 Bakoko/Basoo: 111
 Bakossi/Akoose/Kosi: 111
 Bakweri/Mokpwe: 111
 Balamba: 111
 Balante: 111
 Balong/Ngoe: 111
 Balti: 125,135,146,192,214
 Balutxi: 28,110
 Bambara: 24,30,48,112,163,168,211
 Bambibi: 110,112
 Bamileké: 111
 Bamun: 111
 Bandjoun/Ghomálá/Mandju: 111
 Banen/tunen: 112
 Bangangle: 110,112
 Bangwa/Yemba/Dschang: 111
 Bari/Kukú: 113
 Basaa: 111
 Basc: 36,48,107,115,116,120-122, 124,125,127,129,136,138-140,142, 146,170,195,217
 Bassa: 111,170
 Bassó: 111
 Batanga/Banoho/Noku: 111
 Bats: 29,58
 Bemba: 30,42,61
 Bengali: 27,28,34,48,61,109,122, 138,141,147,191,215,216
 Beti: 95,111
 Bicol: 108
 Bielorus: 28,109
 Bikol: 55
 Birmà: 29,62,163,178
 Bislama: 163,177
 Bissa: 112
 Bissio: 111
 Blackfoot: 31
 Bodima: 110,112
 Bosni: 28,168
 Bretó: 28,94,109,119,121,123,147, 191,192
 Brong: 47,99,112
 Bubi: 49,62,111
 Búlgar: 15,28,62,64,109,181,192
 Bulu: 62,111
 Burarra: 94
 Buriat: 29,50,107,164,169
 Cabilenc: 48,94
 Caixmir: 62,117,138,206
 Caixubi: 28,62,63,191
 Cakchiquel: 54
 Calmuc: 107
 Caló: 56,103,109,117,118,120, 125,128,130,140,147
 Cambotjà: 68,163
 Capverdià/Kabuverdianu/Kriolu: 108
 Carib: 31,55,117,118,123-125, 127, 132,133,137,139,141,146,147,151, 169,171,195,217
 Castellà/Espanyol: 51,61,62,66, 71, 76,79,108,110,116,127-132, 136, 142,146,147,163,168,170, 181,196, 197,210,212-216
 Català: 10,11,13,14,26-28,34,36, 42-44,55,60,65,67,69,71,75,98,110, 123,127,128,131,132,145,146,151, 160,186,190,191,193,194,197,199, 204,209,210-213
 Cayuga: 31
 Cebuà: 100
 Celta: 27,94,116,117,120,124, 125, 127,131,133,136,138,141, 148,163, 170,175,191,195,204

Cherokee: 31,163,169,200
 Chibcha: 107,163,168
 Chinantec: 107
 Choktaw: 163,167
 Chol: 31,54
 Chontal: 54
 Ciluba: 30
 Comanxe: 118,161,163,169
 Concani: 109
 Conchos: 100
 Coreà: 27,29,107,127,135,148,
 163, 176
 Còrnica: 28,37,196,197
 Cors: 28,90,123,140,148
 Cree: 31,163,170,176,177
 Creek: 31
 Crioll de Nicaragua: 108
 Crioll haitià: 108
 Croata: 28,63
 Crow: 31
 Cumanagoto: 117,136,148
 Dagbani: 112
 Dakota: 95,128,142,158,170
 Dàlmata: 192
 Danès: 51,63,64,90,109,164,170,
 174,176,192,197
 Dani: 49
 Delaware: 164,170,177,203,205
 Dinka: 30
 Diola: 49,50,111
 Diula: 30,49,102,112
 Dong: 30
 Duala: 63,111
 Edo: 112,170
 Egipci: 30,36,61,119,121,124,131,
 138,140,148,164,170
 Ejagham/ekoi: 112
 Emilianès: 95
 Escandinau: 120,125,126,129,134,
 139,148,164,170
 Escocès: 28,37,65,101,120,125,
 134,148,150,164,171,194,199
 Eslau: 28,120,121,133,140,148,
 164,173,191
 Eslovac: 28,50,63,64,109
 Eslovè: 28,50,109
 Esperanto: 110
 Estonià: 29,53,113,164,176,192
 Eton/iton: 111
 Etrusc: 33
 Evenki: 29,50,64,164,167,169,
 171,173
 Ewe: 30,50,64,112,118,148,195,
 210
 Ewodi: 111
 Ewondo: 30,111,164,178
 Eyak: 30
 Fang: 30,39,41,50,95,111,169,
 170,173
 Fante: 47,51,64
 Fantì: 112
 Fenici: 164,169,170,192
 Feroès: 28,51,64,164,170
 Fijjà: 29
 Finès: 10,29,34,35,48,53,64,113,
 127,136,149,164,173,181,192
 Flamenc: 192
 Fon: 112
 Fox: 31
 Franc: 116,149
 Francès: 11,21,28,34-37,43,48, 55,
 64,73,77,80,90,91,94,96,110,115-
 121,123-132,134-142,145,146,
 149,150,151,181,191,192,195,197,
 198-201,210,212-216
 Frisó : 28,65,109,192
 Friülà : 28,65,110,192
 Ful: 30,51,65,111,120,147,211
 Ga: 65,112
 Gaèlic: 35,118,129,150
 Gaèlic escocès :65,120,150,164,171
 Gaèlic irlandès: 109
 Gagauz: 107
 Gal: 115,175,192,203
 Gal·lès: 28,65,109,120,138,150
 170
 Galaicportuguès: 51,121,137, 150
 Gallec: 28,51,110,124,127,140,
 150,192,197
 Gal·ló: 101
 Ganda: 65
 Garifuna: 31
 Gascó: 110,117,128,139,150
 Gbe/Xwuela: 112

Genovès: 130,150
 Georgià o Kartuli:29,47,52,60,65,
 108,192
 Germanic: 35,36,45,115,116,117,
 120,121,124,126,127,129,132,
 135,137,139,142,150,164,173,
 191,196,198,199,202
 Gooniyandi: 95
 Gòtic: 27,126,140,151
 Grec:28,35,36,45,52,63,101,109,
 115,117,118,120-129,131-140, 145,
 148,151,153,164,167,170, 173-
 177,191,194-196,198,207, 215
 Groenlandès: 66
 Guam: 29
 Guambiano: 107
 Guanxe: 192,196,197,204
 Guaraní: 31,94,108,115,118,122-
 125,128-131,133,134,127,141, 147,
 151,160,164,171,173,175, 196,205
 Guéré/wé: 111
 Guiliak: 29
 Gujarati: 10,28,66,109,116,117,
 128, 136,141,152,155,157,214
 Gun: 112
 Gurenne: 30
 Guugu yimidirr: 118,133,152,161
 Haida: 30
 Haitia: 108,164,177
 Hakka:113
 Hassaniya:107
 Hata: 30
 Haussa: 30,52,66,101,107,164, 177
 Hawaià: 29,52,108,129,152,164,
 171
 Hebreu: 30,36,52,66,107,117,
 119,122-127,137,140,142,152,
 164,168-170,173,192,198
 Herero: 30
 Hidatsa: 31
 Hiligaynon: 55
 Hindi: 35,48,52,53,56,66,71,101,
 109,122-124,130-133,135,137, 140,
 142,144,146,152,164,170,
 175,194,196,214-216
 Hindko: 109
 Hindustànic: 121,125,133,138, 152,
 196
 Hokkien: 113
 Hongarès: 10,27,29,37,53,64,113,
 119,122,126,129,135,140,152,158,
 192,197,206
 Huanuco: 56
 Huastec: 54
 Huaylas: 56
 Huichol: 66
 Huron: 31,164,169,177,205
 Hyxkariana: 31
 Iakut: 50,66,164,171
 Iawuru: 95
 Ibanag: 108
 Idoma: 30,67
 Igala: 30,53
 Igbo: 30,67,112,201,210
 Ilocano: 55,67,108
 Ilongot: 108
 Indonès: 27,172
 Ingush: 29,58,
 Inuit: 30,44,66,67,109,122,138,
 142,152,164,195,205,217
 Ioruba: 30,53,67,112,123,137,152
 Iranià: 28,124,140,153,134,172,
 175, 192,203
 Irlandès: 28,33,35,37,109,164, 170,
 172,191,192,197
 Iroquès: 31,96,163,164,169,172,
 174,177,205
 Isfahani: 110
 Islandès: 28,109,121,138,153, 164,
 172, 192
 Italià: 35,36,39,64,69,73,80, 110,
 115-142,145,146,153, 195-197,
 210-214,217
 Iukaghiri: 29
 Iupik: 30,67
 Jaboti: 96
 Jacalteco: 31
 Jahanka: 112
 Japonès: 27,19,37,45,67,73,94,107,
 116,118,121-128,130-132, 135-142,
 154,158,161,164,170-172,175-178,
 215,216
 Javanès: 67,68,108

Jiddish: 28
 Jula/Diula/Mooré: 50,112
 Kabardià: 29
 Kabiyé: 30
 Kaboberdianu: 53
 Kaiapo: 96
 Kalenjin: 30
 Kalmuk: 29
 Kamayura: 96
 Kamba: 68
 Kamtxadal: 29
 Kannada: 29,34,108
 Kansa: 31,172
 Kanuri: 30,113
 Kapampangan: 55
 Kaqchiquel/Kakchiquel/Cachiquel:
 107
 Kazakh: 29,68,107
 Kekchi: 54
 Kenyangi: 110,112
 Kerek: 29
 Ket: 29
 Khalkha: 29
 Khmer o Cambodjà: 29,68,108
 Khoisan: 30,31,124,134,161,172,
 182,196
 Kiché: 31,53,54,68,
 Kikerewe: 68
 Kikongo: 30,68,164
 Kikuiu: 30,35,68
 Kimbu: 111
 Kimbundu: 30,69,111,123,130,
 133,134,154,161,196
 Kinyarwanda: 30
 Kirguís: 29,96,107,119,139,160,
 168
 Kirundi: 30,96
 Koasati: 31
 Koniyaka: 112
 Konkani: 28,69,
 Koryak: 29
 Kpelle: 30
 Krio: 69
 Kuna: 107
 Kurd: 28,69,89,110,124,154
 Lak: 29,58,60,69,
 Lakota: 31,164,170
 Laosià: 29,54,
 Laurentià: 31
 Laz: 29,52
 Letó: 28,69,109,164,175
 Lezguià: 29,58
 Lígur: 28,164,168
 Lingala: 30,96,111
 Lituà: 28,54,69,119,191,192
 Llatí: 35,36,45,47,56,57,80,127,
 129,131,140,144,145,148,153,
 156,157,164,167-169,173,174,
 191,196,202,204,207,215
 Lengua de signes algeriana: 110
 Lengua de signes argentina: 110
 Lengua de signes boliviana: 110
 Lengua de signes catalana: 110
 Lengua de signes colombiana: 110
 Lengua de signes equatoriana: 110
 Lengua de signes espanyola: 110
 Lengua de signes finlandesa: 110
 Lengua de signes holandesa: 110
 Lengua de signes polonesa: 110
 Lengua de signes russa: 110
 Lengua de signes senegalesa: 110
 Loko: 112
 Lozi: 70
 Luganda: 30,161,196
 Luo: 30,60,70,
 Luxemburguès: 28,109
 Macedoni: 15,28,56,64,70,191, 206
 Maia: 31,53,54,70,107,164,171,
 205
 Maia iucatec: 31
 Makaa : 111
 Malai : 10,29,43,54,70,108,116-
 126,132-134,137,139,140-143, 152,
 152,164,172-177,195,196, 207
 Malaialam: 29,54,70,108,116, 122,
 138,139,155,173
 Malaisi : 117,132,195
 Malgaix : 29,96,108,126,155,176
 Maltès : 71
 Mam: 31,54
 Mampruli: 112
 Mandinga: 30,48,65,
 Mandjac/Manjaco: 111
 Mangisa/Mengisa: 111

Manx: 28
 Manxú: 29,127,132,155,164,176
 Maori: 29,35,108,122,132,155,173
 Mapudungun: 31
 Marathi: 28,34,52,71,109,116, 141, 152,155
 Mari: 71
 Massai: 30
 Maurici: 108
 Mbam: 112
 Mbambaram: 26
 Mbo/Sambo: 111
 Mbu': 112
 Medumba: 111
 Mende: 30
 Menomini: 31
 Micmac: 31,128,136,155
 Mingrelià: 29,52
 Mixe-zoque: 117,131,155
 Mogul: 29,172,203
 Mohicà: 31,164
 Moldau: 28,110
 Mongol: 24,29,96,107,164,167, 169,171,174
 Moore: 30
 Mundari: 29
 Mungaka: 112
 Mwani/ibo: 111
 Myéné: 95,96
 Nahua: 22,31,36,54,55,71,108, 117,118,122,124,128,130-133, 136,141,155,164,167,173-175, 194,196,202
 Napolità: 14
 Navaho: 174
 Ndebele: 30,71,164,169
 Ndowe: 111
 Neerlandès: 28,33,35,45,55,109, 116-123,127,129,134-136,138, 139,153,155,175,197,214,217
 Nepalès: 28,52,71,109,125,155, 164,172,196
 Ngemba: 111
 Ngwo/Banya: 111
 Nhambikwara: 96
 Noruec: 28,37,51,71,109,120,134, 138,156,172,191,194,203,214
 Novas: 96
 Nubi: 55
 Nuer: 30
 Nuosu:71
 Nyanja: 72
 Nyokon/Tunen: 112
 Nzema: 72
 N'zima: 91
 Occità: 28,36,93,110,115,116, 119-129,134-138,140,142,148, 156,217
 Ojibwa: 31,72,128,156,165,169, 174,177
 Oneida: 31
 Oriya: 34,72,109
 Oroko: 111
 Oromo: 30,72,
 Oscà: 177,204
 Osset: 55,72,110,169
 Ostiac: 123,133,156
 Pahari/Potwari: 109
 Paixtu: 55,110,191
 Pakaa: 96
 Palawan/Palawefi: 108
 Pampanga: 108
 Pangasinan: 55
 Panjabi: 24,27,28,56,72,90,109, 129,134,156
 Papago: 165,168,177
 Pawnee: 31
 Pedi: 73
 Persa/Farsi: 28,35,37,55,73,110, 115,116,118-124,127-135,137-142,151,156,160,165,167,170, 171,174,176,177,191-193,217
 Pichinglis / Crioll de Fernando Poo: 108
 Pidgin anglès:108
 Pima: 165,177
 Pokot: 73
 Polonès: 28,37,56,90,109,123, 132,137,157,192,197,
 Pongo: 110,112
 Portuguès: 14,28,31,36,51,53,54, 80,108,110,123,128,132,152,157, 165,169,170,184,197,214-216
 Prussià: 191,192
 Punu: 95

Quítxua: 24,31,37,56,73,108, 118,
 121-123,125,129-134,138, 140-143,
 157,159,165,167,168, 170,172,173,
 175,177,195-197, 205
 Rapa Nui: 29,108,165,175
 Rashti: 110
 Retoromànic/Romontsh/Romanx:
 110
 Rifeny: 30,48
 Ritwà: 30
 Romanès/Moldau/Valac: 10,24,
 28,37,56,64,110,191
 Romani/Romanó/Caló: 56,117
 Ruandès/Kinyaruanda: 56,73,111
 Rus: 69,75,85,116-120,126, 127,
 129,132,134,137-141,157,165, 169,
 170,174,177,181,197, 215, 216
 Sami: 15,43,53,97,113,129,138,
 141,158,192
 Samoa: 29,57,174
 Sandawe: 30
 Sànscrit: 11,27,28,35,37,66, 109,
 117-128,130,132,134, 137, 139-
 142,154,156,158,161,165,167,
 169,171-176,183,194,196,203,
 204,207
 Santali: 29
 Saraiki:,109
 Sard: 28,110,124,158
 Sedang/Tang: 108
 Selkup: 87-89
 Semític: 30,107,174,204
 Sèneca: 31
 Senufo: 30,112
 Serbi: 28,57,168,171,181
 Serbocroat: 15,57,109,119,122,
 129,138,158
 Serer: 30,111
 Setswana: 112
 Shirazi: 110
 Shuar: 108
 Sicilià: 110
 Sikkimès: 113
 Silesi: 28
 Sindi: 74,109
 Singalès: 74,129,158,194
 Sioux: 31,128,142,158,165,174
 Somali: 30,74
 Songhai: 30,57,58,97
 Soninké/Saranhule/Sarahole/
 Sarawule: 112
 Sòrab: 28,192
 Sorul:96
 Sranan tongo: 74
 Suahili: 30,35,74,96,112,119,126,
 133,142,159,173,176
 Suec: 10,28,34,64,72,109,119, 124,
 133,136,138,140,170,181,
 191,199,214
 Sumeri: 165,178
 Susu: 112
 Swan: 29,52
 Tagal: 55,58,118,115,124,127,
 138,139,141,159,165,173,176
 Tahitià: 29,43,165,175,176
 Tai korat: 113
 Tai/Tailandès : 26,29,54,58,74,
 113,165,168,176
 Taino: 10,31,117-126,132,133,
 136,138,139,141,157,159,195
 Taiwanès: 113
 Tajik: 28
 Tamazic: 48
 Tàmil: 29,34,35,58,74,118,119,
 123,125,132,136,140,159,212,
 217
 Tarifit/Rífia: 107
 Tàrtar: 29,74,107,122,125,132,159
 Tehuelche: 125,138,159
 Teke: 95
 Telugu: 29,34,75,108,116,132, 159
 Tibetà: 27,29,113,122,130,134,
 140,141,159,165,169,173
 Tigrinya: 107
 Tlingit: 30
 Tocari: 28
 Tofa: 29,44
 Tojolabal: 22
 Tongà: 75,127,159
 Tsez: 29,58
 Tsonga: 75
 Tswana: 30,75,129,160,168,170
 Tuareg: 30,48,163,165,167,171,
 174,177,192

Tukano: 96
 Tumbuka: 75
 Tungús: 29,50,171
 Tupari: 96
 Tupí: 31,108,118,122,123,125,
 128,129,132-134,141,160,196
 Turc: 10,27-29,48,64,75,89, 107,
 117-119,124,127,129-136, 139-141,
 145,146,153,157,160, 165,168-172,
 176,177,192,195, 201, 204,217
 Tuscarora: 31
 Tuva: 29,177
 Twi: 47,60,112
 Txec: 28,75,109,117,120,124,
 125,137,160,194,200
 Txetxè: 29,58,108,192
 Txixona: 30,71,75
 Txol/ch'ol: 107
 Txuktxi: 29,31,75,165,167,177, 204
 Txuvaix: 165,177
 Tzeltzal: 22,31
 Tzotzil: 22,31,54,97,
 Ucraïnès: 28,69,76,109,160
 Udi: 29,58
 Uigur: 76
 Umbundu: 112
 Urdú: 10,28,45,74,76,90,109,118,
 122,124,138,159,161,175,191
 Urhobo: 110,112
 Uzbek: 29
 Vai: 30
 Venda: 76
 Vietnamita: 29,35,76,108
 Visaya: 108
 Vogul: 165,177
 Votiac o Udmurt: 76
 Wali / Wala:112
 Warai: 108
 Warao: 31
 Waray-Waray: 55
 Warlpiri: 77
 Wichita: 31
 Wiyot: 31
 Wòlof: 24,30,44,58,77,111,116, 131,
 161,165,170,176,177,211,212
 Wu: 30,113
 Xeiene: 165,169
 Xhosa: 30,98,177
 Xil-luk: 30
 Xinès: 26,27,29,48,76,93,113,
 122,125,128,130,132,138,154,
 161,165,168,169,172,176,178,
 215,216
 Xinès cantonès / Yue: 113
 Xinès kunminès: 113
 Xinès mandarí / Putonghua: 113,
 215,216
 Xinès teochew: 113
 Xoixon: 118,161,175
 Yambassa/Nugunu: 112
 Yanomami: 96
 Yaru: 56
 Yuma: 165,168
 Yurok: 31
 Zande: 30
 Zapoteca: 77,107
 Zenaga: 48
 Zulu: 30,77,161,181

APÈNDIX 2

Classificació genètica de les llengües parlades a Catalunya

FAMÍLIA	BRANCA	GRUP	LLENGUA	
afroasiàtica	berber		amazic / berber / tamazight	
			cabil	
			tarifit/rífia	
	semítica		amhàric / etiòp modern	
			àrab	
			arameu	
			hassaniya	
			hebreu	
			tigrinya	
			haussa	
aïllada	txàdica		basc / èuscar	
			coreà	
			japonès	
altaica	mongola		buriat	
			calmuc	
			mongol	
			àzeri	
	turquesa		gagauz	
			kazakh	
			kirguís	
		uràlica		tàrtar/tàtar
				turc
		ameríndia	aimarà	
araucana			mapudungu / maputxe	
barbacoana			guambiano	
chibcha	oriental		kuna	
maia			kaqchiquel / kakchiquel / cachiqual	
			tzeltal	
		txol / ch'ol		
		tzeltal		
	otomang		chinantec	
			zapoteca	

	quítxua		quítxua
	shuar		shuar
	tupí-guaraní		guaraní
	utoasteca		nahua
àustrica	austroasiàtica	mon-khmer	sedang / tang
			vietnamita
	austronèsica	malaiopolinèsia	ayta
			bahasa indonèsia
			bicolano
			cebuano
			hawaià
			ibanag
			ilocano
			ilongot
			javanès / jawa
			malai
			malgaix
			maori
			palawan / palaweño
			pampanga
			pangasinam
			rapa nui
			tagàlog / tagal
			visaya
			warai
caucàsica		meridional	georgià
		nord-oriental	txetxè
crioll		de base anglesa	crioll de Nicaragua
			pichinglis / crioll de Fernando Poo
			pidgin anglès
			sranan
		de base francesa	crioll haitià
			maurici
		de base iberoromànica (portuguès, castellà)	papiamentu
		de base portuguesa	annobonès / fa d'ambu
			capverdià / kabuverdianu / kriolu
dravídica		central	telugu
		meridional	kannada
			malaialam

			tàmil
esquimoaleuta			inuit
indoeuropea	albanesa		albanès
	armènia		armeni
	bàltica		letó
		oriental	lituà
	cèltica		bretó
			gaèlic irlandès
			gal·lès
	eslava	meridional	búlgar
			serbocroat
			eslovè
		occidental	eslovac
			polonès
			txec
		oriental	bielorús
			rus
			ucraïnès
	germànica	escandinava oriental	danès
			islandès
			noruec / bokmal
			suec
		escandinava occidental	afrikaans
			alemany
			anglès
			frisó
			luxemburguès
			neerlandès / holandès
	grega		grec
	indoirània	indoària	bengalí
			concani
			gujarati
			hindi
			hindko
			marathi
			nepalès
			oriya
			pahari / potwari
			panjabi
			romaní / romanó / caló
			sànskrit
			saraiki
			sileti
			sindi
			urdú

		irànica	balutxi
			isfahani
			kurd
			osset
			paixtu
			persa / farsi
			rashti
			shirazi
	romànica		asturià
			castellà / espanyol
			català
			francès
			friülès / friülà
			gallec
			italià
			occità / aranès / gascó / provençal / llengua d'oc
			portuguès
			retoromànic / romanx
			romanès / moldau / valac
			sard
			sicilià
llengua de signes			llengua de signes algeriana
			llengua de signes argentina
			llengua de signes boliviana
			llengua de signes catalana
			llengua de signes colombiana
			llengua de signes equatoriana
			llengua de signes espanyola
			llengua de signes finlandesa
			llengua de signes holandesa
			llengua de signes polonesa
			llengua de signes russa
			llengua de signes senegalesa
llengua internacional auxiliar			esperanto
nigerocongolesa			abo'o
			baham
			bambibi
			bangangle
			bodima
			kenyangi
			pongo
			urhobo

	atlàntica		bafia
			bainouk
			bakoko / basoo
			balante
			bassa
			diola
			ful / fula /fulfulde / pulaar
			guéré / wé
			mandjac / manjaco
			serer
			wòlof
	bamileke		bafang / fe'fe
			bandjoun / ghomá lá / mandju
			bangwa / yemba / dschang
			medumba
	bantu		bafut / babute
			bakossi / akoose / kosi
			bakweri / mokpwe
			balamba
			balong / ngoe
			bamileké
			bamun
			basaa
			bassó
			batanga / banoho / noku
			beti
			bissio
			bubi
			bulu
			duala
			eton / iton
			ewodi
			ewondo
			fang
			kimbu
			kimbundo / mbundo
			lingala
			luba
			makaa
			mangisa / mengisa
			mbo / sambo
			mwani / ibo
			ndowe
			ngemba
			ngwo / banya
			oroko
			ruandès

		setswana
		suahili
		umbundu
	benue	edo
	ekoid	ejagham / ekoi
	gur	dagbani
		mampruli
		senufo
		wali / wala
	kwa	abron / brong
		adagbe
		aixanti / asante / ashanti
		akan
		atie
		ewe
		fanti
		fon
		ga / amina
		gbe / xwuela
		gun
		igbo
		ioruba
		twi
	mandé	bambara
		bissa
		koniyaka
		loko
		mandinka
		soninké / saranhule / sarahole / sarawule
		susu
	manding	jahanka
		jula / diula / mooré
	mbam	banen / tunen
		nyokon / tunen
		yambassa / nugunu
	mbam-nkam	mbam
		mbu'
		mungaka
		abo'o
		baham
		bambibi
		bangangle
		bodima
		kenyangi
		pongo
		urhobo

nilosahariana	sahariana	occidental	kanuri
	sudànica	oriental	bari / kukú
sinotibetana	tibetobirmana		sikkimès
			tibetà
			xinès kunminès
	xinesa		hakka
			hokkien
			taiwanès
			wu
			xinès cantonès / yue
			xinès mandarí / putonghua
			xinès teochew
tai-kadai			tailandès / thai / siamès
			tai korat
uràlica	finoúgria		estonià
			finès
			hongarès
	sami		sami

APÈNDIX 3

Paraules de les llengües del món (alfabètic)

- abacà: “arbre i fibra tèxtil”, del tagal *abaká*.
acne: del grec *ákhne*.
acordió: de l'alemany.
acròbata: del grec *akróbatos* “que camina sobra la punta dels peus”; *ákros* “extrem” i *baino* “caminar”.
afalagar: de l'àrab *halaq* “allisar, aplanar, tractar bondadosament”.
albarà: de l'àrab.
albercoc: de l'àrab.
alberg: del germànic gòtic, “campament”.
albergínia: de l'àrab.
alcalde: de l'àrab.
agutzil: de l'àrab.
alcohol: de l'àrab.
alfàbrega: de l'àrab.
alfil: del persa *pil*.
algaravia: de l'àrab *al-arabiya* “llengua aràbiga”, especialment la llengua que parlaven els musulmans en territoris cristians.
àlgebra: de l'àrab, “reduir” .
alicates: de l'àrab, “tenalla”.
almanac: de l'àrab.
almívar: de l'àrab.
almoïna: del grecollatí.
alpaca: de l'aimara *alpaka*.
ambaixada: de l'occità, i aquest del gal *ambactos* “servidor”.
anaconda: mot indi del Brasil.
ananà: del guaraní *nana*.
anorac: de l'esquimal *anoré* “vent”.
anxova: de l'italià.
apartheid: de l'afrikaans.
aquejarre: del basc.
argot: del francès.

arròs: del dravídic *arilari-ci*.
atol: del malaialam, illa coralina dels mars tropicals.
atzagaia: de l'amazic, llança curta.
atzavara: de l'àrab magrebí.
autobús: del francès.
autocar: de l'anglès.

Baca: del francès *batche*.
badminton: de l'anglès.
bala: del germànic.
balalaica: del rus.
balcó: de l'italià.
bambú: del marathi i gujarati.
bambula: tambor antillà, flauta de bambú, dansa dels negres a Cuba, del bantu *kamombulon*.
ban: del franc.
banana: del wòlof.
banc: del germànic.
bandera: del germànic.
bàndicut: animal marsupial, del telugu.
banteng: mena de toro salvatge, del malai *banteng*.
baobab: d'alguna llengua de l'Àfrica central.
barbacoa: del tainoarauac, armadura o bastiment en forma de graella.
barnús: de l'àrab.
barri: de l'àrab.
basar: del persa.
batik: del malai.
beduí: de l'àrab, "pagès, habitant del desert".
begònia: del francès.
beisa: de l'amhàric, espècie d'antílop africà.
bena: del germànic *binda*.
bengala: del nom de Bengala.
bermudes: del cognom castellà Bermúdez.
billar: del francès.
binturong: del malai, mamífer plantígrad asiàtic.
biquini: de les illes Biquini.
bíter: del neerlandès, "amargant".
bivac: de l'alemany suís a través del francès.
blat: del celta.
blanc: del germànic.
bloc: del neerlandès.
boina: del basc.
bombona: de l'occità.
bonsai: del japonès.
bonze: del japonès, monjo budista.

borzoi: raça de gos d'origen rus; del rus *borzoi* "ràpid".
botxa: de l'italià.
braman: del sànscrit.
brasa: del germànic.
brindis: de l'alemany *ichbrigndir's* "t'ho ofereixo".
brioix: del francès.
bròquil: de l'italià.
brusa: del francès.
budisme: del sànscrit.
bufet: del francès.
bulevard: del francès.
bumerang: nom de la tribu australiana wo-mur-rang.
bungalou: del gujarati.
búnquer: de l'alemany.
butaca: del cumanagoto.

càbala: de l'hebreu.
cabaret: del neerlandès.
cabina: del francès.
cacatua: del malai.
cacau: del mixe-zoque.
cacauet: del nahua, "cacau de terra".
cacic: del taino.
cadastre: de l'italià.
cadet: del gascó.
cafè: de l'àrab a través del turc *kahveh*.
cafre: de l'àrab.
caiac: de l'esquimal *kayak*.
caïc: del turc, embarcació de cabotatge de poc calat.
caiman: del carib *akayuman*.
caixmir: fibra tèxtil de llana.
calaix: del grec.
calamac: de l'araucà *kelu* "vermell" i *makun* "ponxo", tela de llana setinada.
calamar: de l'italià.
calau: del malaisi *calao*, ocell tropical de bec corbat.
càlcul: "pedreta". L'ús de pedretes o palets de riera per ensenyar a comptar feu que el mot prengués el sentit de compte, càlcul.
calé: del romaní.
calessa: del txec *kolesa*.
calicó: teixit de cotó originari de Calicut (Índia).
caliquenyo: del nom de Cali, a Colòmbia.
caló: del caló, "gitano".
càmfora: del sànscrit *karpura*.
camió: del francès.
camisa: del celta.

canapè: del francès.
canari: l'ocell venia de les Canàries.
candi: de l'àrab.
caneló: de l'italià.
cangueli: del caló.
cangur: d'una llengua australiana (del guugu yimidirr).
caníbal: és una deformació de la paraula *carib* "valent, atrevit", que designa els habitants i la llengua de les Antilles.
canoa: de l'arauac.
caoba: del taino.
caolí: de Kao Ling, nom del lloc de la Xina d'on s'extragué.
capibara: del tupí, mamífer rosegador.
caqui (color): de l'urdú *haki*.
caqui (fruita): del japonès.
carabao: del malai *kerabau*, mamífer remugant dels bòvids.
caracal: del turc *kara kulak*, mamífer carnívor dels fèlids.
caracarà: del tupí guaraní, ocell de rapinya dels falcònids.
caracul: del nom d'origen turc del llac *Kara-Kul*, raça ovina productora de la pell d'astracan del Turquestan.
carambola: del malai, del sànscrit; fruit del caramboler.
carandai: del guaraní.
caravana: del persa, filera de camells.
carei: del taino, rèptil queloni.
caribú: de l'algonquí *khalibu*, mamífer remugant dels cèrvids.
carmanyola: del francès.
carnauba: del guaraní, cera vegetal obtinguda del carandai.
catamarà: del tàmil.
catifa: de l'àrab.
catre: del tàmil.
catxú: del malai, matèria colorant vegetal.
catxumbo: de l'aimara *cachuma* o del malai *cachunda*.
cautxú: d'una llengua del Perú.
caviar: del turc.
ceràmica: del grec.
cervesa: del gàl·lic.
clan: del gaèlic, "família".
coala: d'una llengua australiana, "animal que no beu".
coatí: del tupí, mamífer sud-americà.
cob: d'una llengua africana, antílop africa.
cobai: del tupí *sabuya*, conillet d'Índies.
coca: del quítxua *kuka*, mena d'arbust.
coiot: del nahua *kóyotl*.
cola: de l'ewe.
comanxe: de la llengua xoixon, "cabellera trenada".
còndor: del quítxua *kuntur*.

congoni: del suahili *Kongoni*, mena d'antílop africà.
 consola: del francès.
 consomé: del francès.
 còpec: del rus; moneda russa, centèssima part del ruble.
 corbata: del serbocroat *hrvat* "croat".
 corindó: del tàmil, òxid d'alumini.
 cosac: del kirguís.
 cosmonauta: del rus.
 cotxe: de l'hongarès.
 croqueta: del francès.
 croissant: del francès.
 crol: de l'anglès, estil de natació.
 cucanya: de l'italià.
 cuneta: de l'italià.
 curri: del tàmil *kari* "salsa".

datxa: del rus, casa de camp.
 dau: de l'àrab o del persa.
 derrapar: de l'occità.
 devanagari: del sànscrit, "ciutadà dels déus".
 dibetú: possiblement d'alguna llengua africana, mena d'arbre apreciat en ebenisteria.
 dic: del neerlandès.
 dic-dic: probablement d'una llengua africana, mena d'antílop nan.
 dingo: d'una llengua australiana, mena de gos salvatge australià.
 dità: del tagalog, arbre propi de les Filipines.
 divan: del turc.
 dòlar: de l'alemany *thaler*.
 dolmen: del bretó *taol* "taula" i *men* "pedra".
 dòngola: de Dòngola, població del nord del Sudan. Pell adobada de qualitat per a fer sabates.
 dopar: del neerlandès.
 dravídic: del sànscrit.
 duana: del persa per mitjà de l'àrab, del mateix origen que la paraula divan.
 dugong: del malai *dujung*, mamífer sirènid.
 dutxa: del francès.

ebenista: de l'egipci.
 edelweiss: de l'alemany suís.
 edèn: de l'hebreu.
 edredó: del suec.
 èider: del suec, ànec salvatge del nord d'Europa.
 enagos: del taino *nagua*.
 endívia: de l'egipci.
 enjòlit: de l'occità.
 entrecot: del francès.

envà: del celta.
enxaneta: de l'amazic.
escabetx: de l'àrab.
escac: del persa *sha*.
escalopa: del francès.
escalunya: de Ascalon, població de Palestina.
esclau: de l'antic esclau.
escopeta: de l'italià.
eslàlom: del noruec.
eslògan: del gaèlic escocès *slugh* "tropa" i *ghairm* "crit".
eslora: del neerlandès.
espagueti: de l'italià.
esparadrap: del francès.
espinac: del persa.
esquerre: del basc.
esquí: del noruec.
esquimal: de l'algonquí *wiyaskimowok* "que menja carn crua".
esquaix: de l'algonquí *askootasquash*.
estaca: del germànic.
estalvi: del basc.
estepa: del rus, *praderia*.
estirabot: de l'occità.
estoc: de l'anglès, quantitat de mercaderia.
estoc: del neerlandès "espasa".
estofat: de l'italià.
estrambòtic: de l'italià.
estufa: de l'italià.
esvàstica: del sànscrit.

faquir: de l'àrab.
faràndula: de l'occità.
fariseu: de l'arameu.
fatxenda: de l'italià.
festuc: de l'àrab, arabització del grec *pistakion*.
fiord: del noruec.
flam: del francès.
flauta: de l'occità.
flota: de l'escandinau antic.
foraster: de l'occità.
fragata: de l'italià.
franel·la: del gal·lès per mitjà del francès.
fricandó: del francès.
ful: del caló.
fulard: del francès.
furianta: del txec, dansa popular.

futbol: de l'anglès.
fúting: de l'anglès.

gai: de l'occità.
gaita: del galaicoportuguès.
galera: del grec bizantí.
galerna: del bretó, temporal fort de la mar Cantàbrica.
galeta: del francès.
gandul: de l'àrab.
garatge: del francès.
garbí: de l'àrab.
garbuix: de l'italià.
garrafa: de l'àrab.
gasela: de l'àrab.
gasiu: del persa.
gatzara: de l'àrab.
gautxo: del quítxua *wáhtxa* "pobre, orfe, vagabund".
gavarra: del basc.
gavial: de l'hindustànic, rèptil cocodrilià.
geisha: del japonès.
genet: de l'amazic.
gessamí: del persa.
gibó: d'un parlar de l'interior de l'Índia.
gimcana: combinació de l'anglès *gym* i el hindi *khana*, "sala de joc de pilota".
girafa: de l'àrab.
golf (esport): del neerlandès *kolf* "bastó".
goma: de l'antic egipci.
gong: del malai.
gòral: del hindi, espècie de cabra pròpia de l'Himàlaia.
goril·la: nom amb què el viatger cartaginès Hannó (s. V aC) designava en el seu *Periple* els homes peluts d'una tribu africana.
guacamai: de l'arauac.
guaiaba: de l'arauac.
guanàbana: del taino.
guanac: del quítxua, mamífer semblant a la llama de l'Amèrica del Sud.
guano: del quítxua.
guant: del germànic.
guèiser: de l'islandès.
guinyol: del francès.
guitarra: del grec *cítara* per mitjà de l'àrab.
guru: del sànscrit.

hamaca: del taino.
hàmster: de l'alemany, i aquest de l'eslau antic.
harakiri: del japonès.
hindú: del sànscrit Sindhu, nom del riu Indo.

hinduisme: del persa derivat del sànscrit Sindhu, nom del riu Indo.
hipopòtam: del grec, “cavall de riu”.
horda: del tàrtar *urdu* “campament”.
hule: del nahua.
huracà: del taino, nom del déu de les tempestes.
hússar: del serbocroat a través de l'hongarès *huszar*, soldat de cavalleria lleugera.

icac: de l'arauac *ikaku*, arbre de l'Amèrica tropical.
iceberg: del neerlandès.
iglú: de l'inuit, “casa”.
iguana: de l'arauac.
ikebana: del japonès, tècnica de col·locació de flors en un gerro amb un significat concret.
ikurriña: del basc.
impala: d'una llengua africana, mamífer antilopí.
ioga: del sànscrit.
iogurt: del turc.
iot: del neerlandès *jacht*.
ipecacuana: del tupí, mena d'arbust de l'Amèrica tropical.
iuca: del taino, planta liliàcia.

jaguar: del tupí-guaraní.
jangada: del malaialam, mena de rai.
judo: del japonès.
junc: del malai, embarcació usada als mars de la Xina i Indonèsia.
jungla: de l'hindi *jangal*.
jute: del bengalí, planta herbàcia i fibra tèxtil que se n'obté.

kamikaze: del japonès, “tempesta providencial”.
karaoke: del japonès.
karate: del japonès *kara* “buida” i *te* “mà”.
karma: sànscrit.
kibbutz: de l'hebreu.
kirsch: de l'alemany.
kiwi: del maorí.
kungfu: del xinès.

laca: del sànscrit.
lama: del tibetà *blama* “mestre”, format per *bla* “superior” i *ma* “home”.
lehendakari: del basc.
leitmotiv: de l'alemany.
líder: de l'anglès.
lilà: del persa *lilak*.
llama: del quítxua.
llanxa: del malai *lanccar* “ràpid”.

llast: del neerlandès *last*.
 llaüt: de l'àrab.
 llautó: del turcotàrtar *altun* "coure, or" passa a l'àrab *latun* i al català antic *llató*.
 llebeig: procedent de Líbia.
 llegua: cèltic.
 llimona: del persa *limun*.
 lloro: del carib *roro*.
 llumí: de l'italià.
 lupa: del francès.

macaco: del kimbundu.
 macramé: de l'àrab.
 magatzem: de l'àrab.
 maharajà: del hindi.
 maluc: de l'àrab.
 mambo: del ioruba.
 mamei: del taino, mena d'arbre fruiter.
 mamut: de l'ostiàc.
 manatí: del carib, mena de mamífer aquàtic.
 mandarí: d'origen índic, a través del malai.
 mandarina: d'origen índic, a través del malai i del portuguès.
 mandioca: del guaraní.
 mandril: de l'anglès *man* i d'una llengua africana *drill*.
 mangle: del carib o l'arauac, mena d'arbre.
 mango: del tàmil.
 mangostà: del malai.
 manigua: del carib, tipus de vegetació antillana.
 maniot: del tupí, arbre tropical productor de cautxú.
 maniquí: del neerlandès a través del francès.
 mannà: de l'hebreu.
 maqui: del cors.
 maraca: del guaraní *mbaraka*, o del carib *maraka*.
 marimba: d'una llengua africana, instrument musical idiòfon de percussió directa.
 marioneta: del francès.
 maroma: de l'àrab.
 màscara: de l'àrab.
 mascota: de l'occità.
 massapà: de l'àrab.
 masurca: del polonès.
 mat: del persa, jugada final en el joc d'escacs.
 matalàs: de l'àrab.
 mate: del quítxua.
 menhir: del bretó *men* "pedra" *hir* "llarga".
 merenga: del polonès.

mesquí: de l'acadi.
mesquita: de l'àrab a través de l'armeni *mzkit*, transmès pels croats.
messies: de l'arameu.
micaco: del japonès, *nespra*.
mico: del carib.
mim: del grec.
minà: mena d'ocell originari de l'Índia, de l'hindi.
minaret: del turc.
miraguano: del taino.
mocassí: de l'algonquí.
moltó: del celta.
mòmia: de l'àrab.
mona: de l'àrab.
monsó: de l'àrab, vent asiàtic.
moro: del grec, habitant de Mauritània.
morsa: del lapó.
motxilla: del basc.

nacre: del kurd *nakera* "conquilla".
nansú: de l'urdú, batista de cotó feta amb fils molt prims.
nenúfar: del persa.
niala: d'una llengua africana, mena d'antílop africà.
nipis: d'una palmera anomenada *nipa* en tagal, tela fina teixida pels filipins.
níquel: del suec.
nirvana: del sànscrit.
nopal: del nahua.
nord/sud/est/oest: del germànic.
nuca: de l'àrab.
nurag: del sard *nurake*, monument megalític prehistòric de Sardenya.
nyam: d'origen incert, planta herbàcia enfiladissa de procedència africana.
nyandú: del guaraní.
nyu: d'una llengua khoisan *nqu*, mamífer bòvid africà.

oasi: de l'egipci.
oboè: del francès.
obús: del txec *houfnice* "catapulta".
ocapi: del bantu *okapi*, mamífer remugant giràfid del Congo.
odalisca: del turc.
ombdusman: del suec.
orangutan: del malai *orang* "home" i *hútan* "selva".

pagaia: del malai, rem curt.
pagoda: del dravídic, temple budista.
paio: del galleg.
pairal: de l'occità.
paixà: de l'iranià a través del turc.

pallasso: de l'italià.
pampa: del quítxua, “plana”; regió estepària de l'Argentina.
panda: del nepalès.
pantaló: del francès.
papaia: d'una llengua del carib.
paral: del grec.
parca: de l'aleuta.
pària: del tàmil, “tocador de bombo” (ocupació dels que no pertanyen a cap casta).
parxís: del sànscrit *pacis* “25”.
pasqua: de l'hebreu.
patata: del quítxua *papa* i del taino *batata*.
pavana: de l'italià.
peça: del celta.
pedaç: del grec.
perfil: de l'occità.
perol: del cèltic.
petaca: del nahua.
petanca: de l'occità.
petúnia: del tupí-guaraní.
pícnic: del francès.
pijama: de l'hindustànic.
piragua: del carib.
piranya: del tupí.
pirar: del caló.
pissarra: del basc.
pista: de l'italià.
pizza: de l'italià.
polca: del txec *pulka*.
polo (esport): del baltí.
pongis: del xinès del nord, mena de roba de seda originària de la Xina i el Japó.
poni: de l'escocès.
ponxo: del tehuelche.
pòquer: de l'anglès nord-americà.
porcellana: de l'italià.
prestatge: del grec.
púding: de l'anglès.
puma: del quítxua.
puré: del francès.
puzle: de l'anglès.

quars: de l'alemany.
quefir: del tàrtar.
quètxup: del xinès.
quilla: de l'escandinau *kilir*.

quimono: del japonès.
quiosc: del turc.
quitrà: de l'àrab.

rabadà: de l'àrab, "el dels moltons".
rabí: de l'hebreu.
racó: de l'àrab.
ràfia: del malgaix.
rajola: de l'accadi.
ral·li: de l'anglès.
rambla: de l'àrab.
rapar: del gòtic.
raqueta: de l'àrab.
raspall: del germànic.
ratxa: de l'àrab.
raval: del l'àrab.
ravioli: de l'italià.
rècord: del francès.
regalar: del francès.
regalèssia: del grec.
ren: de l'escandinau, mena de cérvol escandinau.
reporter: del francès.
restaurant: del francès.
retrat: de l'italià.
ric: del gòtic.
rinoceront: del grec, compost format per *rís* "nas" i *kéras* "banya".
roba: del germànic.
robar: del germànic.
rock: de l'anglès.
ronda: de l'àrab.
rotonda: de l'italià.
ruble: del rus.
ruleta: del francès.
rulot: del francès.
rupia: del sànscrit.

sabana: del taino.
sabata: del turc.
sabotatge: del francès.
sabre: de l'hongarès *szablya*.
sac: de l'hebreu.
safareig: de l'àrab.
safari: del suahili.
safata: de l'àrab.
sagú: del malai, "fècula".
sake: del japonès.

sala: del germànic.
salacot: del tagal.
samarra/samarreta: del basc.
samba: d'origen africà.
sambar: del sànscrit, mamífer remugant cèrvid del sud de l'Àsia.
samovar: del rus.
samurai: del japonès.
sandàlia: del grec.
sarau: del gallec *serao*.
sàtrapa: del persa.
sauna: del finès.
sentinella: de l'italià.
seny: del germànic.
sèquia: de l'àrab.
serenata: de l'italià.
sidra/sidral: de l'hebreu.
simaruba: del carib, arbre tropical.
síndria: de l'àrab.
sketch: de l'italià *schizzo* a l'alemany *Skizze* i al neerlandès *schets*, a l'anglès *sketch*. Grec en origen, passa al llatí *schedium*.
sobrassada: de l'italià.
soca: del celta.
socarrar: del basc.
soda: de l'àrab al llatí medieval, a l'italià, a l'anglès, al català i a altres llengües.
sofà: de l'àrab.
soja: del manxú.
solapa: del castellà.
soldat: de l'italià.
somier: del francès.
sonata: de l'italià.
sonet: de l'occità.
sopa: del germànic.
sorbet: de l'àrab al turc, a l'italià, al francès, al castellà, al català...
sorna: de l'occità.
sucre: del sànscrit.
suèter: de l'anglès.
sumac: de l'arameu, mena d'arbust.
surf: de l'anglès.
surra: del basc.

tabac: de l'àrab.
tabarra: del castellà.
tabú: del tongà.
taekwondo: del coreà.
tafetà: del persa.

tafur: de l'armeni.
tagarot: de l'amazic, falcó peregrí.
talaia: de l'àrab.
talc: del persa.
talipot: del sànscrit, mena d'arbre de la família de les palmes.
talisman: del grec al persa, al francès i d'aquest al català.
tamarinde: de l'àrab *tamar hindi* "dàtil de l'Índia".
tambor: del persa.
tampó: del francès.
tanc: de l'anglès, del gujarati, del portuguès *tanque*.
tanda: de l'àrab.
tàndem: de l'anglès.
tàngara: del tupí, mena d'ocell americà.
tanka: del japonès, poema breu de la poesia japonesa.
tanoca: del cèltic *tannos* "roure" a l'occità *tanoco* "tros de fusta".
tao: del xinès.
tapioca: del tupí.
tapir: del tupítapira, mamífer sud-americà.
tapís: del grec bizantí.
taquilla: del castellà.
tara: de l'àrab.
taràntula: de l'italià.
tarifa: de l'àrab.
tarima: de l'àrab.
taro: del caló, fred o vent intensos.
taronja: de l'àrab d'origen indopèrsic.
tartana: de l'occità.
tassa: del persa.
tatuar: del polinesi *tatau* o *ta-tu*.
tauró: del tupí.
te: del xinès.
tecla: de l'àrab.
tennis: del francès antic *tenetz* "teniu", expressió emprada en el joc.
tereré: del guaraní, beguda de mate fermentat.
tertúlia: del castellà.
tiama: d'una llengua africana, arbre africà usat en ebenisteria.
tipi: del sioux dakota *tipi* mena de tenda de forma cònica.
tobogan: del micmac.
tofu: del japonès, mató de soja.
toia: del gascó.
tomàquet: del nahua.
tombola: de l'italià.
torsimany: de l'accadi.
tòtem: de l'ojobwa.
totxo: de l'aragonès.

tovalló: del germànic.
tràfic: de l'italià.
tragèdia: del grec.
tramoia: del castellà.
trampolí: de l'italià.
tramvia: de l'anglès.
trekking: de l'afrikaans.
tren: del francès.
trineu: del francès.
troica: del rus *troika* “grup de tres”, mena de trineu rus tirat per tres cavalls.
tsar: del rus, i aquest del llatí *caesar*.
tse-tse: del tswana.
tucan: del tupí-guaraní, mena d'ocell.
tulipa: del turc.
tundra: del sami.
tur: del rus *tur* “bisont”, mamífer remugant.
turbant: del persa per mitjà del turc.
turbot: de l'escandinau.
turmalina: del singalès.

uapití: de l'algonquí, mena de cérvol d'Amèrica del nord.
ukelele: del hawaià.
urial: del panjabi, mamífer bòvid.
uralita: de l'alemany.

vagó: del neerlandès *wagen*.
vainilla: del castellà.
vals: de l'alemany.
vampir: del serbocroat.
veranda: del hindi.
vermut: de l'alemany.
vicunya: del quítxua, mamífer camèlid andí.
viola (instrument): de l'occità.
violí: de l'italià.
visir: de l'àrab a través del turc, “agutzil”.
vodka: del rus.
vodú: d'una llengua africana.

whisky: del gaèlic.

xa: del persa.
xacal: del persa a través del turc.
xacó: de l'hongarès, barret militar.
xacolí: del basc, vi fluix una mica aspre.
xacra: de l'àrab.
xafarranxo: del castellà.

xaica: del turc, llagut petit.
xal: del persa.
xalet: del francès suís.
xaloc: de l'àrab.
xalupa: del francès.
xamfrà: del francès.
xampú: del hindi.
xanca: del persa.
xandall: del francès.
xano-xano: del genovès.
xapa: del castellà.
xarcuteria: del francès.
xarel·lo: de l'italià.
xarlatà: de l'italià.
xarol: xinès.
xarop: de l'àrab.
xaval: del caló.
xavo: del castellà.
xef: del francès.
xerpa: del tibetà, "de l'est".
xicle: del nahua.
xicra: del nahua.
xifra: de l'àrab.
ximpanzé: del kimbundu.
xintoisme: del Japonès.
xinxilla: quítxua o aimara.
xivarri: del francès.
xocolata: del nahua.
xòfer: del francès.
xucrut: de l'alsacià.

zebra: d'una llengua del Congo.
zebú: del tibetà.
zen: del sànscrit *dyana* "meditació", i d'aquí al xinès *xan* i al japonès *zen*.
zero: de l'italià.
ziggurat: de l'assiri, torre religiosa de pisos, pròpia de Mesopotàmia.
zombi: d'origen bantu.

APÈNDIX 4

Paraules de les llengües del món (temàtic)

ELS ALIMENTS

albercoc: de l'àrab.

albergínia: de l'àrab.

almívar: de l'àrab.

ananà: del guaraní *nana*.

arròs: del dravídic *ari/ari-ci* al llatí *oriza*, al grec *oruz*a, i d'aquest a l'àrab *arruzz* fins al català.

banana: del wòlof.

blat: del celta.

brioix: del francès.

bròquil: de l'italià.

cacau: del mixe-zoque.

cacauet: del nahua, "cacau de terra".

canapè: del francès.

caneló: de l'italià.

caqui (fruita): del japonès.

caviar: del turc.

consomé: del francès.

croissant: del francès.

croqueta: del francès.

endívia: de l'egipci.

entrecot: del francès.

escabetx: de l'àrab.

escalopa: del francès.

escalunya: d'Ascalon, població de Palestina.

espagueti: de l'italià.

espinac: del persa.

estofat: de l'italià.

flam: del francès.

fricandó: del francès.

galeta: del francès.
guaiaba: de l'arauac.
guanàbana: del taino.
iogurt: del turc.
kiwi: del maorí
llimona: del persa *limun*.
mandarina: d'orgen índic, a través del malai i del portuguès.
mango: del tàmil.
merenga: del polonès.
papaia: d'una llengua del carib.
patata: del quítxua *papa* i del taino *batata*.
pizza: de l'italià.
púding: de l'anglès.
puré: del francès.
quefir: del tàrtar.
quètxup: del xinès.
ravioli: de l'italià.
regalèssia: del grec.
sagú: del malai, "fècula".
síndria: de l'àrab.
sobrassada: de l'italià.
soja: del manxú.
sopa: del germànic.
sorbet: de l'àrab al turc, a l'italià, al francès, al castellà, al català...
sucre: del sànscrit.
tapioca: del tupí.
taronja: de l'àrab, d'origen indopèrsic.
tofu: mató de soja, del japonès.
tomàquet: del nahua.
xocolata: del nahua.

ELS ANIMALS

anaconda: mot indi del Brasil.
anxova: de l'italià.
bàndicut: del telugu, animal marsupial.
banteng: del malai *banteng*, mena de toro salvatge.
beisa: de l'amhàric, espècie d'antílop africà.
binturong: del malai, mamífer plantígrad asiàtic.
borzoi: del rus *borzoi* "ràpid", raça de gos d'origen rus.
cacatua: del malai.
caiman: del carib *akayuman*.
calamar: de l'italià.
calau: del malaisi *calao*, ocell tropical de bec corbat.
canari: l'ocell venia de les Canàries.

cangur: del guugu yimidirr.
 capibara: del tupí, mamífer rosegador.
 carabao: del malai kerabau, mamífer remugant dels bòvids.
 caracal: del turc *kara kulak*, mamífer fèlid carnívor.
 caracarà: del tupí-guaraní, ocell de rapinya dels falcònids.
 caracul: del nom d'origen turc del llac Kara-Kul, raça ovina productora de la pell d'astracan del Turquestan.
 carei: del taino, rèptil queloni.
 caribú: de l'algonquí *khalibu*, mamífer cèrvid remugant.
 coala: d'una llengua australiana, "animal que no beu".
 coatí: del tupí, mamífer sud-americà.
 cob: d'una llengua africana, antílop africà.
 cobai: del tupí sabuya, conillet d'Índies.
 coiote: del nahua *kóyotl*.
 còndor: del quítxua *kuntur*.
 congoni: del suahili *Kongoni*, mena d'antílop africà.
 dic-dic: probablement d'una llengua africana, mena d'antílop nan.
 dingo: d'una llengua australiana, mena de gos salvatge australià.
 dugong: del malai *dujung*, mamífer sirènid.
 èider: del suec, ànec salvatge del nord d'Europa.
 gasela: de l'àrab.
 gavià: de l'hindustànic, rèptil cocodrilià.
 gibó: d'una llengua de l'interior de l'Índia.
 girafa: de l'àrab.
 gòral: del hindi, espècie de cabra pròpia de l'Himàlaia.
 goril·la: nom amb què el viatger cartaginès Hannó (s. V aC) designava en el seu *Periple* els homes peluts d'una tribu africana.
 guacamai: de l'arauac.
 guanac: del quítxua, mamífer semblant a la llama de l'Amèrica del Sud.
 hámster: de l'alemany, i aquest de l'eslau antic.
 hipopòtam: del grec, "cavall de riu".
 iguana: de l'arauac.
 impala: d'una llengua africana, mamífer antílopí.
 jaguar: del tupí-guaraní.
 llama: del quítxua.
 lloro: del carib *roro*.
 macaco: del kimbundu.
 mamut: de l'ostiàc.
 manatí: del carib, mena de mamífer aquàtic.
 mandril: anglès *man* i d'una llengua africana *drill*.
 mico: del carib.
 minà: de l'hindi, mena d'ocell originari de l'Índia.
 moltó: del celta.
 mona (simi): de l'àrab.
 morsa: del lapó.

niala: d'una llengua africana, mena d'antílop africà.
nyu: d'una llengua khoisan *nqu*, mamífer bòvid africà.
ocapi: del bantu *okapi*, mamífer remugant giràfid del Congo.
orangutan: del malai *orang* "home" i *hútan* "selva".
piranya: del tupí.
poni: de l'escocès.
puma: del quítxua.
ren: de l'escandinau.
rinoceront: del grec, compost format per *rís* "nas" i *kéras* "banya".
sambar: del sànscrit, mamífer remugant cèrvid del sud de l'Àsia.
tagarot: de l'amazic, falcó peregrí.
tàngara: del tupí, mena d'ocell americà.
tapir: del tupí *tapira*, mamífer sud-americà.
taràntula: de l'italià.
tauró: del tupí.
tucan: del tupí-guaraní, mena d'ocell.
tur: del rus *tur* "bisont", mamífer remugant.
turbot: de l'escandinau.
uapití: de l'algonquí, mena de cérvol d'Amèrica del nord.
urial: del panjabi, mamífer bòvid.
vicunya: del quítxua, mamífer camèlid andí.
xacal: del persa a través del turc.
ximpanzé: del kimbundu.
zebra: d'una llengua del Congo.
zebú: del tibetà.

ELS ESPORTS

acròbata: del grec *akróbatos* "que camina sobra la punta dels peus"; *ákros* "extrem" i *baino* "caminar".
alfil: del persa *pil*.
badminton: de l'anglès.
billar: del francès.
bumerang: nom de la tribu australiana wo-mur-rang.
carambola: del malai.
crol: de l'anglès, estil de natació.
dau: de l'àrab o del persa.
derrapar: de l'occità.
escac: del persa *sha*.
escopeta: de l'italià.
eslàlom: del noruec.
esquí: del noruec.
esquaix: de l'algonquí *askootasquash*.
estoc: del neerlandès.
futbol: de l'anglès.

fúting: de l'anglès.
genet: de l'amazic.
gimcana: combinació de l'anglès *gym* i el hindi *khana* "sala de joc de pilota".
golf: del neerlandès *kolf* "bastó".
judo: del japonès.
karate: del japonès *kara* "buida" i *te* "mà".
maroma: de l'àrab.
mat: del persa, jugada final en el joc d'escacs.
petanca: de l'occità.
pista: de l'italià.
polo: del baltí.
ral·li: de l'anglès.
raqueta: de l'àrab.
surf: de l'anglès.
taekwondo: del coreà.
tennis: del francès antic *tenetz* "teniu", expressió emprada en el joc.
trampolí: de l'italià.
trekking: de l'afrikaans.
trineu: del francès.

LA CIUTAT, EL POBLE

alcalde: de l'àrab.
agutzil: de l'àrab.
autobús: del francès.
autocar: de l'anglès.
balcó: de l'italià.
banc: del germànic.
barri: de l'àrab.
basar: del persa.
bulevard: del francès.
cabaret: del neerlandès.
cabina: del francès.
camió: del francès.
cotxe: de l'hongarès.
cuneta: de l'italià.
garatge: del francès.
guinyol: del francès.
magatzem: de l'àrab.
mesquita: de l'àrab a través de l'armeni *mzkit*, transmès pels croats.
minaret: del turc.
pagoda: del dravídic, temple budista.
quiosc: del turc.
rambla: de l'àrab.
raval: del l'àrab.

restaurant: del francès.
ronda: de l'àrab.
rotonda: de l'italià.
sauna: del finès.
sèquia: de l'àrab.
talaia: de l'àrab.
taquilla: del castellà.
tobogan: del micmac.
tómbola: de l'italià.
tràfic: de l'italià.
tramvia: de l'anglès.
tren: del francès.
vagó: del neerlandès *wagen*.
xamfrà: del francès.
xarcuteria: del francès.

LA LLAR

alcohol: de l'àrab.
alicates: de l'àrab, "tenalla".
barbacoa: del tainoarauac, armadura o bastiment en forma de graella.
bombona: de l'occità.
bufet: del francès.
bulevard: del francès.
bungalou: del gujarati (té el mateix origen que bengala).
butaca: del cumanagoto.
calaix: del grec.
canapè: del francès.
carmanyola: del francès.
catifa: de l'àrab.
catre: del tàmil.
ceràmica: del grec.
consola: del francès.
divan: del turc.
dutxa: del francès.
edredó: del suec.
envà: del celta.
esparadrap: del francès.
estalvi: del basc.
estufa: de l'italià.
garrafa: de l'àrab.
hamaca: del taino.
hule: del nahua.
ikebana: del japonès, tècnica de col·locació de flors en un gerro amb un significat concret.

laca: del sànscrit.
llumí: de l'italià.
lupa: del francès.
macramé: de l'àrab.
matalàs: de l'àrab.
porcellana: de l'italià.
prestatge: del grec.
rajola: de l'accadi.
raspall: del germànic.
retrat: de l'italià.
roba: del germànic.
sac: de l'hebreu.
safareig: de l'àrab.
safata: de l'àrab.
sala: del germànic.
sofà: de l'àrab.
somier: del francès.
talc: del persa.
tapís: del grec bizantí.
tassa: del persa.
xampú: del hindi.
xarop: de l'àrab.

LA MÚSICA I ELS INSTRUMENTS

acordió: de l'alemany.
balalaica: del rus.
cítara: del grec.
flauta: de l'occità.
furianta: del txec, dansa popular.
gaita: del galaicoportuguès.
gong: del malai.
guitarra: del grec *cítara* per mitjà de l'àrab.
karaoke: del japonès.
llaüt: de l'àrab.
mambo: del ioruba.
maraca: del guaraní *mbaraka*, o del carib *maraka*.
marimba: d'una llengua africana, instrument musical idiòfon de percussió directa.
masurca: del polonès.
oboè: del francès.
polca: del txec *pulka*.
samba: d'origen africà.
serenata: de l'italià.
tambor: del persa.

ukelele: del hawaià.
vals: de l'alemany.
viola: de l'occità.
violí: de l'italià.

LA NATURA

atol: del malaialam, illa coralina dels mars tropicals.
estepa: del rus, "praderia".
fiord: del noruec.
garbí: de l'àrab.
guèiser: de l'islandès.
huracà: del taino, nom del déu de les tempestes.
iceberg: del neerlandès.
llebeig: del grec, (vent) procedent de Líbia.
oasi: de l'egipci.
pampa: del quítxua, "plana"; regió estepària de l'Argentina.
sabana: del taino.
tundra: del sami.
xaloc: de l'àrab.

LA ROBA I EL VESTIT

abacà: del tagal *abaká*, arbre i fibra tèxtil.
anorac: de l'inuit *anoré* "vent".
boina: del basc.
brusa: del francès.
caixmir: del caixmir, fibra tèxtil de llana.
calamac: de l'araucà *kelu* "vermell" i *makun* "ponxo", tela de llana setinada.
calicó: teixit de cotó originari de Calicut (Índia).
camisa: del celta.
corbata: del serbocroat *hrvat* "croat" (la van començar a usar els genets croats).
edredó: del suec.
enagos: del taino *nagua*.
franel·la: del gal·lès.
fulard: del francès.
jute: del bengalí, planta herbàcia i fibra tèxtil que se n'obté.
miraguano: del taino.
nansú: de l'urdú, batista de cotó feta amb fils molt prims.
nipis: d'una palmera anomenada *nipa* en tagal, tela fina teixida pels filipins.
pantaló: del francès.
parca: de l'aleuta, peça de roba.
pijama: de l'hindustànic.
pongis: del xinès del nord, mena de roba de seda originària de la Xina i el Japó.
ponxo: del tehuelche.
quimono: del japonès.

roba: del germànic.
salacot: del tagal.
samarra/samarreta: del basc.
suèter: de l'anglès.
tafetà: del persa.
turbant: del persa per mitjà del turc.
xal: del persa.
xandall: del francès.

LES EMBARCACIONS

caiac: de l'esquimal *kayak*.
caïc: del turc, embarcació de cabotatge de poc calat.
canoa: de l'arauac.
catamarà: del tàmil.
eslora: del neerlandès.
flota: de l'escandinau antic.
fragata: de l'italià.
galera: del grec bizantí.
gavarra: del basc.
iot: del neerlandès *jacht*.
jangada: del malaialam, mena de rai.
junc: del malai, embarcació usada als mars de la Xina i Indonèsia.
llanxa: del malai *lanccar* "ràpid".
llast: del neerlandès *last*.
pagaia: del malai, rem curt.
piragua: del carib.
quilla: de l'escandinau *killir*.
xaica: del turc, llagut petit.
xalupa: del francès.

LES PERSONES

acròbata: del grec *akróbatos* "que camina sobra la punta dels peus"; *ákros* "extrem" i *baino* "caminar".
alcalde: de l'àrab.
agutzil: de l'àrab.
beduí: de l'àrab, "pagès, habitant del desert".
braman: del sànscrit.
cacic: del taino.
cadet: del gascó.
cafre: de l'àrab.
caníbal: és una deformació de la paraula que *carib* "valent, atrevit", que designa els habitants i la llengua de les Antilles.
cosac: del kirguís.
cosmonauta: del rus.

ebenista: de l'egipci.
enxaneta: de l'amazic.
esclau: de l'antic esclau.
esquimal: de l'algonquí *wiyaskimowok* "que menja carn crua".
faquir: de l'àrab.
fariseu: de l'arameu.
fatxada: de l'italià.
foraster: de l'occità.
gandul: de l'àrab.
gautxo: del quítxua *wáhtxa*, "pobre, orfe, vagabund".
geisha: del japonès.
genet: de l'amazic.
guru: del sànscrit.
hússar: del serbocroata a través de l'hongarès *huszar*, soldat de cavalleria lleugera.
kamikaze: del japonès, "tempesta providencial".
lama: del tibetà *blama* "mestre", format per *bla* "superior" i *ma* "home".
lehendakari: del basc.
líder: de l'anglès.
maharajà: del hindi.
mandarí: d'origen índic, a través del malai.
maqui: del cors.
mesquí: de l'accadi.
mim: del grec.
moro: del grec, "habitant de Mauritània".
odalisca: del turc.
ombdusman: del suec.
paio: del gallec.
paixà: de l'iranià a través del turc.
pallasso: de l'italià.
pària: del tàmil, "tocador de bombo" (ocupació dels que no pertanyen a cap casta).
rabadà: de l'àrab, "el dels moltons".
rabí: de l'hebreu.
reporter: del francès.
ric: del gòtic.
samurai: del japonès.
sàtrapa: del persa.
sentinella: de l'italià.
soldat: de l'italià.
tafur: de l'armeni.
tsar: del rus, i aquest del llatí *caesar*.
visir: de l'àrab a través del turc.
xa: del persa.
xarlatà: de l'italià.
xaval: del caló.

xef: del francès.
xerpa: del tibetà, “de l’est”.
xòfer: del francès.

LES PLANTES

abacà: del tagal *abaká*, mena d'arbre i fibra tèxtil.
alfàbrega: de l'àrab.
bambú: del marathi i gujarati.
baobab: d'alguna llengua de l'Àfrica central.
begònia: del francès.
bonsai: del japonès.
caoba: del taino.
carandai: del guaraní.
coca: del quítxua *kuka*, mena d'arbust.
dibetú: probablement d'alguna llengua africana, mena d'arbre apreciat en ebenisteria.
dità: del tagal, arbre propi de les Filipines.
edelweiss: de l'alemany suís.
gessamí: del persa.
icac: de l'arauac *ikaku*, arbre de l'Amèrica tropical.
ipecacuana: del tupí, mena d'arbust de l'Amèrica tropical.
iuca: del taino, planta liliàcia.
jute: del bengalí, planta herbàcia i fibra tèxtil que se n'obté.
lilà: del persa *lilak*.
mamei: del taino, mena d'arbre fruiter.
mangle: del carib o l'arauac, mena d'arbre.
mangostà: del malai.
manigua: del carib, tipus de vegetació antillana.
maniot: del tupí, arbre tropical productor de cautxú.
miraguano: del taino.
nenúfar: del persa.
nopal: del nahua.
nyam: d'origen incert, planta herbàcia enfiladissa de procedència africana.
petúnia: del tupíguaraní.
soca: del celta.
sumac: de l'arameu, mena d'arbust.
talipot: del sànscrit, mena d'arbre de la família de les palmes.
tiama: d'una llengua africana, arbre africà usat en ebenisteria.
tulipa: del turc.
tundra: del sami.

L'HABITATGE

bungalou: del gujarati.
datxa: del rus, casa de camp.

iglú: de l'inuit, "casa".
kibbutz: de l'hebreu.
pairal: de l'occità.
tipi: del sioux dakota *tipi*, mena de tenda de forma cònica.
veranda: del hindi.
xalet: del francès suís.

L'OCI

alberg: del germànic gòtic, "campament".
alfil: del persa *pil*.
bivac: de l'alemany suís.
caravana: del persa.
carmanyola: del francès.
cucanya: de l'italià.
dau: de l'àrab o del persa.
guinyol: del francès.
karaoke: del japonès.
marioneta: del francès.
maroma: de l'àrab.
màscara: de l'àrab.
mascota: de l'occità.
motxilla: del basc.
pallasso: de l'italià.
parxís: del sànscrit *pacis* "25".
pícnic: del francès.
pòquer: de l'anglès nord-americà.
puzle: de l'anglès.
rock: de l'anglès.
ruleta: del francès.
rulot: del francès.
safari: del suahili.
tàndem: de l'anglès.
tertúlia: del castellà.
xanca: del persa.

APÈNDIX 5

Paraules de les llengües del món (lingüístic)

ACCADI

mesquí
rajola
torsimany

AFRIKAANS

apartheid
trekking

AIMARA

alpaca: de *alpaka*
catxumbo: de l'aimara *cachuma* o del malai *cachunda*
xinxilla: quítxua o aimara

ALEMANY

acordió
brindis: *ichbrigndir's* “t'ho ofereixo”
búnquer
dòlar
kirsch
kitsch
leitmotiv
quars
uralita
vals
vermut

ALEUTA

parca (peça de roba)

ALGONQUÍ

caribú: de *khalibu*, mamífer remugant dels cérvids
esquaix: de *askootasquash*
esquimal: de *wiyaskimowok* “que menja carn crua”

mocassí
uapití: mena de cérvol d'Amèrica del nord

ALSACIÀ

xucrut

AMAZIC

atzagaia: llança curta

enxaneta

genet

tagarot: falcó peregrí

AMHÀRIC

beisa: espècie d'antílop africà

ANGLÈS

autocar

badminton

crol: de *crawl* "reptar", estil de natació

estoc (quantitat de mercaderia)

futbol

gimcana: combinació de l'anglès *gym* i el hindi *khana* "sala de joc de pilota"

líder

pòquer: de l'anglès nord-americà

púding

puzle

ral-li

rock

suèter

surf

tàndem (d'origen llatí)

tramvia

ÀRAB

afalagar: de *halaq* "allisar, aplanar, tractar bondadosament"

albarà

albercoc

albergínia

alcalde

agutzil

alcohol

alfàbrega

algaravia: de *al-arabiya* "llengua aràbiga", especialment en referència a la llengua que parlaven els musulmans en territoris cristians

àlgebra: "reduir"

alicates: "tenalla"

almanac

almívar

barnús
barri
beduí: “pagès, habitant del desert”
café: de l'àrab a través del turc *kahveh*
cafre
candi
catifa
escabetx
faquir
festuc: arabització del grec *pistakion*
gandul
garbí
garrafa
gasela
gatzara
girafa
guitarra: d'origen grec, a través de l'àrab
llaüt
macramé: de l'àrab a través de l'italià-francès
magatzem
maluc
maroma
màscara
massapà
matalàs
mesquita: de l'àrab a través de l'armeni *mzkit*, transmès pels croats
mòmia
mona (simi)
monsó: vent asiàtic
nuca
quitrà
rabadà: “el dels moltons”
racó
rambla
raqueta
ratxa
raval
ronda
safareig
safata
sèquia
síndria
soda: de l'àrab al llatí medieval, d'aquest a l'italià, a l'anglès i al català, entre
altres llengües
sofà: de l'àrab a través del turc

sorbet: de l'àrab al turc, i d'aquest a l'italià, al francès, al castellà, al català...

tabac

talaia

tamarinde: de *tamar hindi* "dàtil de l'Índia"

tanda

tara

tarifa

tarima

taronja: d'origen indopèrsic

tecla

visir: de l'àrab a través del turc

xacra

xaloc

xarop

xifra

zero: a través de l'italià

ÀRAB MAGREBÍ

atzavara

ARAGONÈS

totxo

ARAMEU

fariseu

messies

sumac: mena d'arbust

ARAUAC

calamac: de *kelu* "vermell" i *makun* "ponxo", tela de llana setinada

canoa

guacamai

guaiaba

icac: de *ikaku*, arbre de l'Amèrica tropical

iguana

mangle: del carib o l'arauac, mena d'arbre

ARMENI

tafur

ASSIRI

ziggurat: torre religiosa de pisos, pròpia de Mesopotàmia

BALTÍ

polo (esport)

BASC

aquejarre

boina

esquerre

estalvi
gavarra
ikurriña
lehendakari
motxilla
pissarra
samarra/samarreta
socarrar
surra
xacolí

BENGALÍ

jute: planta herbàcia i fibra tèxtil que se n'obté

BRETÓ

dolmen: de *taol* "taula" i *men* "pedra"

galerna: temporal fort de la mar Cantàbrica

menhir: de *men* "pedra" *hir* "llarga"

CALÓ

calé

caló: "gitano"

cangueli

ful

pirar

taro: fred o vent intensos

xaval

CARIB

caiman: de *akayuman*

caníbal: deformació de *carib* "valent, atrevit", designa els habitants i la llengua de les Antilles

lloro: de *roro*

manatí: mena de mamífer aquàtic

manigua: tipus de vegetació antillana

maraca: del guaraní *mbaraka* o del carib *maraka*

mico

papaia: d'una llengua del carib

piragua

simaruba arbre tropical del carib

CASTELLÀ

solapa

tabarra

taquilla

tertúlia

tramoia

vainilla

xafarranxo

xapa

xavo

CELTA

blat

camisa

envà

llegua

moltó

peça

perol

soca

tanoca: del celta *tannos* “roure” a l’occità *tanoco* “tros de fusta”

COREÀ

taekwondo

CORS

maqui

CUMANAGOTO

butaca

DRAVÍDIC

arròs: del dravídic *ari/ari-ci* al llatí *oriza*, i del grec *oruza* a l’àrab

pagoda: temple budista

EGIPCI

ebenista

endívia

goma

oasi

ESCANDINAU

flota: de l’escandinau antic

quilla: de *killir*

ren

turbot

ESCOCÈS

poni

ESLAU

esclau: de l’antic eslau

hàmster: de l’antic eslau

EWE

cola

FINÈS

sauna

FRANC

ban

FRANCÈS

argot

autobús

Baca

billar

brioix

brusa

bufet

bulevard

cabina

camió

canapè

carmanyola

consola

consomé

croqueta

croissant

dutxa

entrecot

escalopa

esparadrap

flam

fricandó

fulard

galeta

garatge

guinyol

lupa

marioneta

oboè

pantaló

pícnic

puré

rècord

regalar

reporter

restaurant

ruleta

rulot

sabotatge

somier

tampó

tennis: del francès antic *tenetz* “teniu”, expressió emprada en el joc

tren

trineu

xalupa

xamfrà

xandall

xarcuteria

xef

xivarri

xofer

FRANCÈS-SUÍS

xalet

GAÈLIC

clan: “família”

eslògan: del gaèlic escocès *slugh* “tropa” i *ghairm* “crit”

whisky

GALAICOPORTUGUÈS

gaita

GALLEC

paio

sarau: de *serao*

GAL·LÈS

franel·la

GÀL·LIC

cervesa

GASCÓ

cadet

toia

GENOVÈS

xano-xano

GERMÀNIC

alberg: del germànic gòtic, “campament”

bala

banc

bandera

benà

blanc

brasa

estaca

quant
nord/sud/est/oest
raspall
roba
robar
sala
seny
sopa
tovalló

GÒTIC

rapar
ric

GREC

acne: de *ákhne*
acròbata: a través del francès, i aquest del grec *akróbatos* “que camina sobre la punta del peu”; de *ákros* “extrem” i *baino* “caminar”
calaix
càlcul, “pedreta”: l’ús de pedretes o palets de riera per ensenyar a comptar feu que el mot prengué el sentit de *compte*, *càlcul*
ceràmica
galera: del grec bizantí
hipopòtam: “cavall de riu”
llebeig: “procedent de Líbia”
mim
moro: “habitant de Mauritània”
paral
pedaç
prestatge
regalèssia
rinoceront: compost format per *rís* “nas” i *kéras* “banya”
sandàlia
talismà: del grec al persa, d’aquest al francès i d’aquí al català
tapís: del grec bizantí
tragèdia

GRECOLLATÍ

almoïna

GUARANÍ

ananà: de *nana*
carandai
carnauba: cera vegetal obtinguda del carandai
maraca: del guaraní *mbaraka*, o del carib *maraka*
mandioca
nyandú

tereré: beguda de mate fermentat

GUJARATI

bambú: del marathi i el gujarati

bengala: del nom de Bengala

bungalou: prové de la mateixa paraula que bengala

GUUGU YIMIDIRR

cangur

HAWAIÀ

ukelele

HEBREU

càbala

edèn

kibbuts

mannà

pasqua

rabí

sac

sidra/sidral

HINDI

gavial: rèptil cocodrilià; de l'hindustànic

gimcana: combinació de l'anglès *gym* i el hindi *khana* “sala de joc de pilota”

gòral: espècie de cabra pròpia de l'Himalaia

jungla: de l'hindi *jangal*

maharajà

minà: mena d'ocell originari de l'Índia

pijama: de l'hindustànic

veranda: de l'hindi (barana)

xampú

HONGARÈS

cotxe

sabre: de l'hongarès *szablya*

xacó: barret militar

IORUBA

mambo

ÍNDIC

mandarí: d'origen índic, a través del malai

mandarina: d'origen índic, a través del malai i del portuguès

INUIT

anorac: de *anoré* “vent”

caiac: de *kayak*

iglú: “casa”

IRANÍ

paixà: de l'iranià a través del turc

ISLANDEÀS

guèiser

ITALIÀ

anxova

balcó

botxa

bròquil

cadastre

calamar

caneló

cucanya

cuneta

escopeta

espagueti

estofat

estrambòtic

estufa

fatxada

fragata

garbuix

llumí

pallasso

pavana

pista

pizza

porcellana

ravioli

retrat

rotonda

sentinella

serenata

sobrassada

soldat

sonata

taràntula

tómbola

tràfic

trampolí

sketch: de l'italià *schizzo* a l'alemany *Skizze* i al neerlandès *schets*, a l'anglès *sketch*; grec en origen, passa al llatí *schedium*

violí

xarel·lo

xarlatà

JAPONÈS

bonsai

bonze, monjo budista

caqui (fruita)

geisha

harakiri

ikebana: tècnica de col·locació de flors en un gerro amb un significat concret

judo

kamikaze: “tempesta providencial”

karaoke

karate: del *kara* “buida” i *te* “mà”

micaco: “nespra”

quimono

sake

samurai

tanka: poema breu de la poesia japonesa

tofu: mató de soja

xintoisme

zen: del sànscrit *dyana* “meditació”, xan en xinès i zen en japonès

KIMBUNDU

ximpanzé

KURD

nacre: de *nakera* “conquilla”

MALAI

atol: illa coralina dels mars tropicals; de *lam*

banteng: mena de toro salvatge; de *banteng*

batik

binturong: mamífer plantígrad asiàtic

cacatua

calau: ocell tropical de bec corbat; de *calao*

carabao: mamífer remugant dels bòvids; de *kerabau*

carambola: fruit del caramboler

catxú: matèria colorant vegetal

catxumbo: de l'aimara *cachuma* o del malai *cachunda*

dugong: mamífer sirènid; de *dujung*

gong

junc: embarcació usada als mars de la Xina i Indonèsia

llanxa: de *lanccar* “ràpid”

mangostà

orangutan: de *orang* “home” *hútan* “selva”

pagaia: rem curt

sagú: “fècula”

MALAIALAM

jangada: mena de rai.

MALGAIX

ràfia

MANXÚ

soja

MAORÍ

kiwi

MARATHI

bambú: del marathi i el gujarati

MICMAC

tobogan

MIXE-ZOQUE

cacau

NAHUA

cacauet: cacau de terra

coiot: de *kóyotl*

hule

nopal: figuera de moro

petaca

tomàquet

xicle

xicra

xocolata

NEERLANDÈS

bíter: "amargant"

bloc

cabaret

dic

dopar

eslora

estoc (espasa)

golf (esport): de *kolf* "bastó"

iceberg

iot: de *jacht*

llast: de *last*

maniquí

vagó: de *wagen*

NEPALÈS

panda

NORUEC

eslàlom
esquí
fiord

OCCITÀ

ambaixada: de l'occità i aquest del gal *ambactos* “servidor”
bombona
derrapar
enjòlit
estirabot
faràndula
flauta
foraster
gai
mascota
pairal
perfil
petanca
sonet
sorna
tartana
viola

OJIBWA

tòtem

OSTIAC

mamut

PANJABI

urial: mamífer bòvid

PERSA

alfil: de *pil*

basar

caravana: “filera de camells”

dau: de l'àrab o el persa

duana: del persa a través de l'àrab

escac: del persa *sha* a través de l'àrab i del llatí

espinac

gasiu

gessamí: del persa a través de l'àrab

hinduisme: del persa derivat del sànscrit *Sindhu*, nom del riu Indo

lilà: de *lilak*

llimona: de *limun*

mat: jugada final en el joc d'escacs

nenúfar

sàtrapa
tafetà
talc
tambor
tassa
xa
xacal: del persa a través del turc
xal
xanca

POLINESI

tatuar: de *tatau* o *ta-tu*

POLONÈS

merenga
masurca

PORTUGUÈS

melmelada
tanc: del portuguès *tanque* passa al gujarati i d'aquest a l'anglès

QUÍTXUA

coca: de *kuka* mena d'arbust
còndor: de *kúntur*
gautxo: de *wáhtxa* “pobre, orfe, vagabund”
guanac: mamífer semblant a la llama de l'Amèrica del Sud
guano
llama
mate
pampa: “plana”, regió estepària de l'Argentina
patata: del quítxua *papa* i del taino *batata*
puma
vicunya: mamífer camèlid andí
xinxilla: del quítxua o de l'aimara

RUS

balalaica
borzoi, raça de gos d'origen rus: de *borzoi* “ràpid”
còpec: moneda russa, centèsima part del ruble
cosmonauta
datxa: casa de camp
estepa: “praderia”
ruble
samovar
troica: mena de trineu rus tirat per tres cavalls; de *troika* “grup de tres”
tsar: del rus i aquest del llatí *caesar*
tur: mamífer remugant; del rus *tur* “bisont”
vodka

SAMI

morsa

tundra

SÀNSCRIT

braman

budisme

càmfora: de *karpura*

devanagari: “ciudadà dels déus”

dravídic

esvàstica

guru

hindú: de *Sindhu*, nom del riu Indo

ioga

karma

laca

nirvana

parxís: de *pacis* “25”

rúpia

sambar: mamífer remugant cèrvid del sud de l'Àsia

sucre: del sànscrit a través de l'àrab

talipot: mena d'arbre de la família de les palmes

zen: del sànscrit *dyana* “meditació”, *xan* en xinès i *zen* en japonès

SARD

nurag: monument megalític prehistòric de Sardenya, del sard *nurake*

SERBOCROAT

corbata: de *hrvat* “croat” ja que la van començar a usar els genets croats

hússar: soldat de cavalleria lleugera; del serbocroat, a través de l'hongarès
huszar

vampir

SINGALÈS

turmalina

SIOUX

tipi: mena de tenda de forma cònica; del sioux dakota *tipi*

SUEC

edredó

èider: ànec salvatge del nord d'Europa

níquel

ombdusman

SUÍS ALEMANY

bivac

edelweiss

SUAHILI

congoni: mena d'antílop africà; del suahili *Kongoni*
safari

TAGAL

abacà: arbre i fibra tèxtil; del tagal *abaká*
dità: arbre propi de les Filipines
nipis: tela fina teixida pels filipins d'una palmera anomenada *nipa*
salacot

TAINO

barbacoa: armadura o bastiment en forma de graella; del tainoarauac
cacic
caoba
carei: rèptil queloni
enagos: de *nagua*
guanàbana
hamaca
huracà: nom del déu de les tempestes
iuca: planta liliàcia
mamei: mena d'arbre fruiter
miraguano
patata: del quítxua *papa* i del taino *batata*
sabana

TAMIL

catamarà
catre
corindó: òxid d'alumini
curri: de *kari* "salsa"
mango
paria: "tocador de bombo" ja que és l'ocupació dels que no pertanyen a cap
casta

TÀRTAR

horda: del tàrtar *urdu* "campament"

TEHUELICHE

ponxo

TELUGU

bàndicut: animal marsupial

TIBETÀ

lama: de *blama* "mestre", format per *bla* "superior" i *ma* "home"
xerpa: "de l'est"
zebú

TONGÀ

tabú

TSWANA

tse-tse

TUPÍ

capibara: mamífer rosegador

coatí: mamífer sudamericà

cobai: conillet d'Indies; de *sabuya*

ipecacuana: mena d'arbust de l'Amèrica tropical

maniot: arbre tropical productor de cautxú

piranya

tàngara: mena d'ocell americà

tapioca

tauró

tapir: mamífer sud-american; de tapira

TUPÍ-GUARANÍ

caracara: ocell de rapinya dels falcònids; del tupí guaraní

jaguar

petúnia

tucan

TURC

caïc: embarcació de cabotatge de poc calat

caracal: mamífer carnívor dels fèlids; del turc *kara kulak*

caracul: raça ovina productora de la pell d'astracan del Turquestan; del nom d'origen turc del llac Kara-Kul

caviar

divan: a través del turc, i aquest del persa

iogurt

llautó: del turcotàrtar *altun* "coure, or" passa a l'àrab *latun* i al català antic *llató*

minaret: del turc, procedent de l'àrab

odalisca

quefir: d'origen caucàsic a través del turc

quiosc

sabata

tulipa

turbant: del turc procedent del persa

xaica: llagut petit

TXEC

calessa: de *kolesa*

furianta: dansa popular

obús: de *houfnice* "catapulta"

polca: de *pulka*

UCRAÏNÈS

cosac: de l'ucraïnès, del kirguís

URDÚ

caqui (color): de l'urdú *haki*

nansú: batista de cotó feta amb fils molt prims

WÒLOF

banana

XINÈS

kungfu

pongis: mena de roba de seda originària de la Xina i el Japó; del xinès del nord

quètxup

tao

te

xarol

zen: del sànscrit *dyana* “meditació”, xan en xinès i zen en japonès

XOIXON

comanxe: “cabellera trenada”

PARAULES D'ORIGEN AFRICÀ (LLENGÜES NO IDENTIFICADES)

cob: antílop africà

dibetú: mena d'arbre apreciat en ebenisteria

dic-dic: mena d'antílop nan

goril·la: nom amb que el viatger cartaginès Hannó (s. V aC) designava en el seu *Periple* els homes peluts d'una tribu africana

marimba: instrument musical idiòfon de percussió directa

niala: mena d'antílop africà

nyam: planta herbàcia enfiladissa de procedència africana

nyu: mamífer bòvid africà: d'una llengua khoisan *nqu*

tiama: arbre africà usat en ebenisteria

vodú

samba

PARAULES D'ORIGEN BANTU

bambula: tambor antillà, flauta de bambú; dansa dels negres a Cuba

impala: mamífer antilopí; d'una llengua africana (zulu? luganda?)

kamombulon: mena de tambor de l'Àfrica equatorial

macaco: del kimbundu

mandril: de l'anglès *man* i d'una llengua africana *drill*

ocapi: mamífer remugant giràfid del Congo; de *okapi*

zombi

PARAULES D'ORIGEN AUSTRALIÀ

bumerang: nom de la tribu australiana wo-mur-rang

cangur: del guugu yimidirr

coala: “animal que no beu”

dingo: mena de gos salvatge australià

APÈNDIX 6

Topònims i etnònims (per llengües)

ACCADI
Kabul

ALGONQUÍ
Chicago
Cree
Illinois
Iroquès
Manitoba
Ottawa
Quebec
Sing-sing

AMAZIC
Marràqueix
Oran

AMHÀRIC
Addis Abeba

ÀFAR
Djibouti

AIMARA
Arequipa

ÀRAB
Abu Dhabi
Àfrica
Algarve
Alger
Beduí
Benghazi
Caire (El)
Calatayud
Colombo

Comoros
Dar-es-Salaam
Gaza
Guadalquivir
Ibadan
Iemen
Kabília
Khartum
Magreb
Mancha (La)
Moluques
Rabat
Rif
Riad
Sàhara
Sahel
Sudan
Suez
Tuareg

ARAUAC
Jamaica

ARAUCA
Aconcagua
Xile

AVESTÀNIC
Danubi
Dnieper
Don

BAMBARA
Bamako

BANTU
Zimbabwe

BIRMÀ
Yangon (Rangun)

BISLAMA
Vanuatu

CAMBOTJÀ
Phnom Penh

CASTELLÀ
Bahamas

CELTA
Duero

CHEROKEE
Cherokee

CHIBCHA
Bogotà

CHOKTAW
Alabama

COMANXE
Comanxe

COREÀ
Seül

CREE
Saskatchewan
Saskatoon
Winnipeg

DANÈS	Perú	KIKONGO
Copenhague	HAITIÀ	Zaire
DELAWARE	Tobago	Zambezi
Wyoming	HAUSSA	Zàmbia
EGIPCI	Txad	LAKOTA
Egipte	HAWAIÀ	Dakota
ESCANDINAU	Honolulu	LÍGUR
Derby	HEBREU	Arno
ESTONIÀ	Beirut	LETÓ
Tallin	Carmel	Riga
ESLAU	Filistea	LLATÍ
Leipzig	Galilea	Algher
EVENKI	Haifa	Ceuta
Angara	Líban	Transilvània
Chita	Nil	MAIA
Iakut	HINDI	Guatemala
Lena	Dhaka	MALAI
EWONDO	Rawalpindi	IrianJaya
Yaounde	HOPI	Jakarta
FENICI	Hopi	Kuala Lumpur
Cartago	HURON O	Sulawesi
Etna	IROQUÈS	Timor
FEROÈS	Canadà	MANXÚ
Feroe (Illes)	Kentucky	Sakhalin
FINÈS	Niàgara	MICRONESI
Ladoga	Ohio	Saipan
GAÈLIC ESCOCÈS	Ontario	MOHICÀ
Glasgow	Toronto	Connecticut
GERMÀNIC	INUIT	MONGOL
Leiden	Alaska	Altai
GREC	IRANIÀ	Buriat
Anatòlia	Punjab	Gobi
Etiòpia	IRLANDÈS	Mongòlia
Mesopotàmia	Dublín	NAHUA
Nàpols	ISLANDÈS	Acapulco
Stavropol	Islàndia	Managua
GUARANÍ	JAPONÈS	Popocatépetl
Iguaçú	Fukuyama	Quetzaltenango
Managua	Kioto	NDEBELE
Orinoco	Osaka	Bulawayo
Panama	Sakai	NEPALÈS
Paraguai	Tòquio	Katmandú
Pernambuco	Yokohama	

OJIBWA
Miami
Mississipí
Wisconsin

PAPAGO
Arizona
Tucson

PERSA
Afganistan
Geòrgia
Samarkanda
Teheran
Tigris

PIMA
Tucson

POLINESI
Rapa Nui

PORTUGUÈS
Camerun
Gabon

QUÍTXUA
Andes
Antofagasta
Copacabana
Cuzco
Inca
Lima
Machu Picchu
Potosí
Titicaca

ROMANX
Davos

RUS
Circàssia

Croàcia
Ucraïna
Vladivostok

SÀNSCRIT
Annapurna
Brunei
Ceilan
Ganges
Himàlaia
Java
Kalimantan
Kandahar
Maldives
Nepal
Rajasthan
Singapur
Sri Lanka

SERBI
Belgrad
Herzegovina

SIOUX
Omaha

SUEC
Estocolm

SUMERI
Xipre

TAGAL
Manila
Tagal

TAHITIÀ
Papeete
Tahití

TAI
Siam

TÀTAR
Saratov

TIBETÀ
Lhasa

TUAREG
Agadir
Guinea
Ifni
Timbuctú

TURC
Baikal
Balcans
Bulgària
Dagestan
Kalmukia
Sarajevo

TXUKTXI
Aleuta

TXUVAIX
Txuvaix

VOGUL
Urals

WÒLOF
Dakar

XEIENE
Xeiene

XINÈS
Beijing
Shangai
Yunnan

YUMA
Apatxe

APÈNDIX 7

Topònims i etnònims (alfabètic)

Abidjan: de *T'chanm'bidjan* “Venim de buscar fulles”.

Abu Dhabi: de l'àrab, “lloc de gazeles”.

Acàdia: nom anterior de les províncies marítimes del Canadà, significa “terra fèrtil”, del terme amerindi *akadi*.

Acapulco: del nahua, “ciutat conquerida” o “ciutat destruïda”.

Accra: de *n'kran* “formiga”, nom amb què els nadius designaven els immigrants de Nigèria.

Aconcagua: de l'araucà *konka* “feix de palla” i *hue* “lloc abundant en”.

Addis Abeba: de l'amhàric *addis* “nova” i *ababa* “flor”.

Afganistan: terra dels Afgans, del persa *-stan* “terra, país” (Turkestan, Pakistan).

Àfrica: de l'àrab *afar* “sorra, terra”. (Originalment designava només l'actual Tunis.)

Agadir: del tuareg *agadir* “mur, escull, fortalesa”.

Ainu: homes.

Alabama: del choktaw *alibamo* “som aquí” o *alba-ayamule* “hem obert un camí al bosc”.

Alaska: de l'esquimal *alakshak* “terra gran, continent”.

Aleuta: del txuktxi *aliut* “illa”.

Algarve: de l'àrab *al-garb* “l'oest”.

Alger: de l'àrab *al-jaza'ir* “les illes”.

Alguer: del llatí *Algarium*, per l'abundància d'algues.

Altai: del mongol *alt* “or”.

Amèrica: del nom d'Americo Vespucci, nom donat pel cartògraf Martin Waldseemüller.

Amsterdam: “presa de l'Amstel”. *-dam* (Rotterdam, Edam, etc.) “dic, presa”.

Anatòlia: del grec *anatolé* “sortida del sol, est”.

Andes: del quítxua, probablement d'*andi* “pic, cresta”.

Angara: de l'evenki, “aigua corrent”. (El riu Angara va del llac Baikal al riu Ienissei.)

Angola: del nom de N'gola, governant en el moment de l'arribada dels portuguesos.

Annapurna: del sànscrit *anna* “menjar” i *purna* “abundant”.

Antofagasta: del quítxua *anta* “coure” i *pakakta* “amagat”.

Apalatxe: del nom dels apalatxe, “poble de l’altre costat”.

Apatxe: “guerrers”. Del yuma *apa* “hme” *ahwa* “guerra” i *-tche*, sufix de plural, o del zuñi *apachu* “enemics”.

Aral: del kirguís, “mar de les illes”.

Arequipa: de l’aymara *ari* “cim” i el quítxua *qipa* “darrere”; “més enllà de les muntanyes”.

Argentina: Sebastián Caboto va veure que els indígenes portaven ornaments de plata i va anomenar l’estuari Ríó de la Plata, amb la independència es busca un nom comú a totes les províncies i es recorre al llatí *argentum*.

Arizona: del papago Arizonac, *ali* “petit” i *shonak* “lloc del naixement”, “lloc de la petita font” o “lloc de la massacre”.

Arkansas: del nom del poble arkansa “la gent al llarg de la corrent” o “vent de l’est”.

Arno: del lígur, “riu”.

Atapascà: “muntanyesos”.

Austràlia: des d’almenys el segle II s’havia parlat de la terra *australisin-cognita*, la terra desconeguda del sud. Quan Matthew Flinders la va circumnavegar, li va posar aquest nom.

Bagdad: nom preislàmic, “regal de déu”.

Bahamas: del castellà, *bajamar*.

Baikal: del turc *bol* “ric” i *gol* “llac”; “ric en pesca”.

Balcans: del turc *balkan* “muntanya”.

Bamako: del bambara *Bamma-ko* “darrera de Bamma”.

Bambara: “rebelió contra el Senyor”.

Bangkok: del tai *bang* “regió” i *kok* “olivera”; “regió d’oliveres”.

Bangla Desh: nació dels bangla (bengalesos).

Bangui: del bobangui, “els ràpids”.

Banjul: de *bangjulo* “entreteixint cordes”.

Beduí: de l’àrab, “habitant del desert”.

Beijing: del xinès *bei* “nord” i *jing* “capital”; “capital del nord”. (Nanking: “capital del sud”.)

Beirut: de l’hebreu *be’rot* “els pous”.

Bermudes: del nom de J. Bermúdez, el seu “descobridor”.

Belgrad: del serbi *beo* “blanc” i *grad* “ciutat”; “ciutat blanca”.

Benghazi: de l’àrab, “fills del conqueridor”.

Bogotà: del chibcha, “final dels camps, extrem del camp”.

Bophutatswana: “lloc on es reuneixen els tswana”.

Borneo: deformació de Brunei.

Bòsnia: del riu Bosna, de l’indoeuropeu *bhog* “aigua corrent”.

Bòston: de Botolfston “pedra de Sant Botulf”.

Brasil: del *pao* (arbre) *brasil*.

Bronx: del nom de Jonas Bronk, el primer habitant europeu de la zona.

Brunei: del sànscrit *bhumi* “país, regió”.
 Bulawayo: del ndebele *bulawa* “massacre” i el locatiu *-yo*.
 Bulgària: del turc, “barrejat”.
 Buriat: del mongol, “poble foraster”.
 Burkina Faso: “país dels homes íntegres”.

Caire (Ei): de l'àrab *al-qahira* “el fort”.
 Calatayud: de l'àrab *qal'ata* Ayyub “el fort d'Ayyub” (Ayyub és el mateix nom que Job).
 Caledònia: “homes forts”.
 Cambodja: del nom de Kambu, l'ancestre llegendari dels cambodjans.
 Camerun: del portuguès *rio dos camarões*.
 Canadà: de l'huron o l'iroquès *kanata* “campament, poble”.
 Canberra: d'una llengua australiana *nganbirra*, “lloc de trobada”.
 Canterbury: “lloc fortificat dels homes de Kent”.
 Canton: en xinès Guandong de *guang* “ample” i *zhou* “regió”.
 Caracas: de l'etnònim d'un poble indígena.
 Carib: de l'etnònim d'un poble indígena, “valent”.
 Carmel: de l'hebreu *karmel* “jardí, camp fèrtil”.
 Cartagena: de Carthago Nova.
 Cartago: del fenici, “ciutat nova”.
 Caucas: del mot pelasgià *kau* “muntanya”.
 Cèsar: nom d'un riu de Colòmbia provinent d'una llengua ameríndia, “aigua tranquil·la”.
 Ceuta: del llatí *Septem (fratres)*.
 Ceilan: del sànscrit *sinha* “lleó”.
 Cherokee: del cherokee *chilukki* “caves, caveres”.
 Xeiene: del xeiene *shaia* “parladors” o “parlar una llengua fosca, estranya”.
 Chicago: de l'algonquí *chigagou* “lloc d'alls”.
 Chihuahua: “sec, arenós”.
 Chippewa: el mateix nom que *ojibwa* “arrugat” (segurament pels mocassins).
 Chita: de l'evenki, “fang”.
 Chomolangma: nom tibetà de l'Everest de *chomo* “deessa”, *lang* “elefant” i *ma* “mare”; “mare-deessa del món”.
 Cincinatti: de la Societat dels Cincinatti que va prendre el seu nom del general romà Cincinnato.
 Circàssia: del rus *cherkesy*, i aquest de l'osset *charkas*. L'autoetnònim és Adyguei, de la paraula abkhaza *adi* “aigua”.
 Colombo: de l'àrab *kalambu*.
 Columbia: del nom de Cristòfor Colom.
 Comanxe. del comanxe *kaumonses* “calb, cap rapat” o “veïns”.
 Comoros: de l'àrab *qamar* “lluna”.
 Conakry: de *konakri* “per sobre de l'aigua”.
 Congo: “muntanya”.
 Connecticut: de l'amerindi *kueniktekot* “riu llarg”.

Copacabana: del quítxua *copac* “blau” i *cabana* “observatori”.
Copenhague: del danès *kober* “comerciant, comprador” i *havn* “port”.
Cotonou: de *ku* “mort” i *tonu* “llac, bassa”.
Cree: de l’algonquí *kiristino*.
Croàcia: del rus *khrebel* “cadena muntanyosa”.
Cusco: del quítxua *coozco* “llobrícol”.

Dachau: de l’antic alt alemany *daha* “fang” + *ouva* “illa”; “illa argilosa”.
Daguestan: del turc *dag* “muntanya” i l’antic persa *-stan* “país muntanyós”.
Dakar: del wòlof, “tamarinde”.
Dakota: del lakota, “amics, aliats”.
Danubi: de l’avestan *danu* “riu” i *avi* “ramat, ovella”.
Dar-es-Salaam: de l’àrab, “casa de la pau”.
Davos: del romantx *davo* “darrere”.
Delaware: de Tomàs de la Warr.
Dene: “gent, homes”.
Derby: de l’escandinau antic *diur(a)by* “poble amb parc de cèrvols”.
Dhaka: del hindi *dhaka*, un arbre local.
Djibouti: de l’afar *gabouri* “safata”.
Dnieper: de l’avestan *danu* “riu” i *apara* “llunyà”.
Dniester: de l’avestan *danu* “riu” i *nazdyo* “proper”.
Don: de l’avestan *danu* “riu”.
Dublín: de l’irlandès *dubh* “negre” i *linn* “pou, estany”.
Duero: del celta *Dur* “riu”.

Ebre: del basc, “aigua”.
Edo: antic nom de Tòquio, del japonès e “badia” i *do* “porta”; “porta de la badia”.
Egipte: de l’egipci *hut* “temple”, *ka* “ànima” i Ptah; “temple de l’ànima de Ptah”.
Escòcia: del nom dels *scotts* que van ocupar Caledònia.
Estocolm: del suec *stak* “badia” i *holm* “illa”; “illa a la badia”.
Etiòpia: del grec, “aspecte cremat”.
Etna: del fenici *attuna* “forn”.

Falkland (illes): anomenades així pel vescomte de Falkland, el nom castellà
–Malvinas– ve dels habitants de Saint Malo que van intentar colonitzar-les.
Fèroe (Illes): del feroès *faroyar*. De *fer* “ovella” i *oy* “illa”; “Illes de bens”.
Filisteia (Palestina): de l’hebreu *peleset*, *pelistim* “estrangers, invasors”.
Florianòpolis: del nom del president Floriano Peixoto.
Friül: de *Forum Julii* “mercat de Juli (Cèsar)”.
Fukuyama: del japonès *fuku* “sort, benedicció” i *yama* “muntanya”.

Gabon: del portuguès *gabao* “ganxo”, per la forma.
Gaborone: capital de Botswana, duu el nom d’un cap tswana.
Galilea: de l’hebreu *galil* “districte”.
Gal·les: de l’antic anglès *walh* “estranger, foraster, celta”.

Gàmbia: de *ba-dimma* “riu”, en una llengua local.
 Ganges: del sànscrit *ganga* “riu”.
 Gascònia: Vascònia.
 Gaza: de l'àrab *az* “força”.
 Gènova: de l'indoeuropeu *gen* “corva, revolt”.
 Georgetown: en honor de Jordi III.
 Geòrgia (estret de): en honor de Jordi III.
 Geòrgia: del persa Gurgistan “país del riu Kura”.
 Geòrgia, estat dels EUA: en honor del rei Jordi II.
 Ghana: del nom d'un cap local, significa “rei”.
 Gibraltar: de *jabal Tariq*, *Jabal* “muntanya” i *Tarik*, el nom del líder amazic.
 Glasgow: del gaèlic escocès *glas* “verd” i *cau* “fondalada”.
 Goa: de *goe* “fèrtil” *mat* “terra”.
 Gobi: del mongol *gov* “desert”.
 Gran Bretanya: Els romans anomenaven Britannia la terra dels bretons, es crea aquest nom per diferenciar les dues Bretanyes.
 Groenlàndia: “terra verda”.
 Guadalquivir: de l'àrab, “riu gran”.
 Guatemala: del maia *quauhtemellan* “terra de l'àguila” o del maia *uhatzmalha* “muntanya d'on brolla aigua”.
 Guaiana: d'Aquitània.
 Guinea: del tuareg *aginaw* “(gent) negra”.

Haifa: de l'arrel hebrea *kef* “roca”, la mateixa arrel de Kefas (Pere).
 Haití: del carib *haiti* “terra muntanyosa” o *jhaitit* “niu”.
 Hanoi: de *ha* “riu” i *noi* “dins, a aquesta banda”; “a aquesta banda del riu”.
 Harare: de *Neharawa*, nom d'un cap africà que significa “el que no dorm”.
 Hawaii: del polinèsic *owhyhii*, “lloc dels déus”.
 Hercegovina: del serbi *herzeg* “duc”, “ducat”.
 Himàlaia: del sànscrit *hima* “neu, hivern” i *a laya* “lloc de descans”.
 Hiroshima: del japonès *hiro* “ample” i *shima* “illa”.
 Holanda: potser de *hollowland* “terra enfonsada”, origen incert.
 Hongkong: pronúncia cantonesa de *xianggang*. De *ziang* “perfum” i *gang* “port”; “port fragant”.
 Honolulu: del hawaià *hono* “port” i *lulu* “tranquil”.
 Hopi: del *hopi* “pacífic”.

Iakut: del iakut o evenki *yekot* “estranger”.
 Iang-tse: de *yang* “abundant” i *zi* “fill”.
 Ibadan: de l'àrab *ibada* “adoració”.
 Ibèria: del nom de l'Ebre.
 Idaho: “tribu de menjadors de salmó”.
 Ilenissei: “riu gran”, en tungús.
 Ifni: del tuareg *isafen* “aigua, riu”.
 Iguaçú: del guaraní, “aigua gran”.

Illinois: de l'algonquí *illini* "homes, guerrers".
Inca: del quítxua *inka* "rei".
Índia: del nom del riu Indo.
Innsbruck: "pont de l'Inn".
Iowa: "maldestre, matusser, dormilec".
IrianJaya: del malai *irian* "cobert de núvols" i *jaya* "victòria".
Irlanda: "terra Eire", eire és el nom irlandès del país.
Iroquesos: de l'algonquí.
Islàndia: de l'islandès, "terra de gel".
Itàlia: de la tribu dels Vitali.
Iucatan: de *yuka* "matar" i *yetá* "molts", "massacre", o bé "No t'entenc".
Iugoslàvia: "eslaus meridionals" (com Pallars Jussà).

Jaipur: "Ciutat de Jai". Del nom de Sawai Jai Singh II, rei d'Amber que va fundar la ciutat el 1927. El nom Jai deriva del sànscrit *jaya* "victòria".
Jakarta: del malai *jayakarta* "victòria i prosperitat".
Jalalabad: del nom de l'emperador mogul Jalal-ud-Din Muhammad Akbar (1542-1605). *Abad* ve de l'iranià "poblat, habitat" (Faisalabad). *Jalal* en àrab significa "glòria, grandesa".
Jamaica: de l'arauac xamaica, que significa "terra de fonts".
Japó: de la pronúncia xinesa dels dos pictogrames que representen Nippon. Del japonès *nichi* "sol" i *hon* "origen".
Java: del sànscrit *yavadvipa* "illa d'ordi". De *yava* "ordi" i *dvipa* "illa".
Jersey: significa illa de Geirr, *ey* significa "illa" en antic noruec i Geirr és un antropònim.
Jívaro: "bàrbar"

Kabília: de l'àrab *qabila* "tribu".
Kabul: de l'accadi *kapi- alum* "riu de la muntanya".
Kalahari: "desert", en nama.
Kalimantan: nom indonès de Borneo. Del sànscrit *kaliman* "negror". De *kali* "negre" i del malai *tanah* "país, terra".
Kalmukia: del turc "gent desunida".
Kampala: "antílop".
Kandahar: del sànscrit *gandha* "olor, perfum".
Kansas: del poble Kansa "gent del vent del sud".
Kara-Kul: "ilac negre".
Karakum: (desert del Turkmenistan) "sorra negra" en turc.
Katmandú: del nepalès *kath* "fusta" *mandu* "temple"; "temples de fusta".
Kentucky: de l'iroquès *kentake*, "terra de prats, pastura".
Kenya: del nom del mont Kenya "muntanya".
Khartum: de l'àrab *al-hurtum* "extrem de la trompa d'un elefant".
Khoisan: de *khoikhoi* "homes dels homes", terme amb que s'autodesignen els khoi i *san* (de "collir"), terme amb què designen els san.

Kilimanjaro: “muntanya del déu del fred”. De *kilima* “muntanya” i *njaro* “déu del fred”, en suahili.

Kiribati: del nom de Thomas Gilbert.

Kiritimati: de Christmas. L'illa va ser “descoberta” pel capità Cook el 24 de desembre de 1777.

Kuala Lumpur: del malai, “boca del riu de fang”.

Ladoga: del finès *aallokko* “onades”.

Lapó: “nòmada”, “habitant de les cavernes...”

Leiden: del germànic *leitha* “canal”.

Leipzig: de l'eslau *lipa* “arbre de la llima”.

Lena: de l'evenki *yelyuyon* “riu”.

Lesotho: “negre”.

Lhasa: del tibetà *lha* “ciutat” i *sa* “déu”; “ciutat dels déus”.

Líban: de l'hebreu, “blanc”.

Lima: del quítxua Rima, el nom d'un déu.

Limpopo: corrupció de *lebepe* o *lebempe* “riu fosc”.

Luanda: “taxa”.

Machu Picchu: del quítxua, “muntanya vella”.

Madagascar: de *Mogadiscio*, capital de Somàlia. El nom li va donar Marco Polo que es va confondre de costa.

Magiar: “indígena, fill de la terra, home”.

Magreb: de l'àrab *garb* “oest” (garbí).

Maó: conserva el nom del seu fundador Magone, nom púnic del llatí *Portus-Magonis*.

Malabar (Malaialam): “regió muntanyosa”.

Malabo: capital de Guinea Equatorial, del nom d'un cap local.

Maldives: del malabar, “les deu mil illes” o del sànscrit, “guirlanda d'illes”.

Mali: del nom de l'imperi de Mali. En malinke “el lloc on resideix el senyor”, en manding “hipopòtam”.

Malinke: “el poble del rei”

Managua: del guaraní *ama* “pluja” i *nagua* “ombra, semblança, esperit”, o del nahua, “abundància d'aigua”.

Manapauri: llac de Nova Zelanda, en maori “cor trist”, perquè reflecteix les muntanyes fosques de la selva.

Manxa (La): de l'àrab *al mang(i)a*, l'altiplà.

Manhattan: dels indis manhattan, “muntanya de l'illa”.

Manila: del tagal *may* “hi ha” i *nila* (un tipus d'arbrust).

Manitoba: de l'algonquí *manitou* “gran esperit”.

Maputo: capital de Moçambic, del nom d'un fill del cap Nuagobe.

Marràqueix: de l'amazic, “fortificada”.

Martinica: de *madinina*, crit que feien les dones en arribar Colom.

Maryland: en honor d'Enriqueta Maria, muller de Carles I d'Anglaterra.

Mauritània: del grec (la mateixa arrel que morè, moro, Mauri, Maure, etc.).

Melanèsia: “illes negres”.
Mesopotàmia: del grec, “(terra) entre rius”.
Miami: del nom d’un poble indígena, potser de l’ojibwa *oumaumeg* “gent de la península”.
Michigan: “llac gran”.
Minneapolis: “ciutat de les cascades d’aigua”.
Minnesota: “aigua tèrbola”.
Mississipi: “riu gran” en ojibwa.
Missouri: “aquells de les canoes” o de l’algonquí, “fangós”.
Moçambic: de Musa *malik*, “el rei Musa” en àrab o Musa Bin Mbiki.
Mohicans: “llops”.
Moluques: de l’àrab *ul-mulk* “cap, governador” o del *malai* “illes principals”.
Mongòlia: del mongol *müngü* “plata” o *mong* “impetuós” o *mongu* “invicte”.
Mysore: “ciutat dels búfals”.

Nagorno-Karabah: del rus *nagorno* “muntanyencs” del Karabah. *Karabah* ve del persa, “jardí negre”.
Nahua: “que parlen clar”.
Nairobi: “lloc d’aigua fresca”.
Nàpols: del grec Neapolis.
Natal: la Costa de Natal va ser “descoberta” per Vasco da Gama el Nadal de 1497.
Navaho: “grans camps plantats”.
N’Djamena: capital del Txad, “ciutat que reposa”.
Nebraska: “ample i baix”, “aigua baixa”.
Nepal: del sànscrit *nipa* “al peu de la muntanya”.
Niàgara: iroquès o huron *nee-agg-arah* “aigua que trona”.
Niamey: de *ouaniammané* “instal·leu-vos aquí”.
Nicaragua: del nom d’un cap local Nicarao.
Níger: els primers exploradors àrabs el van nomenar *nahr al-anhur* “riu de rius”, traduint el nom tuareg *egeroun’igereouen*. La segona part del nom segurament és a l’origen del nom actual, potser contaminat pel *niger* llatí.
Nil: del semític *nahal* “riu”.
Nyasa: “llac”.
Nova Caledònia: del nom llatí d’Escòcia.
Nova York: per James, duc de York i Albany.
Núbia: de *noba* “l’enemic”.
Nuku’Alofa (capital de Tonga): en samoà “terra de l’amor” o “el sud”.

Oaxaca: de *huaxyacac* “lloc cobert d’arbres” o “al límit de les acàcies”.
Oceania: nom donat pel geògraf danès Conrad Malte-Brun el 1812.
Ohio: de l’iroquès, “riu bonic”.
Okinawa: “corda al mar obert”.
Oklahoma: del chocktawo *kla* “gent” i *humma* “vermell”.
Omaha: del siouxo *maha* “aquells que viuen riu amunt”.
Ontario: de l’iroquès *oniatario* “llac bonic”.

Oran: de l'amazic *iren* "lleons".
Oregon: potser del xoixon *ogwa* "riu" i *pe-on* "oest".
Orinoco: del guaraní *ori-noko* "lloc on es rema molt fort".
Osaka: del japonès o "gran" i *saka* "turó"; "gran inclinació".
Ostende: del neerlandès o anglès *east-end*.
Ottawa: de l'algonquí *adawe* "riu gran".
Oxford: *ford for oxen* "pas de bous" (el mateix significat que Bòsfor).

Pago Pago (a Samoa): "de color fosc".
Pakistan: inicials de Panjab, Afghanistan i Kaixmir + *stan*.
Panamà: nom d'origen guaraní, "lloc de pesca abundant, de molts peixos?"
Papeete: del tahitià *pape* "aigua" i *ete* "cistell"; "lloc on es va a buscar aigua".
Papua: del malai *pua-pua* "arissat, crespat" (pels cabells del habitants).
Paraguay: del guaraní *para* "riu" i *guay* "nascut".
París: dels parisii, poble celta que tenia la capital a Lutetia.
Pasadena: del chippewa, "vall entre turons".
Perak, estat de Malàisia: en malai, "plata".
Pernambuco: del guaraní *paraná* "riu gran" i *puku* "ample" o *mbuku* "braç" "braç de mar".
Perpinyà: de Perpennio, antropònim gal.
Persèpolis: ciutat dels perses.
Perú: del riu Biru o Piru, terme guaraní, "aigua" o "riu".
Peshawar: corrupció del hindi *purasapura* "ciutat fronterera".
Phnom Penh: del cambodjà *phnom* "muntanya" i *penh* "ple"; "muntanya plena".
Popocatépetl: del nahua *popokani* "fumar" i *tepetl* "muntanya"; "muntanya que fuma".
Potosí: del quítxua *potoksi* "gran explosió".
Pretoria: d'Andries Pretorius (1798-1853).
Punjab: de l'iranià *panjab* "cinc rius".

Quebec: de l'algonquí *qilibek* "lloc on les aigües es fan estretes".
Quetzaltenango: del nahua, "lloc de les plomes verdes".
Quito: del nom dels quito.

Rabat: de l'àrab *ar-Ribat*, "el monestir fortificat".
Rajasthan: Del sànscrit *raja* "rei, príncep", i *sthana* "estar", arrel relacionada amb l'iranià *ostan* "terra"; "terra de prínceps".
Rapa Nui: del polinesi *rapa* "illa austral" i *nui* "gran"; "gran illa austral".
Rawalpindi: de l'urdú "poble de la tribu dels Rawal".
Reykjavik: "badia de fum". De *reykya* (fumar -Al. rauchen) i *vyk* "badia".
Rhin: de l'etnònim Rheni, el poble que vivia a la vora del Rhin. Derivat del gal *ren* "aigua", "mar".
Rif: de l'àrab *ar-rif* "la costa".
Riga: del letó *ringa* "corva, revolt".

Rio de Janeiro: Americo Vespuccio va arribar a la badia de Rio el primer de gener de 1502 i va suposar que era un riu.

Riad: de l'àrab *ar-riyad* "els jardins".

Ryukyu: de *ryu* "pedra preciosa" i *kyú* "bola, pilota", del xinès *liú* i *qíú*, "esfera de pedra preciosa".

Sàhara: de l'àrab *sahrà* "desert".

Sahel: de l'àrab *sahil* "costa" (la mateixa paraula que suahili).

Saipan: del micronesi, "deshabitat".

Sakai: del japonès, "frontera".

Sakhalin: del manxú *sakalin-ula* "riu negre".

Samarkanda: de l'antic persa *asmara* "pedra, roca" i el *sogdikand* "fort, ciutat" (el mateix que Tashkent, capital de l'Uzbekistan, en sogdià).

Sapporo: de l'ainu *satsu* "àrid" + *poro* "gran"; "gran terra àrida".

Sarajevo: del turc *saray* "palau" (el mateix que serrall, serrallo, seraglio...).

Saratov: del tàtar *sary* "groc" i *tau* "muntanya".

Saskatchewan: del cree *kisiskatchewan* "riu que corre ràpid".

Saskatoon: del cree *misaskwatomin* "fruit de l'arbre de moltes branques".

Senegal: del wòlof, "les nostres barques".

Seul: del coreà antic *suvarol* "capital".

Shaba (Katanga): de "coure" en suahili.

Shangai: del xinès, "domina el mar".

Shawnee: del shawnee *shaawanwaaki* "gent del sud".

Siam: del tai *sayam* "marró".

Singapur: del sànscrit *simha* "lleó" i *pur* "ciutat".

Sing-Sing: de l'algonquí *assin-is-ing* "a les pedres petites".

Sotho: "fosc" "negre".

Sri Lanka: del sànscrit *sri* "felicitat" i *lanka* "illa".

Stavropol: del grec, "ciutat de la creu".

Sudan: de l'àrab *balad-as-suddan* "terra dels negres".

Suez: de l'àrab *as-suways* "el començament".

Sulawesi: del malai *sula* "espasa" i *besi* "ferro".

Sumatra: de *samudra* "oceà" i *dvipa* "illa".

Tagalog: del tagal *taga* "natiu de" i *ilog* "riu"; "natiu del riu".

Tahití: del tahitià *ola-hiti* "illa petita".

Tailàndia: "País de les persones lliures".

Tainan: "sud de Taiwan"

Taipei: "nord de Taiwan" (vegeu *Beijing*).

Taiwan: "terrassa de la costa".

Tajikistan: "terra, país dels tajiks".

Tallahasee: capital de Florida, "ciutat vella".

Tallin: de l'estonià antic *tan-linn* "fort danès", de *tan* "danès" i *linn* "castell fortificació".

Tananarive: del malgaix *tanana* "ciutat" *arivo* "mil"; "la ciutat dels mil...".

Tashkent: del sogdià, “ciutat de pedra”.
 Tasmània: del nom del seu descobridor Abel Janszoon Tasman.
 Tegucigalpa: “muntanya de plata”.
 Teheran: del persa “pura” o “planura”.
 Tetuan: “lloc de les fonts”.
 Tigris: del persa antic tigrà “fletxa”.
 Timbuctú: del tuareg “antic” “la vella”.
 Timor: del malai *timur* “est”.
 Titicaca: del quitxua *titi* “plom” i *caca* “roca”.
 Tobago: de l'haitià *tambaku* “pipa”.
 Togo: de *to* “aigua” i *go* “vora, cantonada”.
 Tòquio: de *to* “est” i *kyo* “capital”; “capital de l'est”.
 Tonga: “Illa”.
 Toronto: o bé de l'iroquès *toron-to-hen* “fusta a l'aigua”, o bé del huron *deondo* “lloc de trobada”.
 Trípoli: del grec “tres ciutats”.
 Tuareg: de l'àrab *targi* “deseheretat”.
 Tucson: del pima, “font negra”, o del papago, “base negra”.
 Turquia: del turc, “força”.
 Tuvalu: “vuit que estan junts”.
 Txad: del haussa *chad* “llac”.
 Txar: “riu”.
 Txetxènia: del cabardià, “poble”.
 Txuktxi: alteració russa de *chetko* “gent”.
 Txuvaix: del txuvaix, “pacífic, tranquil”.

Ucraïna: del rus antic, “país antic”.
 Urals: del vogul *urala* “cim de muntanya”.
 Utah: “homes alts”.
 Uzbekistan: “terra dels uzbecs”.

Vanuatu: del bislama, “la nostra terra”.
 Veneçuela: diminutiu de Venècia.
 Ventimiglia: corrupció de Album Intimelum.
 Vesubi: del precelta *ves* “muntanya” o de l'oscà *fesf* “fum”.
 Vietnam: de Viet i *nam* “sud”.
 Vladivostok: del rus *vladev* “posseir” i *vostok* “est”; “la potència de l'orient”.
 Volgograd: “ciutat del Volga”.

Winnipeg: del cree *win-nipi* “aigua bruta”.
 Wisconsin: de l'ojobwa.
 Wòlof: “negre”.
 Wyoming: del delaware *maugh-wau-wame*, “prats amples”.

Xhosa: “gent irascible”.

Xile: de l'araucà "fi de la terra".

Xina: del nom de Shian, capital de Shangxi.

Xipre: del sumeri *kabar* o *gabar* "coure".

Yangon (Rangun): del birmà *yangun* "pacífic", "final del conflicte".

Yaounde: d'*ewondo*.

Yemen: de l'àrab *al-yaman* "el dret, a la dreta" (oposat a "l'esquerre").

Yokohama: del japonès *yoko* "costa" i *hama* "platja".

Yukon: de *yukun-ah* "riu gran".

Yunnan: del xinès *yun* "núvol" i *nan* "sud"; "sud nebulós".

Zaire, Zambezi, Zàmbia: del kikongo *nzai/nzadi* "riu".

Zimbabwe: del bantu *zimbawebakwe* "cases de pedra".

APÈNDIX 8

Paraules clau

- Ablatiu:** En la categorització de l'espai, l'ablatiu indica, bàsicament, desplaçament des d'un punt.
- Absolutiu:** En llengües ergatives, l'absolutiu és el cas que indica el subjecte dels verbs intransitius i el complement directe dels transitius.
- Acusatiu:** En les llengües acusatives, l'acusatiu és el cas que marca el complement directe.
- Adaptació:** Procediment d'incorporació d'un manlleu a una llengua que implica l'ajustament dels trets (especialment fonètics) al sistema receptor, per exemple futbol, estàndard.
- Adhesiu:** L'adhesiu és un cas que indica adjacència.
- Adopció:** Procediment d'incorporació d'un manlleu a una llengua sense els ajustaments que es donen en l'adaptació, per exemple *jefe*.
- Afix:** L'afix és un morfema que només pot aparèixer lligat a altres morfemes. Els afixos poden ser derivatius (*impropi*, *certament*) o flexionals (gats, pujo) i es classifiquen segons la seva posició respecte de l'arrel en prefixos, infixos i sufixos.
- Aglutinant, llengua:** Llengua amb un tipus morfològic caracteritzat per la correspondència biunívoca entre morfs i morfemes.
- Al·latiu:** En la categorització de l'espai, l'al·latiu indica, bàsicament, desplaçament cap a un punt.
- Analogia:** Fenomen d'abast molt ampli que implica generalment la creació de formes regulars prenent com a model els paradigmes més productius, per exemple *Alt / més alt*, *baix / més baix*, *dolent / * més dolent* (per *pitjor*). L'analogia proporcional és un tipus d'analogia que implica la creació d'un model a partir d'un altre model generalment més productiu, la relació entre els quals es pot expressar com un model a quatre parts, p. ex. *Créixer / creixo > conèixer / *coneixo* (per *conec*)
- Antonímia:** Relació de sentit que es basa en l'oposició de significat. Segons diversos autors l'única antonímia real és la graduable; és a dir, aquella en què els termes que s'oposen són els extrems d'un continu. Quan dos

termes que s'oposen són hipònims d'un hiperònim, aleshores parlem de relacions de contrast.

Antònims complementaris: Són aquells que s'exclouen mútuament: *obert/tancat, ple/buit, solter/casat*.

Antònims graduables: Són aquells que representen els dos extrems d'un continu: *fred/calent, llarg/curt, alt/baix*, etc.

Antònims interdependents: Són aquells en què cadascun dels termes de l'oposició pressuposa l'altre: *mare/filla, comprar/vendre, nord/sud*.

Antropònim: Nom propi de persona.

Arbitrarietat del signe lingüístic: Característica del llenguatge humà que fa que no hi hagi cap regla d'emparellament entre la forma i el significat de les unitats lingüístiques, elements lèxics, etc. L'arbitrarietat s'oposa a la motivació o iconicitat en el llenguatge; per exemple en el terme *gat* no hi ha cap element que indiqui quin n'és el significat, mentre que *mèu* amb el significat de *gat* en el llenguatge infantil és un terme motivat.

Àrea lingüística: Àrea on, a causa d'un contacte de llengües intenses, es manlleva una sèrie de trets estructurals que són compartits per totes les llengües de l'àrea, independentment del seu origen genètic.

Arrel: És un element a partir del qual es formen paraules, o ell mateix és una paraula, i el qual no es pot descompondre en noves paraules. Alguns autors defineixen l'arrel com allò que queda quan s'han eliminat tots els afixos.

Arrels dependents: Són aquelles que tenen elements de concordança, com ara prefixos que es modifiquen d'acord amb la classe nominal a què pertany el substantiu al qual modifiquen, o concordança de gènere en les llengües que posseeixen aquesta característica.

Arrels neutres: Són aquelles que no tenen prefix o element de concordança.

Àtom: En els sistemes numerals, un àtom és un lexema no analitzable, per exemple *un, dos, tres, deu, cent...* en oposició als numerals compostos o analitzables: *onze, dotze, tretze, vint-i-dos, cinc-cents*, etc.

Autobiografia lingüística: Descripció de les experiències d'una persona en relació amb les llengües (formes d'aprenentatge, llengües del seu entorn, etc.). L'autobiografia lingüística és un dels tres components del Portafolis Europeu de les Llengües (PEL), juntament amb el passaport de llengües i el dossier.

Base: En un sistema numeral, les bases són els àtoms a partir dels quals s'inicien els processos de composició. Les bases poden ser primàries —aquelles a partir de les quals s'inicia el procés de composició dels numerals—, i secundàries —el nombre a partir del qual s'inicia el procés de composició més complexa, com ara la multiplicació per exemple, un sistema de base primària cinc pot tenir una base secundària deu o una base secundària vint.

Bilingüisme: Forma més freqüent de multilingüisme.

Branca lingüística: Divisió de primer nivell d'una família lingüística. Les branques, al seu torn, es divideixen en grups i aquests, en subgrups.

Cadena de manlleus: Forma de manlleu múltiple que consisteix en la transmissió d'elements lingüístics manllevats prèviament. Per exemple, *xoco-*

- lata* és un terme que procedeix del nàuatl i que incorpora el castellà, d'aquest passa a l'anglès i d'aquest al zulu, etc.
- Calc:** Tipus de manlleu que consisteix a incorporar l'estructura de composició d'un altre sistema però emprant els recursos del propi sistema. L'exemple més conegut de calc és *gratacels*, però n'hi ha d'altres com ara *railway* que ha estat "calcat" en llengües diferents com ara el finès *rautatie* (*rauta* "ferro" + *tie* "cami"), el francès *chemin de fer*, l'alemany *Eisenbahn*, el castellà *ferrocarril* o el suec *järnväg* (*järn* "ferro" + *väg* "cami").
- Camp semàntic:** Conjunt de termes que pertanyen a una esfera conceptual determinada. Els camps semàntics poden ser tancats (com ara els termes de color, de parentiu...) o oberts (com ara eines, mobles, aliments...).
- Canvi lingüístic:** Conjunt de processos que es donen en tots els nivells del sistema lingüístic i que condueixen a la diversificació d'una protollengua i/o a la diferenciació entre diversos estats de llengua.
- Canvi de significat o semàntic:** Canvi del significat de les paraules. Les paraules poden canviar per diferents motius i procediments, entre els quals l'ampliació o generalització i l'especialització.
- Canvi de categoria:** El desplaçament d'un element d'un grup o categoria a un altre és un canvi de categoria. Per exemple, de la paraula llatina *caput* ve la paraula catalana *cap* que, a més d'un substantiu molt polisèmic, pot ser un adjectiu (*no té cap germà*) i una preposició (*vaig cap a Lleida*). En aquest cas, hi ha hagut diversos canvis de categoria.
- Cas:** El cas és una categoria gramatical que indica les relacions gramaticals o semàntiques entre dos elements lingüístics. Per exemple, entre posseïdor i posseït (genitiu), entre subjecte i verb (nominatiu), entre complement directe i verb (acusatiu), etc.
- Categoria:** Una categoria és un conjunt o classe d'elements lèxics o gramaticals que comparteixen algun tret que fonamenta la seva agrupació. El nombre, el gènere, el cas, són categories, però també hi ha categories lèxiques com ara els sistemes numerals, els sistemes de parentiu, les parts del cos humà, etc.
- Categorització:** Procediment pel qual atribuïm diferents elements a una categoria determinada. El procés de categorització es basa en la percepció de trets comuns als elements que pertanyen a la mateixa categoria.
- Causatiu:** El causatiu pot ser una construcció, un afix o un verb que indiquen qui o què és responsable d'una acció.
- Ciril·lic:** El ciril·lic és l'alfabet que els sants Ciril·li i Metodi van crear per escriure les llengües orientals (rus, búlgar, serbi). Durant el segle xx el seu ús es va difondre a llengües parlades a la URSS.
- Classe nominal:** Grup de substantius que pertanyen a una classe marcada amb el morfema corresponent. El gènere és un tipus de classe nominal. En llengües bantu la classe nominal és marcada amb un prefix. Els fonaments de les classes nominals poden ser molt diversos: numerals, segons la forma, basats en trets com ara animat contra inanimat, etc.

- Classificació genètica:** Classificació de les llengües basada en els trets que comparteixen i que es poden atribuir al seu origen comú.
- Classificadors numerals:** Agrupament dels substantius d'una llengua en classes marcades pels morfemes corresponents.
- Clic:** Tipus especial de fonema implosiu caracteritzat per la producció simultània d'un tancament velar i d'una succió. Aquest so és característic de les llengües de la família khoisan del Sud de l'Àfrica, i d'algunes llengües bantu que els han manllevat.
- Comitatiu:** El comitatiu és un cas que indica en companyia de qui es fa una acció.
- Concordança:** És la relació que s'estableix entre diferents elements lingüístics. En general, el nucli d'una construcció determina les compatibilitats i incompatibilitats de les concordances.
- Consanguinitat:** En els sistemes de parentiu, relació entre parents amb un ancestre comú.
- Contacte de llengües:** És un terme genèric que es refereix a un gran nombre de situacions diferents que tenen en comú el fet que algú o algun grup social sap i/o parla llengües diferents. Els efectes d'aquesta circumstància van des del simple manlleu d'un element lèxic fins a la substitució d'una llengua per una altra en una comunitat. Les interferències, tots els tipus de canvi de codi, el desenvolupament de pidgins, etc., són fenòmens produïts pel contacte de llengües.
- Contaminació:** Terme amb què es designa, en fonologia, un procés d'assimilació dels sons d'una paraula cap a sons de paraules que s'hi relacionen d'alguna manera; i en morfologia quan es dona algun tipus d'interacció entre formes relacionades semànticament.
- Continu lingüístic:** El continu lingüístic és un fenomen resultant de la naturalesa gradual del canvi lingüístic. En casos en què els trets que caracteritzen una varietat lingüística no determinen una frontera nítida, parlem de continu lingüístic.
- Correspondències sistemàtiques:** Fenomen a partir del qual basem les hipòtesis de relació genètica entre les llengües. Quan dues o més varietats s'han desenvolupat a partir de la mateixa protollengua, és possible determinar canvis que es produeixen de manera sistemàtica, de manera que, quan en una llengua A trobem un canvi determinat, trobarem un altre tipus de canvi en una llengua B que s'hi correspongui. Les correspondències sistemàtiques són el fonament de mètodes d'acostament lingüístic com ara l'EuroCom, però també del desenvolupament de formes analògiques inexistents. Per exemple, atesa la correspondència *ley//lei*, *lengua//llengua*, *lirio//lliri*, molts parlants desenvolupen la forma **llingüística* en lloc de *lingüística*.
- Datiu:** El datiu és el cas que indica qui és el receptor d'una acció.
- Declinació:** Procediment pel qual es modifiquen les terminacions de determinats grups de paraules en les llengües flexives.

- Definit/Indefinit:** Oposició que indica si el referent és identificable o no, per exemple *ella* o *algú*.
- Demostratiu:** Els demostratius són elements dítctics que situen el referent respecte dels interlocutors.
- Devanagari:** Sistema d'escriptura emprat en moltes llengües contemporànies de l'Índia i també en sànscrit.
- Dialecte:** Varietat regional d'una llengua. En algunes tradicions, per exemple la francesa, el terme dialecte s'empra en un sentit semblant al de *subllengua* o *llengua no desenvolupada* o *llengua inferior*, i per això s'associa sovint a llengües africanes, ameríndies, etc. Òbviament, aquest significat no té cap sentit si no és com a prejudici lingüístic, i no té cap fonament ni científic ni lingüístic.
- Difusió:** Terme que, generalment, s'oposa al *d'origen comú*, i que designa qualsevol dels fenòmens de transmissió d'elements lingüístics a causa del contacte de llengües.
- Dinàmica de les llengües:** L'estudi del canvi lingüístic des de la perspectiva interna. La noció de *dinàmica de les llengües* és molt propera a la de *contacte*, però si en aquest cas es fa èmfasi en els factors externs (els parlants), en el cas de la dinàmica l'èmfasi es fa en el resultat que el contacte té en les llengües.
- Diversitat lingüística:** El concepte de diversitat lingüística engloba, almenys, tres sentits diferents, per bé que interrelacionats: a) La diversitat lingüística com a relació que establim entre el codi lingüístic i altres variables, com ara el nombre de parlants, el territori, etc. Aquesta accepció del terme correspon, de fet, al que seria l'índex de diversitat lingüística. b) La diversitat lingüística com a resultat del procés de diversificació natural de la llengua i de les llengües. c) La diversitat lingüística com a manifestació de les immenses possibilitats de configuració d'un codi tan versàtil i flexible com la llengua.
- Dual:** Nombre gramatical que fa referència a dos elements, dues persones, etc. El dual és molt habitual en els sistemes pronominals de les llengües del món.
- Dualitat d'estructuració:** La *dualitat d'estructuració* o *dobla estructuració* és un tret de disseny del llenguatge humà que consisteix en la composició d'elements discrets o discontinus en dos nivells, el primer on es combinen les paraules i el segon on es combinen els fonemes per crear paraules. Aquest tret és el que fa possible que, a partir de molt pocs elements, puguem crear un gran nombre d'unitats i és el que mostra que la suposició que hi ha llengües "amb poques paraules" és absurda perquè, en tractar-se d'un tret del llenguatge humà, sabem que és universal, i que per tant totes les llengües tenen la mateixa possibilitat de creació d'elements.
- Duplicació tautològica:** En toponímia parlem de duplicació tautològica quan un topònim, és a dir, un nom propi, té el mateix significat que allò que designa; per exemple, Sàhara vol dir "desert", Ganges vol dir "riu", Tonga

vol dir “illa”, etc. Per tant, són duplicacions tautològiques ”el desert del Sàhara”, “el riu Ganges”, “l’illa de Tonga”, etc.

Edat relativa dins de la generació: En els sistemes de parentiu, es refereix a l’ordre cronològic entre els membres d’una generació, per exemple: *germà gran del pare*, *germà petit del pare*, *fill del germà petit de la mare*, etc. Cal tenir present que aquest tret és pertinent quan produeix formes no analitzables.

Elements estructurals: Terme que engloba aquells elements de la llengua que formen part de la gramàtica i no són lèxics, per exemple *aquell*, *amb*, *les*, etc.

Elements lèxics: Els elements lèxics són les unitats de la llengua amb significat lèxic. Aquesta noció s’oposa a la d’element estructural, així en *aquell noi*, *amb ironia* i *les cases*, *aquell*, *amb* i *les* són elements estructurals i *noi*, *ironia* i *cases* són elements lèxics.

Ergatiu: En llengües ergatives, és el cas que indica el subjecte d’un verb transitiu i s’oposa a l’absolutiu.

Essiu: És un cas que indica el caràcter temporal d’algun ens o persona. El significat és semblant al de la locució *quan era...* (jove, estudiant, una platja tranquil·la, un poble de 500 habitants...).

Estàndard: En sociolingüística s’anomena estàndard la varietat emprada en l’ensenyament, els mitjans de comunicació, etc. L’estàndard tant pot ser una varietat prestigiada que és triada per fer aquesta funció, com una creació a partir de diferents varietats de la llengua.

Etimologia: Disciplina que estudia l’origen de les paraules. El terme etimologia també s’empra com a quasi-sinònim d’origen en expressions com ara *l’etimologia d’un mot*.

Etimologia popular: En la segona accepció del terme, és l’atribució no formal o acadèmica d’origens per a determinades paraules a causa de semblances, males interpretacions, reinterpretacions, recomposicions, etc. Per exemple, la paraula melmelada, que ve del del nom del codony en portuguès *marmelo*, s’explica sovint com un compost amb *mel*.

Etnocentrisme: Representació del món a partir de la pròpia cultura.

Família lingüística: Grup de llengües que tenen un origen comú. En general s’anomena família la unitat genèticolingüística més gran. Les famílies es divideixen en branques, aquestes en grups, i aquests en subgrups.

Fisionisme: En lingüística històrica, terme que s’oposa al de fusionisme i representa el corrent que s’oposa a la creació de grans grups lingüístics basats en proves quantitatives.

Fitònim: Nom de planta.

Forma analitzable: En morfologia, parlem de formes analitzables quan un lexema està format per diferents unitats de significat o morfemes; per exemple, *nou* és una forma inanalitzable i *dinou* una forma analitzable.

Formes inanalitzables: En morfologia, parlem de formes inanalitzables quan un lexema està format per una única unitat de significat. Aquesta noció

- és especialment rellevant en l'estudi de la relació entre la llengua i la cultura, i també en el de la història de la llengua.
- Funció distintiva: És la que exerceixen alguns elements lingüístics quan determinen un canvi de significat.
- Fusionisme: En lingüística històrica, terme que s'oposa al de fisionisme i que representa el corrent que propugna la creació de grans grups lingüístics basada en proves generalment quantitatives.
- Gènere: Característica lingüística que és la base de les classificacions nominals i que es manifesta en les concordances.
- Genitiu: És un cas que indica relacions de pertinença o possessió.
- Genocidi lingüístic: Les Nacions Unides van proposar, però no aprovar, la definició de genocidi lingüístic com "la prohibició de l'ús de la llengua del grup en les relacions quotidianes, o a les escoles, i de la impressió i circulació de publicacions en la llengua del grup".
- Gramaticalització: Procés mitjançant el qual determinades formes lèxiques perden part del seu valor semàntic i passen a formar part del corpus de mots funcionals d'una llengua. També pren aquest nom el procés de canvi de formes lèxiques en formes gramaticals.
- Heteronímia: Per bé que l'heteronímia és entesa habitualment com la pronúncia diferent de mots que s'escriuen de la mateixa manera, alguns autors empen aquest terme per referir-se a mots de varietats geogràfiques diferents que tenen el mateix significat, és a dir, allò que altres autors entenen com una forma de sinonímia; per exemple *escombra/granera*, *mirall/espill*, *botifarra/llangonissa/tastet*, etc.
- Hiperònim: Terme que té una relació de superordinació no reversible amb un altre terme; per exemple *moble* és l'hiperònim de *taula*.
- Hipònim: terme que té una relació de subordinació no reversible amb un altre terme; per exemple *cadira* és hipònim de *moble*.
- Hiponímia: Relació de sentit que implica la subordinació d'un terme a un altre.
- Homòfons: Paraules diferents que es pronuncien igual, com ara *baca/vaca*.
- Homògrafs: Paraules diferents que s'escriuen igual, com ara *estoc* (espasa) / *estoc* (mercaderia).
- Homonímia: Es dona quan dos termes són homòfons i/o homògrafs; és a dir, quan dos termes idèntics corresponen a lexemes diferents.
- Iconicitat (o motivació) en el llenguatge: Aquesta noció s'oposa a la d'arbitrarietat i engloba tots aquells elements de la llengua que d'una manera o d'una altra són motivats, ja siguin les onomatopeies, els ideòfons, l'ordre sintàctic que reflecteix l'ordre del fets (*Vini, vidi, vinci*), etc.
- Identitat de sexe: En els sistemes de parentiu, la identitat de sexe és rellevant quan el fet de ser del mateix sexe o de sexe diferent entre parents implica un terme diferent; per exemple en èuscar hi ha quatre termes que corresponen als nostres *germà /germana* i el que els diferencia és el tret +/- identitat de sexe: *arriba* (germana de germà) /*ahizpa* (germana de germana), *anaia* (germà de germà) /*neba* (germà de germana).
- Indefinit: vegeu "Definit/indefinit".

Índex de diversitat: Vegeu “Diversitat lingüística”.

Inessiu: És un cas que indica “a l’interior de”. Acostuma a trobar-se en llengües que també tenen un adhesiu.

Innovació: Una innovació lingüística és el resultat d’un procés de canvi que afecta un grup de llengües determinades.

Innovació compartida: És una innovació lingüística que es dona en un grup de llengües i que, per tant, contribueix a diferenciar-lo d’altres grups de la mateixa família. En les llengües romàniques, per exemple, un dels trets que diferencia les orientals de les occidentals és que aquelles fan derivar els substantius del nominatiu i aquestes de l’acusatiu, per tant, en cadascuna és una innovació compartida del grup corresponent i la diferencia de l’altre.

Instrumental: El cas instrumental indica l’instrument mitjançant el qual es realitza una acció.

Interferència: És un tipus de manlleu característic de llengües en contacte que es dona quan els parlants de la llengua interferenciada estan prou familiaritzats amb la llengua interferenciadora com per poder incorporar els elements d’aquesta i adaptar-los al propi sistema.

Lexema: Unitat abstracta del lèxic. Els lexemes poden ser primaris o inanalitzables (català, plàtan, bou) o secundaris o analitzables (catalana, plataner, bous).

Lingua franca: És una llengua que s’empra com a vehicle de comunicació entre comunitats lingüístiques amb llengües diverses.

Lingüística comparada: Per bé que aquest terme podria referir-se a diferents tipus de comparació, de fet es refereix a aquella branca de la lingüística històrica que empra com a mètode les comparacions de llengües per trobar les correspondències que puguin provar-ne el parentiu lingüístic. En un sentit més restrictiu, la lingüística comparada, es refereix al període en què es comencen a fer les primeres comparacions sistemàtiques de llengües, fins que s’hi afegeix el vessant històric.

Lingüística genètica: Terme emprat per molts lingüistes per referir-se al que habitualment es coneix com lingüística històrica. *Lingüística genètica* vol ser un terme inclusiu de les branques que s’ocupen del parentiu lingüístic: la lingüística comparada i la lingüística històrica.

Lingüística històrica: Branca de la lingüística que estudia el canvi lingüístic. Per bé que en el seu origen la lingüística històrica s’ocupava només del desenvolupament lineal de les llengües, molt aviat va anar incorporant la dimensió espacial del canvi, tant amb els avenços de la geografia lingüística i la dialectologia com, més recentment, amb l’estudi del contacte de llengües que ha aportat la sociolingüística.

Llengua subordinada: Terme genèric per designar les llengües que, en contextos determinats, són substituïdes per altres llengües. En un sentit més restrictiu la llengua subordinada és la llengua que se substitueix en un procés de substitució lingüística.

- Llengua aïllada: Una llengua aïllada és aquella per a la qual no s'ha pogut detectar cap mena de parentiu amb altres llengües.
- Llengua de les sogres: Terme emprat per referir-se a les varietats que s'empren per adreçar-se a persones la relació amb les quals està tabuïtzada.
- Llengua oficial: Qualsevol llengua que tingui estatus d'oficial en un context determinat.
- Llengua tonal: Llengua en la qual el to té funció distintiva.
- Llenguatge motivat: Vegeu "Iconicitat en el llenguatge".
- Locatiu: És un cas que indica el lloc on es realitza una acció.
- Manlleu: És un element d'una llengua que s'incorpora en una altra llengua.
- Manlleu múltiple: Un manlleu múltiple és un element manllevat que es troba en diferents llengües, ja sigui perquè l'han manllevat independentment o perquè hi ha hagut una cadena de manlleus. També es parla de manlleu múltiple quan un element manllevat per la protollengua passa a les llengües que en procedeixen.
- Marca: Tret lingüístic que és analitzable en les categories marcades; per exemple en l'oposició singular/plural el plural és la categoria marcada i, en general, en els plurals podem identificar la marca; en l'oposició masculí/femení el femení és la categoria marcada, etc.
- Marcació: La marcació és un fenomen molt estès en les llengües del món i que es dona en tots els nivells del llenguatge. Es manifesta en la presència d'algun tipus de marca en un membre de les parelles que s'oposen. El membre marcat és la categoria marcada.
- Metàfora: Tipus de canvi significat que implica l'ús figurat del significat d'una paraula per associació, semblança, etc., com ara *pujar un campanar*→*pujar de categoria laboral*.
- Metonímia: Tipus de canvi significat que implica que una paraula que designa un atribut o qualitat del referent acaba designant el referent mateix, com per exemple *llengua*.
- Monogenisme: Hipòtesi que postula un origen únic per a tota la humanitat.
- Mort de les llengües: Vegeu "Substitució lingüística".
- Multilingüisme: Terme que s'empra per designar situacions molt diverses que tenen en comú el fet d'utilitzar més d'una llengua en el mateix context.
- Nominatiu: En llengües acusatives, és el cas que marca el subjecte dels verbs transitius i intransitius.
- Oposició alienable/inalienable: Oposició que es dona en els possessius i que és molt freqüent en les llengües del món. L'oposició alienable és un tipus de possessió no inherent. Tot i que poden variar molt segons les cultures, en general, és alienable tot allò que pot canviar de posseïdor. L'oposició inalienable és la possessió transferible o inherent. Les parts del cos humà acostumen a ser possessions inalienables i els terme de parentiu també.
- Oposició inclusiu/exclusiu: Oposició que es dona en els pronoms personals de primera persona no singulars i que indica la inclusió o exclusió del receptor en la primera persona.

- Parentiu lingüístic:** El parentiu lingüístic és la relació que s'estableix entre llengües o grups de llengües que tenen el mateix origen.
- Partonomia:** Forma d'organització del lèxic basada en la relació part-tot; per exemple, l'ungla és una part del dit, el dit és part de la mà, la mà és part del braç, etc.
- Poligenisme:** Hipòtesi que postula orígens diversos per a la humanitat.
- Polisèmia:** Relació de sentit que es dóna quan a un element lèxic li corresponen diversos significats.
- Possessió alienable contra inalienable:** vegeu "Oposició alienable contra inalienable".
- Prejudicis lingüístics:** La noció de judici lingüístic abasta tots els judicis preconcebuts o sense fonament sobre les llengües i els seus parlants. Inclou també les actituds lingüístiques negatives i els comportaments lingüístics que en són conseqüència. Els prejudicis lingüístics els poden tenir també les persones contra la pròpia llengua, generalment com a conseqüència de les pressions que han rebut pel fet de parlar-la.
- Productivitat:** La productivitat és un dels trets de disseny del llenguatge humà que permet combinacions inèdites d'elements lingüístics. En un sentit més restringit, la productivitat es refereix a les possibilitats de creació de mots de determinats elements lingüístics.
- Protollengua:** És la llengua que obtenim a partir de les correspondències sistemàtiques observades per l'aplicació del mètode comparatiu. Les correspondències establertes ens permeten reconstruir protoformes. Les protoformes obtingudes i, per tant, les protollengües, no han de ser enteses com a mostres d'una llengua real sinó com una mena de denominador comú d'un grup de llengües o d'una família lingüística.
- Prova de la substitució:** Anomenada també *prova de la commutació* consisteix a substituir un element lingüístic (fonema, morfema, lexema) per un altre per comprovar si es produeixen canvis de significat, paraula, estil, etc. Per Exemple, una manera de comprovar quin d'un grup de sinònims és més bàsic que els altres consisteix a substituir-los en diferents contextos i veure quin pot ser emprat més freqüentment. Així entre *dormir*, *clapar*, *pernoctar* i *pesar figures*, no tots poden substituir *dormir* en les oracions: *Me'n vaig a **dormir** (*pernoctar)*, *Els clients **dormiran** a Figueres i després continuaran el viatge (*claparan / *pesaran figures)*, *Els nens han de **dormir** (*clapar / *pernoctar / *pesar figures) bé per rendir a l'escola.*
- Reanàlisi:** Operació que consisteix a reinterpretar una construcció i atribuir-li un significat diferent de l'original.
- Recomposició:** La recomposició és un fenomen que s'acostuma a donar quan, a causa del canvi lingüístic, un compost esdevé obscur o inanalitzable i propicia que es puguin assignar nous valors als seus components a causa d'una reinterpretació. Per exemple, segons Federico Corriente, l'expressió "Àngela Maria" que expressa alleujament quan s'aclareix un dubte, vindria de l'andalús *injílaalmirya* "dissipació del dubte", fórmula que en esdevenir obscura és reinterpretada amb noms coneguts.

- Reflexivitat:** Tret de disseny del llenguatge humà que fa que es pugui emprar el codi per referir-s'hi.
- Relacions de contrast:** Relació que s'estableix entre elements que pertanyen a la mateixa classe o categoria; per exemple, els hipònims d'un mateix hiperònim contrasten en algun tret semàntic. Les relacions de contrast són un tipus de relació horitzontal (es dóna al mateix nivell) que s'oposa a les relacions verticals, com ara les que es donen entre els diferents nivells de les taxonomies i les partonomies.
- Relacions d'inclusió o hiperonímia/hiponímia:** Les relacions d'inclusió s'estableixen entre elements que tenen una relació de pertinença vertical. La inclusió és una forma d'organització del lèxic universal que implica que els elements que són considerats com a membres del mateix grup o classe estan inclosos en un terme genèric. La relació d'inclusió és la base de les taxonomies.
- Relacions de sentit:** Relació que s'estableix entre diferents elements lingüístics i que es fonamenta en els significats respectius.
- Segones llengües:** Totes les llengües que un individu adquireix després de la primera o primeres.
- Sexe del parent:** Un dels trets distintius en els sistemes de parentiu.
- Sinonímia:** Relació de sentit que es dóna quan dos lexemes diferents tenen un significat semblant.
- Sistema conceptual:** Conjunt de conceptes i maneres d'organitzar-los. Els sistemes conceptuals es basen en la categorització.
- Sistema de parentiu:** Conjunt dels termes de parentiu d'una llengua, les relacions entre els quals es fan explícites mitjançant la combinació de trets componencials, dels quals els més freqüents són la generació, l'oposició consanguinitat/afinitat i el sexe del parent.
- Sistema fonològic:** Conjunt de sons d'una llengua.
- Sistema numeral:** Conjunt de termes que es refereixen a quantitats específiques.
- Subgrup lingüístic:** Un subgrup lingüístic és un grup de llengües escindides d'un altre grup lingüístic al qual se subordina.
- Substitució lingüística:** Procés pel qual una comunitat lingüística abandona la seva llengua d'origen i passa a parlar-ne una altra.
- Taxonomia:** Una taxonomia és un model de classificació emprat inicialment per ordenar animals i plantes que l'etnosemàntica va incorporar com a procediment d'anàlisi dels camps semàntics.
- Taxonomia lingüística:** Una taxonomia lingüística és un arranament dels termes en una jerarquia que va des dels termes més inclusius fins als menys inclusius. En principi, cada terme posseeix tots els trets del terme superordinat i contrasta en un o més trets amb els termes del seu mateix nivell. Cada unitat d'una taxonomia és un taxó.
- Taxonomia popular:** Segons Brown, és el coneixement classificatori compartit per la majoria de parlants madurs d'una llengua. Totes les cultures te-

nen sistemes propis de classificació dels elements de l'entorn, aquests sistemes s'anomenen taxonomies populars.

To: El to és un dels elements suprasegmentals que, juntament amb l'accent i la durada, poden tenir valor distintiu en les llengües. En les llengües tonals, la diferència de to en un segment idèntic pot implicar significats diferents.

Topònim: Nom propi de lloc.

Tret de disseny del llenguatge humà: Conjunt de trets que són inherents a totes les llengües orals i signades.

Universal implicatiu: Relació d'implicació que s'estableix entre dues característiques lingüístiques. Els universals implicatius tenen la forma: "Si una llengua té X també té Y, però no a l'inrevés".

Universal lingüístic: Característica que es troba en totes les llengües del món, o que és molt freqüent, o que es dona sempre que també es doni una altra característica, etc.

Variació interna: Variació que es produeix en l'interior d'una llengua. Per exemple *parlo/parli/parle/parl* són realitzacions diverses del mateix mot en català.

Varietat geogràfica: Varietat lingüística característica d'una zona geogràfica. Dialecte.

Varietat social: Varietat lingüística característica d'un grup social.

Visió del món: Traducció del terme alemany *Weltanschauung*, característic del romanticisme alemany, que també pot ser entès com "forma d'interpretar el món", "ideologia", "filosofia (de la vida)", etc.

Vocabulari bàsic: La noció de vocabulari bàsic es refereix a aquella part del lèxic més resistent al canvi que designa elements comuns de l'experiència humana, per això alguns autors afirmen que, a més a més, ha de ser universal. La noció de vocabulari bàsic ha estat força recurrent en la història de la lingüística, i s'ha emprat sovint com a base per a la comparació de llengües, sobretot per a aquelles de les quals tenim poques dades.

Zoònim: Nom d'animal.

APÈNDIX 9

Activitats i Solucions de les activitats

Capítol 3. Els vincles històrics de les llengües

ACTIVITAT 1

Les llengües que segueixen estan totes emparentades, és a dir, pertanyen a la família indoeuropea, però a diferents subgrups. Tenint en compte que algunes són l'única llengua del seu grup, aparella-les segons el grup lingüístic corresponent (per exemple, noruec-suec, o francès-català) i digues quines no tenen parella:

afrikaans, albanès, alemany, aragonès, armeni, bengalí, bretó, caixubi, grec, irlandès, lituà, llatí, macedoni, paixtu, persa, prussià, romanès, urdú

Solució:

afrikaans-alemany, albanès, aragonès-romanès (llatí), armeni, bengalí-urdú, bretó-irlandès, caixubi-macedoni, grec, lituà-prussià, paixto-persa.

ACTIVITAT 2

Digues a quin grup lingüístic pertanyen les parelles que has obtingut en l'activitat anterior.

Solució:

GERMÀNIC	afrikaans-alemany,
ALBANÈS	albanès,
ROMÀNIC	aragonès-romanès (llatí),
ARMENI	armeni,
ÍNDIC	bengalí-urdú,
CELTA	bretó-irlandès,
ESLAU	caixubi-macedoni,
GREC	grec,

BÀLTIC
IRANIÀ

lituà-prussià,
paixto-persa

ACTIVITAT 3

De les llengües esmentades a l'activitat anterior, indica de quines no n'havies sentit a parlar mai, i busca informació sobre elles. Digueu, també, si hi ha algun parentiu que t'hagi sorprès especialment.

ACTIVITAT 4

Agrupa les llengües que segueixen segons el seu parentiu lingüístic. Et podem donar algunes pistes: totes són o bé d'Europa, o bé del nord d'Àfrica o bé de la Mediterrània. Una llengua no està emparentada amb cap de les altres; les altres pertanyen a quatre famílies diferents, però a vuit grups lingüístics. Per si et serveix d'alguna cosa, aquí tens la nostra proposta, però t'avisem que no n'hem encertat ni una...

georgià
turc, fenici
bretó, francès,
gal, gallec, guanxe
irlandès, islandès, finès
amazic, àrab, sami
tuareg, flamenc, sòrab, hebreu
búlgar, txetxè, dàlmata, hongarès
danès, estonià, polonès
frisó, friulà, amhàric

amazic, amhàric, àrab, bretó, búlgar, dàlmata, danès, estonià, fenici, finès, flamenc, francès, frisó, friulà, gal, gallec, georgià, guanxe, hebreu, hongarès, irlandès, islandès, polonès, sami (lapó), sòrab, tuareg, turc, txetxè

Solució:

turc
georgià, txetxè
bretó, gal, irlandès
amazic, guanxe, tuareg
búlgar, polonès, sòrab
danès, flamenc, frisó, islandès
amhàric, àrab, fenici, hebreu
dàlmata, francès, friulà, gallec,
estonià, finès, hongarès, sami

ACTIVITAT 5

Sabem que l'anglès i el català estan emparentats, i aquest parentiu el demostren moltes correspondències sistemàtiques. Quines de les que segueixen són prova de parentiu entre l'anglès i el català i quines no.

apricot	albercoc
aubergine	albergínia
chameleon	camaleó
chocolate	xocolata
cotton	cotó
fish	peix
foot	peu
football	futbol
ford	port
hall	cel·la
handball	handbol
horn	corn
nose	nas
teeth	dent(s)
ten	deu
tongue	llengua
two	dos

Solució:

Només són proves de parentiu les que tenen el seu origen en l'indoeuropeu:

fish	peix
foot	peu
ford	port
hall	cel·la
horn	corn
nose	nas
teeth	dent(s)
ten	deu
tongue	llengua
two	dos

les paraules manllevades:

apricot	albercoc
aubergine	albergínia
chameleon	camaleó

chocolate	xocolata
cotton	cotó
football	futbol
handball	handbol

apricot i *aubergine* són paraules d'origen àrab que van arribar a l'anglès a través del català (*abrecock* i *alberginera*), *chameleon* i *camaleó* vénen ambdues del grec, *chocolate* i *xocolata* vénen del nahua i arriben a l'anglès i al català a través de l'espanyol. *Cotton* i *cotó* és d'origen àrab. Finalment, *futbol* i *handbol* són termes manllevats del l'anglès.

ACTIVITAT 6

Quines relacions de parentiu podem establir a partir dels numerals de les llengües que segueixen.

1. nje, dy, tre/tri, kater, pese, gjashte, shtate, tete, nende, dhjete.
2. aon, dá, trì, ceithir, cóig, sia, seachd, ochd, naoi, deich
3. ek, do, tiin, caar, pac, che, saat, aath, nau, das
4. ein/ei/eitt, to, tre, fire, fem, seks, sju, atte, ni, ti.
5. jau, dwa, dre, calor, pindza, spas, owe, ate, nah, las.
6. efa, dvi, tri, catur, pañca, sas, sapta, asta, nava, dasa
7. eka, deka, tuna, hatara, paha, haya, hata, ata, namaya, dahaya
8. jeden, dva, tri, ctyri, pet, sest, sedm, osm, devet, deset.

Solució

Tots els sistemes numerals són de llengües indoeuropees, per tant, totes estan emparentades. L'objectiu d'aquesta activitat adreçada a alumnes de batxillerat és mostrar com actua la llei de la transitivitat: Si A i B estan emparentades i B i C estan emparentades, aleshores A i C estan emparentades. Només que es trobi una correspondència clara en una llengua ja podem atribuir-li origen comú. Les llengües són les següents:

1. albanès, 2. escocès, 3. hindi, 4. noruec, 5. persa, 6. sànscrit, 7. singalès, 8. txec.

Capítol 4. El tractament de la diversitat lingüística

Els manlleus

ACTIVITAT 1

Fer l'inventari de la roba que es porta posada, i buscar l'origen de les paraules per adonar-se de "quantes llengües es porten a sobre", per exemple *anorac* (inuit), *brusa* (francès), *camisa* (celta), *pantaló* (italià), *parka* (aleuta), *sabata* (turc), *samarreta* (basc), *xandall* (francès).

ACTIVITAT 2

Demanar als alumnes que proposin un menú. Fer l'inventari de tots els plats triats i buscar l'origen dels termes. Aquesta activitat acostuma a tenir com a resultat aquest menú tipus: primer plat, pizza (italià) o macarrons (italià); segon plat, bistec (anglès) amb patates (quítxua + taino); postres, iogurt (turc); beguda, coca (quítxua)-cola (ewe).

ACTIVITAT 3

Triar un camp semàntic (instruments musicals, embarcacions, esports, fruites, animals grans, etc.) i buscar les llengües d'origen dels termes. Situar les llengües en el mapa del món. Es poden fer murals amb el resultat d'aquesta activitat.

ACTIVITAT 4

Fer un inventari de zoònims d'origen grec i buscar-ne l'etimologia. Alguns seran formes inanalitzables, però en alguns casos es poden identificar els components, per exemple:

rinoceront (nas + banya)
hipopòtam (cavall de riu)
dromedari (animal que corre)
estruç (pardal + camell)

Altres zoònims d'origen grec: cocodril, orca, linx, bisó, pelicà, faisà, pitó, salamandra, etc.

ACTIVITAT 5

En una visita al zoo, centre de recuperació de rèptils o similar, fer un inventari dels noms dels animals i buscar l'origen dels seus noms. Situar-los en el mapa del món. Alguns animals del zoo de Barcelona:

cacatua: del malai
caiman: del carib

calau: del malaisi
cangur: del guuguyimidirr

capibara: del tupí
carpa: del germànic
còndor: del quítxua
cotorra: del castellà
gavià: de l'hindustànic
guacamai: de l'arauac
guanac: del quítxua
guepard: de l'italià
iguana: de l'arauac
impala: del luganda
jaguar: del tupí
lèmur: del llatí
macaco: del kimbundu

marabú: de l'àrab
minà: del hindi
nyandú: del guaraní
nyu: del khoisan
orangutan: del malai
panda: del nepalès
piranya: del tupí
quetzal: del nahua
samaruc: de l'italià
tapir: del tupí
tucanet: del tupí-guaraní
uapití: de l'algonquí
varà: de l'àrab

ACTIVITAT 6

En les llengües del món apareixen sovint elements lèxics amb estructures idèntiques, però que no són necessàriament calcs. En general, responen al fet que un mateix referent pot suggerir metàfores equivalents. Així, no és estrany trobar la construcció “aigua de l’ull” per “làgrima, o “cavall de ferro” per bicicleta, o “ocell de ferro” / “ocell europeu” per avió, “cap de la cama” per genoll, “serp terrible” per boa, etc. Cal diferenciar aquestes construccions de les formes lexicalitzades com ara “ull de bou”, “peu de rei”, etc., el significat de les quals no es pot predir a partir de la suma de significats dels components. Tenint en compte això, es pot demanar als alumnes que busquin construccions d’aquest tipus en les llengües que coneguin i comprovar quines són coincidents i quines no.

Els antropònims

ACTIVITAT 1

Buscar informació sobre les llengües de què provenen els noms: On es parlen, grup lingüístic a què pertanyen, nombre de parlants, paraules que en puguem conèixer, persones que coneixem que les parlen, o qualsevol informació pertinent adequada a l’edat del grup.

(Aquesta activitat es pot realitzar amb alumnes a partir del segon cicle d’ESO).

ACTIVITAT 2

Atès que treballant amb antropònims toparem ben segur amb llengües clàssiques (llatí, grec, sànscrit) i llengües extingides (còrnic, guanxe), és una bona ocasió per fer veure les diferències entre ambdues: mentre que les primeres ningú no va deixar de parlar-les i van seguir el procés natural, és a dir, van canviar i es van diversificar, les segones van desaparèixer sense

possibilitat de canviar perquè o bé els seus parlants en van adoptar una altra (còrnic), o van ser exterminats (guanxe). La reflexió es pot estendre al destí de les llengües subordinades (català, èuscar, irlandès, quítxua...).

ACTIVITAT 3

Les formes del mateix nom en una llengua (Pau/Pol) o en llengües diferents (Pau, Pablo, Paul, Paulo, Paolo, Pavel, Pavlo, Paavo) són maneres accessibles per als alumnes d'il·lustrar la diversitat i comprovar com cada cultura es nodreix de les altres, en tant que els noms provenen d'una llengua i d'aquesta passen a les altres. Es pot proposar als alumnes que busquin les formes corresponents al seu nom en altres llengües.

català:	Jordi	Jaume	Joan	Josep
castellà:	Jorge	Jaime	Juan	José
francès:	Georges	Jacques	Jean	Joseph
italià:	Giorgio	Giacomo	Giovanni	Giuseppe
portuguès:	Jorge	Jaime	Joao	Jose
èuscar :	Gorka	Jakobe	Jon	Joseba
gallec:	Xurxo	Xaime	Xoán	Xosé
anglès:	George	James	John	Joseph
alemany:	Georg	Jakob	Johann	Josef
neerlandès:	Joris	Jakob	Jan	Josef
danès:	Jorgen	Jakob	Jens	Josef
rus:	Yuri	Yakob	Ivan	Iosif
polonès:	Jerzy	Jakub	Jan	Józef
hongarès:	György	Jakab	János	József
irlandès:	Seorise	Séamus	Sean	Seosamh

ACTIVITAT 4

Els significats dels antropònims són també una bona manera de mostrar fins a quin punt compartim coses amb altres cultures. Podem trobar grups de noms com els que segueixen:

David/Kevin “estimat”

Carles/Andreu “home, viril”

Pau/Paz, Frida, Irene, Irina, Salomé i Zulema “pau”

Crisòstom, Eufèmia, Eulàlia i Facund fan referència a l'eloqüència

Almanson, Estefania, Nasir, Nicanor i Víctor fan referència a la victòria

ACTIVITAT 5

A partir dels significats dels antropònims podem realitzar diferents exercicis d'identificació, relació, comparació, etc., entre llengües, per exemple:

– El component *andr-* (home) d'Andreu és el mateix que trobem en: androcèntric, androfòbic, androgínia, androide...

– En els noms que fa referència a la pau podem identificar Frida/Friede (alemany), Salomé/Salom (hebreu), Zulema/Salam (àrab).

ACTIVITAT 6

Els noms que segueixen són germànics, com es diu *famós* en germànic?:

Albert: famós per la noblesa

Robert: famós per la glòria

Heribert: exèrcit famós (en germànic, famós és *bert*).

ACTIVITAT 7

Els noms que segueixen són d'origen hebreu, què significa Joel?:

Josep: que Déu augmenti la família

Joan: compassió de Déu

Joaquim: Déu construirà

Jonatan: Do de déu

Josué: Déu és salut

Manel: Déu és amb nosaltres

Daniel: Justícia de Déu

Miquel: Qui com Déu?

Rafael: Déu ha guarit

Gabriel: Força de Déu

Joel: Déu és Déu

ACTIVITAT 8

Qui treballa la terra? Si observem les formes en francès, anglès i alemany de Jordi, (Georges, George, Georg), o, la mateixa forma catalana Georgina, és fàcilment identificable la forma *geo-*, que és la mateixa que trobem en geografia, geologia, geofísica, geocentrisme, etc.; per tant, "terra". La segona part del mot (*geo-ergon*) significa "el qui treballa".

Jordi: *geo-ergon*

ACTIVITAT 20

Qui estima els cavalls? Recordem que l'homonímia es dona quan dues formes idèntiques corresponen a lexemes diferents. Per esbrinar qui estima els cavalls haurem de tenir en compte quatre components d'origen grec:

filo- "amic"

filo- "raça"

hipo- "cavall"

hipo- "sota"

Amb el primer component obtenim compostos com ara: filosofia, filologia, filogínia, filantropia; i antropònims com Filomena (amant del cant), Filandre (que estima els homes: andr- com Andreu) o Filadelf (que estima el seu germà) > Filadèlfia.

Amb el segon component obtenim compostos com ara: filogènesi, filogenètic.

El tercer component el podem identificar en paraules ja inanalitzables en català com ara: hipopòtam (cavall de riu) o hipòdrom (lloc on corren els cavalls), el significat dels quals podem concloure ajudats per algun topònim com Mesopotàmia (entre dos rius) o alguns noms com canòdrom, dromedari (animal que corre), etc.

El quart component el podem identificar en paraules com hipocalòric, hipodèrmic, hiponímia, etc.

Si finalment, prenem al forma italiana Filippo, es fa del tot transparent que qui estima els cavalls és el Felip.

Compte, però, amb els falsos amics, perquè podríem pensar que el Filibert també estima alguna cosa, però si tornem al grup Robert, Albert, Heribert, lluny de concloure que estima la fama ens adonarem que és un nom germànic i, per tant, estimi la fama o no, és molt famós: *Fili* (alemany *Viel* "molt"), *Bert* "famos".

ACTIVITAT 10

Molts noms comuns provenen d'antropònims. L'activitat que es proposa consisteix a esbrinar d'on provenen alguns noms comuns que tenen el seu origen en algun antropònim. Per exemple:

Plantes: begònia, buguenvíl-lea, camèlia, dàlia, fúcsia, gardènia, magnòlia, marialluïsa, sequoia.

Begònia: nom creat pel botànic Plumier (1646-1706) en honor de Begon, intendent general d'Haití (s. xvii).

Buguenvíl-lea: nom del navegant francès Louis-Antoine de Bougainville (1729-1811), al qual atribuïren la importació de la planta.

Camèlia: creació de Linné en honor del missioner Camelli, que la va importar d'Indonèsia a Europa.

Dàlia: del nom del botànic suec Dahl, que va importar la planta de Mèxic.

Fúcsia: nom que donà el botànic Charles Plumier a aquesta planta en memòria del botànic alemany Leonard Fuchs (1501-1566).

Gardènia: creat en honor del botànic escocès Alexander Garden (1728-1791).

Magnòlia: creat per Carl von Linné (1707-1778) en honor del botànic francès Pierre Magnol (1638-1715).

Marialluïsa: del nom de la reina Maria Lluïsa, muller del rei Carles IV, a qui dedicaren aquesta planta.

Sequoia: arbre de grans dimensions propi de Califòrnia, nom posat a l'arbre en honor de Sequoyah, gramàtic fill d'un anglès i una índia nord-americana, creador de l'alfabet cherokee.

Aliments diversos: beixamel, (pruna) clàudia, magdalena, praliné, sandvitx.

Beixamel: del nom de Louis de Béchamel, marquès de Nointel, gourmet francès del segle XVII.

Clàudia: varietat de pruna, en memòria de la reina Clàudia, muller de Francesc I.

Magdalena: del nom del personatge evangèlic, perquè, quan se suca, degota i "plora com una Magdalena".

Praliné: del nom del duc César de Choiseul, comte de Plessis-Praslin, mariscal de França (1598-1675), el cuiner del qual creà aquesta laminadura.

Sandvitx: del nom de John Montagu, quart comte de Sandwich, el cuiner del qual ideà aquesta mena de menjar simple perquè el comte no hagués de deixar la taula de joc.

Paraules que tenen el seu origen en *obres i personatges de ficció*: pamela, pantagruèlic, pantaló, robinsonià, robot, rocambolesc.

Pamela: nom de l'heroïna de la novel·la de Samuel Richardson (1689-1761), *Pamela or Virtue Rewarded* (1740-1741).

Pantagruèlic: del nom de Pantagruel, gegant fartaner protagonista de la novel·la *Horribles et epouvantables faits et prouesses du très renommé Pantagruel*, de François Rabelais.

Pantaló: del francès pantalon, inspirat en el nom de Pantalone, personatge de la Commedia dell'Arte italiana (s. XVI), devot de San Pantaleone, molt popular a Venècia, que vestia pantalons llargs venecians.

Robinsonià: del nom de l'heroi de la novel·la *The Life and Strange Adventures of Robinson Crusoe*, de Daniel Defoe.

Robot: "màquina d'aspecte humà", del txec *robot* "treballador artificial, home màquina", tret del txec *robota*, "treball forçat" usat pel novel·lista i dramaturg txec Karel Čapek (1890-1938) en la seva obra de teatre *R.U.R. (Rossum's Universal Robots)* (1920).

Rocambolesc: del francès Rocambole, protagonista d'una sèrie d'obres del novel·lista francès Pierre Alexis Ponson du Terrail (1829-1871).

Diversos: càrter, daltonisme, mansarda, mecenes, nicotina, otomana, quinqué, silueta, zepelí.

Càrter: del nom de l'inventor Harrison Carter.

Daltonisme: del nom del físic anglès John Dalton (1766-1844).

Mansarda: del nom de l'arquitecte F. Mansard (1598-1666).

Mecenes: del nom de Gaius Gilnius Maecenas (69 a. C. - 8 d. C.), patrici romà, protector de literats i artistes.

Nicotina: en memòria del diplomàtic francès Jean Nicot (1530-1600), ambaixador a Lisboa, que el 1560 fou el primer d'enviar tabac en pols a la reina Caterina de Mèdicis.

Otomana: del nom dels turcs otomans, que el prengueren del nom del primer soldà de la dinastia, Osman (1259-1326).

Quinqué: del nom d'Antoine Quinquet (1745-1803), farmacèutic francès que perfeccionà aquest llum, inventat pel físic suís Aimé Argand (1755-1803).

Silueta: del francès, en al·lusió al controlador general de Finances Étienne de Silhouette (1709-1767), molt impopular, que donà lloc a aplicar l'expressió a coses incompletes o mal fetes, a retrats esbossats.

Zepelí: del comte alemany Ferdinand von Zeppelin (1838-1917) inventor d'aquesta nau.

ACTIVITAT 11

Una altra activitat a partir de les aportacions dels alumnes és esbrinar com es posen els noms en les seves cultures. En àkan (llengua parlada a Ghana), per exemple, és molt popular posar el nom als nadons segons el dia del seu naixement. Així, els noms de nois de dilluns a diumenge són: Kuasi, Kuadyo, Konan, Kuaku, Yao, Kofi i Kwameo Kuain. D'aquesta manera podem suposar el dia que van néixer el primer president de Ghana, Kwame Nkrumah, o el que fóra secretari general de les Nacions Unides Kofi Annan, o l'escriptor Kofi Awoonor. Els antropònims massais es posen tant referint-se a circumstàncies del naixement com a qualitats que es desitja que tingui el noutat. Entre els noms de noi hi ha Olomunyak "afortunat", Lekakenya "nascut al matí", Lemiso "nascut al vespre", Leteipa "nascut a la nit", i, entre els noms de noia, Namunyak "afortunada", Nashpai "que porta alegria", Kakenya "nascuda al matí", etc.

També hi ha altres possibilitats, com ara els antropònims igbos els quals solen reflectir d'una manera o d'una altra la història de la família. Ebo Ubahakwe, lingüista igbo, reconstrueix la història d'Okorie, únic fill mascle de la seva família, que va posar als seus fills mascles Ekeajanu ("Què es pot dir?"), Iroanusi ("Que els enemics no guanyin") i Izunwolu ("Conspirant contra el fill únic"). Ekeajanu, al seu torn, va tenir tres fills amb els noms Obialo ("Estic recomfortat"), Chimereeje ("Si Déu segueix així") i Onyegiri ("Mai no m'ho hauria esperat"). Del nom d'altres néts es pot concloure que van néixer més nois a la família: Uzoezie ("Ara el camí és bo") i Akuabia ("Ha arribat la riquesa"). Entre els noms igbos més freqüents hi ha Chukwu ("Déu"), Ike ("força"), Ngozi ("benedicció"), Anuli ("felicitat"), Akwa ("plor"), Miri ("aigua"), Oke ("títol") i també els corresponents als quatre dies de la "setmana" igbo: Orié, Afo, Nkwo, Eke. Tots aquests acostumen a formar compostos com ara Okechukwu, Okonkwo, Azubuike, etc.

Els topònims

ACTIVITAT 1

La toponímia és un camp propici per a l'anàlisi, la recomposició i l'etimologia popular. Quan un topònim (o un nom) esdevé obscur es pot reinterpretar. Per exemple, la ciutat de Cuernavaca, a Mèxic, en nahua és Kwawnawak però s'ha reinterpretat com a *cuerna+vaca*. El significat és *kwaw-* (arbres) + *nawak* (a prop) = al costat dels arbres. O Martinica, que ve de "madinina", el crit que feien les dones en arribar Colom. Diversos topònims catalans inclouen noms d'animals, però el seu significat no s'hi correspon necessàriament:

Cabra del Camp: En aquest cas el topònim és transparent.

Cantallops/Gratallops: També en aquest cas els llops són llops però si en el primer cas ens trobem amb un topònim llatí, el segon és de procedència àrab.

La Llagosta/Llagostera: En aquest cas, per bé que ambdós topònims provenen del llatí, el primer correspon efectivament a "llagosta", però el segon a "llac, estany".

Llardecans/Viladecans: Cap d'aquests topònims fa referència als gossos; el primer és un cas claríssim de recomposició: *jàrad ad dukkan* (ermot de la botiga) i el segon és un compost de vila (llatí) + Qànis, probablement un antropònim àrab.

Montgat: a més del *mont-* transparent, gat prové potser d'un antropònim germànic.

Portbou/Tornabous/Vilanova d'Escornalbou: Portbou és un topònim d'origen llatí: *portu + balteum* = port + precipici, Tornabous és un compost d'origen àrab *at-taur annawús* (els encontorns del mausoleu), i, finalment, Escornalbou prové del llatí *ex-cornu bove* = deixar el bou sense banyes.

Viladecavalls: En aquest compost els cavalls no són "cavalls" sinó kabilis, "tribus" en àrab.

Vilademuls: També en aquest cas "muls" correspon a un antropònim.

L'activitat que es proposa és partir d'una selecció de topònims amb significat aparent, esbrinar si es correspon amb el real. Exemples:

Aiguafreda

Cullera

L'Ametlla (del Vallès, de Mar)

Roda (de Berà, de Ter)

Solució:

Aiguafreda: és un compost descriptiu i, per tant, significa "aigua freda".

Cullera: els àrabs l'anomenaven Colira, no té res a veure amb les culleres.

L'Ametlla (del Vallès, de Mar): el nom de l'Ametlla del Vallès ve de l'àrab IbnMiqtala, i el de Mar de l'àrab IbnMa'lia, tots dos antropònims que no tenen res a veure amb les ametlles.

Roda (de Berà, de Ter): el nom de Roda de Berà ve de l'àrab *ar'rauda* "el jardí, l'hort" i el de Roda de Ter ve de l'àrab *ar'rubta* "els hostalets", cap dels dos té a veure amb les rodes.

ACTIVITAT 2

Entre l'antroponímia i la toponímia, tenim un terreny fronterer, els antropotopònims, és a dir, els noms de lloc que provenen de noms de persona, com en els casos de Montgat, Viladecans i Vilademuls. Els antropotopònims són molt freqüents arreu del món i molt sovint són emprats per reescriure la història substituint els noms autòctons pels noms de reis, funcionaris o aventurers. També poden fer referència a governants locals, a desconeguts o coneguts de l'informant de torn, com en el cas de la ciutat camerunesa de Lolodorf (el poble del Lolo).

L'activitat que es proposa és partir d'un inventari de topònims esbrinar quins són antropotopònims i, en cas que sigui possible, la història, per exemple:

Calatayud: de l'àrab *qal'ata ayyub* "el fort d'Ayyub" (Ayyub és el mateix nom que Job).

Delaware: de Tomàs de la Warr.

Everest: del nom de Sir George Everest.

Gibraltar: de *jabaltariq*: *Jabal* "muntanya" i *Tarik*, el nom del líder berber.

Jaipur: "Ciutat de Jai". Del nom de Sawai Jai Singh II, rei d'Amber que va fundar la ciutat el 1727. El nom Jai deriva del sànscrit *jaya*, "victòria".

Jalalabad: del nom de l'emperador mogul Jalal-ud-Din Muhammad Akbar (1542-1605). *Abad* ve de l'iranià *-abad-* poblat, habitat (Faisalabad). *Jalal* en àrab significa "glòria, grandesa".

Jersey: significa illa de Geirr, *ey* significa "illa" en antic noruec i Geirr és un antropònim.

Malabo: capital de Guinea Equatorial, del nom d'un cap local.

Maputo: capital de Moçambic, del nom d'un fill del cap Nuagobe.

Maryland: en honor d'Enriqueta Maria, muller de Carles I d'Anglaterra.

Moçambic: de Musa Malik, "el rei malik" en àrab o Musa Bin Mbiki.

Nicaragua: del nom d'un cap local Nicarao.

Perpinyà: de Perpennio, antropònim gal.

Tasmània: del nom del seu "descobridor" Abel Janszoon Tasman.

ACTIVITAT 3

Els topònims són elements valuossíssims per al coneixement de la història. L'activitat que es proposa consisteix a fer un inventari dels topònims més propers i esbrinar de quines llengües provenen. Per exemple, els topònims d'aquests cinc municipis del Barcelonès ens remeten a quatre llengües diferents: indoeuropeu (Badalona, Barcelona), català (L'Hospitalet de Llobregat), llatí (Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià) i bascoibèric (del Besós).

ACTIVITAT 4

De la mateixa manera que la incomprensió d'un topònim pot dur a la recomposició, en molts casos dona peu a la duplicació tautològica, és a dir, la repetició del mateix concepte. És prou conegut el cas de la Vall d'Aran que equival a Vall de la Vall, i arreu del món ens trobem casos semblants, per exemple:

Illes Aleutianes: del txuktxi aliut "illa".

Muntanyes dels Balcans: del turc balkan "muntanya".

Riu Ganges: del sànscrit ganga "riu".

Riu Jarama: és com es diu "rierol" a la zona.

Riu Nil: del semític nahal "riu".

Desert del Sàhara: de l'àrab sahrà "desert".

Teide: muntanya o volcà en guanxe.

Vesubi: del pre-celta ves "muntanya" o del oscà fesf "fum".

Els topònims tautològics permeten, d'una banda, adonar-se de quantes llengües fem servir paraules sense tenir-ne consciència, i també buscar la identitat de significat entre ells, per exemple:

Aleuta i Tonga signifiquen "illa".

Sàhara, Gobi i Kalahari signifiquen "desert".

Ganges, Nil i Ebre signifiquen "riu".

ACTIVITAT 5

En molts casos, i sense ser tautològics, els topònims poden tenir el mateix significat que d'altres d'arreu del món: Nairobi significa el mateix que Aiguafreda, i, per exemple:

Goa i Masquefa, signifiquen "terra fèrtil".

Guadalquivir, Mississipi i Ienissei, signifiquen "riu gran".

Samarkanda i Tashkent, signifiquen "ciutat de roca".

Òxford i Bòsfor, signifiquen "pas de bous".

L'activitat que es proposa consisteix a buscar diferents topònims amb el mateix significat.

ACTIVITAT 6

Demandar als alumnes tres llocs del món on els agradaria viatjar. Un cop fet l'inventari de topònims s'esbrina la llengua d'origen, el significat, etc. En grups de 25 alumnes fer llistes de topònims provinents de 50-60 llengües. Un cop identificades les llengües, buscar informació sobre totes elles. Els topònims següents són llocs d'Amèrica triats per un grup d'alumnes de 4rt d'ESO:

Acapulco: de l'asteca "ciutat conquerida" o "ciutat destruïda".

Alaska: de l'inuit *alakshak* "terra gran, continent".

Canadà: de l'huron o l'iroquès *kanata* "campament, poble".

Chicago: de l'algonquí *chigagou* "lloc d'alls".

Copacabana: del quítxua *copac* "blau" i *cabana* "observatori".

Guatemala: del maia *quauhtemellan* "terra de l'àguila" o del maia *uhatzmal-ha* "muntanya d'on brolla aigua".

Jamaica: de l'arauac *xamaica*, que significa "terra de fonts".

Manhattan: dels indis *manhattan*, "muntanya de l'illa".

Niàgara: iroquès o huron *nee-agg-arah* "aigua que trona".

Pernambuco: del guaraní *paraná* "riu gran" i *puku* "ample" o *mbuku* "braç" "braç de mar".

Wyoming: del delaware *maugh-wau-wame* "prats amples".

Xile: de l'arauacà "fi de la terra".

ACTIVITAT 7

Molts noms comuns provenen de topònims. L'activitat que es proposa consisteix a esbrinar l'origen de noms comuns que tenen el seu origen en algun topònim i, posteriorment, localitzar-los en el mapa. Per exemple:

Peces de vestir: bermudes, biquini, jersei, sahariana, valona.

Bermudes: de l'arxipèlag de les Bermudes, a l'Atlàntic.

Biquini: nom d'un atol del Pacífic on l'any 1946 tingué lloc una explosió atòmica experimental.

Jersei: del nom de l'illa anglesa de Jersey, productora de llana.

Sahariana: del nom del desert del Sàhara.

Valona: perquè la peça de vestir fou introduïda per gent d'aquelles terres en temps de Carles I.

Tipus de teixit: angora, astracan, brabant, calicó, cretona, domàs, gassa, lona, madràs, organdí, panamà, xeviot.

Angora: del nom de la ciutat d'Ankara (Turquia)

Astracan: del nom de la ciutat russa d'Astrakhan.

Brabant: teixit de lli de fabricació manual procedent de Bèlgica, del topònim belga Brabant.

Caixmir: del nom de la regió del Caixmir, a l'Índia.
Calicó: teixit de cotó originari de Calicut (Índia).
Cretona: de la població normanda de Creton, on la fabricaven.
Damàs/domàs: del nom de Damasc.
Gassa: del nom de Gaza, a Israel/Palestina.
Lona: d'Olonne, població de la costa atlàntica de França on es fabricava aquesta tela.
Madràs: teixit amb ordit de seda i trama de cotó, del nom de Madràs, població de l'Índia d'on prové aquest teixit.
Organdí: "mena de teixit de cotó" alteració de Ourgandj, una població del Turquestan que fou un important mercat de seda.
Panamá: "mena de roba de cotó" del nom de Panamá, país d'origen d'aquests articles.
Xeviot: del nom de CheviotHills, cadena muntanyosa que marca el límit entre Anglaterra i Escòcia, on es cria aquesta raça d'ovelles.

Productes alimentaris: camembert, gruyère, macedònia, préssec, rocafort, síndria, tabasco, xantillí.

Camembert: de la població de Camembert, a la Normandia.
Gruyère: nom de la comarca suïssa Gruyère del cantó de Friburg d'on prové aquest formatge.
Préssec: "fruita de Pèrsia" *malumpersicum*.
Rocafort: del nom de la població llenguadociana de Rocafort.
Síndria: meló del país del Sind, al Pakistan actual.
Tabasco: mena de salsa picant, procedent de l'estat de Tabasco, a Mèxic.
Xantillí: de la ciutat francesa Chantilly.

Diversos: bengala, berlina, bohèmia, bugia, caliquenyo, canari, colònia, cotxe, daltonisme, genet, magenta, magnesia, majòlica, malabar, marató, marango, masurca, pergamí, persiana, portland, rugbi, sibarita, solecisme, taràntula, turquesa, uralita, vernís, xarleston.

Bengala: del nom de Bengala, a l'Índia.
Berlina: del nom de Berlín, ciutat on es creà aquesta mena de cotxe.
Bohèmia: de la regió de Bohèmia, a l'Europa central.
Bugia: del nom de la ciutat algeriana de Bugia, d'on a l'edat mitjana s'importaven simis i cera.
Caliquenyo: de la ciutat de Cali, a Colòmbia.
Canari: l'ocell venia de les Illes Canàries.
(Aigua de) colònia: de la ciutat de Colònia, a Alemanya.
Cotxe: del nom de la població hongaresa de Kocs, on a l'edat mitjana feien carrosses, diligències, que exportaven a tot Europa.
Daltonisme: del nom del físic anglès John Dalton (1766-1844).

Genet: de l'amazic *zeneti* "individu de Zeneta" poble amazic famós per la seva caballeria lleugera.

Magenta: del nom de la població italiana de Magenta (Llombardia), per referència al color dels pantalons dels zuaus francesos que lluitaren a la batalla de Magenta (4 de juny de 1859).

Magnèsia: població de l'Àsia Menor occidental, rica en pedra d'imant, la magnèsia s'anomena així per la seva semblança de forma i color amb l'imant mineral.

Majòlica: del llatí Majòrica, nom de l'illa de Mallorca on es començà a fabricar aquesta ceràmica.

Malabar: Malabar, nom d'una regió litoral del sud-oest de l'Índia

Marató: del grec Marathon, planura grega des d'on va sortir un soldat grec cap a Atenes per anunciar-hi la victòria dels grecs sobre els perses en la batalla de Marató (490 aC).

Marengo: "gris fosc" nom sorgit en memòria de la batalla de Marengo (plana de Piemont) guanyada pels austríacs el 14 de juny de 1800.

Masurca: de mazurek, diminutiu de mazur, gentilici de Mazury, regió polonesa de la Prússia oriental d'on sorgí aquesta dansa.

Pergamí: relatiu a Pèrgam, població de l'Àsia Menor on sorgí la preparació dels pergamins.

Persiana: de Pèrsia.

Portland: "ciment hidràulic", "pedra de Portland", petita península del sud d'Anglaterra, rica en pedra calcària amb què es fabricava aquest ciment.

Rugby: del nom del col·legi de Rugby, a Warwickshire, on fou inventat aquest esport.

Sibarita: del grec sybarites, habitant de Sybaris, ciutat de la Magna Grècia, famosa pels seus luxes i refinaments excessius.

Solecisme: derivat de *soloiikos* "el qui parla incorrectament" i aquest de Soloi, colònia atenesa de la Cilícia, on parlaven una varietat del grec.

Taràntula: del nom de la ciutat meridional italiana de Tàranto, on abundava aquesta aranya.

Turquesa: pedra preciosa que s'importava de Turquia.

Uralita: del nom de la serralada dels Urals.

Vernís: de Berenike, ciutat líbia, avui Bengasi, d'on es creia que procedien els vernissos.

Xarleston: de la ciutat de Charleston, a Carolina del sud, on nasqué aquesta dansa.

ACTIVITAT 8

1) Fer un mapa del món amb les llengües d'origen dels noms dels estats, dels rius més importants, de les muntanyes més conegudes, etc.

2) Fer un mapa d'Àsia i Oceania amb els topònims sanscrits que hi localitzem (Java, Kandahar, Brunei, Singapur...).

- 3) Fer un mapa d'Àfrica i Àsia amb els topònims àrabs que hi localitzeu. (Colombo, Moçambic, Sàhara...).
- 4) Fer un mapa del món amb els topònims portuguesos que hi localitzeu (Timor, Camerun, Gabon, Rio do Janeiro...).
- 5) Fer l'arbre genealògic dels alumnes amb els llocs d'on provenen els familiars i buscar els significats i les llengües d'origen dels topònims.

Capítol 5. Les llengües com a representació

ACTIVITAT 1

La polisèmia és un fenomen universal, però els diferents significats que pot tenir un terme no són equivalents de llengua a llengua. Per entendre aquest fenomen és convenient entendre'l en la pròpia llengua i provar de fer comparacions. L'activitat que proposem consisteix a donar diferents definicions de termes comuns i que els alumnes hagin de buscar a quin corresponen, per exemple:

A - Rastre, petja.

B - Camí poc condicionat en una zona no gaire freqüentada o poc habitada.

C - Superfície plana, generalment circular, que fa d'escenari a un circ, d'espai per ballar, etc.

D - Canxa (pista).

A - Memòria que la posteritat conserva dels fets i dels personatges del passat.

B - Conjunt dels esdeveniments, dels fets reals, de les situacions que marquen l'evolució d'un grup humà.

C - Relat sobre personatges reals o ficticis que no obeeix a cap regla fixa.

D - Conjunt d'esdeveniments, de fets, generalment complexos, empipadors, difícils (història).

A - Doblegar, fer que una cosa no sigui completament plana.

B - Interrompre.

C - Transgredir.

D - Començar una acció (trencar).

ACTIVITAT 2

Buscar els equivalents dels termes que s'hagin proposat en l'activitat anterior en alguna altra llengua i comprovar si es mantenen totes les definicions. Els termes anteriors en un traductor automàtic donen els resultats següents:

pista: clue|track,

història: history|story,

trencar: to turn|break

es a dir, cap dels obtinguts en anglès cobreix totalment el camp semàntic dels proposats en català.

Activitat 37

Buscar exemples d'heteronímia (mongeta/bajoca, patata/creïlla, llonganissa/botifarra, guineu/rabosa, etc.). Aquesta activitat és important per mostrar

que les formes alternatives no són formes incorrectes sinó que contribueixen a la diversitat. Cal tenir present que a vegades confonem simples interferències amb formes dialectals, aquest exercici pot contribuir a fer que els alumnes aprenguin a diferenciar el que no és estàndard del que és variació local, o si es vol, a diferenciar barbarismes de dialectalismes.

ACTIVITAT 4

Buscar exemples d'hiponímia/hiperonímia i discutir-los a l'aula. Ateses determinades categories inclusives (primer/segon plat, fruita, flor, arbre, animal domèstic, moble, vehicle, barca, esport, etc.) proposar quin serien els els hipònims i comprovar si tothom hi està d'acord: el meló és un primer plat?, l'alvocat és una fruita?, un tamboret és un moble?, els patins són un vehicle?, un catamarà és una barca?, els escacs són un esport? Aquest exercici té com a objectiu comprovar fins a quin punt la categorització condiciona la nostra visió del món.

ACTIVITAT 5

Comparar els sistemes de parentiu de les llengües dels alumnes i buscar les correspondències i les diferències. A vegades les diferències són petites però hi són; allà on el català té les mateixes arrels, altres llengües ben properes poden tenir arrels diferents: fill/filla > *son/daughter* (anglès), germà/germana > *frère/soeur* (francès), i a l'inrevés, allà on el català té diferents arrels, altres llengües poden tenir-ne una: oncle/tia > *tio/tía* (castellà), nét/nebot > *nipote* (italià). Per a aquesta activitat amb llengües més llunyanes és millor fer un esquema de la família i comprovar quins són els termes si és parteix d'*ego* o si es designen termes genèrics. Quan es parteix d'*ego*, cal tenir present també el sexe perquè en moltes llengües és rellevant, per exemple, si són germans o cosins del mateix sexe o de sexes diferents, etc.

ACTIVITAT 6

Buscar sistemes numerals de llengües diferents i analitzar-los per trobar les bases i les operacions que s'hi fan, per exemple:

ÀKAN	EWE	IGBO
1 baakó	deká	otù
2 mmienú	eve	àbuó
3 mmiensá	eto	àto
4 ennán	ene	àno
5 enúm	ató	ìse
6 ensiá	adé	ìsil
7 enson	adré	àsaà
8 enwotwé	enyí	àsató
9 enkoron	enyidé	tolú

10	edú	ewó	ìri
11	dúbàakó	wúideké	ìrinàotù
12	dúmienú	wúieve	ìri na àbuó
20	aduonú	láavè	ohu
21	aduonúbàakó	bláavèvodeké	
30	aduasá	bláato	ohunàiri
40	aduanán	bláanè	ohuàbuó
50			ohu àbuó na ìri
100	ohá	aláfadeká	ohuise
	WÒLOF	BAMBARA	FUL
1	benn	kele(n)	gotel/go'o
2	nyaar	fila	didi
3	nyett	saba	tati
4	nyent	naani	nai
5	dyuroom	duuru	jow
6	dyuroombenn	wòoro	jowego
7	dyuroomnyaar	wolonfla	jowedidi
8	dyuroomnyett	segi	jowetati
9	dyuroomnyent	kònòntò	jowenai
10	fukk	tan	sappo
11	fukkakbenn		
12	fukkaknyaar		
20	nyaar y fukk	mugan	nogas
30	nyett i fukk	bi saba	chappande tati
40		binaani	chappandenai
100	teemeer	kèmè	temerre

ACTIVITAT 7

Sovint els topònims sofreixen processos de contaminació. Amb aquest terme es designen els fenòmens d'analogia que fan que quan un terme esdevé incompreensible, s'acosti a algun altre que tingui significat. La contaminació fa que es produeixin fenòmens d'homonímia com ara Malgrat, Cullera, Manlleu i molts d'altres. Busqueu exemples propers de topònims que aparentment tinguin un significat o estiguin relacionats amb altres noms (per ex., Carme amb la Verge del Carme) per comprovar si són casos d'homonímia o no. Alguns exemples més són Roda de Ter/de Berà, L'Ametlla, Llardecans, Viladecavalls.

Capítol 6. Petit diccionari de les llengües del món

ACTIVITAT 1

Crear un diccionari de llengües alternatiu (amb les llengües dels alumnes, dels familiars dels alumnes, les parlades al lloc on es viu, etc.)

ACTIVITAT 2

Intercanviar definicions, per exemple, definir el wòlof en els mateixos termes que l'abkhaz (quin sistema d'escriptura té, quins numerals), o l'albanès en els mateixos termes que el tàmil (quants parlants té, com classifica els substantius), etc.

ACTIVITAT 3

Crear un patró estàndard de definició (família lingüística, lloc on es parla, nombre de parlants, característiques lingüístiques, etc.) i adaptar-hi les definicions fetes.

ACTIVITAT 4

Fer una llista de llengües conegudes que no surten al petit diccionari (català, castellà, anglès, francès, italià, alemany, àrab, etc.) i proposar definicions alternatives.

ACTIVITAT 5

Comparar les informacions comunes (per exemple, dies de la setmana, sistemes numerals, termes de parentiu) i comproveu si es poden establir relacions de parentiu a partir de correspondències sistemàtiques.

ACTIVITAT 6

Formar grups de quatre o cinc alumnes i que cada grup elabori el seu propi diccionari de llengües. L'activitat pot acabar amb la posada en comú de tots els diccionaris i el contrast d'informacions; en cas que aquestes siguin contradictòries, esbrineu les fonts de cadascú per optar per una resposta, si cal.

Capítol 7. Apunts de literatura universal

ACTIVITAT 1

Comprovar en algun manual de literatura universal en quantes llengües escriuen els autors que s'hi inclouen.

ACTIVITAT 2

Comprovar en quines llengües escriuen els autors que han rebut el Premi Nobel de literatura.

ACTIVITAT 3

Buscar informació sobre els escriptors d'algun país (el país d'origen d'algun alumne, d'algun familiar, d'algun país que estigui d'actualitat, etc.) i esbrinar en quines llengües escriuen.

ACTIVITAT 4

Entrevistar escriptors que hagin "triat" la llengua de la seva creació.

ACTIVITAT 5

Crear un blog de debat sobre la llengua de la creació.

ACTIVITAT 6

A Catalunya hi ha alguns escriptors que tot i ser parlants de primera o segona llengua de llengües amb molts parlants (castellà, anglès, àrab, francès, etc.) han optat pel català com a llengua de creació. Buscar reflexions sobre la llengua que hagin utilitzat aquests autors en la seva obra, en entrevistes, etc.

ACTIVITAT 7

Buscar informació sobre les llengües dels escriptors inclosos en aquest capítol.

ACTIVITAT 8

Buscar més informació sobre els escriptors inclosos en aquest capítol.

ACTIVITAT 9

Buscar més informació sobre altres autors en les llengües incloses en aquest capítol.

ACTIVITAT 10

Elaborar una "literatura universal" amb les informacions que aporti cada alumne.

Capítol 8. Les llengües i les altres matèries

Llengua castellana

ACTIVITAT 1

Comparar el valor polisèmic de paraules habituals (fregar, posar, etc) en les varietats d'espanyol que parlin els alumnes.

ACTIVITAT 2

Fer l'inventari de peces de roba que emprem habitualment i comparar els termes amb què es designen en les varietats d'espanyol que parlin els alumnes.

ACTIVITAT 3

Fer l'inventari dels menjars habituals en les zones d'origen i els noms per designar-los. Després comparar els noms i veure si designen els mateixos aliments.

Llengua anglesa

ACTIVITAT 1

Fer un inventari de termes referits a l'esport i comprovar quants venen de l'anglès i quants no. Per aquesta activitat cal un diccionari etimològic, perquè òbviament, molts termes sí que han arribat a través de l'anglès: trekking (afrikaans), *skate* (neerlandès), tennis (francès), polo (balti)..., per bé que d'altres han arribat a través del francès: raqueta (àrab), esquí (noruec), eslàlom (suec).

ACTIVITAT 2

Fer llistes de vocabulari bàsic (parts del cos, activitats humanes com ara menjar, beure, dormir...) en les diferents llengües germàniques i comprovar les correspondències amb l'anglès.

ACTIVITAT 3

Buscar paraules que hagin fet trajectes d'anada i tornada. Per exemple, "tanc" és una paraula d'origen portuguès que passa al gujarati, d'aquest a l'anglès i d'aquest a les llengües romàniques, portuguès inclòs. O la paraula "sketch" que ve de l'italià "schizzo" que passa a l'alemany "Skizze" i al neerlandès "schets" i, finalment, a l'anglès "sketch" des d'on passa a les llengües romàniques, l'italià inclòs. O la paraula veranda "porxo" que segons el diccionari de la RAE ha arribat mitjançant l'anglès des del hindi, però que havia estat manlevada prèviament del portuguès "varanda", amb el mateix significat que l'espanyol baranda.

Matemàtiques

ACTIVITAT 1

Analitzar els numerals de l'1 al 10 de les llengües dels alumnes i comprovar si són formes inanalitzables (i, per tant, és un sistema decimal) o no. En cas que puguem identificar altres unitats dins d'un terme, esbrinar quina és la base primària.

ACTIVITAT 2

En cas que hagin trobat algun sistema no decimal, analitzar els termes corresponents a les desenes, centenes, etc. per veure quin és el sistema secundari.

ACTIVITAT 3

Buscar els orígens dels termes emprats en les matemàtiques i classificar-los per llengües: matemàtiques (grec), càlcul (l'latí), xifra (àrab), etc.

ACTIVITAT 4

Si al món es parlen unes 5000 llengües, aquesta xifra ens permet fer algun càlcul pel que fa a mitjana de parlants per llengua atesa la població del planeta, o la mitjana de llengües per estat, etc. Les matemàtiques són un bon ajut per entendre que seria estrany que tots els xinesos parlessin xinès, o que a Polònia només es parlés una llengua.

ACTIVITAT 5

L'any 1998, el lingüista Bernard Comrie va proposar aquest rànking de llengües més parlades al món: Xinès mandarí (836 milions de parlants), hindi (333), castellà (332), anglès (322), bengalí (189), àrab (186), rus (170), portuguès (170), japonès (125), alemany (98), francès (72). Si restem els parlants d'aquestes llengües al total dels habitants del planeta, quina mitjana de parlants per llengua ens queda?

ACTIVITAT 6

El nombre de llengües del món amb més de 10 milions de parlants és d'unes 70, i el nombre de llengües amb més d'un milió de parlants no arriba a les 300. Ateses aquestes xifres, és possible, tal com diuen, que el 96% de la humanitat parli el 4% de les llengües del món o, a l'inrevés, que el 4% de la humanitat parli el 96% de les llengües del món?

ACTIVITAT 7

La llista de llengües amb més parlants del món es pot modificar amb algunes variables, per exemple, si en el còmput incloem els parlants de

segona llengua o els països on és oficial. En el primer cas, l'ordre seria aquest: xinès mandarí, anglès, castellà, rus, francès, hindi, àrab, portuguès, bengalí, japonès, alemany, i en el segon, aquest: anglès (115 països), francès (35), àrab (24), castellà (20), rus (16), alemany (9), xinès mandarí (5), portuguès (5), hindi (2), bengalí (1), japonès (1). Amb aquesta informació, esbrinar quina és la llengua que té més parlants de L2.

ACTIVITAT 8

La dinàmica de les llengües ofereix moltes possibilitats als càlculs estadístics. Les propostes que segueixen en són una mostra destinada a que els alumnes adquireixin consciència de per què els processos de substitució lingüística poden ser tan ràpids i també de la relació llengua/audiència.

– En una comunitat d'un milió de persones, la meitat és monolingüe en A i l'altra meitat és bilingüe en A i B. Quin és el percentatge d'ús possible d'ambdues llengües en la comunicació oral?

– En una comunitat d'un milió de persones, el 60% és monolingüe en A i el 40% és bilingüe en A i B. Quin és el percentatge d'ús possible d'ambdues llengües en la comunicació oral?

– En una comunitat d'un milió de persones, el 30% és monolingüe en A, el 60% és bilingüe en A i B, i el 10% és monolingüe en B. Quin és el percentatge d'ús possible d'ambdues llengües en la comunicació oral?

– En una comunitat d'un milió de persones, un 20% és competent en A, B i C, un 10% és competent en A, B, C i D, un 30% és competent en C i D, un 10% és competent en B, C, D i F i la resta és competent en A i F. Quin és el percentatge d'ús possible d'aquestes llengües en la comunicació oral?

– En una comunitat d'un milió de persones, la meitat és monolingüe en A i l'altra meitat és bilingüe en A i B. Un procés migratori fa que aquesta comunitat augmenti en 100.000 persones cap de les quals parla A o B. Digueu quin és el percentatge d'usos possibles de cada llengua en cadascuna de les situacions següents:

- a) les 100.000 persones aprenen només A
- b) les 100.000 persones aprenen només B
- c) 50.000 persones aprenen A i 50.000 aprenen B
- d) les 100.000 persones aprenen A i B

– Un escriptor que té com a primera llengua A i viu en un país on és oficial B es planteja en quina llengua li serà més fàcil aconseguir més lectors. A té 100.000 parlants i B té 100 milions de parlants. Les dades de lectura mostren que, en un any, es produeix un llibre per cada 10.000 habitants, els quals llegeixen una mitjana de 10 llibres/any. Digueu en quina llengua li seria més fàcil arribar als lectors en els supòsits següents:

- a) Un 10% de parlants de B també llegeix en A
- b) Els parlants de B només llegeixen en B
- c) Els parlants de B llegeixen en A i B en la mateixa proporció

Tecnologia

ACTIVITAT 1

Fer l'inventari de les parts del cotxe (rodes, fars, radiador, dipòsit, etc.) i esbrinar com es diuen en les llengües dels alumnes.

ACTIVITAT 2

Fer un inventari de vehicles (camió, cotxe, moto, etc.) i esbrinar com es diuen en les llengües dels alumnes.

ACTIVITAT 3

Fer l'inventari de vehicles de navegació i esbrinar de quines llengües provenen els noms que els designen, per exemple: caiac (inuit), canoa (arauac), catamarà (tàmil), gavarra (basc), iot (neerlandès), llanxa (malai), piragua (carib), xaica (turc), etc.

ACTIVITAT 4

Fer l'inventari de termes relacionats amb qualsevol activitat professional (fusteria, mecànica, construcció, etc.) i feu que trobin l'origen de cadascun.

Música

ACTIVITAT 1

Fer un inventari d'instruments musicals i esbrinar les llengües d'origen, per exemple: acordió (alemany), flauta (occità), tambor (persa), violí (italià).

ACTIVITAT 2

Has pensat mai els termes "músiques del món", "música ètnica", "world music"? Des de la perspectiva anglosaxona, aquest terme inclou tota la música del món excepte la que fan ells, o com diu David Byrne, el 99% de la música del planeta. Fes una llista dels músics que coneixes que tu consideres "ètnics" i una llista dels que no consideres ètnics. Busca què tenen en comú els que has inclòs en la mateixa llista i què els diferencia dels altres.

Amb les llistes de músics "ètnics" que hagueu fet tots els alumnes del grup feu un rànking de més votats. Discussiu si creieu que algun dels inclosos no hi hauria de ser.

ACTIVITAT 3

Busca 10 cantants que no cantin en cap llengua indoeuropea. Esbrina en quina llengua canten i busca informació sobre les llengües en qüestió.

Indaga en la història d'aquests cantants. Han hagut de triar la llengua en què canten. Si és així, han explicat les raons per fer-ho? Quines són?

ACTIVITAT 4

Digues tres països que t'agradaria visitar. Què en saps de la música que s'hi fa? Busca informació sobre músics d'aquests països.

ACTIVITAT 5

Organitza una audició de: a) músics africans, b) músics asiàtics, c) músics europeus que no siguin anglesos ni espanyols. Per a cada audició hauràs de preparar una presentació on s'indiqui el país de procedència, la llengua emprada en cas que sigui pertinent i la informació que puguis trobar sobre la història del músic o del grup en qüestió.

ACTIVITAT 6

Si tu vols o volguessin ser cantant, quina llengua triaries? En cas que puguis triar, indica els motius per triar-ne una i no triar-ne una altra.

